

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР

Төрийн ордон, Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай,
6 дугаар хороо, Сүхбаатар дүүрэг, Улаанбаатар хот, 14201
Утас: (976-51) 26 08 17, Факс: (976-51) 26 24 08,
Цахим шуудан: info@cabinet.gov.mn,
Цахим хуудас: www.mongolia.gov.mn

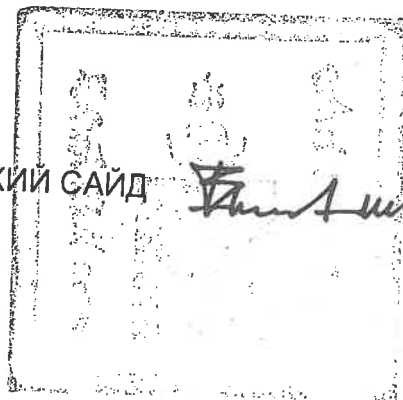
2025.11.14 № 31-1/127
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тухай

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон уг хуулийн төсөлтэй холбогдуулан боловсруулсан бусад хуулийн төслийг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцэн шийдвэрлэсний дагуу Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж байна.

Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг хүсье.

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ САЙД

Г.ЗАНДАНШАТАР

**МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН
ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР**

Төрийн ордон, Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай,
6 дугаар хороо, Сүхбаатар дүүрэг, Улаанбаатар хот, 14201

Утас: (976-51) 26 08 17, Факс: (976-51) 26 24 08,

Цахим шуудан: info@cabinet.gov.mn,

Цахим хуудас: www.cabinet.gov.mn

2025. 11. 12 № ХЭГ/3187
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
хугацааг товлох тухай

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон уг хуулийн төсөлтэй холбогдуулан боловсруулсан бусад хуулийн төслийг Засгийн газраас Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхээр шийдвэрлэсний дагуу холбогдох материалын хамт хүргүүлж байна.

Хянан үзэж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх хугацааг товлохыг хүсье.

Хавсралт ^{3/6} хуудастай.

МОНГОЛ УЛСЫН САЙД,
ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ
ЭРХЛЭХ ГАЗРЫН ДАРГА

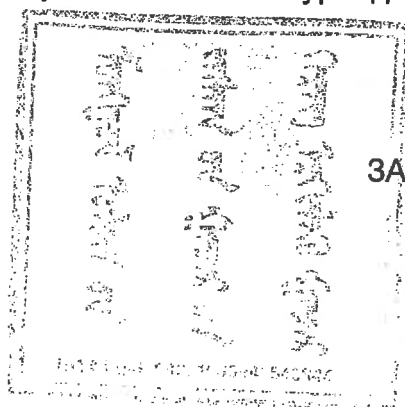
С.БЯМБАЦОГТ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛЭЭС

Монгол Улсын Засгийн газрын 2025 оны 10 дугаар сарын 29-ний өдрийн 25 дугаар хуралдааны тэмдэглэлд:

“7.ХЭЛЭЛЦСЭН нь: Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон уг хуулийн төсөлтэй холбогдуулан боловсруулсан бусад хуулийн төсөл

ШИЙДВЭРЛЭСЭН нь: Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон уг хуулийн төсөлтэй холбогдуулан боловсруулсан бусад хуулийн төслийг хэлэлцээд хуралдаан дээр Засгийн газрын гишүүдийн гаргасан саналыг тусган Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхээр тогтов.” гэжээ.

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР

МОНГОЛ УЛСЫН САНГИЙН САЙД

Засгийн газрын II байр, С.Данзангийн гудамж 5/1,
4-р хороо, Чингэлтэй дүүрэг, 15160 Улаанбаатар хот,
Утас/факс: (976-51) 26 74 68, Цахим шуудан: info@mof.gov.mn,
Цахим хуудас: <http://www.mof.gov.mn>

᠘᠐᠗5.11.᠐4 № ᠐1/᠑89᠘

танай ᠘᠐᠗5.10.30-ны № 1/᠘᠐᠗᠐ -т

ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН САЙД Б.ЭНХБАЯР ТАНАА

Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн
найруулга/-ийн төсөл болон дагалдуулан
боловсруулсан бусад хуулийн төслийг Хууль
тогтоомжийн тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.7
дахь хэсэгт заасны дагуу Улсын Их Хуралд өргөн
мэдүүлэх зөвшөөрлийг үүгээр олгож байна.

Хүндэтгэсэн,

Б.ЖАВХЛАН

9761002143

**МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ,
ДОТООД ХЭРГИЙН САЙД**

Засгийн газрын V байр, Б.Ширэндэвийн гудамж 8/4,
Чингэлтэй дүүрэг, Улаанбаатар хот, 15160

Утас/Факс: (976-51) 26 75 33,

Цахим шуудан: info@mojha.gov.mn,

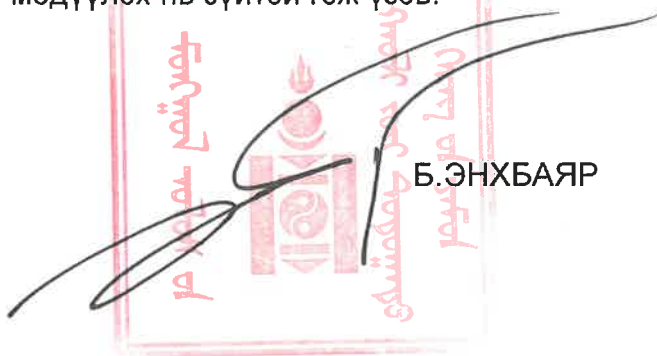
Цахим хуудас: www.mojha.gov.mn

2025.11.10 № 1/2129

танай _____-ны № _____-т

**МОНГОЛ УЛСЫН САЙД, ЗАСГИЙН
ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗРЫН
ДАРГА С.БЯМБАЦОГТ ТАНАА**

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон дагалдуулан боловсруулсан хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.8 дахь хэсэгт заасны дагуу Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх нь зүйтэй гэж үзэв.

Б.ЭНХБАЯР

БАТЛАВ.
ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД
ХЭРГИЙН САЙД

Б.ЭНХБАЯР

2025 оны 10 дугаар сарын 24-ний өдөр

БАТЛАВ.
ГЭР БҮЛ, ХӨДӨЛМӨР,
НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН
САЙД

Т.АУБАКИР

ATA12944 9132155 9024070603

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн¹ Арван зургадугаар зүйлийн 11-д "улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй. Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ. Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална" гэж заасан.

Түүнчлэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн² Арван есдүгээр зүйлийн 1-д "Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна" гэж заасан байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны бодлогын баримт бичигт "Хүн амын тогтвортой өсөлтийг дэмжиж идэвхтэй, бүтээлч иргэн, гэр бүлийг төлөвшүүлнэ." гэж заасан.³

"Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал"⁴-ын Арван зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс арьс, яс үндэс, шашин шүтлэгтэй холбогдсон аливаа хязгаарлалтгүйгээр гэрлэх, өрх тусгаарлах эрхтэй. Мөн гэрлэгчид гэрлэхдээ, гэрлэснийхээ дараа болон гэрлэлтээ цуцлуулах үед тэгш эрх эдэлнэ" гэж, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт "Эрэгтэй, эмэгтэй хоёр хүн чөлөөтэй харилцан бүрэн зөвшөөрсөн нөхцөлд гэрлэж болно" гэж, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт "Гэр бүл бол нийгмийн жам ёсны үндсэн нэгж мөн бөгөөд нийгэм, төрөөр

¹ Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1992 оны 2 дугаарт нийтлэгдсэн.

² Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1992 оны 2 дугаарт нийтлэгдсэн.

³ "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого батлах тухай" Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтын Зорилт 2.3.

⁴ Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 217/A/III/ тогтоолоор 1948 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр батлагдсан.

хамгаалуулах эрхтэй.” гэж тус тус заасныг үндэслэн улс орнууд Гэр бүлийн тухай хууль болон түүнтэй адилтгах бусад хуулиар гэр бүлийн харилцааг зохицуулдаг.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 141 дүгээр тогтоолоор баталсан Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлийн 1.6.52-т Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийн төслийг Хууль зүй, дотоод хэргийн яам Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамтай хамтран боловсруулж, 2025 онд УИХ-д өргөн мэдүүлэхээр заасан.⁵

Түүнчлэн Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2.1.1.2-т “Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэн батлуулж, чанартай амьдрал, гэр бүлийн гишүүдийн оролцоо хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.” гэж заасан болно.⁶

Монгол Улс нь Үндсэн хуульдаа тунхагласан хүний эрх, эрх чөлөөг хангах баталгааг бүрдүүлэх, ялангуяа гэр бүл бол нийгмийн үндсэн нэгж болохын хувьд төрөөр хамгаалуулах эрхийг хангах үүднээс бие даасан Гэр бүлийн тухай хуулийг⁷ 1999 онд баталсан хэдий ч хувьсан өөрчлөгдөж буй нийгмийн харилцаа, тэр дундаа гэр бүлийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүй буюу Гэр бүлийн тухай хууль өдгөө 26 жилийн турш зарчмын шинжтэй өөрчлөлт огт хийгдэлгүй үйлчилж байна.

Энэхүү 1999 онд батлагдсан Гэр бүлийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацаанд нийт 8 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан ч эдгээр нь гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаад байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн гэхээс илүүтэй бусад хуулийн шинэчлэлийг дагалдсан нэмэлт, өөрчлөлт байсан.

Тухайлбал, 2002 онд Иргэний хууль,⁸ 2011 онд Нотариатын тухай хууль,⁹ 2012 онд Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль,¹⁰ 2018 онд Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хууль,¹¹ 2021 онд Соёлын тухай хууль,¹² 2024 онд Хүүхэд хамгааллын тухай хууль¹³ тус тус батлагдсантай холбоотой Гэр бүлийн тухай хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.

Түүнчлэн энэхүү хууль нь 2002 онд батлагдсан Иргэний хуулийн суурь үзэл баримтлалтай нийцэхгүй байдал практикт үүссэн, цаашлаад хувьсан өөрчлөгдөж буй гэр бүлийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүйгээс гэр бүлийн харилцааны олон асуудал, тухайлбал хүүхэд, гэр бүлийн гишүүдийн эрхийг бүрэн хамгаалж чадахгүй байна.

⁵ “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай” Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 181 дүгээр тогтоолын хавсралтын 1.6.52.

⁶ “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын хавсралтын 2.1.1.2.

⁷ Гэр бүлийн тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1999 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁸ Иргэний хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2002 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁹ Нотариатын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2011 оны 9 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹⁰ Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2012 оны 25 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹¹ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2018 оны 28 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹² Соёлын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2021 оны 32 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹³ Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2024 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

Харин бусад улс орнуудын жишгээс үзэхэд, гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн эрх буюу гэрлэгчдийн дундаа хэсгээр өмчлөх, эсхүл хамтран өмчлөх эд хөрөнгө, гэрлэлтийн гэрээ, хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтгах, мэс заслын аргаар хүйсээ өөрчлөхөд гэрлэлт дуусгавар болох, тээгч эхээр хүүхэд тээлгэх, зохиомлоор үр суулгах гэхчилэн нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглан хүүхэдтэй болох гэх мэт шинээр үүсэж буй харилцааг тусгайлсан гэр бүлийн хуулиар зохицуулж байна.

1.2. Практик хэрэгцээ, шаардлага

Гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн орчныг сайжруулах, гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаж байгаа асуудлуудыг шийдвэрлэх зорилгоор Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах дараах практик шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна. Үүнд:

1/Монгол Улсад гэрлэлт цуцлалтын хувь хэмжээ жил ирэх тусам нэмэгдэж байгаа хэдий ч гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэхгүй байх тохиолдол цөөнгүй байна. Үүнээс шалтгаалан гэрлэлт цуцлахад хүүхдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол зөрчигдөх, эцэг, эх байх хариуцлага сулрах, гэр бүлийн хариуцлагын талаарх нийгэм дэх ойлголт улам доошилж, энэ нь эргээд төлөвлөлтгүй гэр бүл болох, хүүхдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол ноцтой зөрчигдөхөд хүргэж байна.

Тухайлбал, 2022 онд 17694, 2023 онд 17596, 2024 онд 14165 гэрлэлт бүртгэгдсэн байна. Мөн 2022 онд 4515, 2023 онд 4825, 2024 онд 4459 гэрлэлт дуусгавар болсон байна.

Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлт дуусгавар болсон тохиолдлын гэрлэлт бүртгэлд харгалзах хувь 2022 онд 25.5 хувь, 2023 онд 27.4 хувь, 2024 онд 31.4 хувь буюу гэрлэлт дуусгавар болох нь жил ирэх тусам нэмэгдэж байна.

2/Шүүх гэрлэлт цуцлах тухай шийдвэр гаргахдаа тухайн гэрлэгчид хүүхэдтэй бол нэхэмжлэлийн шаардлагаас үл хамаарч хүүхдийн тэтгэлэг тогтоох, шаардлагатай тохиолдолд хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч томилох, хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эсхүл эхийн эрх, үүрэг, хариуцлага, хүүхэдтэйгээ уулзах, хугацаа нөхцөл зэргийг хамтад нь шийдвэрлэх зохицуулалт шаардлагатай болсон.

Гэрлэлт цуцлуулах тухай нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 2017 оны 50 шүүхийн шийдвэрийг түүвэрлэн судлахад, 10 шийдвэр буюу 20 хувь нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулахаар шийдвэрлэж, 40 шүүхийн шийдвэр буюу 80 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдэлгүй шүүх шийдвэрээ гаргасан байна.¹⁴

Гэтэл гэрлэлт цуцлуулах тухай нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 2022 оны 50 шүүхийн шийдвэрийг түүвэрлэн судлахад, хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулж шийдвэрлэсэн 5 шүүхийн шийдвэр буюу 10 хувь, 45 шүүхийн шийдвэр буюу нийт шүүхийн шийдвэрийн 90 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлэлгүй орхигдуулсан байна.

¹⁴ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

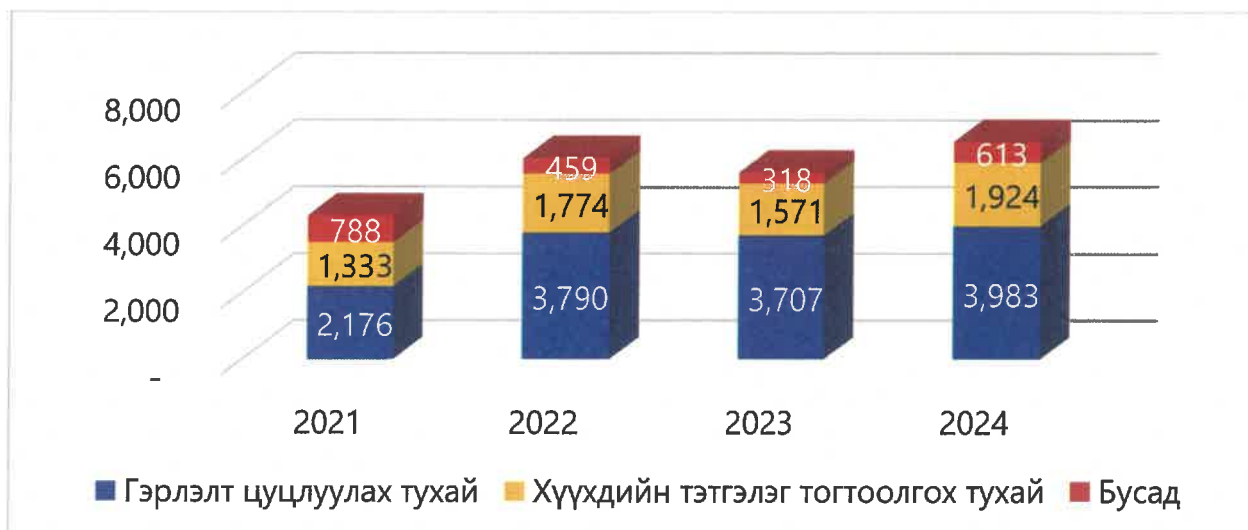
Эндээс үзэхэд, гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн тэтгэлгийг тогтоогоогүй гэрлэлтийг цуцалсан шүүхийн шийдвэрийн хувь 2017 онд нийт түүвэрлэсэн шүүхийн шийдвэрийн 20 хувь байсан бол, 2022 онд энэ хувь 10 хувь болж буурсан байна.¹⁵

Тухайлбал, 2023 оны 11 дүгээр сарын 06-ны өдрийн Баянзүрх дүүргийн иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн 101/ШШ2023/04812 дугаар шийдвэрээр гэрлэлт цуцлахдаа нэхэмжлэгч нэхэмжлэлдээ хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар тусгаагүй гэх үндэслэлээр шүүх хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлээгүй орхисон байна.¹⁶

3/2021 онд 11280 гүйцэтгэх хуудаснаас 11.3 хувь биелсэн буюу нийт төлбөл зохих 33,978,414.6 төгрөгийн мөнгөн дүнгийн 51.7 хувь нь биелсэн байна. 2022 онд 12246 гүйцэтгэх хуудаснаас 8.7 хувь нь биелсэн буюу нийт төлбөл зохих 28,337,140.5 төгрөгөөс 38.9 хувь нь мөнгөн дүнгийн хувьд биелсэн байна.

Харин 2023 онд 13144 гүйцэтгэх хуудаснаас 7.3 хувь биелсэн бөгөөд мөнгөн дүнгээр 29,872,660.4 төгрөгөөс 40.9 хувь нь биелсэн бол 2024 онд 15435 гүйцэтгэх хуудаснаас 9 хувь нь биелсэн буюу 29,423,192.0 төгрөгөөс 11.7 хувь нь биелсэн үзүүлэлттэй¹⁷ байна.

Сүүлийн 4 жилийн дундаж үзүүлэлтийг үзвэл гүйцэтгэвэл зохих нийт хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах гүйцэтгэх хуудаснаас 9 хувь нь л биелсэн үзүүлэлттэй буюу туйлын хангалтгүй байна.

Эндээс үзэхэд, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлээс тусад нь хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох тухай нэхэмжлэл гаргаж, шүүх шийдвэрлэсэн хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох хэрэг 2021 онд 1333, 2022 онд 1774, 2023 онд 1571, 2024 онд 1924 байна.

¹⁵ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

¹⁶ Shuukh.mn

¹⁷ ШШГЕГ-аас ирүүлсэн статистик мэдээлэл.

Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлээс тусдаа нэхэмжлэлээр шүүхэд хянан шийдвэрлэгдэж байгаа хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох асуудлаар гаргасан нэхэмжлэл жил ирэх тусам нэмэгдэж байгааг харуулж байна.¹⁸

Гэр бүлийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд зааснаар хүүхдэд олгох тэтгэлгийг түүний насны байдлыг харгалзан сард нэг хүүхдэд дараах хэмжээгээр тогтооно:

- 11 хүртэлх насны хүүхдэд тухайн бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн 50 хувиар;
- 11-16 нас /суралцаж байгаа бол 18 нас/-тай болон насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдэд амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээгээр.

Бүс нутаг	Тэтгэлгийн хэмжээ
Баруун бүс	447,100 ₮
Хангайн бүс	447,300 ₮
Төвийн бүс	446,700 ₮
Зүүн бүс	446,400 ₮
Улаанбаатар	454,200 ₮

/Амьжиргааны доод түвшин 2025 оны байдлаар/

Өөрөөр хэлбэл, тогтоогдсон тэтгэлгийн хэмжээ хангалтгүй байгаагаас хүүхдийн наад захын хэрэгцээ хангагдахгүй байх, хоол тэжээлийн доройтолд орох зэргээр хүүхдийн эрүүл, аюулгүй орчинд өсөн бойжих, сурч боловсрох эрх зөрчигдөхөд хүрч байна.

Иймд тэтгэлгийн хэмжээг тэтгэлэг авагчийн нөхцөл, тэтгэлэг төлөгчийн орлого зэрэгтэй уялдуулж, эрх бүхий байгууллагаас батлагдсан аргачлалаар шүүх тогтоох шинэлэг зохицуулалт бий болгох шаардлагатай байна.

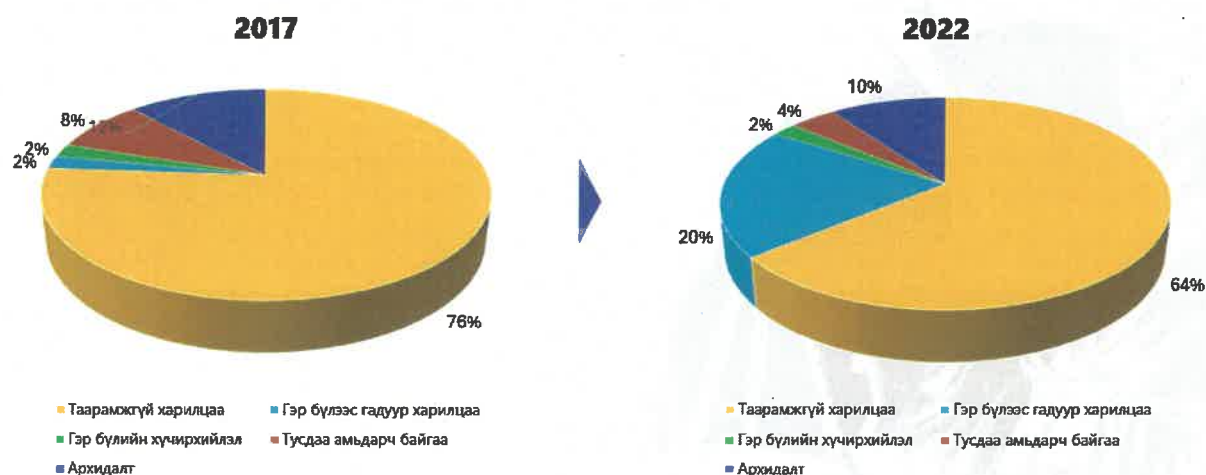
4/Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хүн амын 6.1 хувь нь цус ойртсон байх магадлалтай гэсэн судалгаа¹⁹ гарсан нь Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах асуудал тулгамдаж байгааг харуулж байна. Энэ нь гэрлэхийг хүсэгчид хоорондоо садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх боломжийг хангах зохицуулалт бүрдээгүйгээс тодорхой хэмжээнд шалтгаалж байна гэж үзэж байна.

¹⁸ Шүүхийн Ерөнхий Зөвлөлийн даргын 2024 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн албан бичгийн 1 дүгээр хавсралт.

¹⁹ Э.Энхмаа, Монголын хун амын генетик тогтоц, уур амьсгалын хахиршилт ба өвчлөл, нас баралтын хам холбоог газар зүйн байршлаар мөшгин судлах нь, 2010 он.

5/Гэрлэлт цуцлах шалтгааны дийлэнх хувийг гэрлэгчид хоорондын таагүй харилцаа эзэлсэн хэвээр байгаа боловч гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас үүдсэн гэрлэлт цуцлах нь 2 хувиас 20 хувь болж эрс өсжээ. Гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас болж гэрлэлт цуцлахад сэтгэл санааны хохирол нөхөн төлүүлэх нарийвчилсан эрх зүйн зохицуулалт байхгүй байна.

ГЭРЛЭЛТ ЦУЦЛАХ ШАЛТГААН (50 кейс түүвэрлэн үзэхэд)

Тодруулбал, шүүхийн шийдвэрийн цахим сангаас 2017 ба 2022 онд шийдвэрлэсэн гэрлэлт цуцалсан шүүхийн шийдвэрүүдээс тус тус 50 шийдвэрийг түүвэрлэж,²⁰ гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааныг судлан үзэхэд, гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас үүдэлтэй гэрлэлт цуцлалт 2017 онд 1 буюу 2 хувь байсан бол энэ нь 2022 онд 10 буюу 20 хувь болсон бөгөөд энэхүү шалтгаан нь гэрлэлт цуцлах шалтгааны 2 дахь томоохон шалтгаан болж байна.

Гэр бүлээс гадуурх харилцааны талаар БНСУ-д хэрхэн зохицуулсныг судлахад, гэрлэгчийн зүй бус үйлдэл нь гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах үндэслэл болох бөгөөд зүй бус үйлдэлд гэр бүлээс гадуурх харилцааг багтаан ойлгодог.²¹

Тодруулбал, гэрлэгчдийн хэн нэг нь гэр бүлээс гадуур харилцаанд орсон үйлдэл нь зүй бус үйлдэлд тооцогдож гэр бүл цуцлах хууль зүйн үндэслэл болохоос гадна гэрлэгчийн сэтгэл санаанд хохирол учруулсан гэж үзэн түүнд нь тохирсон хариуцлага хүлээлгэхээр заасан байна.²²

Иймээс гэр бүлээс гадуурх харилцааны улмаас гэрлэлт цуцлах тохиолдолд буруутай гэрлэгчийн хариуцлагын талаарх хууль, эрх зүйн орчин тодорхойгүй байна.

²⁰ С.Сүхбаатар, Б.Энх-Амгалан, Х.Санчир, Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн Судалгааны тайлангийн эмхэтгэл XIII боть, 2023 он, 134-135 дахь тал.

²¹ БНСУ-ын Иргэний хууль https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG

²² БНСУ-ын Иргэний хууль https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG

6/Сүүлийн 4 жилийн байдлаар гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эхээс төрсөн хүүхэд нийт 99529 бүртгэгдсэнээс 2022 онд 30719, 2023 онд 29145, 2024 онд 27109, 2025 оны хагаст 12556 хүүхэд бүртгэгдсэн байна. Энэхүү статистик тоо баримтаас үзэхэд, хамтран амьдрах (Defacto) хэлбэр түгээмэл болсон байна.

Хамтран амьдрах явцад хамтран амьдрагчид дундын эд хөрөнгөтэй болоход хэрхэн хуваах талаарх эрх зүйн орчин бүрдээгүйгээс хамтран амьдрагчдын эд хөрөнгийн эрх зөрчигдөхөд хүрч байна.

Иймд манай улсын хувьд гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч хамтран амьдарч байгаа хүмүүсийн эрх, үүргийг тодорхойлох, цаашлаад эд хөрөнгө хуваах, хүүхэд асрамжийн маргаан үүсэх тохиолдолд хэрхэн шийдвэрлэх эрх зүйн зохицуулалт дутмаг байна.

7/Нөхөн үржихүйн тусгай аргыг хэрэглэж буюу тээгч эх, эсийн донор ашиглаж төрөх асуудал дэлхий нийтэд төдийгүй Монгол Улсад сүүлийн үед ихээхэн гарч байна. Энэ аргыг хэрэглэн төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох маргаан их гарч хүндрэл үүсгэж байна. Дээрх харилцааг зохицуулсан эрх зүйн орчин байхгүй байна.

8/Мэс заслын аргаар хүйсээ өөрчлөхөд эхлээд гэрлэлтээ цуцлуулах, дараа нь хүйсийн өөрчлөлтийг бүртгэх хууль, эрх зүйн зохицуулалттай.

2022 оноос одоог хүртэл мэс заслын аргаар хүйсээ солиулсан нийт 5 тохиолдол бүртгэгджээ.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 11-д зааснаар Монгол Улс ижил хүйсийн гэрлэлтийг хүлээн зөвшөөрдөггүй тул уг шалтгаанаар гэрлэлт дуусгавар болохтой холбоотой харилцааг оновчтой зохицуулах шаардлага үүссэн.

9/2024 оны байдлаар гэр бүлийн орчноос байнга болон түр хугацаагаар тусгаарлагдаж асрамж, халамжийн газарт 895 хүүхэд амьдарч байгаа бөгөөд хараа хяналтгүй 240, гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн 203, бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн 390 хүүхэд байна.

Энэ нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн тохиолдолд тэдний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах боломжийг хангах, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхой болгох зохицуулалт шаардлагатайг харуулж байна.

Сүүлийн 5 жилд эцэг, эх байх эрхийг хассан 81 шүүхийн шийдвэр гарсан²³ нь харьцангуй өндөр үзүүлэлт бөгөөд шүүхийн шийдвэрийн үр дүнд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдөх нөхцөл үүсэж байна.

Харин эцэг, эх байх эрхийг хасах, хязгаарлахаас хүүхдэд үүсэх үр дагаврыг тооцоолох, хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, энэхүү хугацаанд хүүхэд тэтгэлэг авах, эцэг, эх байх эрхийг хассан тохиолдолд түүнийг буцаан сэргээх зэрэгтэй холбоотой оновчтой зохицуулалтууд хангалтгүй байна.

²³ ШЕЗ-өөс ирүүлсэн статистик мэдээлэл.

10/Улсын бүртгэлийн байгууллагын мэдээллээр 2017-2022 онд 7596 хүүхэд дотоодод үрчлүүлсэн бол Монгол Улсын харьяат нийт 274 хүүхэд гадаадын иргэдэд үрчлэгдсэн байна.²⁴

Харин 2022-2025 оны хооронд нийт 4843 хүүхэд үрчлүүлснээс Монгол улсын иргэнд 4800 хүүхэд, гадаад улсын иргэнд 43 хүүхэд үрчлүүлсэн байна.

Энэ нь өндөр үзүүлэлт бөгөөд хүүхэд үрчлэлтийн асуудалд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөгдөж байдаг. Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуулиар гадаад, дотоод үрчлэлтийн асуудлыг эрх бүхий албан тушаалтан шийдвэрлэж байгаа нь цаашид хүүхдийн эрх ашиг зөрчигдөх эрсдэлтэй байна.

Бусад улс орны жишгээс үзэхэд хүүхдийг үрчлэх эсэх асуудлыг зөвхөн шүүх шийдвэрлэдэг байна. Иймд хүүхдийн аливаа эрх ашиг хөндөгдөж байгаа тохиолдолд зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор үрчлэх эсэх асуудлыг шүүхээр шийдвэрлүүлэх нь зүйтэй байна.²⁵

11/1998-2021 оны хооронд Монгол Улсын 7555 иргэн гадаадын иргэдтэй гэр бүл болсон бол 1513 иргэн гэрлэлтээ цуцлуулсан байна. 2022 онд 367 иргэн гадаадын иргэнтэй Монгол Улсад гэрлэлтээ бүртгүүлсэн байна.²⁶

2022 онд 17585, 2023 онд 17440, 2024 онд 14238 Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэнтэй гэр бүл болсон бол 2022 онд 4556, 2023 онд 4781, 2024 онд 4466 гадаадыг иргэнтэй гэрлэсэн Монгол Улсын иргэн гэрлэлтээ дуусгавар болгожээ.

Эндээс үзэхэд, Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэнтэй гэрлэлт бүртгүүлэх, мөн гэрлэлт дуусгавар болгох харилцаа өсөн нэмэгдэж байна.

Гэр бүлийн асуудлаар явуулсан судалгаанд оролцогчдын 46.2% нь “даяаршсан нийгэмд гадаад хүнтэй гэрлэхийг байх л асуудал” гэж үзэж байгаа нь цаашид гадаадын иргэнтэй гэрлэх тоо нэмэгдэх хандлагатай байгааг харуулж байна. Гэтэл практикт гадаадын иргэнтэй гэр бүл болох, гэрлэлт цуцлах, хүүхдийн асрамж, тэтгэлэг, хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэхэд олон улсын чиг хандлага, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, конвенцод нийцсэн эрх зүйн оновчтой зохицуулалт шаардлагатай байна.

12/Манай улсын хувьд хүүхдийн асрамжийн биечлэн дангаар асрах зохицуулалт байдаг бөгөөд хүүхдийн асрамжийн дангаар болон хамтран хэрэгжүүлэх хувилбарыг бий болгох шаардлага үүссэн. Ингэснээр дангаар биечлэн, мөн дангаар хүүхдийн талаарх шийдвэр *grprax /sole legal and physical custody/*, дангаар биечлэн гэхдээ хамтран хүүхдийн талаар шийдвэр *grprax /sole physical and joint legal custody/*, хамтран эдгээрийг хэрэгжүүлэх */sole joint custody/* гэх хэлбэрүүд олон улсад байдгийг Монгол Улсад бий болгох, улмаар хүүхдийн асрамжийг оновчтой шийдвэрлэх хувилбаруудыг бий болгоно.

Иймд гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн зохицуулалтыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, шинээр үүсэж байгаа харилцааг зохицуулах, хуулийн зөрчил, хийдлийг

²⁴ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэл.

²⁵ БНСУ-ын Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/subjectViewer.do?hseq=1081&type=subject&key=01&pCode=12&pName=Guardianship

²⁶ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэл.

арилгах зорилгоор Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулна.

Хоёр.Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Энэ хуулийн төслийн зорилго нь хүүхэд, жирэмсэн болон хөхүүл эмэгтэй, эсхүл бага насны хүүхэдтэй, өрх толгойлсон эцэг, эх, эсхүл хөгжлийн бэрхшээлтэй, ахмад настан, хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаалах, шинэ тутам үүсэж байгаа гэр бүлийн эрх зүйн харилцааг бүрэн зохицуулахад чиглэнэ.

Тус хуулийн төслөөр гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэрлэлтийн гэрээ, гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрх, үүрэг, хууль ёсны эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, хүүхдийн нэр, эцэг /эх/-ийн нэр, овог, эцэг, эх тогтоох, эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах, сэргээх, хүүхэд үрчлэхтэй холбогдсон гэр бүлийн эрх зүйн харилцааг зохицуулна.

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд гэрлэлт, гэрлэлт дуусгавар болох, гэр бүлийн гишүүний эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус амины эрх, үүрэг, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, хүүхэд үрчлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулах эрх зүйн орчныг дараах байдлаар бүрдүүлнэ. Үүнд:

- Нийтлэг үндэслэл болох хуулийн зорилт, нэр томъёоны тодорхойлолт, гэр бүлийн харилцаанд баримтлах зарчмын талаар тусгана.

- Гэрлэх, гэрлэхэд харшлах шалтгаан, гэрлэлтийн бүртгэл, гэрлэгчдийн эрх, үүрэг зэргийг нарийвчлан тодорхойлж тусгана;

- Гэрлэлт дуусгавар болох, цуцлах, гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бусад тооцох, тэдгээрийн үр дагавар, эд хөрөнгө хуваах, гэрлэлттэй адилтгах харилцаа зэргийг тусгана. Мөн шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэр гаргахдаа шалтгаан, нөхцөлийг харгалзан тэргүүн ээлжид хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй, хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хангах зарчмыг баримтлах эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно;

- Гэрлэлтийн гэрээ байгуулах, түүний хэлбэр, зохицуулах асуудлыг шинээр тусгана;

- Хүүхдэд овог, нэр өгөх, өөрчлөх, эцэг, эхийг тогтоохтой холбогдсон харилцааг нарийвчлан зохицуулна;

- Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн тохиолдолд шаардах эрхийг хэрэгжүүлэх боломжийг хангах, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлага, тэдний эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах, үүний үр дагавар, сэргээх, дуусгавар болох харилцааг зохицуулсан зохицуулалтыг тусгана. Мөн хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эх, садан, төрлийн харилцаа зэрэг асуудлыг тодорхой зохицуулж, баталгаажуулна;

– Гэрлэгчид бие биеэ, эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх эрх, үүрэг, тэтгэлгийн хэмжээ, олгох хугацаа, хэлбэр, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх гэрээ, түүнийг өөрчлөх, цуцлах, мөн эрхээ шүүхээр хамгаалуулахтай холбоотой харилцааг зохицуулсан зохицуулалтыг тусгана;

– Асран хамгаалах, харгалзан дэмжүүлэх хүн болон асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, асралт гэр бүлийг тодорхойлж, тэдгээрийн эрх, үүргийг тусгана. Мөн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг тогтоох, томилох, мөн тэдний эрхийн хязгаарлалт, асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эд хөрөнгийг зарцуулах, хамгаалах асуудлуудыг нарийвчлан зохицуулна;

– Эцэг, эх хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагчийн зөвшөөрлийн үндсэн дээр хүүхэд үрчлүүлэх, үрчлэлтийн харилцаанд баримтлах зарчим, үрчлүүлэх журам, үрчлэгч, үрчлүүлэгчийн эрх, үүрэг, хууль ёсны ашиг сонирхол, үрчлэлтийн хяналт, бүртгэл, үрчлэлтээс үүсэх үр дагавар, үрчлэлтийг хүчингүй болгох зэрэг зохицуулалтыг нарийвчлан тусгана. Хүүхдийг үрчлүүлэх эсэхийг үрчлэлтийн асуудал хариуцсан орон тооны бус үрчлэлтийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэдэг байх зохицуулалтыг шинээр тусгана;

– Олон улсын гэр бүлийн харилцаанд гэр бүлийн хууль тогтоомжийн хэрэглээг тусгах бөгөөд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гадаадын иргэн, харьяалалгүй иргэнтэй гэрлэлт бүртгүүлэх, гадаад улсад гэрлэлт бүртгүүлэх, дуусгавар болгох, эдгээрийн эд хөрөнгийн харилцаа, эцэг, эх хүүхдийн харилцаа, эцэг, эх тогтоох, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, гадаад улсын иргэнд хүүхэд үрчлүүлэх, тэдэнд тавих хяналт зэрэг холбогдох харилцааг зохицуулж байгаа зохицуулалтыг тусгана;

– Хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээд, албан тушаалтны үйлдэлд холбогдох хуульд заасан хариуцлага, дагаж мөрдөх журам болон хууль хүчин төгөлдөр болох зохицуулалтыг тус тус тусгана.

Гурав.Хууль батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Хуулийн төсөл батлагдсанаар гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэр бүлийн гишүүний эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус амины эрх, үүрэг, гэрлэлттэй адилтгах харилцаа, гэрлэлтийн гэрээ, тэжээн тэтгэх гэрээ, тэжээн тэтгэх, тэтгэлэг тогтоолгох, хүүхэд үрчлэхтэй холбоотой харилцаа, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжигч тогтоох, асралт гэр бүлд шилжүүлэх харилцаа, хүйсээ солиулсны улмаас гэрлэлт дуусгавар болох, тээгч эхийн асуудал, түүнээс үүсэх үр дагавар, тэдгээрийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах харилцааг нарийвчлан зохицуулах нөхцөл бүрдэнэ. Түүнчлэн хүүхэд үрчлэх асуудалд хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалсан үрчлэх нөхцөл, журмыг нарийвчлан зохицуулах эерэг үр дагавар бий болно.

Гэр бүлийн гишүүд болон хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор тус хуульд заасан зарим тохиолдолд эрх хязгаарлах зохицуулалтыг тусгах ба үүнээс үүсэх үр дагаврыг тооцож, оролцогчдын эрх ашгийг аль болох хөндөхгүй байх, хамгаалах зохицуулалтыг тусгаж шийдвэрлэнэ.

Ийнхүү гэр бүлийн харилцааны олон талт асуудлыг хуулиар нарийвчлан зохицуулснаар гэр бүлийн гишүүдийн, ялангуяа хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол тэнцвэртэй хангагдана.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаар

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээтэй нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Гэр бүлийн тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Иргэний хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Нийгмийн халамжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн зарим заалтыг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулна.

—000—

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн
найруулгын төслийн талаар

Монгол Улсын Хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлийн¹ 1.6.52-д “Гэр бүлийн тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулийн төслийг Хууль зүй, дотоод хэргийн яам Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамтай хамтран боловсруулж, 2025 онд УИХ-д өргөн мэдүүлнэ.” гэж заасан.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн² 2.1.1-д “Гэр бүлийн хуулийг шинэчлэн батлуулж, Чанартай амьдрал-гэр бүлийн гишүүдийн оролцоо хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.” гэж заасан.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.2 дахь заалтад заасны дагуу Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2021 оны А/236, 2022 оны А/355 дугаар тушаалаар Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулах олон талт төлөөллийг оролцуулан Ажлын хэсэг байгуулан ажиллаж, хуулийн төслийг 2023 онд Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн бөгөөд шинээр байгуулагдсан Монгол Улсын Их Хуралтай холбогдуулан төслийг хуулийн төсөл санаачлагчид буцаасан.

Мөн 2025 оны 05 дугаар сард уг хуулийн төслийг ЗГХЭГ-т хүргүүлж, Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлж, УИХ-д өргөн мэдүүлэхээр тогтсон боловч шинээр байгуулагдсан Засгийн газартай холбогдуулан төслийг буцаасан.

Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2025 оны А/16 дугаар тушаалаар Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулах Ажлын хэсгийг шинэчлэн байгуулан хуулийн төслийг боловсруулав.

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн талаар Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасны дагуу нийт 14 удаагийн хэлэлцүүлгийг зохион байгуулсан бөгөөд дараах оролцогчдыг хамруулсан. Үүнд:

- Хяналт, давж заалдах, анхан шатны шүүхийн шүүгчид болон эвлэрүүлэн зуучлагчид;
- Монгол Улсад суугаа гадаад улсын элчин сайдын яамны төлөөлөл;
- Хүүхдийн эрхийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа олон улсын байгууллагын төлөөлөл;
- Гэр бүл, хүүхдийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн бус байгууллагын төлөөлөл;
- Тус хуулийг хэрэгжүүлдэг төрийн байгууллагын албан хаагчид;
- Олон нийт (хөгжлийн бэрхшээл, ахмад настан, эцэг, эхийн төлөөлөл гэх мэт).

Хэлэлцүүлэгт хүүхдийн эрхийг хамгаалах, тэтгэмжийн асуудал, гэрлэлтийн гэрээ, гэрлэгчдийн үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, цус ойртолтоос урьдчилан

¹ “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 181 дүгээр тогтоолын хавсралт.

² “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын хавсралт.

сэргийлэх, хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эхийн үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх зэрэг саналууд ирсэнийг хуулийн төсөлд тусгасан.

Харин гэр бүлд эдийн засгийн дэмжлэг үзүүлэх, гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх ажиллагааны талаар өгсөн саналыг хуулийн төсөлд тусгаагүй болно. Учир нь энэхүү асуудлууд нь гэр бүлийн тухай хуулиар зохицуулагдах харилцаа биш болно.

Мөн Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг 2025 оны 02 дугаар сарын 28-ны өдөр Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны цахим хуудсанд байршуулж, олон нийтээр хэлэлцүүлсэн болно.

Түүнчлэн Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны 2025 оны 1/1169 тоот албан бичгээр төрийн болон төрийн бус байгууллагуудаас санал авахаар хуулийн төслийг хүргүүлж, санал авч, холбогдох саналыг тусгав.

Гэр бүлийн тухай хууль³ нь хувийн эрх зүйн асуудлуудыг зохицуулж байгаа суурь хуулиудын нэг бөгөөд одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хууль 1999 онд батлагдсан.

Гэр бүлийн тухай хууль нь хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацаанд тус хуульд нийт 8 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан боловч эдгээр нэмэлт, өөрчлөлтүүд нь гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаад байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн гэхээс илүүтэй салбарын харилцааг зохицуулсан буюу бусад хуулийн шинэчлэлийг дагалдан өөрчлөлт оруулсан байна.

Монгол Улсын хувьд хууль батлагдаж байсан үе буюу 1999 оноос хойш гэрлэх, гэрлэлт цуцлах, хүүхдийн эрх, хууль ёсны эрх ашиг хөндөгдөх, зөрчигдөх, сэргээх, зэрэг харилцаа ихсэж байгаа бөгөөд үүнээс үүсэх үр дагаврыг төдийлөн нарийвчлан зохицуулаагүй байна.

Тухайлбал, Монгол Улсад гэр бүлийн маргааныг оновчтой шийдвэрлэх, гэр бүлийн гишүүдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах асуудал нэн чухал болоод байна.

Шүүхийн шийдвэрийн тоо, баримтаас дурдвал 2021 онд 45,444 иргэний хэрэг шийдвэрлэснээс Гэр бүлийн тухай хуулиар 4690 буюу нийт иргэний хэргийн 10.3 хувийг, 2022 онд нийт шийдвэрлэгдсэн 57,633 иргэний хэргийн Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэгдсэн нь 6263 буюу 10.8 хувийг, 2023 онд шийдвэрлэгдсэн нийт 63,407 иргэний хэргийн Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэгдсэн нь 5913 буюу 9.3 хувийг, 2024 онд улсын хэмжээнд нийт 73727 иргэний хэрэг, үүнээс Гэр бүлийн тухай хуулиар нийт 3538 хэрэг хянан шийдвэрлэжээ. Өөрөөр хэлбэл, Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэгдсэн иргэний хэргийн 4 жилийн дундаж нийт иргэний хэргийн 10 хувь байна. Гэрлэлт дуусгавар болох харилцаанд нэн тэргүүнд хүүхдийн эрх ашиг хөндөгддөг.

Монгол Улс одоогийн байдлаар 595 олон талт гэрээнд нэгдэн орсноос гэр бүлийн харилцаа, гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн эрхийг ханган хамгаалахаар Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт, Эдийн засаг, нийгэм, соёлын олон улсын пакт, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц, Сайн

³ Гэр бүлийн тухай хууль, "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 1999 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

дурын үндсэн дээр гэрлэх болон гэрлэх нас, гэрлэлтийг бүртгэх тухай конвенц зэрэгт нэгдэн орж, соёрхон баталжээ.

Бусад улсын жишгээс үзэхэд, гэр бүлийн хөрөнгийн эрх буюу гэрлэгчдийн дундаа хэсгээр өмчлөх, эсхүл хамтран өмчлөх эд хөрөнгийн эрхийн зохицуулалтыг сайжруулах, түүнчлэн тээгч эхээр хүүхэд тээлгэх, зохиомлоор үр суулгах гэх зэрэг шинэлэг асуудлуудыг хууль тогтоомжоороо зохицуулж байна.

Иймд гэр бүлийн харилцааг олон улсын жишигт нийцүүлэх, шинээр үүсэж байгаа харилцааг зохицуулах, орхигдсон буюу хийдлийг арилгах зорилгоор хуулийн төслийг боловсрууллаа. Ингэхдээ хүүхэд, жирэмсэн болон хөхүүл эмэгтэй, эсхүл бага насны хүүхэдтэй, өрх толгойлсон эцэг, эх, хөгжлийн бэрхшээлтэй, ахмад настан, хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжинд хамгаалах зарчмыг баримталлаа.

Хуулийн төслийг Чех, Польш, ОХУ, Исланд, Шинэ-Зеланд, БНСУ, Япон, ХБНГУ, БНХАУ, Канад, Финлянд зэрэг улсуудын гэр бүлийн харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомж болон Монгол Улсын шүүхийн статистик тоо, судалгаанд үндэслэсэн.

Хуулийн төсөлд зарчмын шинжтэй дараах зохицуулалтыг тусгалаа. Үүнд:

Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлын хамгаалах, цус ойртолтоос урьдчилан сэргийлэх

Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлын хамгаалах, цус ойртолтоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор садан төрлийн хүмүүсийн хоорондын гэрлэлтийг хориглож, иргэний бүртгэлийн байгууллагын мэдээллээс лавлагаа авах болон ДНХ-ийн шинжилгээнд хамрагдах боломжийг төсөлд тусгалаа.

Харин генетик генологийн сан бүрдээгүй байгаа тул ДНХ-ийн шинжилгээнд хамрагдах асуудлыг тодорхой хугацааны дараа хэрэгжүүлэх шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг тусгах эсэх асуудлыг шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

Гэр бүлтэй адилтгах харилцаа буюу хамтран амьдрагч

Зарим улсад гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч хамтран амьдарч байгаа харилцаа буюу (**Defacto**)-г хүлээн зөвшөөрч, тэдгээрийн эрх зүйн байдлыг тодорхойлсон байна. Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч хамтран амьдрах хэлбэр нь эдийн засаг болон бусад хэрэгцээг хангах, гэр бүлийн зарим үүргийг гүйцэтгэдгээрээ гэр бүлийн төлөв байдалтай төстэй харилцаа гэж үздэг.

Сүүлийн 4 жилийн байдлаар гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эхээс төрсөн хүүхэд нийт 99529 бүртгэгдсэнээс 2022 онд 30719, 2023 онд 29145, 2024 онд 27109, 2025 оны хагаст 12556 хүүхэд бүртгэгдсэн байна. Энэхүү тоо баримтаас үзэхэд хамтран амьдрах (**Defacto**) хэлбэр түгээмэл гэж үзэж байна. Манай улсын хувьд гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч хамтран амьдарч байгаа хүмүүсийн эрх, үүргийг тодорхойлох цаашлаад эд хөрөнгө хуваах, хүүхэд тэжээн тэтгэх, асрамжлалын маргаан үүсэх тохиолдолд үүсэх үр дагаврыг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалт байхгүй байна.

Иймд хуулийн төсөлд хамтран амьдрагчдийг тодорхойлж, тэдгээрийн хамтын амьдралын явцад болон хамтын амьдрал дуусгавар болох тохиолдолд эдлэх эрх, хүлээх үүрэг, мөн ийм харилцаанаас төрсөн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг

бүртгүүлсэн гэрлэлтээс төрсөн хүүхдийн нэгэн адил хамгаалах зохицуулалтыг тусгалаа.

Гэрлэгчдийн эрх, үүрэг

Гэрлэлт цуцлах шалтгааны дийлэнх хувийг гэрлэгчид хоорондын таагүй харилцаа эзэлсэн хэвээр байхад гэр бүлээс гадуурх харилцаа 2 хувиас 20 хувь болж эрс өсчээ.

Тодруулбал, шүүхийн шийдвэрийн цахим сангаас 2017 онд шийдвэрлэсэн гэрлэлт цуцалсан шүүхийн шийдвэрүүдээс 50 шийдвэрийг түүвэрлэж,⁴ гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааныг судлан үзэхэд, таарамжгүй харилцаа 38 буюу 76 хувь, гэр бүлээс гадуурх харилцаа тогтоосон 1 буюу 2 хувь, архидалт 6 буюу 12 хувь, тусдаа амьдарч байгаа 4 буюу 8 хувь, гэр бүлийн хүчирхийлэл 1 буюу 2 хувийг тус тус эзэлж байна.

Харин 2022 оны хувьд, гэрлэлт цуцлах болсон шалтгаанд таарамжгүй харилцаа 32 буюу 64 хувь, архидалт буюу 10 хувь, тусдаа амьдарч байгаа 2 буюу 4 хувь, гэр бүлээс гадуурх харилцаа 10 буюу 20 хувь, мөн гэр бүлийн хүчирхийлэл 1 буюу 2 хувийг тус тус эзэлсэн болно.

Иймд хуулийн төслөөр гэрлэгчдийн эрх, үүргийг нарийвчилсан бөгөөд үүргээ биелүүлээгүйн улмаас нөгөө талын эрх, нэр төр, алдар хүндэд хохирол учруулсан тохиолдолд Иргэний хуульд заасны дагуу гэм хорын хохирол төлүүлэх нэхэмжлэл шүүхэд гаргаж болохоор зохицууллаа.

Гэрлэгчдийн байгуулах гэрлэлтийн гэрээ

Гэрлэлтийн гэрээ нь гэрлэгч тус бүрээс өрхийн төсөв, зардлыг хариуцах журам, гэрлэлтийг цуцалсан нөхцөлд ногдох эд хөрөнгийг тодорхойлох, эд хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон бусад нөхцөлийг иргэний хуульд нийцүүлэн байгуулах иргэний эрх зүйн гэрээ⁵ юм. Нөгөөтэйгүүр, Англо-саксоны эрх зүйн бүлтэй зарим улсад гэрлэлтийн гэрээгээр эд хөрөнгийн харилцааг зохицуулахаас гадна, мөн амины харилцааг зохицуулж байгаа жишиг байна. Гэрлэлтийн гэрээг БНСУ, Япон, ОХУ, ХБНГУ зэрэг улсууд хууль тогтоомжоороо зохицуулж байна.

Манай улсын хувьд 1926 оны анхны Иргэний хуульд “Эр, эм хоёр аливаа хогшлын тухай засварт хууль ёсоор гэрээ, хэлэлцээр байгуулж болмой”⁶ гэж заасан нь тухайн үед гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн гэрээ байгуулах эрх зүйн боломж байсныг гэрчилж байна.

Харин 2002 оны Иргэний хуульд гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн гэрээний зохицуулалтыг тусгасан байна. Иргэний хуулийн 125 дугаар зүйлийн 125.2 дахь хэсэгт “Гэрлэгчдийн хөрөнгийн эрхийн зарим харилцааг гэрээгээр зохицуулж болно” гэж, мөн хуулийн 132 дугаар зүйлийн 132.1 дэх хэсэгт “Гэрлэгчид гэрлэгч тус бүрээс өрхийн

⁴ Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн, Судалгааны тайлангийн эмхэтгэл XIII боть 2023 он, Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ С.Сүхбаатар, Б.Энх-Амгалан, Х.Санчир 2022, хуудас 134-135.

⁵ С.Нарангэрэл, “Хууль зүйн нэвтэрхий толь бичиг”, УБ., 2021. 101 дэх тал.

⁶ З.Сүхбаатар, П.Оюундэлгэр Монгол Улсын Иргэний хуулиуд, нэмэлт өөрчлөлтүүд (1926, 1952, 1963, 1994, 2002). УБ., 2002., 27 дахь тал.

төсөв, зардлыг хариуцах журам, гэрлэлтийг цуцалсан нөхцөлд ногдох хөрөнгийг тодорхойлох, хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон бусад нөхцөлийг энэ хуульд нийцүүлэн байгуулсан гэрээний үндсэн дээр зохицуулж болно” гэж тус тус заасны дагуу гэрлэгчид хооронд гэрээ байгуулах боломж байгаа хэдий ч гэрлэгчид төдийлөн түгээмэл байгуулахгүй байна.

Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлтийн гэрээ гэх нэр томъёог хэрэглэдэггүй, мөн энэхүү гэрээг Гэр бүлийн тухай хуульд тухайлан тодорхой тусгаагүй байгаа нь түүнийг түгээмэл хэрэглэхэд саад учруулж байна гэж үзэж байна.

Иймд хуулийн төсөлд гэрлэлтийн гэрээний талаар шинэ зохицуулалтыг тусгасан бөгөөд тус гэрээгээр гэрлэгчдийн эрх ашгаа хамгаалах, гэр бүлийн харилцаанд мөн гэрлэлт цуцалсан тохиолдолд эд хөрөнгийн эрхээ хамгаалах боломжийг бий болгосон. Гэрээгээр зохицуулагдах асуудлуудаас гадна, хууль тогтоомжид заасан зайлшгүй биелүүлэх шаардлагатай үүргээ хэрэгжүүлэхгүй байх нөхцөлийг гэрээнд тусгахыг хориглохоор тусгаад байна. Тухайлбал, хөгжлийн бэрхшээлтэй эхнэр, нөхөр, хүүхдээ тэжээн тэтгэхгүй байх агуулгыг гэрлэлтийн гэрээгээр тусгахгүй байхаар зохицуулсан. Мөн гэрлэгчид гэрлэлтийн гэрээгээр эд хөрөнгийн эрх үүсэх, шилжүүлэх, дуусгавар болох, хязгаарлахаар зохицуулсан, эсхүл ийм харилцаа агуулсан бол зохих журмын дагуу хөрөнгийн төрлөөс хамаарч Бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад бүртгүүлэх зохицуулалтыг нэмж тусгасан. Түүнчлэн гэр бүлийн гишүүд, гэрлэгчид эд хөрөнгө эзэмших, өмчлөх эрхийг Иргэний хуульд заасантай уялдуулж баталгаажуулсан.

Гэрлэлт дуусгавар болох

2022-2024, 2025 оны эхний хагас жилийн байдлаар, 55832 гэрлэсний бүртгэл хийгдсэнээс 2022 онд 17694, 2023 онд 17596, 2024 онд 14165, 2025 оны хагаст 6377 гэрлэлт бүртгэгдсэн байна. Мөн сүүлийн 4 жилийн байдлаар 16167 гэрлэлт дуусгавар болсны бүртгэл хийгдсэн байх бөгөөд үүнээс захиргааны журмаар 5136, шүүхийн журмаар 11031 гэрлэлт дуусгавар болсон байна.

Иймд гэрлэлт цуцлах харилцаанаас үүсэх үр дагаврыг сайтар тооцох, гэрлэгчид болон хүүхдийн эрх, ашгийг хамгаалах зохицуулалтыг нарийвчлан зохицууллаа.

Мөн хуулийн төсөлд гэрлэлт цуцлах тусгай журамд гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй, эсхүл гэрлэгчийн байнгын хүчирхийлэл дарамтаас болж гэр бүлийн гишүүдийн амь нас, эрүүл мэнд болон хүүхдийн хүмүүжилд ноцтой аюул, хор уршиг учирч болзошгүй, эсхүл учирсан нь тогтоогдсон, тодорхой хугацаанд хамтран амьдраагүй зэрэг тохиолдолд шүүх эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахгүйгээр гэрлэлтийг цуцалж болохоор тусгалаа.

Мөн Монгол Улсад хүсэл зоригийн эсрэг гэр бүл болохыг завдсан гомдол, мэдээлэл байдаг тул энэхүү үйлдлээр гэрлэлт батлуулсныг нь эрх бүхий байгууллагаар нотлуулсан тохиолдолд гэрлэлтийг хүчингүйд тооцохоор зохицууллаа.

Түүнчлэн гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүчин төгөлдөр бус гэж тооцогдох үндэслэлийг нууж, эсхүл хууран мэхэлж гэрлэсэн гэрлэлт нь хүчин төгөлдөр бус тооцогдох тохиолдолд өөрийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлоо хамгаалуулахаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болохоор зохицууллаа. Мөн гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж

тооцсоноос шалтгаалж гэрлэгчийн болон хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдсөн гэж үзвэл хохирлыг буруутай этгээдээс шаардах эрхийг баталгаажууллаа.

Хүйсийн өөрчлөлтийн улмаас гэрлэлт дуусгавар болохоор харин гэрлэлт дуусгавар болсонтой холбоотойгоор үүсэх бусад асуудал, тухайлбал хүүхдийн тэтгэлэг тогтоох, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, эд хөрөнгө хуваах зэрэг асуудлыг шүүхэд хандан шийдвэрлүүлэхээр тусгалаа.

Эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үүрэг, хариуцлага

2024 оны байдлаар гэр бүлийн орчноос байнга болон түр хугацаагаар тусгаарлагдаж асрамж, халамжийн газарт 895 хүүхэд амьдарч байгаа бөгөөд хараа хяналтгүй 240, гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн 203, бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн 390 хүүхэд байна. Энэ нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн эрхийг шаардах боломжийг хангах, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхой болгох зохицуулалт шаардлагатайг харуулж байна.

Хуулийн төсөлд эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үүрэг, хариуцлагыг нарийвчлан зохицуулсан ба хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эсэхээс үл хамааран хүүхдийн өмнө хүлээх эцэг, эхийн үүрэг хариуцлагыг coparentalité буюу хамтран, тэгш хүлээх зарчмыг баримтлан тодорхой тусгасан.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиар эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлж буй гэр бүл (Foster family/асралт гэр бүл)—ийн харилцааг зохицуулдаг байсныг дэлгэрүүлж, энэ хуулиар асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг шаардлагатай болсон хүүхдийг мөн хамруулахаар тусгалаа.

Түүнчлэн Канад, Литва, Финлянд зэрэг улсуудад хүүхдийн өөрийн хөрөнгийг гэр бүлийн дундын хөрөнгөөс зааглан тодорхойлж, асран хамгаалагч харгалзан дэмжигч нь тодорхой хязгаартай, эсхүл зөвшөөрлийн дагуу захиран зарцуулахаар хуульчилсан байна. Тухайлбал, Литвад хүүхдийн хөрөнгийг эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь узуфрукт эрхээр захиран зарцуулж байна. Иймд хүүхдийн эд хөрөнгөд эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн зарцуулах эрхийн хязгаарлалтыг зохицуулсан.

Эцэг, эх байх эрхийг хасах хязгаарлах

2016-2021 онд эцэг, эх байх эрхийг хассан 81 шүүхийн шийдвэр гарсан бөгөөд шүүхийн шийдвэрийн үр дүнд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдөх нөхцөл үүсэж байна. Иймд үүнээс үүсэх үр дагаврыг тооцоолох, хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, эцэг, эх байх эрхийг хассан тохиолдолд түүнийг буцаан сэргээх, эсхүл эрхийг нь тодорхой хугацаагаар хязгаарлах зэрэг оновчтой зохицуулалтууд хангалтгүй байна.

НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн конвенцын гишүүн улсууд хүүхдийн дээд ашиг сонирхлыг хангах зорилгоор эрх бүхий байгууллага, шүүхээс зохих хууль журмыг үндэслэн шийдвэр гаргаснаас бусад тохиолдолд хүүхдийг хүсэл зорилгынх нь эсрэг эцэг, эхээс нь салгахгүй байх үүрэг хүлээнэ гэж заажээ. Ийм төрлийн шийдвэрийг эцэг, эх хүүхдэдээ хэрцгийгээр харьцах, анхаарал халамжгүй орхих зэрэг тохиолдолд гаргадаг байна. Мөн ХБНГУ-ын Үндсэн хуулийн дагуу эцэг, эх байх эрх нь чухал үндсэн эрхүүдийн нэг учраас эцэг, эх байх эрхийг хасах, хязгаарлах асуудалд өндөр босго, шалгуурыг тавьдаг. Хүүхэд, залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллага

хүүхдийг гэр бүлээс нь хураан авч өөр гэр бүл, хүмүүс, байгууллагад шилжүүлэхээс өмнө хүүхдийн сайн сайхны төлөө ямар арга хэмжээ авч болох цаашид хэрхэх талаар нухацтай судалж үздэг байна. Үүний дараа эцэг, эхийн эрхийг хязгаарлах, хасах эсэх талаар шийдвэр гаргадаг байна.

Иймд эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах үндэслэл, нөхцөл, түүнээс үүсэх үр дагаврыг ялгаж, жигдрүүлж, дахин найруулсан. Тухайлбал, хязгаарласан асуудлыг “хүчингүйд тооцох” гэснийг “дуусгавар болгох” гэж өөрчилж, тэргүүн ээлжинд хязгаарлах арга хэмжээ авах, харин хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг удаа дараа, эсхүл ноцтой зөрчсөн тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг нь хасах шийдвэр гаргадаг байхаар хуулийн төсөлд тусгалаа. Түүнчлэн эцэг эх байх эрхийг хязгаарласан, хассан тохиолдолд эрхийг буцаан сэргээхдээ сургалтанд заавал хамрагдсан байхаар тусгалаа.

Хүүхдийн тэтгэлэг

Хүүхдийн тэтгэлгийг шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн мэдээллээс үзэхэд, нийт тэтгэлэг төлөгчийн 91 хувь нь огт төлөгддөггүй байна.⁷

Манай улсын хувьд тэтгүүлэгч буюу хүүхдийн амьдарч байгаа бүс нутагт тогтоосон амьжиргааны доод түвшний хэмжээнээс тодорхой хувиар тооцон тэтгэлгийн хэмжээг тогтоож байна. Иргэд, олон нийтийн зүгээс хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээ хэт бага буюу хүүхдийн хэрэгцээнд хүрэлцэхгүй байх, нөгөө талаас тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдахгүй байна гэсэн шүүмж гарч байна.

ХБНГУ, Англи, БНСУ, Япон зэрэг улсын жишгээс үзэхэд, тэтгэлэг тогтоох тусгай аргачлалтай бөгөөд тэтгэлгийн хэмжээг хүүхдийн нас, амьжиргааны өртөг, зардал зэрэг хэд хэдэн хүчин зүйлсийг харгалзан тэтгэлэг төлөгчийн орлого, нөхцөл байдалтай уялдуулж тэтгэлэг авагч тус бүрд өөр өөр байдлаар тогтоож байна. Мөн хүүхдийн тэтгэлгийн харилцааг зохицуулсан гэрээ байгуулж болохоор зохицуулсан байна.

Иймд шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэрийг гаргахдаа нэхэмжлэлийн шаардлагад дурдсан эсэхээс үл хамаарч хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг заавал хамтад нь шийдвэрлэхээр зохицуулсан.

Мөн гэрлэлт цуцлалт, дуусгавар болсон харилцаанд хүүхэд болон гэр бүлийн гишүүдийн авах тэтгэлгийн хэмжээг өөрчилж тэтгэлэг авагч болон тэтгэлэг төлөгчийн нөхцөл байдалтай уялдуулж эрх бүхий байгууллагаас батлах аргачлалын дагуу шүүх шийдвэрлэхээр шинэ зохицуулалтыг тусгалаа.

Үрчлэлт

Иргэний бүртгэлийн байгууллагын мэдээллээр 2017 оноос 2022 оны 3 дугаар сар хүртэл хугацаанд 7596 хүүхэд дотоодод үрчлүүлсэн бол Монгол Улсын харьяат нийт 274 хүүхэд гадаадын иргэдэд үрчлэгдсэн байна.

Харин сүүлийн 4 жилийн хугацаанд нийт 4843 хүүхэд үрчлүүлснээс Монгол улсын иргэнд 4800 хүүхэд, гадаад улсын иргэнд 43 хүүхэд үрчлүүлсэн байна.

⁷ https://1212.mn/mn/statistic/statcate/573071/table-view/DT_NSO_2300_043V1

Шүүхийн шийдвэрийн цахим сангаас, хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцсон 2017- 2021 оны шүүхийн шийдвэрүүдийг авч үзэхэд, 2017 онд 97 шүүхийн шийдвэр, 2018 онд 12 шүүхийн шийдвэр, 2019 онд 11 шүүхийн шийдвэр, 2020 онд 12 шүүхийн шийдвэр, 2021 онд 9 шүүхийн шийдвэр байв.

Хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцсон 2018-2021 оны шүүхийн шийдвэрүүдийн дийлэнх нь Гэр бүлийн тухай хуулийн 61.2-т заасан “бусад үндэслэл”-ээр үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон байна. Нийт түүвэрлэсэн шүүхийн шийдвэрүүдээс авч үзэхэд “бусад үндэслэл”-ээр гэдэгт дараах үндэслэлийг нэхэмжлэлийн шаардлагад дурдсан байв. Үүнд: гадаад улсад ажиллаж сурч ирээд хүүхдээ өөр дээрээ буцааж авах болсон, эцэг, эх нь хүүхдээ өөрийн асрамжид авах болсон, үрчлэгч өндөр насанд хүрсэн, эсхүл нас барсан зэрэг шалтгаан багтана.

Иймд хуулийн төсөлд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор, бусад улсын жишигт нийцүүлэн хүүхэд үрчлэлтийн мэдээллийн сан хөтлөх, бүртгэх, хянах, үрчлүүлэх санал, дүгнэлт гаргах эрх бүхий дотоод, гадаад үрчлэлтийн асуудал хариуцсан орон тооны бус зөвлөл байгуулах, тус Зөвлөлийн саналыг үндэслэн үрчлүүлэх эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэх шинэ зохицуулалтыг тусгалаа.

Тээгч эх, үрийн донор гэх мэт нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж төрсөн хүүхэд

Бусад улсын туршлагаас үзэхэд, тээгч эх, донорын зохицуулалтыг гэр бүлийн эрх зүйн хүрээнд зохицуулж эхэлсэн байна. Тухайлбал, Чех, ОХУ-ын хуулиар нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалсан байна.

Кембрижийн Их сургуулиас тээгч эхээр хүүхэд тээлгэж төрүүлэх харилцааг хүлээн зөвшөөрдөг болон зөвшөөрдөггүй орнуудын судалгааг⁸ гаргасан бөгөөд судалгаанаас үзэхэд ихэнх улс орнууд ашгийн бус хүмүүнлэгийн зорилгоор тээгч эх болох, тээгч эхээр хүүхэд тээлгэж төрүүлэх харилцааг хуульчилсан бол Хятад, ХБНГУ, Итали, Япон, Франц, Турк зэрэг орнууд хүлээн зөвшөөрдөггүй байна.

Тээгч эх, үрийн донор гэх мэт нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж төрсөн хүүхдийн эцэг, эхээр тэдэнтэй гэрээ байгуулсан гэрлэгчид хүүхдийн төрсөн эцэг, эх байхаар тусгалаа.

Олон улсын шинжтэй гэр бүлийн харилцаанд хэрэглэх хууль тогтоомж

1998-2016 оны хооронд Монгол Улсын 5970 иргэн гадаадын иргэдтэй гэр бүл болсон бол 1017 иргэн гэрлэлтээ цуцлуулсан байна.

Харин 2022-2024 онд 49, 263 Монгол Улсын иргэн гадаад иргэнтэй гэрлэсний бүртгэлд бүртгүүлсэн нь гадаад иргэнтэй гэрлэх явдал эрс нэмэгдэж байна.

⁸ Улсын их хурлын тамгын газрын Судалгааны эмхэтгэл “Тээгч эхээр хүүхэд тээлгэж, төрүүлэх харилцаа: Монгол улс болон гадаад орнуудын туршлага, эрх зүйн зохицуулалт” харьцуулсан судалгаа 2017 он.

Гэр бүлийн асуудлаар явуулсан судалгаанд оролцогчдын 46.2 хувь нь даяаршсан нийгэмд гадаад хүнтэй гэрлэхийг байх л асуудал гэж үзэж байгаа нь цаашид гадаадын иргэнтэй гэрлэх гэрлэлтийн тоо нэмэгдэх хандлагатай байгааг харуулж байна. Гэтэл практикт гадаадын иргэнтэй гэр бүл болох, гэрлэлт цуцлах, хүүхдийн асрамж, тэтгэлэг, хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэхэд олон улсын чиг хандлага, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, конвенцид нийцсэн эрх зүйн оновчтой зохицуулалт хангалтгүй байна.

Иймд хуулийн төслөөр Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй гэрлэлт бортгүүлэх, гадаад улсад гэрлэлт бүртгүүлэх, гэрлэлт дуусгавар болгох, эдгээрийн эд хөрөнгө, эцэг, эх, хүүхдийн харилцаа, эцэг, эх тогтоох, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, гадаад улсын иргэнд хүүхэд үрчлүүлэх, тэдэнд тавих хяналт зэрэг асуудлыг дэлгэрүүлж, аль улсын эрх зүйн хэм хэмжээг сонгох хэрэглэх эсэхийг талууд өөрсдөө шийдвэрлэх боломжийг бүрдүүллээ.

—000—

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Гэр бүлийн тухай хуулийн
шинэчилсэн найруулгын
төслийн талаар

Гэр бүлийн тухай хууль нь хувийн эрх зүйн асуудлуудыг зохицуулж байгаа суурь хуулиудын нэг бөгөөд одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хууль 1999 онд батлагдсан. Өөрөөр хэлбэл, гэр бүлийн эрх зүй нь хувийн эрх зүйн суурь харилцаа байдлаар олон улсад тодорхойлогдож байна.

Гэр бүлийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацаанд тус хуульд нийт 8 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан боловч эдгээр нэмэлт, өөрчлөлтүүд нь гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаад байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн гэхээс илүүтэй салбарын харилцааг зохицуулсан буюу бусад хуулийн шинэчлэлийг дагалдан оруулсан өөрчлөлт байна.

Монгол Улсын хувьд хууль батлагдаж байсан үе буюу 1999 оноос хойш гэрлэх, гэрлэлт цуцлах, хүүхдийн эрх, хууль ёсны эрх ашиг хөндөгдөх, зөрчигдөх, сэргээх зэрэг харилцаа ихсэж байгаа бөгөөд үүнээс үүсэх үр дагаврыг төдийлөн нарийвчлан зохицуулаагүй байна.

Тухайлбал, Монгол Улсад гэр бүлийн маргааныг оновчтой шийдвэрлэх, гэр бүлийн гишүүдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах асуудал нэн чухал болоод байна. Шүүхийн шийдвэрийн тоо, баримтаас дурдвал 2021 онд 45,444 иргэний хэрэг шийдвэрлэснээс Гэр бүлийн тухай хуулиар 4690 буюу нийт иргэний хэргийн 10.3 хувийг, 2022 онд нийт шийдвэрлэгдсэн 57,633 иргэний хэргийн Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэгдсэн нь 6263 буюу 10.8 хувийг, 2023 онд шийдвэрлэгдсэн нийт 63,407 иргэний хэргийн Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэгдсэн нь 5913 буюу 9.3 хувийг, 2024 онд улсын хэмжээнд нийт 73727 иргэний хэрэг, үүнээс Гэр бүлийн тухай хуулиар нийт 3538 хэрэг хянан шийдвэрлэжээ. Өөрөөр хэлбэл, Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэгдсэн иргэний хэргийн 4 жилийн дундаж нийт иргэний хэргийн 10 хувь байна.

Гэрлэлт дуусгавар болох харилцаанд нэн тэргүүнд хүүхдийн эрх ашиг хөндөгддөг боловч дээрх шүүхийн шийдвэрийн графикаас харахад хүүхдийн тэтгэлгийг гэрлэлт цуцлалттай нь ч хамт шийдээгүй тохиолдол их байна. Тухайлбал,

2024 онд гэрлэлт цуцлуулах маргаан 3983 байхад үүнээс салангид 1924 хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах маргаан байжээ.

Монгол Улс 595 олон талт гэрээнд нэгдэн орсноос гэр бүлийн харилцаа, гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн эрхийг ханган хамгаалахаар Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт, Эдийн засаг, нийгэм, соёлын олон улсын пакт, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц, Сайн дурын үндсэн дээр гэрлэх болон гэрлэх нас, гэрлэлтийг бүртгэх тухай конвенц зэрэгт нэгдэн орж, соёрхон баталжээ.

Бусад улсын жишгээс үзэхэд, гэр бүлийн хөрөнгийн эрх буюу гэрлэгчдийн дундаа хэсгээр өмчлөх, эсхүл хамтран өмчлөх эд хөрөнгийн эрхийн зохицуулалтыг боловсронгуй байдлаар, түүнчлэн тээгч эхээр хүүхэд тээлгэх, зохиомлоор үр суулгах гэх зэрэг шинэлэг асуудлуудыг хууль тогтоомжоороо зохицуулж байна.

Иймд гэр бүлийн харилцааг олон улсын жишигт нийцүүлэх, шинээр үүсэж байгаа харилцааг зохицуулах, орхигдсон буюу хийдлийг арилгах зорилгоор хуулийн төслийг боловсрууллаа. Ингэхдээ хүүхэд, жирэмсэн болон хөхүүл эмэгтэй, эсхүл бага насны хүүхэдтэй, өрх толгойлсон эцэг, эх, хөгжлийн бэрхшээлтэй, ахмад настан болон хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаалах зарчмыг баримталлаа.

Хуулийн төслийг боловсруулахдаа Чех, Польш, ОХУ, Исланд, Шинэ-Зеланд, БНСУ, Япон, ХБНГУ, БНХАУ, Канад, Финлянд зэрэг улсуудын гэр бүлийн харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомж болон Монгол Улсын шүүхийн статистик тоо, судалгаанд үндэслэсэн болно.

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь 11 бүлэг, 87 зүйлтэй байна. Хуулийн төслийг бүлэг тус бүрээр багцлан доор танилцуулъя.

Нэгдүгээр бүлэг Нийтлэг үндэслэл

Хуулийн төслийн нийтлэг үндэслэлд тус хуулийн зорилт, хэрэглэх хууль тогтоомж, гэр бүлийн харилцааны зарчим, нэр томьёоны тайлбарыг тусгалаа.

Гэр бүл нь нийгмийн үндсэн нэгж болохын хувьд тогтвортой, хэвийн харилцаатай байхад нийгмийн олон талын хүчин зүйлүүд ихээхэн нөлөөтэй.¹ Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арванзургадугаар зүйлийн 11-д “Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ. Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална.” гэж заасан нь гэрлэлт бүртгэхээс цуцлах хүртэлх үе шатанд төрийн байгууллагууд гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг хамгаалж, үүрэг хүлээж, ажиллахыг баталгаажуулсан. Иймд хуулийн төслийн зарчим хэсэгт хуулийн төслийг хэрэглэхдээ эмзэг талын эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг илүү хамгаалах агуулгаар “Төр хүүхэд, жирэмсэн болон хөхүүл эмэгтэй, эсхүл бага насны хүүхэдтэй, өрх толгойлсон эцэг, эх, эсхүл хөгжлийн бэрхшээлтэй, ахмад настан, хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаална.” гэж тусгалаа.

¹ Хууль эрх зүйн хөгжлийн хүрээлэн ТББ, Улаанбаатар хотод гэр бүл, өсвөр насны хүний хэргийн дагнасан шүүх байгуулах тухай хуулийн хэрэгцээ шаардлагыг урьдчилан тандан судлах судалгааны тайлан УБ, 2019 он (хэвлэгдээгүй тайлан.)

Энэ хүрээнд мөн эцэг, эхийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх зорилгоор эцэг, эх хүүхдийг биеийн болон оюун санааны хувьд эрүүл өсгөн хүмүүжүүлэх, хөгжүүлэх, түүний хууль ёсны эрх, ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд хамгаалахаар тусгалаа. Мөн хүүхдийг гэр бүлийн орчинд өсгөн хүмүүжүүлэх зарчмыг тусгасан.

Түүнчлэн энэ хуульд хэрэглэгдэх нэр томъёог энгийн, ойлгомжтой болгох зорилгоор нэр томъёоны тайлбарт асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, хүүхэд, бүтэн өнчин хүүхэд, сонирхогч тал гэх зэргийг нэмж тайлбарлалаа.

Хоёрдугаар бүлэг

Гэрлэх нөхцөл, гэрлэлтийн бүртгэл, гэрлэгчдийн эрх, үүрэг

2022 онд 17694, 2023 онд 17596, 2024 онд 14165 гэрлэлт бүртгэгдсэн байна. Мөн 2022 онд 4515, 2023 онд 4825, 2024 онд 4459 гэрлэлт дуусгавар болсон байна.

Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлт дуусгавар болсон тохиолдлын гэрлэлт бүртгэлд харгалзах хувь 2022 онд 25.5 хувь, 2023 онд 27.4 хувь, 2024 онд 31.4 хувь буюу гэрлэлт дуусгавар болох нь жил ирэх тусам нэмэгдэж байна.

Энэхүү бүлгээр гэрлэлт дуусгавар болох тохиолдлуудыг тусгасан бөгөөд мэс заслын аргаар хүйсээ өөрчлөхөд гэрлэлт дуусгавар болохоороор тусгалаа.

Гэрлэх нөхцөлд шинээр Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах, цус ойртолтоос урьдчилан сэргийлэх асуудлыг тусгасан.

Гэрлэгч хосуудад удам зүйн шинжилгээ хийж ураг төрлийн гурав болон түүнээс дээш үеийн үеэл, хаяал, бүл, өвөг, удмуудыг тодорхойлох бөгөөд үүнийг хийхэд генетик генологийн харьцуулах өгөгдөл, мэдээллийн сан шаардлагатай байдаг байна.

Бусад улсад генетик генологийн сан бий болгон суурь судалгааг хэдийнээ хийж практикт хэрэглээнд ашиглаж байна. Тухайлбал, Исланд Улсад 1703 онд анхны бүртгэлжүүлэлт эхэлсэн бөгөөд тогтвортой, тодорхой байдлаар удмын хэлхээг хадгалсаар ирсэн. Исланд Улс нийт иргэдийнхээ генийн мэдээллийг хадгалж, холбогдох судалгааны үйл ажиллагаа эрхэлдэг генологийн санг ажиллуулж байна. Тухайн генологийн судалгааны байгууллага нь цахим мэдээллийн нээлттэй сантай бөгөөд тус сангаас хосууд, эсхүл иргэд удам зүйн харилцан хамаарлын мэдээллээ хялбар байдлаар авч болдог байна.

Мөн БНХАУ хүн амын удмын санг зохицуулдаг хуультай байна. БНХАУ-ын Хүний генетикийн нөөцийн менежментийн тухай хууль /Regulation on the Management of Human Genetic Resources/ нь 2019 онд батлагдсан ба нийт 6 бүлэг 47 зүйл заалттай.² Тус хуулийн агуулга нь хүний генетик нөөцийг зөв зохистой хамгаалах, зохистой ашиглах, нийгмийн эрүүл мэнд, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилготой байна.

Түүнчлэн Удмын сангийн аюулгүй байдлын талаарх харилцааг Эрүүгийн хуулиар 23 улс, Иргэний хуулиар 7, Гэр бүлийн хуулиар 9, бие даасан хуулиар 4 улс зохицуулж байна.³

² Парламентын судалгааны эмхэтгэл 32-р боть, Удмын сангийн бодлого, түүнийг хамгаалах, зохицуулахтай холбогдсон эрх зүйн баримт бичгийн харьцуулсан судалгаа, УБ., 2021 он, 366 дахь тал.

³ Мөн тэнд, 367 дахь тал.

“Монголын хүн амын генетик тогтоц, уур амьсгалын хахиршилт ба өвчлөл, нас баралтын хам холбоог газар зүйн байршлаар мөшгөн судлах нь” судалгаагаар Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хүн амын 6.1 хувь нь цус ойртсон байх магадлалтай⁴ гэсэн нь Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах асуудал тулгамдаж байгааг харуулж байна. Энэ нь гэрлэхийг хүсэгчид хоорондоо төрөл, садангийн холбоотой эсэхээ мэдэх боломжийг хангах зохицуулалт бүрдээгүйгээс тодорхой хэмжээнд шалтгаалж байна гэж үзэж байна.

Монгол Улсын Их Хурал 2022 онд “Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах, хүн амын өсөлтийг дэмжих талаар авах арга хэмжээний тухай” 01 дүгээр тогтоолыг баталсан. Тус тогтоолд Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах чиглэлээр орчин үеийн дэвшилтэт технологи бүхий генетикийн лаборатори, генийн сан байгуулах асуудлыг судлан шийдвэрлэхийг Засгийн газарт даалгасан байна.

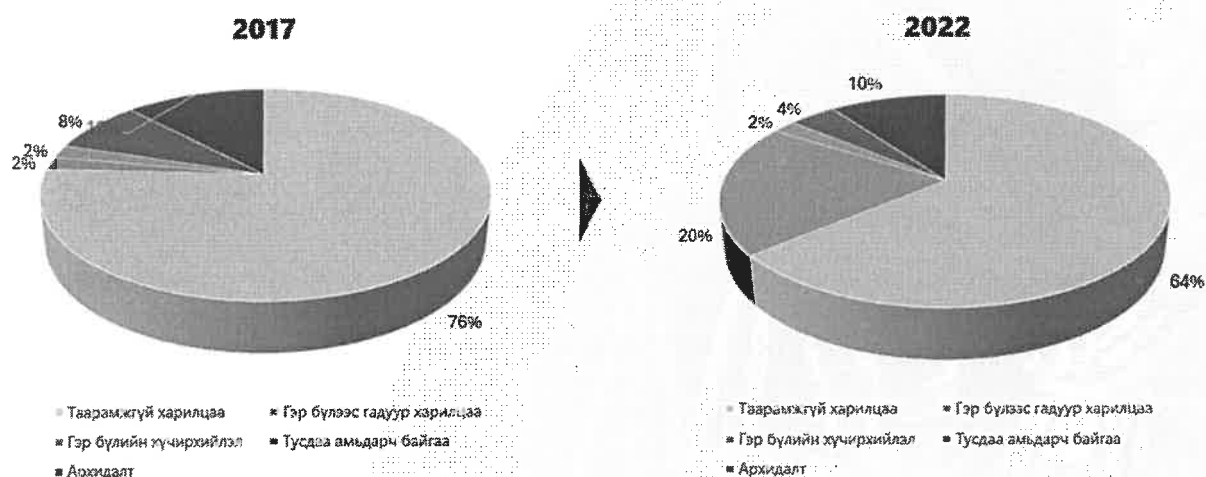
Иймд цус ойртолтоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор садан, төрлийн хүмүүсийн хоорондын гэрлэлтийг тодорхой хэмжээнд хязгаарлаж буюу гэрлэхийг хүсэгчид ДНХ-ийн шинжилгээнд хамрагдах боломжийг төсөлд тусгаж, хэрэв гэрлэсний дараа удамших сэтгэцийн өвчтэй байсныг нь нөгөө тал мэдсэн бол гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох эсэх асуудлыг тухайн талын гаргасан нэхэмжлэлээр шүүх шийдвэрлэхээр зохицууллаа.

Түүнчлэн гэрлэхийг хүсэгчдийн заавал өгөх эрүүл мэндийн шинжилгээний хариуг Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуульд заасантай уялдуулан мэдээлэх асуудлыг тусгалаа.

Гэрлэгчдийн эрх, үүрэг

Гэрлэлт цуцлах шалтгааны дийлэнх хувийг гэрлэгчид хоорондын таагүй харилцаа эзэлсэн хэвээр байхад гэр бүлээс гадуурх харилцаа 2 хувиас 20 хувь болж эрс өсчээ.

ГЭРЛЭЛТ ЦУЦЛАХ ШАЛТГААН (50 кейс түүвэрлэн үзэхэд)

⁴Э.Энхмаа, Монголын хүн амын генетик тогтоц, ур амьсгалын хахиршилт ба өвчлөл, нас баралтын хам холбоог газар зүйн байршлаар мөшгөн судлах нь, Улаанбаатар хот, 2010 он

Тодруулбал, шүүхийн шийдвэрийн цахим сангаас 2017 онд шийдвэрлэсэн гэрлэлт цуцалсан шүүхийн шийдвэрүүдээс 50 шийдвэрийг түүвэрлэж,⁵ гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааныг судлан үзэхэд, таарамжгүй харилцаа 38 буюу 76 хувь, гэр бүлээс гадуурх харилцаа тогтоосон 1 буюу 2 хувь, архидалт 6 буюу 12 хувь, тусдаа амьдарч байгаа 4 буюу 8 хувь, гэр бүлийн хүчирхийлэл 1 буюу 2 хувийг тус тус эзэлж байна.

Харин 2022 оны хувьд, гэрлэлт цуцлах болсон шалтгаанд таарамжгүй харилцаа 32 буюу 64 хувь, архидалт буюу 10 хувь, тусдаа амьдарч байгаа 2 буюу 4 хувь, гэр бүлээс гадуурх харилцаа 10 буюу 20 хувь, мөн гэр бүлийн хүчирхийлэл 1 буюу 2 хувийг тус тус эзэлсэн болно.

Тэгвэл гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааны хоёрдугаарт орж байгаа бөгөөд эрс нэмэгдэж байгаа шалтгаан болох гэр бүлээс гадуурх харилцааны талаар БНСУ-д хэрхэн зохицуулдаг талаар дурдая.

БНСУ-ын Иргэний хуульд зааснаар гэрлэгчийн зүй бус үйлдэл нь гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах үндэслэл болох бөгөөд зүй бус үйлдэлд гэр бүлээс гадуур харилцааг багтаан ойлгодог. Шүүхээс гэр бүлээс гадуур харилцааны улмаас гэрлэлтийг цуцлах тохиолдолд гэр бүлээс гадуур харилцааг бий болгосон талаас мөнгөн төлбөр оногдуулах жишгийг тогтоосон байна.

Гэрлэгчдийн хэн нэг нь гэр бүлээс гадуур харилцаанд орсон үйлдэл нь зүй бус үйлдэлд тооцогдож гэр бүл цуцлах хууль зүйн үндэслэл болохоос гадна нөгөө гэрлэгчийн сэтгэл санаанд хохирол учруулсан гэж үзэн түүнд нь тохирсон хариуцлага хүлээлгэхээр зохицуулж байна.

Иймд хуулийн төслөөр Гэр бүлийн тухай 1999 оны хуульд заасан гэрлэгчдийн эрх, үүргийг нарийвчилсан бөгөөд шинээр нэмсэн болно.

Гуравдугаар бүлэг

Гэрлэлт дуусгавар болох, цуцлах, хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох, сэргээх, гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох, гэрлэлттэй адилтгах харилцаа

Гэрлэлт дуусгавар болох

Сүүлийн 5 жилийн хугацаа (2020-2024 оны эхний хагас)-нд Гэр бүлийн тухай хуулийн дагуу хянан шийдвэрлэсэн 25,030 хэргийн 57,8 хувь буюу 14,477 нь гэрлэлт цуцлуулах тухай нэхэмжлэлийг шийдвэрлэсэн.⁶

Иймд гэрлэлт цуцлалтаас үүсэх үр дагаврыг сайтар тооцох, гэрлэгчид болон хүүхдийн эрх, ашгийг хамгаалах зохицуулалтыг нарийвчлан зохицууллаа. Тухайлбал, гэрлэлт цуцлуулсан нь хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх, асран хамгаалах эцэг, эхийн үүрэг, хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй байхаар бөгөөд гэрлэлт дуусгавар болох үедээ хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгохоос татгалзсан хүсэлтийг шүүхэд гаргах эрхгүй байхаар тусгалаа.

⁵ Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн, Судалгааны тайлангийн эмхэтгэл XIII боть 2023 он, Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ С.Сүхбаатар, Б.Энх-Амгалан, Х.Санчир 2022, хуудас 134-135.

⁶ Шүүхийн Ерөнхий Зөвлөлийн даргын 2024 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн албан бичгийн 1 дүгээр хавсралт.

Учир нь гэрлэлт дуусгавар болох харилцаанд нэн тэргүүнд хүүхдийн эрх ашиг хөндөгддөг боловч хүүхдийн тэтгэлгийг гэрлэлт цуцлалттай нь хамт шийдээгүй тохиолдол их байна. Тухайлбал, 2020 оноос 2024 оны эхний хагас жилийн байдлаар гэрлэлт цуцлуулах маргаан 25,030 байхад үүнээс салангид 10,938 хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах маргаан байжээ.⁷

Мөн хуулийн төсөлд гэрлэлт цуцлах тусгай журамд гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй, эсхүл гэрлэгчийн байнгын хүчирхийлэл дарамтаас болж гэр бүлийн гишүүдийн амь нас, эрүүл мэнд болон хүүхдийн хүмүүжилд ноцтой аюул, хор уршиг учирч болзошгүй, эсхүл учирсан нь тогтоогдсон, эсхүл тодорхой хугацаанд хамтран амьдраагүй нь тогтоогдсон, эсхүл зөвхөн эд хөрөнгийн маргаантай, харин 18 хүртэлх насны хүүхэдгүй, гэрлэлт цуцлуулах талаар харилцан тохиролцсон бол шүүх эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахгүйгээр гэрлэлтийг цуцалж болохоор тусгалаа.

Харин эхнэр нь жирэмсэн, эсхүл гурван насанд хүрээгүй хүүхэдтэй, эсхүл хүүхэд нь хөгжлийн бэрхшээлтэй, эсхүл хариуцагч нь хүндээр өвчилсөн, эсхүл хөдөлмөрийн чадвараа хагас, эсхүл бүрэн алдсан тохиолдолд хариуцагч гэрлэлтээ цуцлуулахыг зөвшөөрөөгүй бол гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг шүүх хэрэгсэхгүй болгохоор тусгасан.

Гэхдээ шүүхийн журмаар гэрлэлт цуцлуулахад эхнэр нь жирэмсэн, эсхүл гурван насанд хүрээгүй хүүхэдтэй, эсхүл хүүхэд нь хөгжлийн бэрхшээлтэй, эсхүл хүндээр өвчилсөн, эсхүл хөдөлмөрийн чадвараа хагас, эсхүл бүрэн алдсан нөхцөл байдал нь нэхэмжлэгчид хамааралтай бол шүүх нэхэмжлэлийг хүлээн авч шийдвэрлэж болно.

Хүйсийн өөрчлөлтийн улмаас гэрлэлт дуусгавар болохоор харин гэрлэлт дуусгавар болсонтой холбоотойгоор үүсэх бусад асуудал, тухайлбал хүүхдийн тэтгэлэг тогтоох, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, эд хөрөнгө хуваах зэрэг асуудлыг шүүхэд хандан шийдвэрлүүлэхээр тусгалаа.

Гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох

Түүнчлэн Монгол Улсад хүсэл зоригийн эсрэг гэр бүл болохыг завдсан гомдол, мэдээллүүд байдаг тул энэхүү үйлдлээр гэрлэлт бүртгүүлснийг эрх бүхий байгууллагаар нотлуулсан тохиолдолд гэрлэлтийг хүчингүйд тооцохоор зохицууллаа.

Гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус гэж тооцуулах нэхэмжлэлийн нэг тал нь эрх зүйн чадамжгүй хүн байх магадлал байдаг байна. Иймд гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус гэж шүүхээр тооцуулах нэхэмжлэлд эрх зүйн чадамжгүй хүнийг төлөөлөх асуудлыг тусгасан.

Түүнчлэн гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүчин төгөлдөр бус гэж тооцогдох үндэслэлийг нууж, эсхүл хууран мэхэлж гэрлэсэн гэрлэлт нь хүчин төгөлдөр бус тооцогдох тохиолдолд өөрийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлоо хамгаалуулахаар шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж болохоор зохицууллаа. Мөн гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсоноос шалтгаалж гэрлэгчийн болон хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдсөн гэж үзвэл хохирлыг буруутай этгээдээс шаардах эрхийг баталгаажууллаа.

⁷ Шүүхийн Ерөнхий Зөвлөлийн даргын 2024 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн албан бичгийн 1 дүгээр хавсралт.

Гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон ч тухайн гэрлэлтээс төрсөн, эсхүл үрчлэн авсан хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хөндөхгүй бөгөөд эцэг, эх хуульд заасан үүрэг, хариуцлага хүлээхээр, харин гэрлэгчдийн хооронд байгуулсан гэрлэлтийн гэрээ хүчин төгөлдөр бус болохоор зохицууллаа.

Түүнчлэн гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон бол уг гэрлэлтийг дахин сэргээхгүй байхаар зохицуулсан болно.

Гэрлэлт сэргээх

Хуульд заасан тохиолдолд гэрлэлт сэргээж болохоор, мөн үүний үр дагавар нь гэрлэлтийг анх бүртгүүлсэн өдрөөс тооцохоороор нэмж зохицууллаа.

Гэрлэлт цуцлахад хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах

Хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хэргийн хувьд, 2021 онд 1333, 2022 онд 1774, 2023 онд 1571, 2024 онд 1924 хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох хэрэг шийдвэрлэгдсэн байгаа нь тэтгэлэг тогтоолгох нэхэмжлэл нэмэгдэж байгааг мөн адил харуулж байна.⁸

Хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хэргийг шүүх хянан шийдвэрлэхдээ нэхэмжлэлийн шаардлагад тусгасан эсэхээс үл хамаарч гэрлэлт цуцлах маргааныг шийдвэрлэхдээ хүүхдийн тэтгэмжийн асуудлыг давхар шийдэж байгаа эсэхийг авч үзвэл:

–2017 оны шүүхийн шийдвэрүүдээс түүвэрлэн, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 50 шүүхийн шийдвэрийг судалж үзэхэд, 10 шийдвэр буюу 20 хувь нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулахаар шийдвэрлэж, 40 шүүхийн шийдвэр буюу 80 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлээгүй гаргасан байна.

–2022 оны шүүхийн шийдвэрүүдээс түүвэрлэн, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 50 шүүхийн шийдвэрийг судалж үзэхэд, хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулж шийдвэрлэсэн 5 шүүхийн шийдвэр буюу 10 хувь, 45 шүүхийн шийдвэр буюу нийт шүүхийн шийдвэрийн 90 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлэлгүй орхигдуулсан байна⁹.

Иймд шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэр гаргахдаа тухайн гэрлэгчид хүүхэдтэй бол нэхэмжлэлийн шаардлагаас үл хамаарч хүүхдийн тэтгэлэг, хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч томилох, хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлага, хүүхэдтэйгээ уулзах, хугацаа нөхцөлийг зэргийг хамтад нь шийдвэрлэх зохицуулалт тусгалаа. Мөн хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгохоос татгалзах эрх нэхэмжлэгчид байхгүй байхаар тусгалаа.

Гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваах

Гэрлэгчид буюу тэдгээрийн хэн нэгнийх нь хүсэлтээр шүүх гэрлэлт цуцлах тухай шийдвэр гаргахдаа гэрлэлтийн гэрээ, эсхүл гэрлэлтийн гэрээ байгуулаагүй

⁸ Шүүхийн Ерөнхий Зөвлөлийн даргын 2024 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн албан бичгийн 1 дүгээр хавсралт.

⁹ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

бол хууль тогтоомжид заасны дагуу гэр бүлийн гишүүдийн дундын эд хөрөнгийг хувааж, хуваарилна.

Гэрлэгчдийн үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, гэр бүлийн харилцааг тогтвортой болгох, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх зорилгоор гэрлэлт цуцалснаас гэр бүлийн гишүүнд ногдох дундын эд хөрөнгийн хэсгийг тодорхойлоход гэрлэгчдийн эрүүл мэндийн байдал, хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах үүднээс, түүнчлэн дундын эд хөрөнгөө зүй бусаар ашигласан, нуусан, гэр бүлийн хүчирхийлэл, үүргээ биелүүлээгүй гэрлэлт цуцалсан нь түүний буруутай үйлдлээс шалтгаалсан нь тогтоогдсон нөхцөлд шүүх Иргэний хуульд заасны дагуу шийдвэрлэхээр тусгалаа.

Гэр бүлтэй адилтгах харилцаа буюу хамтран амьдрагч

Зарим улсад гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч хамтран амьдарч байгаа харилцаа буюу (Defacto)-г хүлээн зөвшөөрч, тэдгээрийн эрх зүйн байдлыг тодорхойлсон байна. Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч хамтран амьдрах хэлбэр нь эдийн засаг болон бусад хэрэгцээг хангах, гэр бүлийн зарим үүргийг гүйцэтгэдгээрээ гэр бүлийн төлөв байдалтай төстэй харилцаа гэж үздэг.

Тухайлбал, БНСУ-ын хуулиар гэр бүл болсныг хүлээн зөвшөөрөх хууль зүйн үндэслэл нь тус улсын Иргэний хуулийн 812.1-д заасны дагуу Гэр бүлийн бүртгэлийн тухай хуульд заасны дагуу бүртгүүлснээр бий болохоор хуульчилсан байдаг. Шүүх энэхүү хуулийг практикт тайлбарлан хэрэглэхдээ дээрх хуульд заасны дагуу холбогдох бүртгэлд гэрлэлтийн байдлаа бүртгүүлээгүй боловч гэр бүлийн хэлбэрийг агуулан, цаашид гэрлэлтээ бүртгүүлэх зорилгоор нэг хаяг дээр хамтын хөрөнгө бий болгон амьдарч байгаа тохиолдолд гэр бүл болсон гэж үздэг байна.

БНСУ дээрх харилцаанаас үүсэх хууль зүйн үр дагаврын хувьд хамтын амьдралаа дуусгавар болгох тохиолдолд бусад гэр бүлийн нэгэн адил дундын өмчлөлийн эд хөрөнгөө эн тэнцүү хуваах, хүүхдийн эрхийн асуудлыг хуулийн дагуу шийдвэрлүүлдэг байна. Гэвч гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй хосуудын хэн нэг нь нас барсан тохиолдолд хосуудын хамтын оролцооны үр дүнд бий болсон дундын эд хөрөнгийг үлдсэн хамтран амьдрагч нь эд хөрөнгө хуваах болон өв залгамжлалын аль ч хэлбэрээр өмчлөх боломжгүй байна.

Манай улсын хувьд Гэр бүлийн тухай хуульд хамтран амьдрах хэлбэр, түүнтэй холбоотой эрх зүйн зохицуулалтыг тусгаагүй. Харин Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 3 дугаар зүйлд “энэ хуулийн зохицуулалтад гэрлэлтээ хуульд заасны дагуу төрийн эрх бүхий байгууллагад бүртгүүлээгүй боловч хамтын амьдралтай байгаа хүмүүс... нэгэн адил хамаарна” гэж хамтран амьдрагчдын талаар зохицуулсан.

Сүүлийн 4 жилийн байдлаар гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эхээс төрсөн хүүхэд нийт 99529 бүртгэгдсэнээс 2022 онд 30719, 2023 онд 29145, 2024 онд 27109, 2025 оны хагаст 12556 хүүхэд бүртгэгдсэн байна. Энэхүү тоо баримтаас үзэхэд хамтран амьдрах (Defacto) хэлбэр түгээмэл гэж үзэж байна. Манай улсын хувьд гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч хамтран амьдарч байгаа хүмүүсийн эрх, үүргийг тодорхойлох цаашлаад эд хөрөнгө хуваах, хүүхэд асрамжлалын маргаан үүсэх тохиолдолд үүсэх үр дагаврыг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалт байхгүй байна.

Иймд хуулийн төсөлд хамтын амьдрал дуусгавар болж, хамтран амьдрагч нарын эд хөрөнгийн маргааныг шүүх шийдвэрлэх үедээ хамтран амьдрагчдын

гэрлэлтээ бүртгүүлэх зорилготой байсан эсэх, хэн нэг нь өөр хүнтэй гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй байсан эсэх, таваас доошгүй жил тогтмол хамт амьдарсан эсэх, дундын эд хөрөнгө бий болгосон эсэх, нэг хаяг оршин суух хаягийн бүртгэлтэй эсэх нөхцөл байдлыг харгалзан хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтган тооцохоор тусгасан. Харин хамтын амьдрал дуусгавар болоход бие биеэ тэжээн тэтгэх, өв залгамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй байхаар хуулийн төсөлд зохицууллаа.

Мөн энэ төрлийн харилцаанаас төрсөн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах зэрэг зохицуулалтыг тусгалаа.

Дөрөвдүгээр бүлэг Гэрлэлтийн гэрээ

Гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн гэрээний зохицуулалт анх Франц, Англи зэрэг улсаас үүсэлтэй гэж судлаачид үздэг ба эмэгтэйчүүдийн болон түүний садангийнханд гэрлэлтээс өмнөх хөрөнгийг захиран зарцуулах, өмчлөх, эсхүл ашиг орлогын хувь хүртэх эрхийг харилцан тохиролцон баталгаажуулах шаардлага үүсжээ¹⁰.

Гэрлэлтийн гэрээ нь гэрлэгч тус бүрээс өрхийн төсөв, зардлыг хариуцах журам, гэрлэлтийг цуцалсан нөхцөлд ногдох эд хөрөнгийг тодорхойлох, эд хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон бусад нөхцөлийг иргэний хуульд нийцүүлэн байгуулах иргэний эрх зүйн гэрээ¹¹ юм. Нөгөөтэйгүүр, Англо-саксоны эрх зүйн бүлтэй зарим улсад гэрлэлтийн гэрээгээр эд хөрөнгийн харилцааг зохицуулахаас гадна, мөн амины харилцааг зохицуулж байгаа жишиг байна. Гэрлэлтийн гэрээг БНСУ, Япон, ОХУ, ХБНГУ зэрэг улсууд хууль тогтоомжоороо зохицуулж байна.

Манай улсын хувьд 1926 оны анхны Иргэний хуульд “Эр, эм хоёр аливаа хогшлын тухай засварт хууль ёсоор гэрээ, хэлэлцээр байгуулж болмой”¹² гэж заасан нь тухайн үед гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн гэрээ байгуулах эрх зүйн боломж байсныг гэрчилж байна. Харин үүнээс хойших 1963, 1994 оны Иргэний хууль, 1956, 1973 оны Гэр бүлийн тухай хуулиудад энэ талаар зохицуулалт байгаагүй байна.

Харин 2002 оны Иргэний хуульд гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн гэрээний зохицуулалтыг тусгасан байна. Иргэний хуулийн 125 дугаар зүйлийн 125.2 дахь хэсэгт “Гэрлэгчдийн хөрөнгийн эрхийн зарим харилцааг гэрээгээр зохицуулж болно” гэж, мөн хуулийн 132 дугаар зүйлийн 132.1 дэх хэсэгт “Гэрлэгчид гэрлэгч тус бүрээс өрхийн төсөв, зардлыг хариуцах журам, гэрлэлтийг цуцалсан нөхцөлд ногдох хөрөнгийг тодорхойлох, хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон бусад нөхцөлийг энэ хуульд нийцүүлэн байгуулсан гэрээний үндсэн дээр зохицуулж болно” гэж тус тус заасны дагуу гэрлэгчид хоорондоо гэрээ байгуулах боломж байгаа хэдий ч гэрлэгчид төдийлөн түгээмэл байгуулахгүй байна. Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлтийн гэрээ гэх нэр томьёог хэрэглэдэггүй, мөн энэхүү гэрээг Гэр бүлийн тухай хуульд тухайлан тодорхой тусгаагүй байгаа нь түүнийг түгээмэл хэрэглэхэд саад учруулж байна гэж үзэж байна.

¹⁰ Монгол Улсын Их Сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн Олон улсын эрх зүйн тэнхим.

Судалгааны илтгэлийн эмхтгэл. УБ., 2006. 41-44 дэх тал. Дам эшлэл

¹¹ С.Нарангэрэл, “Хууль зүйн нэвтэрхий толь бичиг”, УБ 2021 он, 101-р тал.

¹² Сүхбаатар З. Оюундэлгэр П. Монгол Улсын Иргэний хуулиуд, нэмэлт өөрчлөлтүүд (1926, 1952, 1963, 1994, 2002). УБ., 2002., 27 дахь тал.

Иймд хуулийн төсөлд гэрлэлтийн гэрээний талаар шинэ зохицуулалтыг тусгасан бөгөөд тус гэрээгээр гэрлэгчдийн эрх ашгаа хамгаалах, гэр бүлийн харилцаанд мөн гэрлэлт цуцалсан тохиолдолд эд хөрөнгийн эрхээ хамгаалах боломжийг бий болгосон. Гэрээгээр зохицуулагдах асуудлуудаас гадна, хууль тогтоомжид заасан зайлшгүй биелүүлэх шаардлагатай үүргээ хэрэгжүүлэхгүй байх нөхцөлийг гэрээнд тусгахыг хориглохоор тусгаад байна. Тухайлбал, гэрлэгчид бие биеэ, насанд хүрээгүй болон насанд хүрсэн боловч сургуульд сурч байгаа 21 хүртэлх насны, эсхүл хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдээ тэжээн тэтгэх, сурах эрхийг хангах үүргээс чөлөөлсөн, эсхүл хязгаарласан агуулгыг гэрлэлтийн гэрээгээр тусгахгүй байхаар зохицуулсан.

Мөн гэрлэгчид гэрлэлтийн гэрээгээр эд хөрөнгийн эрх үүсэх, шилжүүлэх, дуусгавар болох, хязгаарлахаар зохицуулсан, эсхүл ийм харилцаа агуулсан бол зохих журмын дагуу хөрөнгийн төрлөөс хамаарч бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад бүртгүүлэх зохицуулалтыг нэмж тусгасан. Түүнчлэн гэр бүлийн гишүүд, гэрлэгчид эд хөрөнгө эзэмших, өмчлөх эрхийг Иргэний хуульд заасантай уялдуулж баталгаажуулсан. Ингэснээр гэрлэгчдийн үл хөдлөх эд хөрөнгийг тодорхой хэмжээнд хамгаалах нөхцөл бүрдэнэ. Гэрлэлтийн гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах бүрд бүртгүүлэх шаардлагыг хуульчилсан.

Гэрлэлтийн гэрээний зохицуулалттай холбогдуулан Иргэний хууль болон Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн тухай хуулийн төслийг тус тус боловсрууллаа.

Тавдугаар бүлэг **Хүүхдэд нэр, эцэг /эх/-ийн нэр, овог өгөх,** **эцэг /эх/-ийг тогтоох**

Бусад улсын туршлагаас үзэхэд, тээгч эх, донорын зохицуулалтыг гэр бүлийн эрх зүйн хүрээнд зохицуулж эхэлсэн байна. Тухайлбал, Чех, ОХУ-ын хуулиар нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалсан байна. Кембрижийн Их сургуулиас тээгч эхээр хүүхэд тээлгэж төрүүлэх харилцааг хүлээн зөвшөөрдөг болон зөвшөөрдөггүй орнуудын судалгааг¹³ гаргасан бөгөөд судалгаанаас үзэхэд ихэнх улс орнууд ашгийн бус хүмүүнлэгийн зорилгоор тээгч эх болох, тээгч эхээр хүүхэд тээлгэж төрүүлэх харилцааг хуульчилсан бол Хятад, Герман, Итали, Япон, Франц, Турк зэрэг орнууд хүлээн зөвшөөрдөггүй байна.

Манай улсын нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийг асуудлыг Донорын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.15 дахь заалтад "донор бэлгийн эс" гэж өөр хүний эр, эм бэлгийн эсийг", мөн зүйлийн 3.1.16 дахь заалтад "'тээгч эх" гэж бусдын үр хөврөлийг тээж, хүүхэд төрүүлэх эмэгтэйг", мөн хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5 дахь хэсэгт "Эрүүл мэндийн шалтгаанаар өөрөө жирэмслэх, ураг тээх, хүүхэд төрүүлэх чадваргүй нь эмнэлгийн дүгнэлтээр тогтоогдсон эмэгтэйг тээгч эхээр дамжуулан хүүхэдтэй болохыг зөвшөөрнө.", мөн зүйлийн 18.7 дахь хэсэгт "Донор бэлгийн эс ашиглах, үр хөврөлийг шилжүүлэн суулгах, тээгч эхэд үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний журам, талуудын хооронд байгуулах гэрээний загварыг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална." гэж тус тус тусгасан байна. Гэвч энэхүү аргыг ашиглах зохицуулалт, үүнээс үүсэх үр дагавар, мөн төрсөн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах зохицуулалт байхгүй байна.

¹³ Улсын их хурлын тамгын газрын Судалгааны эмхэтгэл "Тээгч эхээр хүүхэд тээлгэж, төрүүлэх харилцаа: Монгол улс болон гадаад орнуудын туршлага, эрх зүйн зохицуулалт" харьцуулсан судалгаа 2017 онд, хуудас 303 бүтэн,

Тухайлбал, энэхүү аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох зохицуулалт байхгүй байна.

Иймд тээгч эх, үрийн донор гэх мэт нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж төрсөн хүүхдийн эцэг, эхээр тогтоох асуудлыг шүүхээр шийдвэрлэхээр тусгасан.

Зургадугаар бүлэг **Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах,** **эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлага**

2024 оны байдлаар гэр бүлийн орчноос байнга болон түр хугацаагаар тусгаарлагдаж асрамж, халамжийн газарт 895 хүүхэд амьдарч байгаа бөгөөд хараа хяналтгүй 240, гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн 203, бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн 390 хүүхэд байна.

Энэ нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн тохиолдолд тэдний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах боломжийг хангах, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхой болгох зохицуулалт шаардлагатайг харуулж байна.

Хуулийн төсөлд эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үүрэг, хариуцлагыг нарийвчлан зохицуулсан ба хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эсэхээс үл хамааран хүүхдийн өмнө хүлээх эцэг, эхийн үүрэг хариуцлагыг *corparentalité* буюу хамтын хүлээх зарчмыг баримтлан тодорхой тусгасан.

Хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эхийн эрх, үүргийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Зөрчлийн тухай хуульд хүүхдээс тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эх хүүхэдтэй уулзах үүргээ удаа дараа хэрэгжүүлээгүй болон уулзах эрх, үүргээ хэрэгжүүлэхэд саад бол зөрчлийн шийтгэл оногдуулах зохицуулалтыг нэмж тусгалаа.

Хүүхдийн эд хөрөнгийн эрх

Канад, Литва, Финлянд зэрэг улсуудад хүүхдийн өөрийн хөрөнгийг гэр бүлийн дундын хөрөнгөөс зааглан тодорхойлж, асран хамгаалагч харгалзан дэмжигч нь тодорхой хязгаартай эсхүл зөвшөөрлийн дагуу захиран зарцуулахаар хуульчилсан байна. Тухайлбал, Литвад хүүхдийн хөрөнгийг эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь узуфрукт эрхээр захиран зарцуулж байна. Иймд хүүхдийн эд хөрөнгөд эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн зарцуулах эрхийн зохих хэмжээнд хязгаарлалтыг зохицуулсан бөгөөд холбогдох зохицуулалтыг Иргэний хуульд өөрчлөлт оруулж тусгалаа. Тодруулбал, хүүхдийн эд хөрөнгийн хүүхдийн эрх, ашиг сонирхолд нийцүүлэх зарцуулах, зөрчигдсөн тохиолдолд нэхэмжлэл гаргах хугацааг нэмж тусгалаа.

Эцэг, эх байх эрхийг хасах хязгаарлах

Эцэг, эх байх эрхийг хассан шүүхийн шийдвэр маш цөөн гарсан байх бөгөөд шүүхийн шийдвэрийн үр дүнд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдөх нөхцөл үүсэж байна.

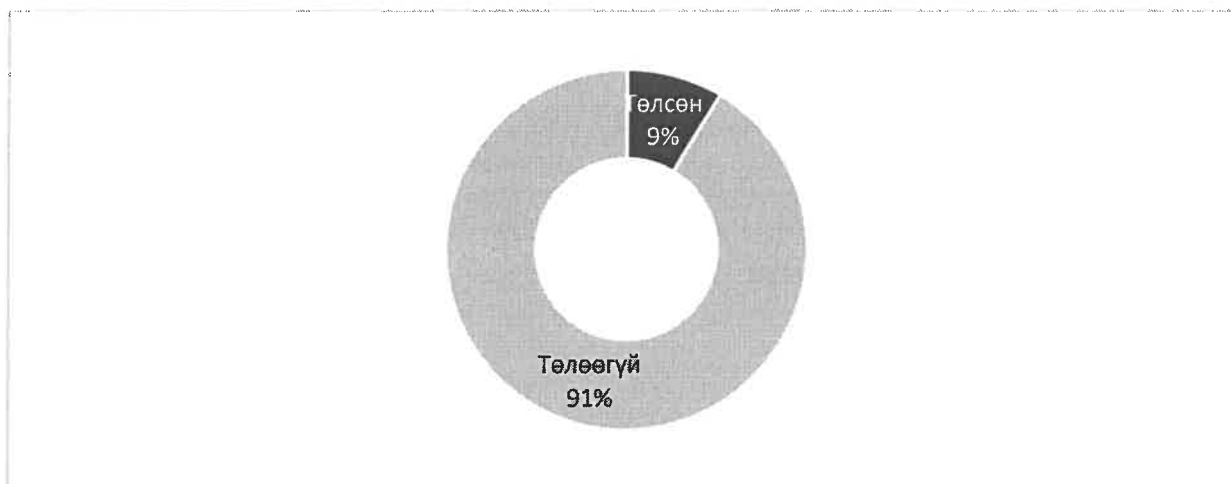
Иймд үүнээс үүсэх үр дагаврыг тооцоолох, хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, эцэг, эх байх эрхийг хассан тохиолдолд түүнийг буцаан сэргээх, эсхүл эрхийг нь тодорхой хугацаагаар хязгаарлах зэрэг оновчтой зохицуулалтууд хангалтгүй байна.

НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн конвенцын гишүүн улсууд хүүхдийн дээд ашиг сонирхлыг хангах зорилгоор эрх бүхий байгууллага, шүүхээс зохих хууль журмыг үндэслэн шийдвэр гаргаснаас бусад тохиолдолд хүүхдийг хүсэл зорилгийнх нь эсрэг эцэг, эхээс нь салгахгүй байх үүрэг хүлээнэ гэж заажээ. Энэ төрлийн шийдвэрийг эцэг, эх хүүхэдтэйгээ хэрцгийгээр харьцах, анхаарал халамжгүй орхих зэрэг тохиолдолд гаргадаг байна. Мөн ХБНГУ-ын Үндсэн хуулийн дагуу эцэг, эх байх эрх нь чухал үндсэн эрхүүдийн нэг учраас эцэг, эх байх эрхийг хасах, хязгаарлах асуудалд өндөр босго, шалгуурыг тавьдаг. Хүүхэд, залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллага хүүхдийг гэр бүлээс нь хураан авч өөр гэр бүл, хүмүүс, байгууллагад шилжүүлэхээс өмнө хүүхдийн сайн сайхны төлөө ямар арга хэмжээ авч болох цаашид хэрхэх талаар нухацтай судалж үздэг байна. Үүний дараа эцэг, эхийн эрхийг хязгаарлах, хасах эсэх талаар шийдвэр гаргадаг байна.

Иймд эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах үндэслэл, нөхцөл, түүнээс үүсэх үр дагаврыг ялгаж, жигдрүүлж, дахин найруулсан. Тухайлбал, хязгаарласан асуудлыг “хүчингүйд тооцох” гэснийг “дуусгавар болгох” гэж өөрчилж, тэргүүн ээлжинд хязгаарлах арга хэмжээ авах, харин хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг удаа дараа, эсхүл ноцтой зөрчсөн тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг нь хасах шийдвэр гаргадаг байхаар хуулийн төсөлд тусгалаа. Түүнчлэн эцэг, эх байх эрхийг хязгаарласан, хассан тохиолдолд эрхийг буцаан сэргээхдээ сургалтад заавал хамрагдсан байхаар тусгалаа.

Долдугаар бүлэг **Тэжээн тэтгэх үүрэг, тэжээн тэтгүүлэх үүрэг**

Хүүхдийн тэтгэлэг төлөлт

Гэр бүлийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд зааснаар хүүхдэд олгох тэтгэлгийг түүний насны байдлыг харгалзан сард нэг хүүхдэд дараах хэмжээгээр тогтооно:

- 11 хүртэлх насны хүүхдэд тухайн бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн 50 хувиар;

- 11-16 нас /суралцаж байгаа бол 18 нас/-тай болон насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдэд амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээгээр.

Манай улсын хувьд тэтгүүлэгч буюу хүүхдийн амьдарч байгаа бүс нутагт тогтоосон амьжиргааны доод түвшний хэмжээнээс тодорхой хувиар тооцон тэтгэлгийн хэмжээг тогтоож байна. Иргэд, олон нийтийн зүгээс хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээ хэт бага буюу хүүхдийн хэрэгцээнд хүрэлцэхгүй байх, нөгөө талаас тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдахгүй байна гэсэн шүүмж гарч байна.

ХБНГУ, Англи, БНСУ, Япон зэрэг улсын жишгээс үзэхэд, тэтгэлэг тогтоох тусгай аргачлалтай бөгөөд тэтгэлгийн хэмжээг хүүхдийн нас, амьжиргааны өртөг, зардал зэрэг хэд хэдэн хүчин зүйлсийг харгалзан тэтгэлэг төлөгчийн орлого, нөхцөл байдалтай уялдуулж тэтгэлэг авагч тус бүрд өөр өөр байдлаар тогтоож байна. Мөн хүүхдийн тэтгэлгийн харилцааг зохицуулсан гэрээ байгуулж болохоор зохицуулсан байна.

Иймд “frequent, continuing and meaningful” зарчмын дагуу шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэрийг гаргахдаа нэхэмжлэлийн шаардлагад дурдсан эсэхээс үл хамаарч хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг заавал хамтад нь шийдвэрлэхээр зохицуулсан. Мөн гэрлэлт цуцлалт, дуусгавар болсон харилцаанд хүүхэд болон гэр бүлийн гишүүдийн авах тэтгэлгийн хэмжээг өөрчилж тэтгэлэг авагч болон тэтгэлэг төлөгчийн нөхцөл байдалтай уялдуулж эрх бүхий байгууллагаас батлах аргачлалын дагуу шүүх шийдвэрлэхээр шинэ зохицуулалтыг тусгалаа.

Түүнчлэн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн тухай хуульд төлбөр төлөгч хөрөнгө, орлогогүй, хөдөлмөр эрхлэх боломжтой боловч хөдөлмөр эрхэлдэггүйн тогтоогдсон бол төлбөр төлөгчийн мэдээллийг харьяалах хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагад шилжүүлж, хамтран ажиллах зохицуулалтыг тусгалаа. Ингэснээр тэтгэлэг төлөгчид хөдөлмөр эрхлэх боломж олгож, хүүхдийн тэтгэлгээ төлөх нөхцөл бүрдүүлэх юм.

Наймдугаар бүлэг Асран хамгаалах, харгалзан дэмжих

Улсын хэмжээнд 21 байгууллагын 31 халамж, асрамжийн төв үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас Улаанбаатар хотод 26, Дархан-Уул аймагт 2, Дорнод аймагт 1, Орхон аймагт 1, Өвөрхангай аймагт 1 төв ажиллаж байна. Эдгээр төвүүдээс 3 төв нь улсын төсвөөс, 28 төв олон улсын болон төрийн бус байгууллага, хувь иргэний санхүүгийн эх үүсвэрээр үйл ажиллагаа явуулж байна.

Иймд хуулийн төсөлд асран хамгаалах, харгалзан дэмжих хэлбэр, асран хамгаалуулах харгалзан, дэмжүүлэх хүнд тавигдах нөхцөлийн тодорхой болгож, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих асуудлыг нарийвчлан зохицуулж, үүрэг хариуцлагын тодорхой болголоо.

Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэггүй болсон хүнийг илрүүлэх, бүртгэх, аль төрлийн асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт хамруулах асуудлыг дэлгэрэнгүй, нарийвчлан зохицууллаа.

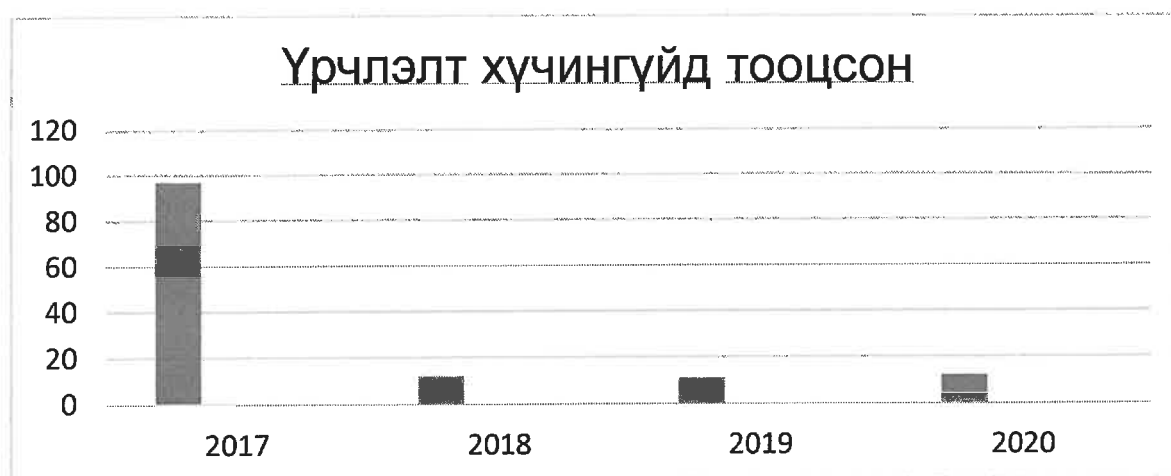
Түүнчлэн асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгийн харилцаанд төрийн байгууллага үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлж, асран хамгаалуулж, харгалзан

дэмжүүлж байгаа хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол, тэдгээрийн эд хөрөнгийг хамгаалах зохицуулалтыг тусгалаа.

Хүүхэд асрах хувилбарт үйлчилгээний нэг төсөл болох эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлж буй гэр бүл (Foster family/асралт гэр бүл)–ийн харилцаа байхыг энэ хуулиар хүлээн зөвшөөрч, уг харилцааг гэрээгээр зохицуулах, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүүхдийн эд хөрөнгийг зарцуулах, хамгаалах, тэтгэмж, тэтгэлэг түүнтэй адилтгах орлогыг зарцуулалтад хяналт тавих зэргийг энэхүү хуулийн төслөөр зохицуулахаар тусгасан бөгөөд бусад нарийвчилсан зохицуулалтууд Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн хүрээнд хэрэгжихээр тусгалаа.

Есдүгээр бүлэг Үрчлэлт

Иргэний бүртгэлийн байгууллагын мэдээллээр сүүлийн 4 жилийн хугацаанд нийт 4843 хүүхэд үрчлүүлснээс Монгол улсын иргэнд 4800 хүүхэд, гадаад улсын иргэнд 43 хүүхэд үрчлүүлсэн байна.

Шүүхийн шийдвэрийн цахим сангаас, хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцсон 2017- 2021 оны шүүхийн шийдвэрүүдийг авч үзэхэд, 2017 онд 97 шүүхийн шийдвэр, 2018 онд 12 шүүхийн шийдвэр, 2019 онд 11 шүүхийн шийдвэр, 2020 онд 12 шүүхийн шийдвэр, 2021 онд 9 шүүхийн шийдвэр байв. Эдгээр шүүхийн шийдвэрээс 2018-2021 оны шүүхийн шийдвэрүүдийг хамруулж, хүүхэд үрчилснийг ямар үндэслэлээр шүүх хүчингүйд тооцсоныг тодруулахад:

-2018 онд нийт 12 шүүхийн шийдвэрээс 11 буюу 91.6 хувь нь Гэр бүлийн тухай хуулийн 61.2-т заасан “бусад үндэслэл”-ээр хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцож, 1 шүүхийн шийдвэр нь хэргийг хэрэгсэхгүй болгосон;

-2019 оны нийт 11 шүүхийн шийдвэрээс 9 буюу 81 хувь нь мөн “бусад үндэслэл”-ээр хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцож, 1 шүүхийн шийдвэр нь хэргийг хэрэгсэхгүй болгож, үлдсэн 1 шүүхийн шийдвэрээр хэргийг түдгэлзүүлсэн;

-2020 онд нийт 12 шүүхийн шийдвэрээс 3 шүүхийн шийдвэр нь Гэр бүлийн тухай хуулийн 61.1¹⁴-т заасан үндэслэлээр, үлдсэн 9 шүүхийн шийдвэр буюу 75 хувь нь “бусад үндэслэл”-ээр хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцож шийдвэрлэсэн;

-2021 онд 9 шүүхийн шийдвэрээс 1 нь Гэр бүлийн тухай хуулийн 57.2¹⁵-т заасан үндэслэлээр шийдвэрлэж, 1 шүүхийн шийдвэр нь хэргийг хэрэгсэхгүй болгож, үлдсэн 7 шүүхийн шийдвэр буюу 77 хувь нь “бусад үндэслэл”-ээр хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцож тус тус шийдвэрлэсэн үзүүлэлт гарсан.

Дээрх мэдээллээс үзэхэд, хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцсон 2018-2021 оны шүүхийн шийдвэрүүдийн дийлэнх нь Гэр бүлийн тухай хуулийн 61.2-т заасан “бусад үндэслэл”-ээр үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон байна. Нийт түүвэрлэсэн шүүхийн шийдвэрүүдээс авч үзэхэд “бусад үндэслэл”-ээр гэдэгт дараах үндэслэлийг нэхэмжлэлийн шаардлагад дурдсан байв. Тодруулбал, гадаад улсад ажиллаж сурч ирээд хүүхдээ өөр дээрээ буцааж авах болсон, эцэг, эх нь хүүхдээ өөрийн асрамжид авах болсон, үрчлэгч өндөр насанд хүрсэн, эсхүл нас барсан зэрэг шалтгаан багтана.

Иймд хуулийн төсөлд хүүхэд үрчлэлтийн мэдээллийн сан хөтлөх, бүртгэх, хянах, үрчлүүлэх санал, дүгнэлт гаргах эрх бүхий дотоод, гадаад үрчлэлтийн асуудал хариуцсан орон тооны бус зөвлөл байгуулах, тус Зөвлөлийн саналыг үндэслэн үрчлүүлэх эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэх шинэ зохицуулалтыг тусгалаа.

Үрчлэлтийг шүүх шийдвэрлэх зохицуулалттай уялдуулан Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай болон Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд тус тус өөрчлөлт оруулж, хуулийн төслийн боловсрууллаа.

Аравдугаар бүлэг Олон улсын шинжтэй гэр бүлийн харилцаанд хэрэглэх хууль тогтоомж

Зөрчилдөөний хэм хэмжээ¹⁶

1998-2016 оны хооронд Монгол Улсын 5970 иргэн гадаадын иргэдтэй гэр бүл болсон бол 1017 иргэн гэрлэлтээ цуцлуулсан байна. Тухайлбал, 2022 онд 367 иргэн гадаадын иргэнтэй Монгол Улсад гэрлэлтээ бүртгүүлсэн байна. Гэр бүлийн асуудлаар явуулсан судалгаанд оролцогчдын 46.2 хувь нь даяаршсан нийгэмд гадаад хүнтэй гэрлэхийг байх л асуудал гэж үзэж байгаа нь цаашид гадаадын иргэнтэй гэрлэх гэрлэлтийн тоо нэмэгдэх хандлагатай байгааг харуулж байна. Гэтэл практикт гадаадын иргэнтэй гэр бүл болох, гэрлэлт цуцлах, хүүхдийн асрамж,

¹⁴ 61.1.Үрчлэгч нь эцэг, эх байх эрхээ урвуулан ашигласан, хүүхэдтэй хэрцгий харьцсан, хуурамч бичиг баримт бүрдүүлэн үрчлэн авах шийдвэр гаргуулсан, энэ хуулийн 57.2-т заасан этгээд болох нь илэрсэн тохиолдолд төрүүлсэн эцэг, эх, сонирхогч бусад этгээд, хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах байгууллага, 14 нас хүрсэн хүүхдийн өөрийн нэхэмжлэлээр шүүх үрчлэлтийг хүчингүйд тооцно.

¹⁵ 57.2.Ганц бие, бусдын асрамжид байгаа 60-аас дээш настай төрөл, садан бус Монгол Улсын иргэн, 60-аас дээш настай гадаадын иргэн, эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан буюу хязгаарлуулж, хасуулж байсан, урьд нь үрчлэн авсан хүүхдээ өөрийн буруугаас буцаан өгсөн, ашиг хонжоо олох зорилготой, шүүхийн шийдвэрээр иргэний эрх зүйн эрхийн бүрэн чадамжгүй буюу хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тооцогдсон, сүрьеэ, сэтгэцийн өвчтэй, согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис байнга хэрэглэдэг, эрүүгийн хэрэгт удаа дараа шийтгүүлсэн болон хорих ял эдэлж байгаа хүнд хүүхэд үрчлүүлэхийг хориглоно.

¹⁶ Зөрчилдөөний хэм хэмжээ нь асуудлыг шууд шийдвэрлэдэггүй, зөвхөн тухайн тохиолдолд ямар улсын хууль тогтоомжийг хэрэглэх вэ гэдгийг тодорхойлж өгдөг бөгөөд үүгээрээ бусад эрх зүйн хэм хэмжээнээс ялгагддаг. Гадаадын элемент бүхий иргэний эрх зүйн харилцааны үед зөрчилдөөний асуудал байнга гарч ирдэг бөгөөд, хэргийг шийдэж буй шүүхийн оршин байгаа нутаг дэвсгэрийн хуулийг хэрэглэх үү, эсхүл гадаадын хууль, өөрөөр хэлбэл хэлэлцэгдэж буй хэргийн гадаадын элемент холбогдолтой улсын хуулийг хэрэглэх үү гэдгийг шийдвэрлэх нь уг хэргийг шийдвэрлэхэд чухал ач холбогдолтой.

тэтгэлэг, хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэхэд олон улсын чиг хандлага, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, конвенцид нийцсэн эрх зүйн оновчтой зохицуулалт хангалтгүй байна.

Иймд хуулийн төслөөр Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй гэрлэлт батлуулах, гадаад улсад гэрлэлт батлуулах, дуусгавар болгох, эдгээрийн эд хөрөнгө, эцэг, эх, хүүхдийн харилцаа, эцэг, эх тогтоох, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, гадаад улсын иргэнд хүүхэд үрчлүүлэх, тэдэнд тавих хяналт зэрэг асуудлыг дэлгэрүүлж, аль улсын эрх зүйн хэм хэмжээг сонгох хэрэглэх эсэхийг талууд өөрсдөө шийдвэрлэх боломжийг сонголттойгоор бүрдүүллээ.

Арван нэгдүгээр бүлэг Бусад зүйл

Арван нэгдүгээр бүлэг Гэр бүлийн тухай хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлагыг тусгасан.

Мөн энэ хууль хүчин төгөлдөр болохоос өмнө тэтгэлэг тогтоолгосон шүүхийн шийдвэрийг тэтгэлэг авагч тал, түүний хууль ёсны асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн авах арга хэмжээний талаар зохицууллаа. Түүнчлэн гэрлэх нөхцөлд тусгасан ДНХ-ийн шинжилгээ авах зохицуулалт хэрэгжих хугацааг тодорхой болгож шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг боловсрууллаа.

Хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Гэр бүлийн тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Иргэний хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн зарим заалтыг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулсан.

Гэр бүлийн холбогдолтой хэргийг шүүх шийдвэрлэсний дараа шүүх өөрөө улсын бүртгэлд энэ талаарх мэдээллээ хүргүүлэх зохицуулалтыг Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслөөр бий болголоо.

Иргэний хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд хүүхдийн хуваарьт хөрөнгийг эцэг, эх нь түүний эрх ашиг сонирхолд нийцүүлэн ашиглах талаар, хэрэв зөрчвөл учирсан хохирлыг нөхөн төлөхөөр, мөн гэрлэгчдийн дундын өмчийг хуваахдаа харгалзах зарим нөхцөл, тухайлбал гэр бүлээс гадуурх харилцааны улмаас гэрлэлт цуцлах, өр төлбөрийн хэмжээг харгалзахаар тусгав.

Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд гэрлэлтийн гэрээний зүйл үл хөдлөх эд хөрөнгө бол урьдчилсан тэмдэглэлд бүртгүүлэх харилцааг тусгалаа.

Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслөөр эвлэрүүлэн зуучлагч сэтгэлзүйч оролцуулж гэрлэгчдэд зөвөлгөө өгөх,

гэрлэлт цуцлалтын үр дагаврыг тайлбарлах зэргээр дэмжлэг үзүүлэх чиг үүргийг нэмлээ.

Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөлд хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эх хүүхэдтэй уулзах үүргээ биелүүлээгүй, мөн уулзах үүргээ биелүүлэхэд саад учруулсан бол зөрчилд тооцохоор тусгаж, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслөөр энэхүү зөрчлийг шалган шийдвэрлэх харьяаллыг тусгалаа.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөлд асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг шаардлагатай хүүхдийг асралт гэр бүлд шилжүүлэхтэй холбоотойгоор нэмэлт орууллаа.

Нийгмийн халамжийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслөөр бүтэн өнчин хүүхэд нэр томьёог өөрчлөн найруулсан.

Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн зарим заалтыг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслөөр гадаад үрчлэлтийн Зөвлөл бий болж, шүүх үрчлэлтийг шийдвэрлэх болсонтой холбогдуулан одоогийн зохицуулалтыг хүчингүй болголоо.

—000—

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ /Шинэчилсэн найруулга/

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилт

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрх, үүрэг, хууль ёсны эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, хүүхэд үрчлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл.Гэр бүлийн хууль тогтоомж

2.1.Гэр бүлийн хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль¹, Иргэний хууль², энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл.Гэр бүлийн харилцааны зарчим

3.1.Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ.

3.2.Гэрлэгчид гэр бүлийн харилцаанд жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангаж, гэр бүлийн гишүүний өмнө хамтын үүрэг, хариуцлага хүлээнэ.

3.3.Эцэг, эх хүүхдийг бие махбодын болон оюун санааны хувьд эрүүл өсгөн хүмүүжүүлэх, хөгжүүлэх хамтын үүрэгтэй бөгөөд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд хамгаална.

3.4.Гэр бүл аюулгүй, амар тайван, хүчирхийллээс ангид байна.

3.5.Гэр бүл нь нийгмийн үндсэн нэгж мөн.

3.6.Төр хүүхэд, жирэмсэн болон хөхүүл эмэгтэй, эсхүл бага насны хүүхэдтэй, өрх толгойлсон эцэг, эх, эсхүл хөгжлийн бэрхшээлтэй, ахмад настан, хөдөлмөрийн

¹ Монгол Улсын Үндсэн хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 1992 оны 1 дугаарт нийтлэгдсэн.

² Иргэний хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2002 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаална.

3.8.Шүүх хүүхдийн гэр бүлийн орчинд өсөн хүмүүжих эрхийг нэн тэргүүнд хамгаалах бөгөөд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор зайлшгүй шаардлагатай тохиолдолд энэ эрхийг хязгаарлаж болно.

4 дүгээр зүйл.Хуулийн нэр томьёоны тодорхойлолт

4.1.Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томьёог доор дурдсан утгаар ойлгоно:

4.1.1.“асран хамгаалах” гэж энэ хуулийн 55.2-т заасан 14 насанд хүрээгүй хүүхдийн, эсхүл хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах хэлбэрийг;

4.1.2.“бүтэн өнчин хүүхэд” гэж эцэг, эх нь тогтоогдоогүй, эсхүл эцэг, эх нь хоёулаа нас барсан, сураггүй алга болсон, эрх зүйн чадамжгүй, эцэг, эх байх эрхээ шүүхийн шийдвэрээр хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулсан бол тухайн шийдвэр хүчин төгөлдөр байх хугацаанд, түүнчлэн эцэг, эсхүл эх тодорхойгүйн улмаас эцэг, эсхүл эхтэйгээ амьдарч байгаад эцэг, эсхүл эх нь нас барсан, эсхүл гэрлэлт цуцалсны улмаас асрамждаа авсан эцэг /эх/ нь нас барсан бөгөөд тусдаа амьдарч байсан эцэг /эх/ асрамждаа аваагүй 18 хүртэлх насны хүүхдийг;

4.1.3.“гэрлэлт” гэж хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёр хүний тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэн гэр бүл болох хүсэл зоригоо харилцан илэрхийлж, улсын бүртгэлд бүртгүүлэхийг;

4.1.4.“гэрлэгчид” гэж гэр бүлийн харилцаанд тэгш эрх эдэлж, үүрэг хүлээхээр гэрлэлтээ иргэний улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн нөхөр, эхнэрийг;

4.1.5.“гэр бүл” гэж гэрлэлт, төрөлт, үрчлэлтийн үр дүнд эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрх, үүргээр холбогдсон хамтын амьдрал бүхий гэр бүлийн гишүүдийг;

4.1.5.“гэр бүлийн гишүүн”-д дараах хүмүүс хамаарна:

4.1.5.а.гэрлэгчид;

4.1.5.б.гэрлэгчдийн хамт амьдарч байгаа төрсөн, дагавар, үрчлэн авсан хүүхэд;

4.1.5.в.гэрлэгчдийн хамт амьдарч байгаа төрөл, садангийн хүнийг.

4.1.6.“нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж хүүхэдтэй болох” гэж Донорын тухай хуулийн³ 3.1.15-д заасны дагуу донор бэлгийн эс ашиглах, эсхүл Донорын тухай хуулийн 3.1.16-д заасны дагуу тээгч эхээр дамжуулан хүүхэдтэй болохыг;

4.1.7.“овог” гэж гэр бүл, ураг төрлийнхөн үе уламжлан хэрэглэх нэрийг;

³ Донорын тухай хууль хууль “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн 2018 оны 6 дугаарт нийтлэгдсэн.

4.1.8.“садангийн хүн” гэж гэрлэгчдийн төрсөн ах, эгч, дүү, авга, нагац, тэдгээрийн хүүхдийг;

4.1.9.“сонирхогч тал” гэж эрх зүйн бүрэн чадамжтайд тооцогдсон хүүхэд өөрөө, эсхүл хүүхдийн эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, бусад гэр бүлийн гишүүн, төрөл, садан, эсхүл хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах байгууллага, албан тушаалтан, эсхүл эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдсөн, зөрчигдсөн этгээдийг;

4.1.10.“төрлийн хүн” гэж гэрлэгчдийн эцэг, эх, өвөг эцэг, эмэг эх, ач, зээ, тэдгээрийн хүүхдийг;

4.1.11.“үрчлэлт” гэж шүүхийн шийдвэрийн дагуу үрчлэн авсан эцэг, эх болон үрчлүүлсэн хүүхдийн хооронд төрсөн эцэг, эх, хүүхдийн адил эрх, үүрэг, хариуцлага үүсгэхээр иргэний улсын бүртгэлд бүртгүүлснийг;

4.1.12.“харгалзан дэмжих” гэж энэ хуулийн 55.3-т заасан хүүхдийн, эсхүл хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах хэлбэрийг;

4.1.13.“хүүхэд” гэж иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай гэж тооцогдсоноос бусад тохиолдолд 18 насанд хүрээгүй хүнийг.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ ГЭРЛЭХ НӨХЦӨЛ, ГЭРЛЭЛТИЙН БҮРТГЭЛ, ГЭРЛЭГЧДИЙН ЭРХ ҮҮРЭГ

5 дугаар зүйл.Гэрлэх нөхцөл

5.1.Энэ хуулийн 8.1-д заасан харшлах шалтгаангүй, 18 насанд хүрсэн Монгол Улсын иргэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёр, эсхүл Монгол Улсын иргэн нь эсрэг хүйсний гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэн гэрлэлтээ бүртгүүлж болно.

5.2.Эрэгтэй хүн нэг эхнэр, эмэгтэй хүн нэг нөхөртэй байна.

5.3.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхээс өмнө бэлгийн замаар дамжих халдвар болон хүний дархлал хомсдолын вирус, дархлалын олдмол хомсдол, сүрьеэ, удамших хандлагатай сэтгэцийн архаг өвчтэй эсэхийг тогтоох эрүүл мэндийн шинжилгээ /цаашид “шинжилгээ” гэх/ өгч, тодорхойлолт гаргуулан авсан байна.

5.4.Гэрлэхийг хүсэгчдийн хэн нэг нь анх удаа гэрлэж байгаа бол гэрлэлтээ бүртгүүлэхээс өмнө гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдах бөгөөд сургалтын агуулга, сургалтад хамруулах журмыг гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

5.5.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхээс өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор өөрийн хүсэлтээр, эсхүл сонирхогч талын шаардлагаар дезоксирибонуклейн хүчил /ДНХ/-ийн удам зүйн шинжилгээнд хамрагдаж болно.

5.6.Шинжилгээний үнэн, зөвийг шинжилгээ авч тодорхойлсон эрүүл мэндийн байгууллага бүрэн хариуцна.

5.7.Энэ хуулийн 5.3-т заасан шинжилгээг гэрлэлт бүртгүүлэхээс зургаан сараас дээшгүй хугацааны өмнө өгсөн байна.

6 дугаар зүйл.Гэрлэлтийн бүртгэл

6.1.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ 18 насанд хүрсэн гэрчийн этгээдийг байлцуулан улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлнэ.

6.2.Гэрлэлтийг бүртгэсэн өдрөөс эхлэн гэрлэгчдийн хооронд эрх, үүрэг үүснэ.

7 дугаар зүйл.Шинжилгээний үр дагавар

7.1.Энэ хуулийн 5.2-т заасан шинжилгээгээр өвчтэй, халдвартай нь тогтоогдсон тохиолдолд эмч, эмнэлгийн ажилтан тухайн өвчин, түүний үр дагаврын талаар гэрлэхийг хүсэгчдэд тайлбар, зөвлөгөө өгч, шинжилгээний хариуг Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуульд⁴ заасны дагуу хадгална.

7.2.Энэ хуулийн 5.2-т заасан шинжилгээгээр өвчтэй, халдвартай нь тогтоогдсон хүн өөрийн шинжилгээний хариуг нөгөө талдаа мэдэгдэх үүрэгтэй.

7.3.Гэрлэхийг хүсэгчид хоёулаа, эсхүл хэн нэг нь удамших хандлагатай сэтгэцийн архаг өвчтэй байсныг нөгөө тал гэрлэлт бүртгүүлснээс хойш мэдсэн тохиолдолд тус гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох, учирсан хохирлоо нөхөн төлүүлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

8 дугаар зүйл.Гэрлэхэд харшлах шалтгаан

8.1.Гэрлэхэд дараах нөхцөл харшилна:

8.1.1.өмнөх гэрлэлт хүчинтэй;

8.1.2.гэрлэхийг хүсэгчид хоёулаа, эсхүл хэн нэг нь 18 насанд хүрээгүй;

8.1.3.гэрлэхийг хүсэгчид гэр бүлийн гишүүдийн, эсхүл төрөл, садангийн холбоотой;

8.1.4.гэрлэхийг хүсэгчид хоорондоо асран хамгаалагч, асран хамгаалуулагч, эсхүл харгалзан дэмжигч, харгалзан дэмжүүлэгчийн харилцаатай;

8.1.5.гэрлэхийг хүсэгчдийн хэн нэг нь, эсхүл хоёулаа удамших хандлагатай сэтгэцийн архаг өвчтэй;

8.1.6.ижил хүйсний байх.

⁴ Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2022 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

8.2.Иргэний хуульд заасны дагуу насанд хүрээгүй хүнийг иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай гэж тооцсон бол энэ хуулийн 8.1.2-т заасан харшлах нөхцөлд үл хамаарна.

9 дүгээр зүйл.Гэрлэгчдийн эрх, үүрэг

9.1.Гэрлэгчид гэр бүлийн харилцаанд тэгш эрх эдэлж, хамтын үүрэг, хариуцлага хүлээнэ.

9.2.Гэрлэгчид гэр бүлийн харилцаанд дараах эрхтэй:

9.2.1.гэр бүлээ төлөвлөх;
9.2.2.оршин суух газраа сонгох;
9.2.3.сурах, ажил, мэргэжлээ сонгох;
9.2.4.хуваарьт хөрөнгөтэй байх;
9.2.5.сайн дурын үндсэн дээр гэрлэлтийн гэрээ байгуулах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, цуцлах;

9.2.6.гэр бүлийн хүчирхийллээс ангид байх;
9.2.7.дундаа хамтран өмчлөх эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах;

9.2.8.эд хөрөнгийн болон сэтгэл санааны хохирлоо буруутай гэрлэгчээс гаргуулах.

9.3.Гэрлэгчид гэр бүлийн харилцаанд дараах үүрэг хүлээнэ:

9.3.1.бие биеэ, хүүхдээ тэжээн тэтгэх, асран халамжлах, харгалзан дэмжих;

9.3.2.гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчихгүй байх;

9.3.3.хүүхэд төрүүлэхэд бэлтгэх, ургийн өсөлт, бойжилтыг тогтмол хянуулах;

9.3.4.угийн бичиг хөтлөх, өвлүүлэх;
9.3.5.хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх;
9.3.6.гэр бүлийн үнэт зүйл, үндэсний соёл, уламжлал, зан заншлыг хүүхэддээ өвлүүлэх, оюун санааны дархлааг бэхжүүлэх;

9.3.7.хамтын үүрэг хариуцлагаа ухамсарлаж, гэрлэгчид бие биедээ үнэнч байх, гэр бүлийн хамтын амьдралаа тогтвортой байлгах, гэр бүлийн амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх.

9.4.Гэр бүлээс гадуурх харилцааны улмаас гэрлэлт цуцалсан бол буруутай гэрлэгчээс сэтгэл санааны хохирол нөхөн төлүүлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

9.5.Энэ хуулийн 9.3.4-т заасан угийн бичиг хөтлөх журмыг соёлын болон гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ
ГЭРЛЭЛТ ДУУСГАВАР БОЛОХ, ЦУЦЛАХ, ХҮЧИН ТӨГӨЛДӨР БУС ГЭЖ
ТООЦОХ, СЭРГЭЭХ, ГЭРЛЭЛТ ЦУЦЛАЛТЫГ ХҮЧИН ТӨГӨЛДӨР БУС ГЭЖ
ТООЦОХ

10 дугаар зүйл.Гэрлэлт дуусгавар болох

10.1.Гэрлэлтийг дараах тохиолдолд дуусгавар болсонд тооцно:

10.1.1.гэрлэгчдийн хэн нэг нь нас барсан, эсхүл түүнийг нас барсан гэж зарласан;

10.1.2.гэрлэгчдийн хэн нэг нь сураггүй алга болсон гэж тооцогдсон;

10.1.3.Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн⁵ 14 дүгээр зүйлд заасны дагуу гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсийн өөрчлөлтөө иргэний улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлсэн.

10.2.Гэрлэлт дараах тохиолдолд дуусгавар болно:

10.2.1.захиргааны, эсхүл шүүхийн журмаар гэрлэлтээ цуцлуулсан;

10.2.2.гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон.

10.3.Энэ зүйлийн 10.1.3-т заасан хүйсийн өөрчлөлт хүний хувийн болон эд хөрөнгийн эрхэд нөлөөлөхгүй.

11 дүгээр зүйл.Гэрлэлт цуцлах

11.1.Гэрлэлтийг хуульд заасан үндэслэлээр захиргааны, эсхүл шүүхийн журмаар цуцална.

11.2.Гэрлэлт цуцлуулсан нь хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх, асран хамгаалах эцэг, эхийн үүрэг, хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.

12 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг захиргааны журмаар цуцлах

12.1.Гэрлэлтийг захиргааны журмаар цуцлах гэж гэрлэлтээ цуцлуулахыг харилцан зөвшөөрсөн, 18 хүртэлх насны хүүхэдгүй, эд хөрөнгийн маргаангүй гэрлэгчид энэ тухай хүсэлтээ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд заасны дагуу гаргаж, гэрлэлт дуусгавар болсны бүртгэлд бүртгүүлэхийг ойлгоно.

13 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах

13.1.Энэ хуулийн 12.1-д заасан захиргааны журмаар гэрлэлт цуцлахаас бусад тохиолдолд гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэнэ.

13.2.Энэ хуулийн 10.1.3-т заасны дагуу гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсийн өөрчлөлтөө иргэний улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлж, гэрлэлт дуусгавар

⁵ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2018 оны 28 дугаарт нийтлэгдсэн.

болсон бол гэрлэлт цуцлахаас бусад хүүхдийн асрамж, тэтгэлэг, дундын эд хөрөнгө хуваах асуудлыг нэхэмжлэлийн үндсэн дээр шүүх шийдвэрлэнэ.

13.3.Гэрлэгчид гэрлэлтийн гэрээнд эд хөрөнгийн эрх, үүргийг тусгасан эсэхээс үл хамаарч, гэрлэлт цуцлуулах үед эд хөрөнгийн эрх, үүргийн талаар харилцан тохиролцож болно.

13.4.Шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэр гаргахдаа тэргүүн ээлжид хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаалах бөгөөд хөгжлийн бэрхшээлтэй, эсхүл хөдөлмөрийн чадваргүй, эсхүл эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь зөрчигдсөн гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг харгалзан үзнэ.

13.5.Хүүхдийн асрамжийн асуудлыг шийдвэрлэхэд хүүхэд долоо, түүнээс дээш настай бол түүний саналыг харгалзана.

13.6.Энэ хуулийн 13.5-д заасны дагуу хүүхдийн саналыг авахдаа гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээчээр дамжуулан авна.

13.7.Шаардлагатай тохиолдолд сурган хүмүүжүүлэгч, сэтгэл зүйч, гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын ажилтан, бусад этгээдийг оролцуулах эсэх асуудлыг тухайн хүүхдийн нас, хөгжлийн онцлогийг харгалзан шүүх шийдвэрлэнэ.

13.8.Шүүх хүүхдийн асрамжийг шийдвэрлэхдээ хүүхдийн нас, эцэг, эхийн халамж, ахуйн нөхцөл, чадавх, ёс суртахууны байдал, хүчирхийлэл үйлдсэн эсэх болон хүүхдийн хүсэл, сонирхол, сурах, хөгжих тааламжтай нөхцөлийг харгалзан үзнэ. Талууд хүүхдийн асрамжийг тохиролцсон бол шүүх хүүхдийн асрамжийг шийдвэрлэхдээ харгалзан үзнэ.

13.9.Хүүхдийн асрамж нь дангаар болон хамтран хэрэгжүүлэх хэлбэртэй байж болно.

13.10.Шүүх гэрлэлт цуцлахдаа нэхэмжлэлийн шаардлагаас үл хамааран дараах асуудлыг шийдвэрлэнэ:

13.10.1.хүүхдийн асрамж;

13.10.2.тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эхийн хүүхэдтэй уулзах эрх, үүрэг, уулзах хугацаа, байршил, нөхцөл;

13.10.3.тэтгэмжийн хэмжээ, нэмэлт зардал, сургалтын төлбөрийг хариуцах асуудал.

13.11.Шүүх зайлшгүй шаардлагатай гэж үзсэн бол хүүхдийн асрамжийн асуудлыг шийдвэрлэх хүртэл хүүхдийг хүүхэд асран хүмүүжүүлэх байгууллагын асрамж, хяналтад шилжүүлэх арга хэмжээ авна.

13.12.Эвлэрүүлэн зуучлагч эвлэрүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагаас мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг авч, хамтран ажиллаж болно.

13.13.Гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүндээр өвчилсөн тохиолдолд хүндээр өвчилсөн гэрлэгч гэрлэлтээ цуцлуулахыг зөвшөөрөөгүй бол гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг шүүх хүлээн авахаас татгалзана.

13.14.Эхнэр нь жирэмсэн, эсхүл гурван насанд хүрээгүй хүүхэдтэй, эсхүл хүүхэд нь хөгжлийн бэрхшээлтэй бөгөөд эхнэр нь гэрлэлтээ цуцлуулахыг зөвшөөрөөгүй бол гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг шүүх хүлээн авахаас татгалзана.

13.15.Энэ хуулийн 13.13, 13.14-т заасан нөхцөл байдал арилсан бол гэрлэлт цуцлах нэхэмжлэл дахин гаргаж болно.

13.16.Энэ хуулийн 13.15-д заасан зохицуулалт нь энэ хуулийн 10.1.3-т заасны дагуу хүйсийн өөрчлөлтийн улмаас гэрлэлт дуусгавар болж, энэ хуулийн 13.2-т заасны дагуу гэрлэлт дуусгавар болсонтой холбогдуулан бусад асуудлаар нэхэмжлэл гаргахад хамаарахгүй.

13.17.Энэ хуулийн 13.10.2-т заасан тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эхийн хүүхэдтэй уулзах хугацааг тогтоохдоо хүүхдийн нас, эцэг, эхийн ажлын ачаалал, хүүхдийн сонирхлыг харгалзан үзнэ.

14 дүгээр зүйл.Шүүхээс гэрлэлт цуцлах тусгай журам

14.1.Шүүх дараах тохиолдолд эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахгүйгээр гэрлэлтийг цуцалж болно:

14.1.1.гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй буюу гэрлэгчдийн хэн нэгний байнгын хүчирхийлэл дарамтаас болж гэр бүлийн гишүүдийн амь нас, эрүүл мэнд болон хүүхдийн хүмүүжилд ноцтой аюул, хор уршиг учирч болзошгүй, эсхүл учирсан нь тогтоогдсон;

14.1.2.гэрлэгчид сүүлийн таваас доошгүй жилийн хугацаанд хамтран амьдраагүй бөгөөд бага насны хүүхэдгүй, гэрлэлт цуцлуулахыг харилцан зөвшөөрсөн;

14.1.3.эд хөрөнгийн маргаантай боловч 18-аас доош насны хүүхэдгүй гэрлэгчид гэрлэлт цуцлуулахыг харилцан зөвшөөрсөн.

15 дугаар зүйл.Шүүх гэр бүлийн нэг гишүүнд ногдох эд хөрөнгийг тодорхойлох

15.1.Гэрлэлт цуцалснаас гэр бүлийн гишүүнд ногдох дундын эд хөрөнгийн хэсгийг тодорхойлоход гэрлэлтийн гэрээ, эсхүл гэрлэлтийн гэрээ байгуулаагүй бол Иргэний хуульд заасны дагуу гэр бүлийн гишүүдийн дундын эд хөрөнгийг хувааж, хуваарилах асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

15.2.Гэр бүлээс гадуурх харилцааны улмаас гэрлэлт цуцалсан, эсхүл гэрлэгчдийн эрүүл мэндийн байдал, хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлын үүднээс гэрлэлт цуцласан, гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон, энэ хуулийн 10.1.3-т заасны дагуу гэрлэлт дуусгавар болсон тохиолдолд Иргэний хуулийн 129.3-

т заасны дагуу гэр бүлийн гишүүдийн дундын эд хөрөнгөөс гэр бүлийн нэг гишүүнд ногдох эд хөрөнгийн хэсгийг тодорхойлохдоо шүүх өөрөөр тогтоож болно.

16 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох

16.1.Энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд заасан гэрлэхэд харшлах шалтгааныг зөрчиж гэрлэсэн, эсхүл гэр бүл болох зорилгогүйгээр гэрлэлт бүртгүүлсэн бол гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

16.2.Гэрлэгч, эсхүл гуравдагч этгээдийн зүгээс хүч хэрэглэн, эсхүл хүч хэрэглэхээр заналхийлэн, эсхүл гэрлэгчийн хүсэл зоригийн эсрэг гэрлэлтээ бүртгүүлснийг эрх бүхий байгууллага тогтоосон бол гэрлэлтийг шүүх хүчин төгөлдөр бус гэж тооцно.

Тайлбар:Энэ хуулийн 16.1-д заасан “гэр бүл болох зорилгогүйгээр” гэдэгт гэрлэгчид хамт амьдардаггүй, хоёулаа, эсхүл хэн нэг нь эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус давуу байдал олж авах зорилгоор дүр эсгэж, гэрлэлт бүртгүүлснийг ойлгоно.

17 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсоноос үүсэх үр дагавар

17.1.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон шүүхийн шийдвэрийг хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын гурван өдрийн дотор тухайн хэргийг шийдвэрлэсэн анхан шатны шүүх улсын бүртгэлд хүргүүлж, бүртгүүлнэ.

17.2.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон бол гэрлэгчдийн байгуулсан гэрлэлтийн гэрээ хүчин төгөлдөр бус болно.

17.3.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон бол тухайн гэрлэлтээс төрсөн, эсхүл үрчлэн авсан хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хөндөхгүй бөгөөд эцэг, эх хуульд заасан үүрэг, хариуцлага хүлээнэ.

17.4.Гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон бол гэрлэлтийг дахин сэргээхгүй.

18 дугаар зүйл.Гэрлэлт сэргээх

18.1.Гэрлэлт цуцлуулсан талууд эвлэрснээ хамтран илэрхийлж, хүсэлт гаргасан бөгөөд өөр хүнтэй гэрлэлт бүртгүүлээгүй бол гэрлэлтийг сэргээх эсэхийг шүүх шийдвэрлэнэ.

18.2.Нас барсан гэж зарлагдсан, эсхүл сураггүй алга болсон гэж тооцогдсон хүн эргэж ирэн нөхөр, эсхүл эхнэртэйгээ хамтран амьдрах хүсэлтээ гаргасан бөгөөд нөхөр, эсхүл эхнэр нь өөр хүнтэй гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй бол талуудын зөвшөөрснөөр шүүх гэрлэлтийг сэргээж болно.

18.3.Энэ хуулийн 18.1, 18.2-т заасны дагуу гэрлэлтийг сэргээсэн шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын 3 өдрийн дотор улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлснээр гэрлэлтийг анх гэрлэлтээ бүртгүүлсэн өдрөөс эхлэн тооцно.

19 дүгээр зүйл.Гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох

19.1.Гэрлэгчид бусдад учруулсан хохирлыг нөхөн төлөх, эсхүл хуульд заасан хариуцлага хүлээхээс зайлсхийх, эсхүл хууль бус үйлдлээ нуун далдлах зорилгоор, эсхүл ашиг олох зорилгоор гэрлэлтээ цуцлуулсныг эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон бол гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

20 дугаар зүйл.Гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсоноос үүсэх үр дагавар

20.1.Гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсноос хойш ажлын гурван өдрийн дотор улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлснээр гэрлэлтийг анх гэрлэлтээ бүртгүүлсэн өдрөөс эхлэн тооцно.

20.2.Энэ хуулийн 20.1-д заасан тохиолдолд бусдад учирсан хохирлыг гэр бүлийн гишүүдийн хөрөнгөөс Иргэний хуульд заасан журмаар гаргуулах эсэхийг шүүх шийдвэрлэнэ.

21 дүгээр зүйл.Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа

21.1.Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдрал дуусгавар болсноос үүсэх эд хөрөнгийн маргааныг шүүх шийдвэрлэхдээ дараах нөхцөл бүгд хангагдсан тохиолдолд хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтган тооцож болно:

21.1.1.хамтран амьдрагчид бусад хүнтэй гэрлэлт бүртгүүлээгүй;

21.1.2.таваас доошгүй жилийн хугацааны туршид тогтмол хамтран амьдарсан;

21.1.3.хөрөнгө дундаа өмчилж байгаа, дундын хөрөнгө бий болсон;

21.1.4.хамтран амьдрагчид нэг оршин суух хаягт бүртгэлтэй.

21.2.Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдралын үед хамтран амьдрагчдын хувьд өв залгамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй бөгөөд хамтын амьдрал дуусгавар болсон тохиолдолд бие биеэ тэжээн тэтгэх үүрэггүй.

21.3.Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдралын үед, эсхүл хамтын амьдрал дуусгавар болоход тэдний хүүхэд гэрлэлтээ бүртгүүлсэн эцэг, эхээс төрсөн хүүхдийн нэгэн адил эрх эдэлнэ.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ГЭРЛЭЛТИЙН ГЭРЭЭ

22 дугаар зүйл.Гэрлэлтийн гэрээ байгуулах журам

22.1.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол гэрлэхийг хүсэгчид болон гэрлэгчид эд хөрөнгийн эрх, үүргийг зохицуулах гэрлэлтийн гэрээг харилцан тохиролцсоны

үндсэн дээр байгуулж болно. Гэрлэхийг хүсэгчил болон гэрлэгчид гэрлэлтийн гэрээг бичгээр байгуулж, нотариатаар гэрчлүүлсэнээр хүчин төгөлдөр болно.

22.2.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтийн гэрээг гэрлэлтээ бүртгүүлэхийн өмнө болон гэрлэгчид гэрлэлт бүртгүүлсний дараа хэдийд ч байгуулж болно.

22.3.Гэрлэхийг хүсэгчдийн гэрлэлтээ бүртгүүлэхийн өмнө байгуулсан гэрлэлтийн гэрээ гэрлэлтийг бүртгүүлсэн өдрөөс эхлэн энэ хуулийн 22.1-д заасан хэлбэрийн шаардлагыг хангаснаар хүчин төгөлдөр болно.

22.4.Гэрлэгчид гэрлэлтийн гэрээнд үл хөдлөх эд хөрөнгийн эрх, үүрэг үүсэх, шилжүүлэх, дуусгавар болох, хязгаарлах асуудлыг тусгасан бол энэ хуулийн 22.1-д заасны дагуу нотариатаар гэрчлүүлэхээс гадна улсын бүртгэлийн байгууллагад хүргүүлж, эрхийн улсын бүртгэлд урьдчилсан тэмдэглэл хийлгэнэ.

22.5.Гэрлэлтийн гэрээ байгуулаагүй, эсхүл гэрээ байгуулсан боловч энэ хуулийн 22.4-т заасан урьдчилсан тэмдэглэл хийлгээгүй, эсхүл тухайн үл хөдлөх эд хөрөнгөд хамаарах гэрлэлтийн гэрээг хүчингүй болгосон бол гэр бүлийн гишүүдийн хэн нэг нь хамтран өмчлөх дундын эд хөрөнгөд хамаарах үл хөдлөх эд хөрөнгөө захиран зарцуулахдаа Иргэний хуулийн 128.2-т заасан хамтран өмчлөгчийн зөвшөөрлийг авна.

22.6.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол энэ хуулийн 22.5-д заасны дагуу зөвшөөрөл аваагүй хийсэн хэлцэл хүчин төгөлдөр бус байна.

23 дугаар зүйл.Гэрлэлтийн гэрээний агуулга

23.1.Гэрлэлтийн гэрээнд дараах зүйлийг тусгаж болно:

23.1.1.тогтмол хамтран амьдарсан орон байрнаас бусад гэр бүлийн гишүүдийн өмчлөх дундын эд хөрөнгийн эрх, үүргийг хуваах;

23.1.2.гэр бүлийн гишүүдийн хуваарьт хөрөнгийг тодорхойлох;

23.1.3.гэрлэлт дуусгавар болсны дараа гэр бүлийн гишүүдэд ногдох эд хөрөнгийн эрх, үүрэг болон хамтран эзэмших, өмчлөх дундын эд хөрөнгийг шилжүүлэх, хамтран өмчлөх, эсхүл хуульд зааснаас бусад нөхцөл тогтоох;

23.1.4.гэр бүлийн хэрэгцээний зардлыг хуваарилах.

23.2.Гэрлэлтийн гэрээгээр дараах харилцааг зохицуулахыг хориглоно:

23.2.1.эд хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулсан, гэрлэгчдийн амины эрхтэй холбоотой хөрөнгө;

23.2.2.гэрлэгчдийн хэн нэгний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг илтэд дордуулсан, эсхүл иргэний эрх зүйн чадамжийг хязгаарласан;

23.2.3.гуравдагч этгээдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн, эсхүл хөндсөн;

23.2.4.гэрлэгчид бие биеэ, насанд хүрээгүй болон сургуульд сурч байгаа 18-21 хүртэлх насны, эсхүл хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдээ тэжээн тэтгэх, сурах эрхийг хангах үүргээс чөлөөлсөн, эсхүл хязгаарласан;

23.2.5.эцэг, эх байх эрхийг хязгаарласан, эсхүл хассан;

23.2.6.гэрлэгчдийн тогтмол хамтран амьдарсан орон байрны эзэмших, ашиглах, өмчлөх эрхийн талаар тохиролцсон.

23.3.Гэрлэлт хүчин төгөлдөр байх хугацаанд гэрлэгчид харилцан тохиролцож гэрлэлтийн гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, дуусгавар болгож болно. Энэ тохиолдолд энэ хуулийн 22.1, 22.4-т заасан хэлбэрийн шаардлагыг баримтална.

23.4.Гэрлэлтийн гэрээг энэ хуулийн 23.2-т заасан нөхцөлөөр байгуулсан бол хүчин төгөлдөр бусад тооцно.

23.5.Гэрлэгчдийн хэн нэгний гаргасан нэхэмжлэлийн дагуу гэрлэлтийн гэрээг цуцлах, эсхүл энэ хууль болон Иргэний хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу бүхэлд нь хүчингүй болгох эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ ХҮҮХДИЙН НЭР, ЭЦЭГ /ЭХ/-ИЙН НЭР, ОВОГ, ЭЦЭГ /ЭХ/-ИЙГ ТОГТООХ

24 дүгээр зүйл.Хүүхдэд нэр, эцэг/эх/-ийн нэр, овог өгөх

24.1.Эцэг, эх тохиролцсоны үндсэн дээр хүүхэддээ нэр өгнө.

24.2.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол хүүхэд эцгийн овог, нэрийг авна.

24.3.Хүүхдийн эцэг, эх нь хэн болох нь тогтоогдоогүй бол иргэний улсын бүртгэлийн байгууллага Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 6.6, 6.7-д заасны дагуу хүүхдэд нэр, эцэг/эхийн нэр, овог өгч болно.

24.4.Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 6.14-т заасны дагуу эцэг, эх нь гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй, хүүхдийн эцгийг тогтоосон эрх бүхий байгууллагын шийдвэргүй, эсхүл эцэг, эхийн хэн нэгний өмнөх гэрлэлт дуусгавар болоогүй бол хүүхдэд эхийн овог, нэрийг өгнө.

24.5.Хүүхдийн эцэг хэн болох нь тодорхой болсон бол хүүхдийн эцгийг тогтоосон эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр хүүхдэд эцгийн овог, нэрийг, эсхүл хүүхдийн эцэг тодорхойгүй тохиолдолд хүүхдийн эх хэн болох нь тодорхой болсон бол хүүхдийн эхийг тогтоосон эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр хүүхдэд эхийн овог, нэр өгнө.

24.6.Гэрлэгчид нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглах гэрээ байгуулсны үндсэн дээр хүүхэд төрсөн бол хүүхдийн эцэг, эх хүүхдэд овог, нэр өгнө.

25 дугаар зүйл.Хүүхдийн эцэг, эхийг захиргааны журмаар бүртгэх

25.1.Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эх хамтран хүсэлт гаргасан бол улсын бүртгэлийн байгууллага хүүхдийн эцэг, эхийг бүртгэнэ.

26 дугаар зүйл.Хүүхдийн эцэг, эхийг шүүхийн журмаар тогтоох

26.1.Хүүхдийн нэр, эцэг /эх/-ийн нэр, овогтой холбогдох маргааныг сонирхогч талын хүсэлтийг үндэслэн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

26.2.Эцэг, эхийг тогтоох маргааныг нотлох баримт, шүүх шинжилгээний байгууллагын дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэнэ.

27 дугаар зүйл.Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох

27.1.Донорын тухай хуулийн⁶ 18.5-д заасны дагуу эрүүл мэндийн шалтгаанаар өөрөө жирэмслэх, ураг тээх, хүүхэд төрүүлэх чадваргүй нь эмнэлгийн дүгнэлтээр тогтоогдсон эмэгтэй нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглан тээгч эмэгтэйтэй гэрээ байгуулж, хүүхэдтэй болсон, эсхүл өөрийн бэлгийн эс нь хүүхэдтэй болох боломжгүй нь эмнэлгийн дүгнэлтээр тогтоогдсон хүн Донорын тухай хуулийн 18.7-д заасны дагуу батлагдсан журмын дагуу өөр хүний бэлгийн эсийг ашиглах нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглан хүүхэдтэй болсон тохиолдолд гэрлэгчид гэрээний дагуу төрсөн хүүхдийн эцэг, эх байна.

27.2.Эхнэр, эсхүл нөхөр нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж хүүхэдтэй болохыг нөгөө талдаа зөвшөөрсөн бол тухайн хүүхдийн эцэг, эсхүл эхээр тогтооно.

27.3.Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглах гэрээ байгуулсан гэрлэгчид үр хөврөлийн донор, эсхүл тээгч эхийг эцэг /эх/-ээр тогтоолгох нэхэмжлэл гаргах эрхгүй.

27.4.Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглах гэрээ байгуулсан үр хөврөлийн донор, эсхүл тээгч эмэгтэй өөрийгөө энэ хуульд зааснаас бусад тохиолдолд эцэг, эхээр тогтоолгох нэхэмжлэл гаргах эрхгүй.

27.5.Тээгч эмэгтэйн хүүхдийн эцэг, эхийг хүүхдийн эрх ашиг сонирхлыг хамгаалж, хүчирхийлэлгүй, эсхүл тогтвортой гэр бүлийн орчинд өсгөж чадахгүй нөхцөл байдал бий болсон гэж үзэж, хүүхдийг өөрийн төрсөн хүүхдээр тогтоолгохоор гаргасан нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэнэ.

ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ ХҮҮХДИЙН ЭРХ, ХУУЛЬ ЁСНЫ АШИГ СОНИРХЛЫГ ХАМГААЛАХ, ЭЦЭГ, ЭХИЙН ЭРХ, ҮҮРЭГ, ХАРИУЦЛАГА, ЭЦЭГ, ЭХ БАЙХ ЭРХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ, ХАСАХ

28 дугаар зүйл.Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах

28.1.Хүүхэд гэр бүлийн дотор тэгш эрх эдэлнэ.

⁶ Донорын тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2018 оны 06 дугаарт нийтлэгдсэн.

28.2.Хүүхэд эрүүл, аюулгүй орчинд өсөх, асран хамгаалуулах, тэжээн тэтгүүлэх, сурч боловсрох, хөгжих, эд хөрөнгө эзэмших, ашиглах, өмчлөх, өв залгамжлах эрхтэй.

28.3.Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдсөн бол эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах байгууллага, албан тушаалтан хуульд заасны дагуу шүүхэд нэхэмжлэл гаргах үүрэгтэй.

28.4.Бүтэн өнчин, эсхүл эцэг, эх нь хүүхдээ биечлэн тэжээн тэтгэх, асран халамжлах боломжгүй, эсхүл тэжээн тэтгэхээс зайлсхийсэн бол хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг сум, хорооны Засаг дарга, гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан, хүүхдийн суралцдаг сургууль, сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллага хамгаалах бөгөөд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдсөн бол хуульд заасны дагуу шүүхэд нэхэмжлэл гаргах үүрэгтэй.

29 дүгээр зүйл.Эцэг, эх, хүүхдийн хоорондын эрх, үүрэг

29.1.Хүүхэд төрснөөр, нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж хүүхэдтэй болсноор, эсхүл хүүхдийг үрчлэн авснаар эцэг, эх, хүүхдийн хооронд эрх, үүрэг, хариуцлага үүснэ.

29.2.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлснээр дагавар хүүхэд, хойд эцэг, эхийн хооронд эцэг, эх, хүүхдийн эрх, үүрэг, хариуцлага үүснэ.

29.3.Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эхийн дундаас төрсөн хүүхэд нь гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэрлэгчдээс төрсөн хүүхдийн адил эрх эдэлнэ.

29.4.Шүүхийн шийдвэрээр эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулснаас бусад тохиолдолд хүүхэд эцэг, эхтэйгээ амьдрах, тэдний анхаарал халамжид байх, эцэг, эсхүл эх, эсхүл тэднээс тусдаа амьдрах үед тэдэнтэй байнгын харилцаатай байх эрхтэй.

30 дугаар зүйл.Насанд хүрээгүй эцэг, эхээс төрсөн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол

30.1.Хүүхдийн эцэг, эх хоёулаа насанд хүрээгүй бол тэдний эцэг, эхийн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч эцэг, эхийг иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай гэж тооцогдох хүртэл хугацаанд хүүхдийг асран хамгаалах үүрэгтэй.

30.2.Насанд хүрээгүй эцэг, эх хоёулаа асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчгүй, эсхүл асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь энэ хуулийн 30.1-д заасан үүрэг хүлээхээс хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар татгалзсан бол эцэг, эхийг иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай гэж тооцогдох хүртэл хугацаанд сум, хорооны Засаг дарга хүүхдэд асран хамгаалагч томилно.

31 дүгээр зүйл.Эцэг, эхийн эрх, үүрэг

31.1.Эцэг, эх нь гэрлэлтээ бүртгүүлсэн эсэх, хамт амьдарч байгаа эсэхээс үл хамааран хүүхдийн өмнө харилцан тэгш эрх эдэлж, хамтын үүрэг, хариуцлага хүлээнэ.

31.2.Эцэг, эх нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаалж, хүүхэдтэй холбоотой асуудлыг шийдвэрлэхдээ хүүхдийн саналыг харгалзан хамтын шийдвэр гаргана.

31.3.Эцэг, эх, хүүхдийн эрхийг хамгаалж, хангах талаар дараах үүрэг хүлээнэ:

31.3.1.Хүүхдийн эрхийн тухай хуулийн⁷ 10.1-д заасан хүүхдийн эрхийг хангах;

31.3.2.хүүхдээ асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, тэжээн тэтгэх, эрүүл, аюулгүй орчинд өсгөх;

31.3.3.төрөлх хэл, бичиг үсэг, суурь боловсрол эзэмшүүлэх;

31.3.4.хүүхдийн эд хөрөнгийг хамгаалах, зохистой захиран зарцуулах;

31.3.5.хүчирхийллээс ангид өсгөх, төлөвшүүлэх;

31.3.6.хүүхдийн нас, бие, сэтгэл зүй, сэтгэхүйн онцлогт тохирох аргаар хүмүүжүүлэх;

31.3.7.хүүхэддээ гэр бүлийн угийн бичиг өвлүүлэх, цус ойртолтоос үүсэх үр дагаврыг таниулах;

31.3.8.хүүхдээ бусдыг хүндлэх, ёс суртахуунд төлөвшүүлэх;

31.3.9.авьяас, хүсэл сонирхлыг нь дэмжих;

31.3.10.түүх, соёл, үндэсний ёс заншил, уламжлалаа дээдлэх, байгаль эх дэлхийгээ хайрлан хамгаалах ухамсрыг төлөвшүүлэх;

31.3.11.хүүхэд эрхээ хамгаалахад туслах, дэмжлэг үзүүлэх;

31.3.12.хүүхдийн нэр төр, хувийн мэдээллийг хадгалж, хувийн орон зайг хамгаалах;

31.3.13.хуульд заасан бусад.

32 дугаар зүйл.Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг төлөөлөх

32.1.Эцэг, эх, хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хүн, хуулийн этгээдийн өмнө итгэмжлэлгүйгээр төлөөлж, хамгаална.

32.2.Эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн болон хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчилдөж байгааг тогтоосон бол сум, дүүргийн Засаг дарга хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах эрх бүхий төлөөлөгчийг томилж болно.

32.3.Энэ хуулийн 32.2-т заасан хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах этгээдээр Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 22.5-д заасан итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийг томилно.

⁷ Хүүхдийн эрхийн тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэлийн 2016 оны 9 дугаарт нийтлэгдсэн.

32.4.Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хохироосон, үүргээ биелүүлээгүй эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч болон гэр бүлийн бусад гишүүдэд хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг холбогдох эрх бүхий байгууллага шийдвэрлэнэ.

33 дугаар зүйл.Хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эхийн эрх, үүрэг

33.1.Гэрлэлтээ цуцлуулсан, эсхүл бусад шалтгаанаар хүүхдийн оршин суугаа газраас өөр газарт оршин сууж байгаа нь хүүхдийн өмнө хүлээх эцэг, эхийн үүрэг, хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй.

33.2.Гэрлэлтээ цуцлуулсан, эсхүл хамтран амьдарч байсан эцэг, эх, эсхүл бусад шалтгаанаар эцэг, эх тусдаа амьдарч байгаа бол энэ хуульд заасан эрх, үүргээ хэрэгжүүлэхэд хэн нэгэндээ саад учруулахыг хориглоно.

34 дүгээр зүйл.Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээ

34.1.Гэрлэлтээ цуцлуулсан, эсхүл хамтран амьдарч байсан эцэг, эх, эсхүл бусад шалтгаанаар эцэг, эх тусдаа амьдарч байгаа бол эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх тухай гэрээ байгуулж болно.

34.2.Энэ хуулийн 34.1-д заасан гэрээгээр эцэг, эхийн эрх, хүүхэдтэйгээ харилцах, уулзах нөхцөл, хугацаа, өсгөн хүмүүжүүлэх, үүрэг, хариуцлагыг хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг дордуулахгүйгээр харилцан тохиролцож болно.

34.3.Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх тухай гэрээ байгуулах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, цуцлах, хүчингүйд тооцох асуудлыг Иргэний хуульд заасан гэрээнд тавигдах үндэслэл, журмын дагуу шийдвэрлэнэ.

34.4.Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх тухай гэрээг талууд харилцан тохиролцож, бичгээр байгуулж, нотариатаар баталгаажуулах бөгөөд энэхүү хэлбэрийн шаардлагын дагуу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, эсхүл цуцална.

34.5.Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх тухай гэрээтэй холбогдсон маргааныг шүүх шийдвэрлэнэ.

35 дугаар зүйл.Эцэг, эх болон хүүхдийн харилцаа

35.1.Эцэг, эх, эсхүл хүүхдийн хууль ёсны асран хамгаалагч 14 насанд хүрээгүй хүүхдийнхээ өмнөөс хэлцэл хийх, 14-өөс 18 хүртэлх насны хүүхдэд насанд хүрээгүй иргэн хуулиар зөвшөөрснөөс бусад хэлцэл хийх тохиолдолд бичгээр зөвшөөрөл олгох, хүүхдийг иргэний эрх зүйн бүрэн чадамжтай гэж тооцогдох хүртэлх хугацаанд түүний хөрөнгийг хамгаалах үүрэгтэй.

36 дугаар зүйл.Хүүхдийн хуваарьт хөрөнгийг захиран зарцуулахад эцэг, эхийн эрхийг хязгаарлах

36.1.Эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь хүүхдийн хуваарьт хөрөнгийг түүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн, амьжиргаа, сурч боловсрох, хөгжих, эрүүл мэндийн хэрэгцээнд зарцуулна.

36.2.Эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь хүүхдийн хуваарьт хөрөнгийг зарцуулахдаа хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно.

37 дугаар зүйл.Хүүхэд эцэг, эх, бусад төрөл садантайгаа харилцах эрх

37.1.Шүүхийн шийдвэрээр эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулснаас бусад тохиолдолд хүүхэд эцэг, эх, төрөл, садантайгаа чөлөөтэй харилцах эрхтэй.

37.2.Эцэг, эх нь гэрлэлтээ цуцлуулсан, эсхүл гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон, эсхүл тусдаа амьдардаг болон бусад шалтгаанаар энэ хуулийн 37.1-д заасан эрхийг хязгаарлахыг хориглоно.

38 дугаар зүйл.Эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах

38.1.Шүүх дараах тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг зургаан сар хүртэлх хугацаагаар хязгаарлана:

38.1.1.хүүхдийг асран хамгаалах, тэжээн тэтгэх үүргээ биелүүлээгүй, орон байр, хувцас, хоол хүнс, бусад ахуйн хэрэглээний зүйлсээр хангаагүй, гачигдуулсан;

38.1.2.орон гэрээсээ дайжуулсан, гадуурхсан;

38.1.3.хүүхдийн хөдөлмөрийг зүй бусаар ашигласан, эсхүл гуйлгачлуулсан;

38.1.4.хүүхдийг үл хайхарсан, эсхүл дарамталсан.

39 дүгээр зүйл.Эцэг, эх байх эрхийг хязгаарласнаас үүсэх үр дагавар

39.1.Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан хүн тухайн хүүхдийг биечлэн өсгөн хүмүүжүүлэх, төлөөлөх, хүүхэдтэй холбогдох хуулиар олгосон эрхээ шүүхийн шийдвэрээр тогтоосон хугацаанд алдана.

39.2.Шүүх эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан хүнээс хүүхдийг тэжээн тэтгэхэд шаардагдах тэтгэлгийг гаргуулах асуудлыг шийдвэрлэнэ.

39.3.Шүүх эцэг, эх байх эрхийг хязгаарласан хугацаанд хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоох, эсхүл асран хамгаалах байгууллагын асран хамгаалалтад шилжүүлнэ.

39.4.Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан хүн энэ хуулийн 38.1-д заасан нөхцөлөө арилгаагүй бол сонирхогч талын нэхэмжлэлийн үндсэн дээр тухайн хүний эцэг, эх байх эрхийг хасах эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

39.5.Эцэг, эхийн хэн нэг нь, эсхүл хоёулаа эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулснаас үл хамааран хүүхдийн өв залгамжлах, эд хөрөнгийн эрх хэвээр хадгалагдана.

40 дүгээр зүйл.Эцэг, эх байх эрхийг хязгаарласныг дуусгавар болсонд тооцох

40.1.Энэ хуулийн 38.1-д заасан нөхцөл арилсан бол эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан хүний хүсэлтийг шүүх хянан үзэж, эцэг, эх байх эрх хязгаарласныг дуусгавар болсонд тооцох эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

40.2.Энэ хуулийн 38.1-д заасан нөхцөл арилаагүй, эсхүл хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлахаар бол шүүх эцэг, эх байх эрх хязгаарласныг дуусгавар болгох хүсэлтийг хангахгүй байж болно.

40.3.Шүүх эцэг, эх байх эрхийг хязгаарласныг дуусгавар болсонд тооцох тухай шийдвэр гаргахдаа долоо, түүнээс дээш насны хүүхдийн саналыг харгалзан үзнэ.

41 дүгээр зүйл.Эцэг, эх байх эрхийг хасах

41.1.Шүүх дараах тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг хасна:

41.1.1.хүүхдийг Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн⁸ 4.1.4б, 4.1.4в, 4.1.4г-д заасан эрсдэлт нөхцөлд оруулсан;

41.1.2.согтууруулах ундаа, мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хамааралтай нь тогтоогдсон;

41.1.3.эцэг эх байх эрхээ урвуулан ашиглах, хүүхдээ хаях, төөрүүлэх, тарчлаан зовоох, худалдах, барьцаалах, биеийг нь үнэлэх, шунахайн зорилгоор ашиглах, хүүхэдтэйгээ удаа дараа хэрцгий харьцсан, бэлгийн харьцаанд оруулахаар завдсан, оруулсан, сэтгэл санааны хүнд дарамтад байлгасан, хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх үүргээс зайлсхийсэн, гэмт хэрэг, зөрчилд татан оролцуулсан;

41.1.4.Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн хуульд заасан хүүхдийн эсрэг болон гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг, зөрчил үйлдсэн.

42 дугаар зүйл.Эцэг, эх байх эрхийг хассанаас үүсэх үр дагавар

42.1.Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан этгээд хүүхдийг төлөөлөх, биечлэн өсгөн хүмүүжүүлэх, хүүхэдтэй холбогдох тэтгэмж, тэтгэлэг авах, хөнгөлөлт эдлэх болон хуулиар олгосон бусад эрхийг эдлэхгүй.

42.2.Эцэг, эх нь хоёулаа эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан бол хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоох, эсхүл хүүхдийг асран хамгаалах байгууллагын асран хамгаалалтад шилжүүлнэ.

42.3.Эцэг, эхийн хэн нэг нь, эсхүл хоёулаа эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан эсэхээс үл хамааран хүүхдийн өв залгамжлах, эд хөрөнгийн эрх хэвээр хадгалагдана.

⁸ Хүүхэд хамгааллын тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхтгэлийн 2024 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

42.4.Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан нь хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүргээс чөлөөлөгдөх үндэслэл болохгүй бөгөөд хүүхдийг тэжээн тэтгэхэд шаардагдах тэтгэлгийг хариуцагч этгээдээс гаргуулах асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

43 дугаар зүйл.Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулах

43.1.Эцэг, эх байх эрхийг нь хязгаарласан, эсхүл хассан тухай шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болмогц шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 35.1.10-т заасны дагуу аймаг, нийслэл, дүүргийн хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан байгууллагатай хамтран уг хүнийг зан үйлд нөлөөлөх, эцэг, эх байх үүрэг, хариуцлагын талаарх сургалтад хамруулна.

43.2.Энэ хуулийн 43.1-д заасан сургалтын хөтөлбөрийг бусад улсын сайн туршлагыг харгалзан боловсролын болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагатай хамтран баталж, сургалтыг зохион байгуулна.

44 дүгээр зүйл.Эцэг, эх байх эрхийг сэргээх

44.1.Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан хүн энэ хуулийн 41.1.1, 41.1.2-т заасан нөхцөлийг арилгасан тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг сэргээх эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

44.2.Шүүх эцэг, эх байх эрхийг сэргээх эсэх асуудлыг шийдвэрлэхдээ долоо, түүнээс дээш насанд хүрсэн хүүхдийн санал, гэр бүлийн нөхцөл байдлын шинжээчийн хийсэн гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээний тайланг харгалзан үзнэ.

44.3.Шүүх эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулсан этгээдийн эрхийг энэ хуулийн 40.1, 44.1-д заасны дагуу сэргээхдээ зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамрагдсан эсэх болон энэ хуулийн 44.4-т заасан тохиолдол байгаа эсэхийг харгалзан үзнэ.

44.4.Шүүх дараах тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг сэргээхгүй:

44.4.1.хүүхэд үрчлэгдсэн;

44.4.2.эцэг, эх байх эрхийг хассанаас хойш хүүхдийн эсрэг Эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэрэг үйлдсэн;

44.4.3.эцэг, эх байх эрхийг сэргээх нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлахаар байгаа нь тогтоогдсон.

ДОЛДУГААР БҮЛЭГ ТЭЖЭЭН ТЭТГЭХ ҮҮРЭГ, ТЭЖЭЭН ТЭТГҮҮЛЭХ ЭРХ

45 дугаар зүйл.Тэжээн тэтгэх үүрэг, тэжээн тэтгүүлэх эрх

45.1.Гэр бүлийн гишүүд, гэрлэгчид, төрлийн хүмүүс бие биеэ, эцэг, эх нь хүүхдээ, хүүхэд нь эцэг, эхээ энэ хуульд заасны дагуу тэжээн тэтгэх үүрэгтэй.

45.2.Энэ хуулийн 45.1-д заасан этгээд тэжээн тэтгэх үүргээ биелүүлэхээс зайлсхийсэн, татгалзсан бол тэжээн тэтгүүлэх эрхтэй этгээдийн нэхэмжлэлээр шүүх уг асуудлыг шийдвэрлэнэ.

45.3.Гэр бүлээс гадуурх харилцааны улмаас гэрлэлт цуцалсан бол энэ хуулийн 45.1-д заасны дагуу хүүхэд нь гэр бүлээс гадуурх харилцааг үүсгэсэн буруутай эцэг, эсхүл эхээ тэжээн тэтгэхгүй байж болно.

46 дугаар зүйл.Гэрлэгчдийн бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүрэг

46.1.Гэрлэгчид гэрлэлт хүчинтэй байх хугацаанд бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүрэгтэй.

47 дугаар зүйл.Гэрлэгчдийн бие биеэ тэжээн тэтгэх үүрэг үргэлжлэх

47.1.Гэрлэлт дуусгавар болсноос нөхөр, эсхүл эхнэр дараах тохиолдолд тэтгэлэг гаргуулах эрхтэй:

47.1.1.гэрлэлт дуусгавар болохоос өмнө төрсөн, үрчлэн авсан гурван хүртэлх насны хүүхэдтэй, эсхүл хөгжлийн бэрхшээлтэй, эсхүл хүнд өвчтэй хүүхдээ асарч байгаа бол;

47.1.2.гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас хөдөлмөрийн чадвараа 50-иас дээш хувиар алдсан бол;

47.1.3.гэрлэлтээ цуцлуулснаас хойш нэг жилийн дотор өөрийн буруугүй үйлдлээс хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан бол.

47.2.Энэ хуулийн 47.1-д заасан тэтгэлгийн хэмжээг хариуцагчийн хөрөнгө, орлого, бусад нөхцөл байдлыг харгалзан энэ хуулийн 49.1-д заасны дагуу тогтооно.

48 дугаар зүйл.Эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэг

48.1.Эцэг, эх нь насанд хүрээгүй, сургуульд сурч байгаа 18-21 насны, эсхүл хөдөлмөрийн чадваргүй, эсхүл байнгын асаргаа шаардлагатай нь тогтоогдсон хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй.

48.2.Эцэг, эх нь энэ хуулийн 48.1-д заасан үүргээ биелүүлээгүй бол тэжээн тэтгэх үүргийн талаарх нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэнэ.

48.3.Эцэг, эхийн хэн нэг нь хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгохоос татгалзах тухай хүсэлтийг шүүхэд гаргах эрхгүй.

48.4.Энэ хуулийн 10.1.3-т заасны дагуу хүйсийн өөрчлөлтийн улмаас гэрлэлт дуусгавар болоход хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох нэхэмжлэлийг сонирхогч тал шүүхэд гаргах үүрэгтэй.

49 дүгээр зүйл.Тэтгэлгийн хэмжээ, олгох хугацаа, хэлбэр

49.1.Талууд энэ хуулийн 52 дугаар зүйлд заасан тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулаагүй бол шүүх сар, улирал, хагас жил, эсхүл жилээр төлөх тэтгэлгийн

хэмжээг тэтгэлэг төлөгчийн хөрөнгө, орлого, тэтгэлэг авагчийн хэрэгцээ, шаардлага зэрэг нөхцөл байдлыг харгалзан талуудын амьдралын чанарыг дордуулахгүйгээр тэтгэлэг тогтоох аргачлалын дагуу тогтооно.

49.2.Энэ хуулийн 49.1-д заасан тэтгэлэг тогтоох аргачлалыг гэр бүлийн болон боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний саналыг харгалзан Улсын дээд шүүх батална.

49.3.Цалин хөлснөөс өөр орлогогүй хариуцагчаас гаргуулах тэтгэлгийн хэмжээ нь түүний сарын цалин хөлс түүнтэй адилтгах орлогын 50 хувиас хэтрэхгүй байна.

49.4.Энэ хуулийн 49.1-д заасан тэтгэлгийн хэмжээ тэтгэлэг авагчийн оршин сууж байгаа бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээнээс багагүй байна.

49.5.Талууд тэжээн тэтгэх тухай гэрээнд тэтгэлгийн хэмжээг хуульд зааснаас өөрөөр харилцан тохиролцож болно. Энэхүү гэрээг бичгээр байгуулж, нотариатаар батлуулснаар хүчин төгөлдөр болно. Гэрээгээр тохиролцсон тэтгэлгийн хэмжээ энэ хуулийн 49.4-т зааснаас багагүй байна.

49.6.Тэтгэлгийг доор дурдсан хэлбэрээр олгож болно:

- 49.6.1.мөнгөн хэлбэрээр;
- 49.6.2.эд хөрөнгөөр.

49.7.Тэтгэлгийг дараах хугацаагаар олгож болно:

- 49.7.1.сар, улирал, хагас жил, жилээр;
- 49.7.2.нэг удаа.

49.8.Хүүхдийн тэтгэлгийг хүүхдийн хэрэгцээнд зарцуулаагүй нь тогтоогдсон бол уг асуудлаар гаргасан сонирхогч талын нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэнэ.

50 дугаар зүйл.Тэтгэлгийг хугацаанд нь төлөөгүйгээс хүлээх хариуцлага

50.1.Талууд тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулсан бөгөөд тэтгэлгийг хугацаанд нь төлөөгүй бол учирсан хохирлыг гэрээнд заасан журмаар нөхөн төлнө.

50.2.Шүүхийн шийдвэрээр тогтоосон тэтгэлгийг хугацаанд нь төлөөгүй бол хожимдуулсан хоног тутамд тогтоосон тэтгэлгийн үнийн дүнгийн 0.5 хувиар тооцож, алданги төлнө.

50.3.Алдангийн нийт хэмжээ төлөгдөөгүй тэтгэлгийн үнийн дүнгийн 50 хувиас хэтрэхгүй байна.

50.4.Тэтгэлгийг хугацаанд нь төлөөгүйн улмаас учирсан хохирлыг нөхөн төлөх талаар гэрээнд заагаагүй бол энэ хуулийн 50.2, 50.3-т заасныг баримтална.

51 дүгээр зүйл.Тэтгэлэг төлөгчөөс нэмэлт тэтгэлэг, зардал гаргуулах

51.1.Тэтгэлэг авагч хүндээр өвчилсөн, эсхүл хөгжлийн бэрхшээлтэй болсон, эсхүл байнгын асаргаа шаардлагатай, эсхүл сургуульд орсон зэрэг онцгой тохиолдолд тэтгэлэг төлөгчөөс нэмэлт тэтгэлэг, эсхүл зардлыг гаргуулж болно.

51.2.Нэмэлт тэтгэлэг, эсхүл зардлын хэмжээ нь тэтгэлэг төлөгчийн хөрөнгө, санхүүгийн нөхцөл байдал, тэтгэлэг авагчийн бодит шаардлага, зайлшгүй хэрэгцээнд нийцсэн байна.

51.3.Энэ хуулийн 51.1-д заасан тэтгэлэг авагчид үүссэн нөхцөл байдал арилсан тохиолдолд нэмэлт тэтгэлэг, эсхүл зардлыг зогсоох тэтгэлэг төлөгчийн нэхэмжлэлийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэнэ.

52 дугаар зүйл.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулах, өөрчлөх, цуцлах, хүчингүйд тооцох

52.1.Энэ хуулийн 47, 48 дугаар зүйлд заасан тэтгэлэг төлөгч болон тэтгэлэг авагч, түүний асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь тэтгэлгийн хэмжээ, тэтгэлэг төлөх нөхцөл, журмыг харилцан тохиролцож, тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулж болно.

52.2.Энэ хуулийн 52.1-д заасан гэрээнд тэтгэлгээс гадна тэжээн тэтгүүлэгчийн хэрэгцээ шаардлага, тэжээн тэтгэгчийн хөрөнгө, орлогын байдлыг харгалзан бусад асуудлаар тэжээн тэтгэх үүргийг тусгаж болно.

52.3.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулах, өөрчлөх, цуцлах, хүчингүйд тооцох асуудлыг Иргэний хуульд заасан гэрээнд тавигдах үндэслэл, журмын дагуу шийдвэрлэнэ.

52.4.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээг талууд харилцан тохиролцож, бичгээр байгуулах бөгөөд энэхүү хэлбэрийн шаардлагын дагуу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, эсхүл цуцална.

52.5.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээтэй холбогдох маргааныг талуудын эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг харгалзан шүүх шийдвэрлэнэ.

53 дугаар зүйл.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох

53.1.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ нь талуудын эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн гэж үзвэл сонирхогч талын нэхэмжлэлээр гэрээг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

53.2.Шүүх тэжээн тэтгэх тухай гэрээг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон бол талууд дахин гэрээ байгуулж болно.

54 дүгээр зүйл.Шүүхийн шийдвэрээр тогтоосон тэтгэлгийн хэмжээг өөрчлөх, тэтгэлэг төлөхөөс чөлөөлөх

54.1.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулаагүй бөгөөд шүүхийн шийдвэрээр тэтгэлгийн хэмжээг тогтоосны дараа тэтгэлэг төлөгчийн хөрөнгө, орлого, бусад

нөхцөл байдал өөрчлөгдсөн бол тэтгэлэг авагчийн, эсхүл тэтгэлэг төлөгчийн нэхэмжлэлийн үндсэн дээр тэтгэлгийн хэмжээг өөрчлөх эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

54.2.Тэтгэлэг авагч нь тэтгэлэг төлөгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн, хүчирхийлсэн, дарамталсан, гэм хор учруулсан, эсхүл учруулахаар завдсан нь шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон бол тэтгэлэг төлөгчийг тэжээн тэтгэх үүргээс шүүхийн шийдвэрээр чөлөөлнө.

НАЙМДУГААР БҮЛЭГ АСРАН ХАМГААЛАХ, ХАРГАЛЗАН ДЭМЖИХ

55 дугаар зүйл.Асран хамгаалах, харгалзан дэмжих

55.1.Эцэг, эх, гэр бүлийн гишүүн нь хүүхэд, хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүнээ асран хамгаалахад энэ бүлэг хамаарахгүй.

55.2.Асран хамгаалалтад дараах хүнийг хамруулна:

55.2.1.14 насанд хүрээгүй бүтэн өнчин хүүхэд;

55.2.2.эцэг, эх нь хоёулаа иргэний эрх зүйн чадамжгүй, эсхүл хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тооцогдсон хүний 14 насанд хүрээгүй хүүхэд;

55.2.3.эцэг, эх нь хоёулаа энэ хуульд заасны дагуу эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүний 14 насанд хүрээгүй хүүхэд;

55.2.4.эцэг, эх нь хоёулаа, эсхүл хүүхдийн байнга хамт амьдардаг эцэг, эсхүл эх нь хүнд өвчтэй, бусдын асрамжид байгаа зэрэг хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар хүүхдээ биечлэн асран хамгаалах, хүмүүжүүлэх боломжгүй байгаа хүний 14 насанд хүрээгүй хүүхэд;

55.2.5.эцэг, эх нь хоёулаа, эсхүл хүүхдийн байнга хамт амьдардаг эцэг, эсхүл эх нь хорих газарт ял эдэлж байгаа хүний 14 насанд хүрээгүй хүүхэд;

55.2.6.эцэг, эх нь тодорхойгүй, эсхүл эцэг, эх нь сураггүй алга болсонд тооцогдсон хүний 14 насанд хүрээгүй хүүхэд;

55.2.7.шүүхийн шийдвэрээр иргэний эрх зүйн чадамжгүй гэж тооцогдсон хүн;

55.2.8.ганц бие, төрлийн хүнгүй, бие даан амьдрах чадваргүй, байнгын асаргаа шаардлагатай хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн, эсхүл ахмад настан;

55.2.9.гэр бүлийн гишүүд бие биеэ асран хамгаалах боломжгүй, төрлийн хүнгүй, бие даан амьдрах чадваргүй, байнгын асаргаа шаардлагатай хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн, эсхүл ахмад настан.

55.3.Харгалзан дэмжлэгт дараах хүнийг хамруулна:

55.3.1.14-өөс дээш насны бүтэн өнчин хүүхэд;

55.3.2.эцэг, эх нь хоёулаа иргэний эрх зүйн чадамжгүй, эсхүл хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тооцогдсон хүний 14-өөс дээш насны хүүхэд;

55.3.3.энэ хуульд заасны дагуу эцэг, эх нь хоёулаа эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулсан хүний 14-өөс дээш насны хүүхэд;

55.3.4.эцэг, эх нь хоёулаа, эсхүл тухайн хүүхдийн байнга хамт амьдардаг эцэг, эсхүл эх нь хүнд өвчтэй, бусдын асрамжид байдаг зэрэг хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар биечлэн асран хүмүүжүүлэх боломжгүй байгаа хүний 14-өөс дээш насны хүүхэд;

55.3.5.эцэг, эх нь хоёулаа, эсхүл тухайн хүүхдийн байнга хамт амьдардаг эцэг, эсхүл эх нь хорих газарт ял эдэлж байгаа хүний 14-өөс дээш насны хүүхэд;

55.3.6.эцэг, эх нь хоёулаа тодорхойгүй, эсхүл сураггүй алга болсонд тооцогдсон хүний 14-өөс дээш насны хүүхэд;

55.3.7. согтууруулах ундаа, мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодис байнга хэрэглэсний улмаас иргэний эрх зүйн хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тооцогдсон хүн.

55.4.Ах, эгч, дүү нарт нэг асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтооно. Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн өөр, өөр асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоож болно.

55.5.Хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтооход төрөл, садангийн хүн давуу эрх эдэлнэ.

56 дугаар зүйл. Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчгүй болсон хүнийг илрүүлэх

56.1.Энэ хуулийн 55.2, 55.3-т заасан хүнийг судлан тогтоох, түүнд хууль ёсны асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч томилох, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих үйл ажиллагаатай холбоотой бусад асуудлыг сум, баг, дүүрэг, хорооны Засаг дарга хариуцан хэрэгжүүлнэ.

56.2.Хүн, хуулийн этгээд, албан тушаалтан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэггүй болсон хүний талаар тухайн сум, баг, дүүрэг, хорооны засаг захиргааны байгууллагад мэдээлэх үүрэгтэй.

56.3.Энэ хуулийн 56.2-т заасан хүний талаар мэдээлэл хүлээн авсан байгууллага, албан тушаалтан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэггүй болсон эсэхийг сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтны үнэлгээг харгалзан тогтоож, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт хамруулах арга хэмжээ авна.

57 дугаар зүйл. Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгийн хэлбэр, түүнийг тогтоох

57.1.Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг дараах хэлбэртэй байна:

57.1.1.төрөл, садан, эсхүл бусад холбогдох хүнээр асран хамгаалуулах, харгалзан дэмжүүлэх;

57.3.2.асралт гэр бүлд асран хамгаалуулах;

57.3.3.төрөлжсөн асрамжийн үйлчилгээд хамруулах.

57.2.Энэ хуулийн 55.2, 55.3-т заасан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг шаардлагатай сонирхогч тал тухайн сум, баг, дүүрэг, хорооны засаг захиргааны байгууллагад бичгээр хүсэлт гаргана.

57.3.Энэ хуулийн 55.2, 55.3-т заасан хүний нөхцөл байдлыг сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн, халамжийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан үнэлгээг сум, баг, дүүрэг, хорооны Засаг даргад хүргүүлнэ.

57.4.Сум, баг, дүүрэг, хорооны Засаг дарга энэ хуулийн 56.3-т заасан үнэлгээг үндэслэн зохих хэлбэрийн асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт хамруулах талаар дараах арга хэмжээ авна:

57.4.1.асран хамгаалах, харгалзан дэмжвэл зохих хүний талаарх мэдээллийг хүлээн авч, нөхцөл байдлыг судалсны үндсэн дээр холбогдох материал бүрдүүлж асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоох, өөрчлөх тухай шийдвэр гаргах;

57.4.2.асран хамгаалах, харгалзан дэмжих шаардлагатай хүүхдийг тэргүүн ээлжид энэ хуулийн 61 дүгээр зүйлд заасны дагуу асралт гэр бүлд асран хүмүүжүүлэх арга хэмжээ авах;

57.4.3.асран хамгаалах, харгалзан дэмжих төрөл, садангүй бөгөөд бие даан амьдрах чадваргүй, ганц бие, байнгын эмчилгээ, асаргаа шаардагдах ахмад настан болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, түүнчлэн хүнд нөхцөлд байгаа хүүхдийг байрлуулан Нийгмийн халамжийн тухай хуульд⁹ заасны дагуу төрөлжсөн асрамжийн байгууллагад шилжүүлэх.

57.5.Асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа хүнд шинээр асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг тогтоохдоо энэ хуулийн 57.3, 57.4-т заасныг баримтална.

57.6.Сум, баг, дүүрэг, хорооны Засаг дарга асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг тогтоосны дараа дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

57.6.1.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүн нэг бүрт хувийн хэрэг нээж хөтлөх;

57.6.2.хувийн хэрэгт асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг тогтоосон тухай шийдвэр, эрүүл мэндийн талаарх эмнэлгийн байгууллагын магадлагаа, төрсний гэрчилгээ, эсхүл нас тогтоосон баримт бичиг, оршин суугаа газрын хаяг, төрөл, садангийн хүний тухай мэдээлэл, хөрөнгийн жагсаалт, асран хамгаалагч,

⁹ Нийгмийн халамжийн тухай хууль "Төрийн мэдээлэл" эмхтгэлийн 2012 оны 8 дугаарт нийтлэгдсэн.

харгалзан дэмжигчтэй хийсэн гэрээ болон шаардлагатай бусад материалыг хавсаргах;

57.6.3.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчтэй гэрээ байгуулах, гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавих;

57.6.4.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд хохирол учирч болзошгүй бол асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээс тодорхой хэлцэл хийхийг хориглох;

57.6.5.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн буруутай үйл ажиллагаанаас асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний эд хөрөнгөд хохирол учирсан нөхцөлд хохирлыг нөхөн төлүүлэх тухай нэхэмжлэлийг шүүхэд гаргах;

57.6.6.асран хүмүүжүүлэх байгууллагад болон асран хүмүүжүүлэгчид шилжсэн хүүхэд, нийгмийн халамжийн байгууллагад шилжсэн хүнээс бусад асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эд хөрөнгийг эрхлэн хамгаалагчийг тогтоож, гэрээ байгуулан биелэлтэд хяналт тавих;

57.6.7.эд хөрөнгө эрхлэн хамгаалахтай холбоотой гарах зардлыг асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн хөрөнгөөс гаргуулах.

58 дугаар зүйл.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоохыг хориглох этгээд

58.1.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр дараах этгээдийг тогтоохыг хориглоно:

58.1.1.эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулсан;

58.1.2.өөрөө асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа;

58.1.3.сүрьеэ, эсхүл хүний дархлал хомсдолын вирусын халдвар, дархлалын олдмол хомсдол, эсхүл сэтгэцийн өвчтэй, эсхүл согтууруулах ундаа, мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хамааралтай;

58.1.4.хорих ял эдэлж байгаа, Эрүүгийн хуульд заасан хүний амьд явах эрхийн эсрэг гэмт хэрэг, эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэгт эрүүгийн хариуцлага хүлээж байсан, эсхүл эрүүгийн хэрэгт удаа дараа шийтгүүлсэн;

58.1.5.үрчлэн авсан хүүхдээ өөрийн буруугаас буцаан өгсөн;

58.1.6.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн нь шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон.

59 дүгээр зүйл.Асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх

59.1.Асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа хүн дараах эрхтэй:

59.1.1.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн гэр бүлд хамт амьдрах;

59.1.2.эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах;

59.1.3.сурч боловсрох;

59.1.4.хуульд заасны дагуу тэтгэвэр, тэтгэмж, тэтгэлэг бусад олговор авах, хуримтлал, өөрийн эд хөрөнгийн зарцуулалтын талаар мэдээлэл авах, хүсэлт гаргах, шаардах;

59.1.5.хөрөнгө эзэмших, өмчлөх;

59.1.6.хуульд заасан бусад эрх.

60 дугаар зүйл.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үүрэг, хориглох зүйл

60.1.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч дараах үүрэг хүлээнэ:

60.1.1.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүнийг хоол, хүнс, орон байраар хангах, асран сувилах, сурч боловсрох нөхцөлөөр хангах, хүчирхийллээс ангид орчинд өсгөн хүмүүжүүлэх;

60.1.2.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах;

60.1.3.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний үл хөдлөх эд хөрөнгө, мал, банкинд хадгалуулсан мөнгөн хадгаламж, бусад үнэт зүйлийг өөрт нь зориулан захиран зарцуулах, орон сууц хөлслөх гэрээг цуцлах, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний нэрийн өмнөөс шинээр аж ахуй эрхлэх, эрхэлж байгаа аж ахуйн ажлыг зогсоохдоо тухайн сум, баг, дүүрэг, хорооны Засаг даргаас зөвшөөрөл авах;

60.1.4.асран хамгаалах, харгалзан дэмжих үйл ажиллагааны талаар тухайн сум, баг, дүүрэг, хорооны Засаг даргад жил бүр тайлагнах.

60.2.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч дараах үйлдэл хийхийг хориглоно:

60.2.1.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүнтэй хэлцэл хийх;

60.2.2.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний нэрийн өмнөөс өөрийн гэр бүлийн гишүүн, төрөл, садангийн хүнтэй хэлцэл хийх;

60.2.3.асрамж, дэмжлэгтээ байгаа хүн болон өөрийн гэр бүлийн гишүүн, төрөл, садангийн хүний хооронд үүссэн маргааныг шүүхээр шийдвэрлэхэд тухайн хүнийг төлөөлөх;

60.2.4.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний эд хөрөнгийг бэлэглэх, өөрт нь зориулахаас бусад тохиолдолд худалдах, арилжих, барьцаалах, дэнчин тавих болон бусад хэлбэрээр захиран зарцуулах;

60.2.5.сум, баг, дүүрэг, хорооны Засаг даргын зөвшөөрөлгүйгээр орон сууц хөлслөх гэрээг цуцлах, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний нэрийн өмнөөс шинээр аж ахуй эрхлэх, эрхэлж байгаа аж ахуйн ажлыг зогсоох.

60.3.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь энэ зүйлд заасан үүргээ биелүүлэхдээ бага насны хүүхэд, сэтгэцийн өвчтэйгээс бусад асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний саналыг харгалзана.

**61 дүгээр зүйл.Хүүхдийг гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлэх
үйл ажиллагаа**

61.1.Энэ хуулийн 55.2.1, 55.2.2, 55.2.3, 55.2.4, 55.2.5, 55.2.6, 55.3.1, 55.3.2, 55.3.3, 55.3.4, 55.3.5, 55.3.6-д заасан хүүхдийг иргэн гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлж /цаашид “асралт гэр бүл” гэх/ болно.

61.2.Асралт гэр бүлийг сонгон шалгаруулах, гэрээ байгуулах, ажиллах, хяналт тавих журмыг Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлээр зохицуулна.

**62 дугаар зүйл.Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа
хүүхдэд олгох тэтгэмж, тэтгэлэг, түүнтэй адилтгах
орлогыг зарцуулах**

62.1.Асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа хүүхдийг тэжээн тэтгэхэд зориулан асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид Нийгмийн халамжийн тухай хуульд заасны дагуу мөнгөн тэтгэмж олгоно.

62.2.Төрөл, садангийн хүний болон асралт гэр бүлийн асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүүхдэд эцэг, эх, бусад этгээдээс олгох тэтгэлэг болон төрөөс олгож байгаа тэтгэвэр, тэтгэмжийг хүүхдийн хэрэгцээнд зарцуулж, үлдэх хэсгийг хүүхдийн нэр дээрх хадгаламжийн дансанд хуримтлуулна.

62.3.Хүүхдийн асрамж, халамжийн байгууллагын үйлчилгээнд хамрагдаж байгаа хүүхдэд эцэг, эхээс олгох тэтгэлэг болон төрөөс олгож байгаа тэтгэвэр, тэтгэмж болон бусад олговрыг хүүхдийн нэр дээрх хадгаламжийн дансанд хуримтлуулна.

62.4.Энэ хуулийн 62.1, 62.2-т заасан хүүхдийн тэтгэлэг, тэтгэмжийг зарцуулах, хяналт тавих журмыг гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

**63 дугаар зүйл.Асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа
хүүхдийн эд хөрөнгийг захиран зарцуулах,
хамгаалах**

63.1.Асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа хүүхдийн хөрөнгийг хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн түүний боловсрол, эрүүл мэнд, хүмүүжил, соёл, ахуйн хэрэгцээг хангахад зориулан захиран зарцуулж болно.

63.2.Хүүхдийн хуваарьт хөрөнгөд хамаарах эд хөрөнгө, мөнгөн хуримтлалыг асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь хүүхдийн нэр дээр бүртгүүлэх, хадгалуулах үүрэг хүлээнэ.

**64 дүгээр зүйл.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн
харилцаа дуусгавар болох**

64.1.Асран хамгаалуулагч хүүхэд 14 насанд хүрмэгц асран хамгаалагч нь харгалзан дэмжигчийн эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

64.2.Дараах тохиолдолд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн үүрэг дуусгавар болно:

64.2.1.хүүхдийг эцэг, эхэд нь хуульд заасан үндэслэлээр буцаасан;

64.2.2.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийг гэр бүлд нь буцаасан;

64.2.3.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийг асрамж, халамжийн байгууллагад шилжүүлсэн;

64.2.4.хүүхдийг үрчлүүлсэн;

64.2.5.асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгч 18 насанд хүрсэн;

64.2.6.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч дуусгавар болгох хүсэлт гаргасан;

64.2.7.шүүхийн шийдвэрээр асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг иргэний эрх зүйн чадамжгүй гэж тооцсон;

64.2.8.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, эсхүл асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүн нас барсан;

64.2.9.асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоосон шийдвэрийг шүүх хүчингүй болгосон.

64.3.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн, эрхээ урвуулан ашигласан, хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй бол асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоосон шийдвэрийг хүчингүй болгох эсэх, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх асуудлыг сонирхогч талын хүсэлтээр шүүх шийдвэрлэнэ.

64.4.Асран хамгаалах, харгалзан дэмжих үүргээс чөлөөлөгдсөн этгээд асран хамгаалж, харгалзан дэмжиж байсан хүний хөрөнгийн тайланг сум, баг, дүүрэг, хорооны Засаг даргад, хөрөнгийг өөрт нь, эсхүл түүний хууль ёсны төлөөлөгч, өв залгамжлагчид 30 хоногийн дотор шилжүүлнэ.

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ ХҮҮХЭД ҮРЧЛЭХ

65 дугаар зүйл.Хүүхэд үрчлэх, үрчлүүлэх зарчим, нөхцөл

65.1.Хүүхдийг үрчлэх асуудлыг эцэг, эх хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагчийн зөвшөөрөл болон энэ хуулийн 67.1, 83.6-д заасны дагуу Үрчлэлтийн зөвлөл /цаашид “Зөвлөл” гэх/-ийн дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэнэ.

65.2.Үрчлэлт нь талуудын сайн дурын үндсэн дээр хийгдэх бөгөөд үрчлэлтийн харилцаанд дараах зарчмыг баримтална:

65.2.1.хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд хамгаалах;
65.2.2.эцэг, эх төрүүлсэн хүүхдээ хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр бусдад үрчлүүлэхгүй байх;

65.2.3.долоо, түүнээс дээш насны хүүхдийн саналыг харгалзах;
65.2.4.үрчлэгч болон үрчлүүлэх хүүхдийн насны зөрүү нь 22-оос доошгүй байх;

65.2.5.төрсөн ах, эгч, дүү, ихэр хүүхэд биш бол нэг удаа нэг хүүхэд үрчлүүлэх;

65.2.6.нэг гэр бүлд хүүхэд дахин үрчлүүлэх хугацаа гурван жилээс доошгүй байх.

65.3.Төрсөн ах, эгч, дүү, ихэр хүүхдийг нэг гэр бүлд үрчлүүлнэ. Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлахгүй бол хүүхдийг төлөөлөх этгээдийн зөвшөөрлийг үндэслэн өөр өөр гэр бүлд үрчлүүлж болно.

65.4.Үрчлэгч нь хүүхдийн төрөл, садангийн хүн бол энэ хуулийн 65.2.2-т заасан зарчим хамаарахгүй.

65.5.Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэх гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээг хийж, Зөвлөлд хүргүүлнэ.

65.6.Ашиг хонжоо олох зорилгоор үрчлэлтийн үйл ажиллагаа эрхлэх, зуучлахыг хориглоно.

66 дугаар зүйл.Үрчлэгчийн эрх, үүрэг, хориглох зүйл

66.1.Үрчлэгч нь эцэг, эхийн адил энэ хуулийн 31 дүгээр зүйлд заасан эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

66.2.Үрчлэгч нь насанд хүрсэн, иргэний эрх зүйн болон эдийн засгийн бүрэн чадамжтай этгээд байна.

66.3.Хүүхдийг дараах хүнд үрчлүүлэхийг хориглоно:

66.3.1.бусдын асрамж, дэмжлэгт байгаа хүн;

66.3.2.60-аас дээш настай ганц бие хүн;

66.3.3.хоёр, түүнээс дээш удаа гэрлэлтээ цуцлуулж байсан;

66.3.4.шүүхийн шийдвэрээр иргэний эрх зүйн чадамжгүй, эсхүл хязгаарлагдмал чадамжтай гэж тогтоогдсон хүн;

66.3.5.эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан, эсхүл хягаарлуулж, эсхүл хасуулж байсан хүн;

66.3.6.үрчлэн авсан хүүхдээ өөрийн буруугаас буцаан өгсөн хүн;

66.3.7.сүрьеэ, эсхүл хүний дархлал хомсдолын вирус, дархлалын олдмол хомсдол, эсхүл сэтгэцийн өвчтэй, эсхүл согтууруулах ундаа, мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хамааралтай хүн;

66.3.8.эрүүл мэндийн болон бусад шалтгаанаар эцэг, эх байх эрх, үүргээ биелүүлж чадахгүй болох нь тогтоогдсон хүн;

66.3.9.Эрүүгийн хуульд заасан хүний амьд явах эрхийн, эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын, бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын болон хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг, эсхүл гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэрэг үйлдэж, эрүүгийн хариуцлага хүлээж байсан, эсхүл ял эдэлж байгаа хүн;

66.3.10.Зөрчлийн тухай хуульд заасан гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх болон хүүхдийн эрхийн хууль тогтоомж зөрчих зөрчил үйлдэж, хариуцлага хүлээж байсан хүн;

66.3.11.орон байргүй, бүртгэлтэй хаяг дээрээ амьдардаггүй эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын шаардлага хангахгүй орчинд амьдардаг хүн;

66.3.12.эрх бүхий байгууллагын тогтоосноор хүүхдийг хууль бусаар ажил, хөдөлмөр эрхлүүлж байсан хүн.

67 дугаар зүйл.Хүүхэд үрчлэх журам

67.1.Аймаг, дүүргийн Засаг даргын дэргэд хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх асуудлаар санал гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус Зөвлөл ажиллана. Зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

67.2.Аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага үрчлэгчийг гэр бүл, эцэг, эх, хүүхдийн харилцааны талаар зохих сургалт, мэргэжлийн зөвлөгөөгөөр хангана.

67.3.Эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч хүүхдийг үрчлүүлэх тухай шүүхийн шийдвэр гарахаас өмнө хүүхдээ үрчлүүлэх зөвшөөрлөө цуцлах эрхтэй.

67.4.Хүүхэд үрчлүүлэх эцэг, эхийн зөвшөөрлийг хүүхэд төрсний дараа өгнө.

67.5.Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан хүний хүүхдийг эцэг, эх байх эрх хассан шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсноос хойш зургаан сарын дараа үрчлүүлж болно.

67.6.Энэ хуулийн 67.5-д заасны дагуу эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан хүний хүүхдийг үрчлүүлэх асуудлаар сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэх гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээг хийж Зөвлөлд хүргүүлэх бөгөөд хүүхдийн хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагчийн зөвшөөрөл болон Зөвлөлийн дүгнэлтэд үндэслэн шүүх шийдвэрлэнэ.

68 дугаар зүйл.Хүүхэд үрчлэлтийн бүртгэл, хяналт

68.1.Хүүхэд үрчлүүлэх эсэх шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын таван өдрийн дотор шийдвэрийн хувийг улсын бүртгэлийн

болон гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтанд хүргүүлнэ.

68.2.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан нь үрчлэлтийн мэдээллийн сан /хүүхэд үрчлэх хүсэлтэй иргэн, үрчлүүлэх хүүхдийн болон үрчлэгдсэн хүүхэд, үрчилж авсан иргэний мэдээлэл/ бүрдүүлнэ.

68.3.Аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хангагдаж байгаа эсэхэд 18 насанд хүртэл хяналт тавьж, хүүхдийн хөгжлийн тайланг хагас жил тутамд гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

68.4.Энэ хуулийн 68.2-т заасан мэдээллийн сан бүрдүүлэх, 66.3-т заасан үрчлэгдсэн хүүхдэд хяналт тавих журмыг гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

68.5.Үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх зөрчигдсөн гэж үзвэл гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан үрчлэлтийг хүчингүйд тооцуулах хүсэлтийг шүүхэд гаргах үүрэгтэй. Сонирхогч талын нэхэмжлэлээр үрчлэлтийг хүчингүйд тооцуулах эсэхийг шүүхэд гаргах эрхтэй.

68.6.Аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага үрчлэгдсэн хүүхдэд хяналт тавьж, үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх зөрчигдсөн нөхцөл байдал тогтоогдвол гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан болон эрх бүхий байгууллагад мэдэгдэх үүрэгтэй.

69 дүгээр зүйл.Хүүхэд үрчилснээс үүсэх үр дагавар

69.1.Үрчлэгдсэн хүүхэд төрсөн хүүхдийн адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

69.2.Хүүхдийг үрчлүүлснээр төрсөн эцэг, эх, хүүхдийн хооронд эцэг, эх, хүүхдийн эрх, үүрэг дуусгавар болно.

69.3.Хүүхдийн үрчлэгдэхээс өмнө өмчилж, эсхүл эзэмшиж байсан хөрөнгийн эрх үрчлэгдсэний дараа хэвээр хадгалагдана.

69.4.Хүүхдийг үрчлүүлсэн эцэг, эх нь үрчлэн авсан эцэг, эхээс өөрсдийг нь тэжээн тэтгэхийг шаардах, бусад хөрөнгө, санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэхийг шаардах эрхгүй.

69.5.Хүүхдийг үрчлүүлсэн эцэг, эх нь үрчлэн авсан эцэг, эхэд аливаа хэлбэрээр дарамт шахалт үзүүлэхийг хориглоно.

69.6.Хүүхэд үрчлүүлэх үйл явц нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцсэн байх бөгөөд хүүхдэд сэтгэл санаа, бие махбодийн болон санхүүгийн хохирол учруулахыг хориглоно.

69.7.Ашиг олох зорилгоор хүүхдээ үрчлүүлэх, үрчлэн авахыг хориглоно.

70 дугаар зүйл.Үрчлэлтийн нууц

70.1.Үрчлэлтийн нууцлалыг мэдэж байгаа албан тушаалтан болон бусад этгээд нууцлалыг хадгалах үүрэгтэй.

70.2.Үрчлэлтийн нууцлалыг задруулсан этгээд холбогдох хуулийн дагуу хариуцлага хүлээнэ.

71 дүгээр зүйл.Үрчлэлтийг хүчингүй болсонд тооцох

71.1.Үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдсөн гэж үзвэл үрчлэлтийг хүчингүйд тооцуулах сонирхогч талын нэхэмжлэлийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэнэ.

71.2.Үрчлэлтийг дараах тохиолдолд хүчингүйд тооцно:

71.2.1.үрчлэгч нь эцэг, эх байх эрхээ урвуулан ашигласан;

71.2.2.тухайн хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн нь тогтоогдсон;

71.2.3.үрчлүүлэгч эцэг, эхийг хүүхдээ үрчлүүлэхийг удаа дараа тулган шаардаж, заналхийлж, эсхүл хууран мэхлэх замаар хүүхэд үрчилж авсан нь тогтоогдсон;

71.2.4.хуурамч бичиг баримт бүрдүүлэн үрчлэн авах шийдвэр гаргуулсан;

71.2.5.энэ хуулийн 66.3-т заасан этгээд болох нь тогтоогдсон;

71.2.6.энэ хуулийн 65.7-д заасан үйл ажиллагаа эрхэлсэн.

71.3.Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн үрчлэлтийг хүчингүй болсонд тооцно.

72 дугаар зүйл.Үрчлэлтийг хүчингүй болсонд тооцсоноос үүсэх үр дагавар

72.1.Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон бол хүүхдийг төрүүлсэн эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид буцаах эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

72.2.Хүүхдийг эцэг, эхэд буцаах нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлах, эсхүл хууль ёсны асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч байхгүй бол шүүх хүүхдийг асран хамгаалах байгууллагын асран хамгаалалтад шилжүүлнэ.

72.3.Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсоноос хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд хохирол учирсан бол гэм буруутай этгээдээр хохирлыг нөхөн төлүүлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

72.4.Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын таван өдрийн дотор шүүхийн шийдвэрийн хувийг улсын бүртгэлийн болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

72.5.Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон шүүхийн шийдвэрийг үндэслэн улсын бүртгэлийн байгууллага хүүхдийн нэрийг үрчлэгдэхээс өмнөх овог, эцэг/эх-ийн нэрээр бүртгэнэ.

АРАВДУГААР БҮЛЭГ
ОЛОН УЛСЫН ШИНЖТЭЙ ГЭР БҮЛИЙН ХАРИЛЦААНД
ХЭРЭГЛЭХ ХУУЛЬ ТОГТООМЖ

73 дугаар зүйл.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гэрлэлт бүртгэх

73.1.Гэрлэхийг хүсэгчид хоёулаа, эсхүл хэн нэг нь гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн бол Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр Монгол Улсын хуулийн дагуу гэрлэлт бүртгэнэ.

73.2.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн гэр бүлийн харилцаанд Монгол Улсын иргэнтэй адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

74 дүгээр зүйл.Дипломат төлөөлөгчийн газарт гэрлэлт бүртгэх

74.1.Дипломат төлөөлөгчийн газар нь Монгол Улсын иргэдийн, эсхүл Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэнтэй, эсхүл харьяалалгүй хүнтэй гэрлэх гэрлэлтийг Монгол Улсын хуулийн дагуу бүртгэнэ.

75 дугаар зүйл.Гадаад улсад бүртгүүлсэн гэрлэлтийг хүлээн зөвшөөрөх

75.1.Монгол Улсын иргэд хоорондоо, эсхүл гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй гадаад улсын хууль тогтоомжийн дагуу гэрлэсэн нь энэ хуулийн зарчимд харшлахгүй бол гэрлэлтийг Монгол Улсад хүчинтэйд тооцно.

76 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг Монгол Улсад хүлээн зөвшөөрөхгүй байх

76.1.Гадаад улсад бүртгэгдсэн гэрлэлтийг Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон энэ хуульд нийцээгүй бол Монгол Улсад хүчинтэйд тооцохгүй.

77 дугаар зүйл.Гэрлэлт цуцлах

77.1.Монгол Улсын иргэн болон гадаадын иргэн, эсхүл харьяалалгүй хүний Монгол Улсад бүртгэлтэй гэрлэлтийг цуцлахад Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын хууль тогтоомжийг баримтална.

77.2.Гадаад улсад байнга оршин суугаа Монгол Улсын гэрлэгчид энэ хуульд заасан захиргааны болон шүүхийн журмаар Монгол Улсад гэрлэлтээ цуцлуулж болно.

77.3.Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар Монгол Улсын хууль тогтоомжийн дагуу гэрлэлтийг захиргааны журмаар цуцалж болно.

77.4.Гадаад улсад Монгол Улсын иргэн болон гадаадын иргэн, эсхүл харьяалалгүй хүн гэрлэлтээ цуцлуулсан нь Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон энэ хуульд харшлахгүй бол Монгол Улсад хүчинтэйд тооцогдоно.

**78 дугаар зүйл.Гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн
бус эрх, үүрэг**

78.1.Гэрлэгчдийн эрх, үүргийг тэдгээрийн хамт оршин суугаа улсын хууль тогтоомж, эсхүл хамгийн сүүлд хамт амьдарч байсан улсын хууль тогтоомж, эсхүл гэрлэлтийн гэрээнд тохиролцсон улсын хууль тогтоомжийн дагуу тодорхойлж болно.

78.2.Монгол Улсын иргэн гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнтэй гадаад улсад гэрлэлт бүртгүүлэхдээ гэрээ байгуулж, эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрх, үүргээ тодорхойлох талаар харилцан тохиролцсон бол эрх, үүргийг гэрээгээр сонгосон улсын хуулиар, сонгоогүй бол тэдгээрийн байнга оршин суугаа улсын хуулиар тодорхойлно.

78.3.Энэ хуулийн 73.1-д заасны дагуу гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрх, үүргийг тэдгээрийн байнга хамт оршин суугаа улсын хуулиар тодорхойлно. Байнга хамт оршин суугаа улс байхгүй бол эд хөрөнгийн дийлэнх хэсэг байгаа улсын хууль, эсхүл шүүхэд нэхэмжлэл гаргасан улсын хуулийг хэрэглэнэ.

79 дүгээр зүйл.Эцэг, эх, хүүхдийн үүрэг хариуцлага

79.1.Гадаад улсад оршин суугаа хүүхдийн эрх болон эцэг, эхийн хүүхдийн өмнө хүлээх үүрэг, хариулагыг тэдгээрийн байнга хамт оршин суугаа улсын хууль, эсхүл Монгол Улсын хуулийн дагуу тодорхойлно.

79.2.Эцэг, эх нь хүүхэдтэйгээ хамт амьдардаггүй бол тэтгэлгийн болон бусад эрх, үүргийг хүүхдийн байнга оршин суугаа улсын хууль, эсхүл хүүхдийн эрх, хууль ёсны эрх ашгийг хангахад давуу байдал үүсгэх эцэг, эхийн оршин суугаа улсын хуулийн дагуу шийдвэрлэнэ.

80 дугаар зүйл.Гэр бүлийн гишүүний бие биеэ тэжээн тэтгэх үүрэг

80.1.Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын иргэн гэр бүлийн гишүүн бие биеэ тэжээн тэтгэх үүргийг тэдгээрийн байнга хамт оршин суугаа улсын хууль, эсхүл харилцан тохиролцож байгуулсан тэжээн тэтгэх гэрээгээр, эсхүл талуудын харилцан тохиролцсон улсын хуулийн дагуу тодорхойлно.

81 дүгээр зүйл.Эцэг, эх тогтоох

81.1.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт байнга оршин суугаа гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүний эцэг, эх тогтоолгох асуудлыг Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын хуулийг баримтлан шийдвэрлэнэ.

81.2.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт эцэг, эх тогтоолгохтой холбоотой маргааныг Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын хуульд заасны дагуу шийдвэрлэнэ.

81.3.Гадаад улсад амьдарч байгаа хүүхдийн эцэг, эхийн хэн нэг нь Монгол Улсын иргэн бөгөөд Монгол Улсын хууль тогтоомжийн дагуу эцэг, эхийг захиргааны журмаар бүртгэх бол гадаад улсад суугаа Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газарт хүсэлт гаргаж болно.

81.4.Гадаад улсын хууль тогтоомжоор Монгол Улсын иргэн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоосон нь энэ хуульд харшлахгүй бол хүчинтэйд тооцно.

82 дугаар зүйл.Асран хамгаалах, харгалзан дэмжих

82.1.Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын иргэн, Монгол Улсад байнга оршин суугаа гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг асран хамгаалж, харгалзан дэмжихэд энэ хуулийг дагаж мөрдөнө.

82.2.Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын иргэнд тухайн улсын хуулиар асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоосон нь энэ хуульд харшлаагүй бол хүчинтэйд тооцно.

83 дугаар зүйл.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэнд үрчлүүлэх

83.1.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлүүлэхэд Монгол Улсын олон улсын гэрээ, энэ хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөнө.

83.2.Хүүхдийг Монгол Улсын иргэн үрчлэн авах хүсэлт гаргаагүй бол хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцүүлэн хүүхэд үрчлэн авахаар хүсэлт гаргасан гадаадын харьяат гэр бүл, иргэнд үрчлүүлнэ.

83.3.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хүүхдийг гадаад улсын иргэнд үрчлүүлэхэд энэ хуулийн 65.2, 65.3, 65.7-д заасныг баримтална.

83.4.Энэ хуулийн 66.3-т зааснаас гадна Монгол Улсаас албадан гарсан, тус улсад дахин оруулахгүй байхаар тогтоосон хугацаа нь дуусаагүй байгаа гадаадын иргэнд хүүхэд үрчлүүлэхийг хориглоно.

83.5.Хүүхдийг үрчлүүлэхдээ гадаад улсын эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэй итгэмжлэгдсэн байгууллагыг сонгож, хамтран ажиллана.

83.6.Гадаадын иргэний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэнд үрчлүүлэх талаар санал гаргах үүрэг бүхий Гадаад үрчлэлтийн орон тооны бус зөвлөл ажиллана.

83.7.Гадаад үрчлэлтийн орон тооны бус зөвлөлийн саналыг үндэслэн хүүхэд үрчлүүлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.

83.8.Гадаадын иргэний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлүүлэх тухай шүүхийн шийдвэрийг гардан авснаас хойш ажлын тав хоногийн дотор улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага болон үрчлэгч талд мэдэгдэж, шийдвэрийн хувийг хүргүүлнэ.

83.9.Энэ хуулийн 83.6-д заасан гадаад үрчлэлтийн орон тооны бус зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг хууль зүйн болон гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

83.10.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэх хүсэлт гаргасан гадаадын иргэнтэй ярилцлага хийх журмыг гадаадын иргэний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага батална.

83.11.Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлүүлэх асуудлыг энэ хуульд заасны дагуу шийдвэрлэнэ. Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын харьяат хүүхдийг тухайн улсын хуулийн дагуу үрчлүүлсэн нь Монгол Улсын олон улсын гэрээ, хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд харшлаагүй бол хүлээн зөвшөөрч болно.

84 дүгээр зүйл.Гадаадын иргэнд үрчлэгдсэн хүүхдэд хяналт тавих

84.1.Гадаадын иргэний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь гадаад үрчлэлтийн мэдээллийн сан бүрдүүлнэ.

84.2.Энэ хуулийн 84.1-д заасан гадаад үрчлэлтийн мэдээллийн сангийн мэдээллийг энэ хуулийн 68.2-т заасан үрчлэлтийн мэдээллийн санд тогтмол нийлүүлнэ.

84.3.Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын харьяат үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хангагдаж байгаа эсэхэд 18 насанд хүртэл Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар, гадаадын иргэний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хяналт тавьж, тайланг хагас жил тутамд гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

84.4.Энэ хуулийн 84.3-т зааснаас бусад Монгол Улсын харьяат үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хангагдаж байгаа эсэхэд 18 насанд хүртэл энэ хуулийн 68.3-т заасны дагуу аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хяналт тавьж, хүүхдийн хөгжлийн тайланг хагас жил тутамд гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

84.5.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэнд үрчлүүлсний дараа хяналт тавих, үрчлэгч талтай гэрээ байгуулах журмыг хууль зүйн болон гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

84.6.Гадаадын иргэн нь энэ хуулийн 71.2-т заасан нөхцөл байдлыг бий болгосон бол үрчлэлтийг шүүх хүчингүй болгоно.

84.7.Гадаад улсад оршин суугаагаас бусад Монгол Улсын харьяат үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх зөрчигдсөн нөхцөл байдал тогтоогдвол аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан болон эрх бүхий байгууллагад мэдэгдэх үүрэгтэй.

84.8.Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын харьяат үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх зөрчигдсөн нөхцөл байдал тогтоогдвол Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар гадаадын иргэний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад, гадаадын иргэний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага гэр бүл,

хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан болон эрх бүхий байгууллагад мэдэгдэх үүрэгтэй.

85 дугаар зүйл.Гадаадын харьяат хүүхдийг үрчлэх

85.1.Монгол Улсын иргэн гадаад улсын харьяат хүүхдийг үрчилж авахад тухайн улсын хууль тогтоомж, олон улсын гэрээг дагаж мөрдөнө.

АРВАН НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ БУСАД ЗҮЙЛ

86 дугаар зүйл.Дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт

86.1.Энэ хууль хүчин төгөлдөр болохоос өмнө тэтгэлэг тогтоолгосон шүүхийн шийдвэрийг тэтгэлэг авагч тал, түүний хууль ёсны асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч энэ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш арван хоёр сарын дотор энэ хуулийн 49 дүгээр зүйлд заасантай нийцүүлэн ирээдүйд авах тэтгэлгийн хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай хүсэлт шүүхэд гаргана.

86.2.Энэ хуулийн 5.4-т заасан зохицуулалтыг 2028 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хэрэгжүүлнэ.

86.3.Энэ хуулийн 5.4, 9.5, 62.4, 67.1, 68.4, 83.9, 83.10, 84.5-д заасан журам, энэ хуулийн 49.2-т заасан тэтгэлэг тогтоох аргачлалыг 2026 оны 04 дүгээр сарын 01-ний дотор тус тус батална.

87 дугаар зүйл.Хууль хүчин төгөлдөр болох

87.1.Энэ хуулийг 2026 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.1999 оны 6 дугаар сарын 11-ний өдөр баталсан Гэр бүлийн тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ИРГЭНИЙ УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд доор дурдсан агуулга бүхий дараах зүйл, хэсэг, заалт нэмсүгэй:

1/8¹ дугаар зүйл:

“8¹ дугаар зүйл.Гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус болсны бүртгэл

8¹.1.Гэр бүлийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд заасан гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон шүүхийн шийдвэрийг хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын гурван өдрийн дотор гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус болсны бүртгэлд тухайн хэргийг шийдвэрлэсэн анхан шатны шүүх бүртгүүлнэ.

8¹.2.Улсын бүртгэгч, бүртгэлийн ажилтан энэ хуулийн 8¹.1-д заасан баримт бичгийг хүлээн авснаас хойш ажлын таван өдрийн дотор гэрлэлт хүчин төгөлдөр бус болсны бүртгэлийг хөтөлнө.”

2/12 дугаар зүйлийн 12.2.6 дахь заалт:

“12.2.6.хүүхэд долоон насанд хүрсэн бол хүүхдийн өөрийн зөвшөөрөл.”

3/6 дугаар зүйлийн 6.1.4 дэх заалт:

“6.1.4.хэрэв нөхөн үржихүйн туслах технологийн аргыг ашиглаж хүүхэдтэй болсон бол холбогдох хуульд заасны дагуу байгуулсан гэрээ.”

4/12 дугаар зүйлийн 12.10 дахь хэсэг:

“12.10.Хүүхдийн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрийг өөрчилсөн шийдвэрийг хүчингүй болсонд тооцсон тухай шүүхийн шийдвэрийг үндэслэн улсын бүртгэгч тухайн бүртгэлд өөрчлөлт оруулж, төрсний бүртгэлийг сэргээнэ.”

2 дугаар зүйл.Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн дараах зүйл, хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/8 дугаар зүйлийн 8.3 дахь хэсэг:

“8.3.Гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцалсан бол шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын 3 өдрийн дотор тухайн хэргийг шийдвэрлэсэн анхан шатны шүүх иргэний улсын бүртгэлд бүртгүүлнэ.”

2/9 дүгээр зүйл:

“9 дүгээр зүйл.Гэрлэлт сэргээсний бүртгэл

9.1.Гэр бүлийн тухай хуулийн 18.3-т заасан шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын гурван өдрийн дотор тухайн хэргийг шийдвэрлэсэн анхан шатны шүүх гэрлэлт сэргээсний бүртгэлд бүртгүүлнэ.

9.2.Иргэнийг сураггүй алга болсонд тооцсон, нас барсан гэж зарласан шүүхийн шийдвэр хүчингүй болсон бол тухайн шийдвэрийг энэ хуулийн 9.1-д заасан баримт бичигт хавсаргана.

9.3.Гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс хойш ажлын гурван өдрийн дотор тухайн хэргийг шийдвэрлэсэн анхан шатны шүүх бүртгүүлнэ.

9.4.Улсын бүртгэгч, бүртгэлийн ажилтан энэ хуулийн 9.1, 9.2, 9.3-т заасан баримт бичгийг хүлээн авснаас хойш ажлын таван өдрийн дотор гэрлэлт сэргээсний бүртгэлийг хөтөлнө.”

3 дугаар зүйл.Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1 дэх хэсгийн “13 дугаар зүйлд” гэснийг “12.1-д” гэж, мөн зүйлийн 8.6 дахь хэсгийн “нас барсны бүртгэлд” гэснийг “Гэр бүлийн тухай хуулийн 10.1.1, 10.1.2, 10.1.4-т заасан тохиолдол бий болсон” гэж, 11 дүгээр зүйлийн 11.6 дахь хэсгийн “эрх бүхий этгээдийн” гэснийг “үрчлүүлэх тухай шүүхийн” гэж, мөн хэсгийн “1” гэснийг “таван” гэж, мөн зүйлийн 11.6, 11.7, 11.8 дахь хэсгийн дугаарыг “11.1, 11.2, 11.3” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл.Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1, 11.2, 11.3, 11.4, 11.5 дахь хэсэг, 14 дүгээр зүйлийн 14.2.1 дэх заалтыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

5 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ИРГЭНИЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Иргэний хуульд доор дурдсан агуулга бүхий дараах хэсэг нэмсүгэй:

1/127 дугаар зүйлийн 127.3, 127.4, 127.5 дахь хэсэг:

“127.3.Хүүхдийн хуваарьт хөрөнгийг эцэг, эх нь түүний эрх, ашиг сонирхолд нийцүүлэн, ашиглах үүргийг хүлээнэ.

127.4.Эцэг, эх нь гуравдагч этгээдтэй эрх зүйн харилцаанд орохдоо хүүхдийн хуваарьт хөрөнгийн хувьд үр дагаврыг нь хариуцах бөгөөд хүүхдийн ашиг сонирхолд харшлах үйл ажиллагаа явуулсны улмаас түүнд учирсан хохирлыг нөхөн төлөх үүрэгтэй.

127.5.Хүүхэд насанд хүрснээс хойш 10 жилийн дотор өөрт учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх нэхэмжлэл гаргах эрхтэй.”

2/127 дугаар зүйлийн 127.7 дахь хэсэг:

“127.7.Хүүхдийн хуваарьт хөрөнгөөр эцэг, эхийн бусдын өмнө хүлээх үүргийг барагдуулах, нөхөн төлүүлэхийг хориглоно.”

2 дугаар зүйл.Иргэний хуулийн 129 дүгээр зүйлийн 129.4 дэх хэсгийн “хөрөнгийн хэмжээг” гэсний өмнө “оруулсан хөрөнгө оруулалт, өр төлбөр,” гэж нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл.Иргэний хуулийн дараах зүйл, хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/129 дүгээр зүйлийн 129.3 дахь хэсэг:

“129.3.Гэр бүлээс гадуурх харилцааны улмаас гэрлэлт цуцалсан, эсхүл гэрлэгчдийн эрүүл мэндийн байдал, хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлын үүднээс гэрлэлт цуцласан, гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон, Гэр бүлийн тухай хуулийн 10.1.4-т заасны дагуу гэрлэлт дуусгавар болсон бол Иргэний хуулийн 129.3-т заасны дагуу гэр бүлийн гишүүдийн дундын эд хөрөнгөөс гэр бүлийн нэг гишүүнд ногдох эд хөрөнгийн хэсгийг тодорхойлохдоо шүүх өөрөөр тогтоож болно.”

2/132 дугаар зүйл:

“132 дугаар зүйл.Гэрлэлтийн гэрээ

132.1.Гэрлэхийг хүсэгчид болон гэрлэгчид эд хөрөнгийн эрх, үүргийг зохицуулах гэрлэлтийн гэрээг харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр байгуулж болох бөгөөд энэхүү гэрээг байгуулахад Гэр бүлийн тухай хуульд заасан шаардлагыг хангах үүрэгтэй.”

3/133 дугаар зүйл:

“133 дугаар зүйл.Гэрлэлтийн гэрээг өөрчлөх, дуусгавар болох

133.1.Гэрлэлт хүчин төгөлдөр байх хугацаанд гэрлэгчид харилцан тохиролцож гэрлэлтийн гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, дуусгавар болгож болно.

133.2.Гэрлэгчдийн хэн нэгний гаргасан нэхэмжлэлийн дагуу гэрлэлтийн гэрээг цуцлах, эсхүл энэ хууль болон энэ хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу бүхэлд нь хүчингүй болгох эсэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.”

4/517 дугаар зүйлийн 517.1 дэх хэсэг:

“517.1.Өвлүүлэгчийг, эсхүл хууль ёсны буюу гэрээслэлээр өвлөгчийг санаатайгаар алсан, эсхүл тэдгээрийн хэн нэгний эсрэг Эрүүгийн хуульд заасан бусад гэмт хэргийг үйлдсэн, эсхүл Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуульд заасан гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн нь шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон бол уг гэм буруутай этгээд хуульд зааснаар болон гэрээслэлээр өвлөх эрхээ алдана.”

4 дүгээр зүйл.Иргэний хуулийн 127 дугаар зүйлийн 127.3 дахь хэсгийн дугаарыг “127.6” гэж өөрчилсүгэй.

5 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ЭД ХӨРӨНГИЙН ЭРХИЙН УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлд доор дурдсан агуулга бүхий 31.5 дахь хэсэг нэмсүгэй:

“31.5.Гэр бүлийн тухай хуулийн 22.4-т заасан урьдчилсан тэмдэглэлийг гэрлэгчид улсын бүртгэлийн байгууллагад хүсэлт гаргаж, эсхүл нотариатчаар дамжуулан эрхийн улсын бүртгэлд бүртгүүлнэ.”

2 дугаар зүйл.Эд хөрөнгийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 31.5, 31.6 дахь хэсгийн дугаарыг “31.6, 31.7” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

3 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ЭВЛЭРҮҮЛЭН ЗУУЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.4 дэх хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“32.4.Шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагч гэрлэгчдийг эвлэрүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж дараах арга хэмжээг авна:

32.4.1.гэрлэгчидтэй хамтарсан болон ганцаарчилсан уулзалт хийж, гэрлэлт цуцлуулах болсон шалтгаан үндэслэлтэй эсэхийг тогтоох, гэрлэлт цуцалснаас үүсэх үр дагаврыг тайлбарлах;

32.4.2.өмгөөлөгч, нийгмийн ажилтан, сэтгэл зүйч, сурган хүмүүжүүлэгчийг оролцуулж, гэрлэгчдэд зөвлөгөө өгөх;

32.4.3.гэрлэгчдийг шаардлагатай сургалт, мэргэжлийн зөвлөгөө, үйлчилгээнд хамруулах.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ЗӨРЧЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Зөрчлийн тухай хуулийн 6.20 дугаар зүйл доор дурдсан агуулга бүхий 14, 15 дахь хэсэг тус тус нэмсүгэй:

“14.Хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эсхүл эх хүүхэдтэй уулзах үүргээ удаа дараа хэрэгжүүлээгүй бол хүнийг хоёр зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл албадан сургалтад хамруулж, долоогоос гуч хоногийн хугацаагаар баривчлах шийтгэл оногдуулна.

15.Хүүхдээс тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эхийн хүүхэдтэйгээ уулзах эрх, үүргээ хэрэгжүүлэхэд удаа дараа саад учруулсан бол хүнийг хоёр зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХҮҮХЭД ХАМГААЛЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.12 дахь заалтын “эрсдэлд нөхцөлд байгаа” гэсний дараа “болон Гэр бүлийн тухай хуулийн 55.2.1-55.2.6, 55.3.1-55.3.6-д заасан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг шаадлагатай” гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ГАДААДЫН ИРГЭНИЙ ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗАРИМ ЗААЛТЫГ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5.2, 40 дүгээр зүйлийн 40.1.6 дахь заалтыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

НИЙГМИЙН ХАЛАМЖИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.7 дахь заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“3.1.7. “бүтэн өнчин хүүхэд” гэж эцэг, эх нь тогтоогдоогүй, эсхүл эцэг, эх нь хоёулаа нас барсан, сураггүй алга болсон, эрх зүйн чадамжгүй, эцэг, эх байх эрхээ шүүхийн шийдвэрээр хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулсан бол тухайн шийдвэр хүчин төгөлдөр байх хугацаанд, түүнчлэн эцэг, эсхүл эх тодорхойгүйн улмаас эцэг, эсхүл эхтэйгээ амьдарч байгаад эцэг, эсхүл эх нь нас барсан, эсхүл гэрлэлт цуцалсны улмаас асрамждаа авсан эцэг /эх/ нь нас барсан бөгөөд тусдаа амьдарч байсан эцэг /эх/ асрамждаа аваагүй 18 хүртэлх насны хүүхдийг;”

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Нүүр > Төслийн жөгсаалт > Санал өгөх

СОНИРХЛЫН БҮЛЭГ

- ИРГЭНИЙ БОЛОН АРИЛЖААНЫ ХАРИЛЦАА
- УЛСЫН АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ, БАТЛАН
- ХАМГААЛАХ
- ТЭЗЭВЭР, ЛОГИСТИК
- ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ, ХОТ
- ТӨЛӨВЛӨЛТ
- ШҮҮХ ЭРК МЭДЭЛ

БУСАД ТӨСЛҮҮД ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ /ШИНЭЧЛЭСН/ НАЙРУУЛГА Датгасан: Үзсэн: 766 Санал: 2	ЗӨЛЗҮҮЛЭН ЗУУЦДАЛЫН ТУХАЙ Датгасан: Үзсэн: 2050 Санал: 9	ЗДИЙН ЗАСГИЙН ЭРХ ЧӨЛӨӨНИЙ ТУХАЙ Датгасан: 2 Үзсэн: 2043 Санал: 12	ХУЛЬ ХҮНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ Датгасан: Үзсэн: 3908 Санал: 36	ТАТВАРЫН ЕРӨНХИЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ Датгасан: 5 Үзсэн: 3359 Санал: 20	НЭМЭГДСЭН ӨРТГИЙН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧЛЭСН НАЙРУУЛГЫН ТӨСӨЛ Датгасан: Үзсэн: 3364 Санал: 34	АЖ АХУЙН НЭГЖИЙН ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ
---	--	--	---	--	---	--

ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД
ХЭРГИЙН ЯАМ

ВИДИЙ ТУХАЙ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ХАРЬА БАЙГУУЛЛАГУУД ЭРХ ЗҮЙН АКТ ХҮҮЛИЙН ТӨСӨЛ ИЛТОД БАЙДАЛ ШИЛЭН ДАНС CSM 48 OF THE SOLOMBO PLAN ОЛОН УЛСЫН ГЭРЭЭЗЭНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ ИС ЗҮЙН ДЭД ХОРОО

Гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөл

Гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөл

Нийтлэгдсэн огноо: 2025-08-25

Хуулийн төсөлд санал өгөх

Гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөл	Хавсралт файл
Төслийн файл	Харах
Төслийн дэлгэрэнгүй танилцуулга	Харах
Үзэл баримтлал	Харах
Товч танилцуулга	Харах
Дагалдах хуулиуд	Харах
Тандан судалгаа	Харах
Үр нөлөөний үнэлгээ	Харах
Зөрдлын тооцоо	Харах

**ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСӨЛД БАЙГУУЛЛАГУУДААС
ИРҮҮЛСЭН САНАЛЫН ТОВЬӨӨГ**

Д/д	Санал ирүүлсэн	Саналын утга	Саналыг тусгасан байдал
1.	Улсын Дээд Шүүх 2025.11.07 01/3555	1. "бүтэн өнчин хүүхэд"-ийн талаар төсөлд тусгасан нэр томьёоны тайлбарыг зөв, үндэслэл бүхий тодорхойлох шаардлагатай талаарх өмнөх саналаа дахин илэрхийлж байна. Тухайн хүүхэд Гэр бүлийн тухай хуульд заасан "бүтэн өнчин хүүхэд"-д гэдэгт хамаарахыг шүүх тогтоох эсэх, тогтоох бол урьдчилсан нөхцөл, үндэслэл, үүсэх үр дагаврыг хэрхэн шийдвэрлэх зэргийг тухайлан хуульчлах нь хүүхдийн эрхийг хамгаалахад ач холбогдолтой юм. 2. "Гэр бүлийн гишүүн" гэдэгт гэрлэгчид, гэрлэгчдийн хамтран амьдарч байгаа төрсөн, дагавар, үрчлэн авсан хүүхдийн талаар заасан боловч үүнд Донорын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5-д заасан аргаар төрсөн хүүхэд хамаарах эсэх нь тодорхойгүй үлдсэн байгааг нэмж оруулах. "...төрсөн, дагавар, үрчлэн авсан хүүхэд..."-ийн эрх, тэтгэвэр тогтоох, үрчлүүлэх, үрчлэн авах, гэр бүлийн гишүүнд хамаарах эсэх зэрэг зохицуулалтад Донорын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5-д заасан аргаар төрсөн хүүхэд хамаарах эсэхийг тусгах нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.1.3 дахь хэсгийн "... тодорхой, ойлгомжтой байх..." шаардлагад нийцэх юм. 3. Төслийн 15 дугаар зүйлээр "Гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн нэг гишүүнд ногдох эд хөрөнгийг тодорхойлох"-оор байгаа хэдий ч уг зүйл гэрлэгчдээс бусад гишүүдэд хамаарах эсэх нь ойлгомжгүй байна. Хуульд "гэр бүлийн гишүүн"- тэй холбоотой зохицуулалтыг оруулахдаа "гэрлэгчид", "гэрлэгчдийн хүүхэд", "гэрлэгчдийн хамт амьдарч байгаа төрөл, садангийн хүн"-д хамаарах тохиолдлыг зааглан, тодорхой, ойлгомжтой, бусад хуультай уялдуулан тусгах нь эдгээр этгээдийн эрх зүйн байдлыг тодорхойлох, асрамжийн болон бусад асуудлыг шийдвэрлэхэд чухал юм. Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Гэр бүлийн тухай хуулийг	Бүтэн өнчин хүүхэд нэр томьёо Нийгмийн халамжийн тухай хуульд бий. Хуулийн төслөөр энэхүү нэр томьёог хүүхдийн эрх, ашгийн төлөө үндэслэл бүхий байдлаар өргөжүүлсэн. Донорын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5-д заасан аргаар төрсөн хүүхэд нь төрсөн хүүхэд гэж үзэж, гэрлэгчид эцэг, эхээр бүртгүүлэхээр төсөлд тусгасан тул энэ заалтад заасан төрсөн хүүхэд гэдэгт багтана. Гэр бүлийн бусад гишүүн хамаарна.

	боловсронгүй болгох үзэл баримтлалд нийцүүлэн өмнөх саналаа мөн дэмжиж байна. 4.Хуулийн үзэл баримтлалаас үзвэл Гэр бүлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-иар нөхөн үржихүйн тусгай аргыг хэрэглэж "хүүхэд төрүүлэх" асуудлыг зохицуулахааргүй байна. Донорын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5 дах хэсэгт зааснаар эрүүл мэндийн шалтгаанаар өөрөө жирэмслэх, ураг тээх, хүүхэд төрүүлэх чадваргүй нь эмнэлгийн дүгнэлтээр тогтоогдсон эмэгтэйд тээгч эхээр дамжуулан хүүхэдтэй болох боломжтой тул төслийн 27.1 дэх хэсгийг уг аргаар төрүүлсэн хүүхдийн "эцэг, эхийг тогтоох" агуулгаар найруулах шаардлагатай. 5.Донорын тухай хуульд заасны дагуу хүүхэдтэй болсон, гэрлээгүй эмэгтэйн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох, асуудлыг хэрхэн зохицуулахыг тодорхой, нэг мөр болгох нь ач холбогдолтой юм. Тухайлбал, төслийн 24.6, 27.3, 27.5-т "гэрлэгчид" гэж, 27.4-т "...эхнэр эсхүл нөхөр..." гэж заажээ. 6. Төслийн 4.1.14-т "...нөхөн үржихүйн туслах технологийг ашиглаж хүүхэдтэй болох.." гэснийг тайлбарласан боловч 24.7-д "технологи", 27-д "арга" гэсэн нэр томъёо хэрэглэсэн нь ойлгомжгүй байдал үүсгэхээр байгааг, 27.2 дахь хэсэгт Донорын тухай хуулийн 18.7 дахь хэсгийг үндэслэл болгосон боловч уг зүйлд "...өөр хүний бэлгийн эсийг ашиглах.." тухай бус, харин "гэрээний загварыг батлах" эрх бүхий этгээдийг тодорхойлсон, зохицуулалт байгааг анхаарах. Дээр дурдсантай холбогдуулан, нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж хүүхэд төрүүлэх асуудлаар Улсын дээд шүүхээс өмнө өгсөн "...шинэ зохицуулалтын хувьд зорилго, мөн чанарыг тодорхой илэрхийлэхийн тулд Донорын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5-д заасан хэм хэмжээтэй уялдуулан зохицуулах... нөхөн үржихүйн аргыг хэрэглэх нь тодорхой үндэслэлтэй байх... хуулиар хязгаарлагдах... сөрөг үр дагавраас сэргийлэх..." саналаа дахин гаргаж байна.
Саналыг тусгасан.	Хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлээр ийм аргаар төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох агуулгыг тусгасан. Энэ хүрээнд хүүхэдтэй болох талаар тусгасан 27.1, 27.2 дахь хэсгийг нэгтгэж энэ тохиолдолд гэрлэгчид эцэг, эх нь байна гэх агуулгаар өөрчлөв.
Гэрлэгчид ийм аргаар хүүхэдтэй болох боломжтой.	
Донорын тухай хуулийн 18.7-д заасан гэрээний дагуу донор бэлгийн эс ашиглаж хүүхэдтэй болох боломжтой тул хуулийн төслөөр энэ тохиолдолд гэрлэгчид эцэг, эх нь байна гэх агуулгыг бий болгосон.	

	7.Эрх зүйн харилцаа "дуусгавар болсонд тооцогдох", "дуусгавар болох" нь хоорондоо ялгаатай ойлголт тул одоо хүчин төгөлдөр байгаа Гэр бүлийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1, 11.2 дахь хэсгийн зохицуулалтыг төсөл боловсруулахдаа анхаарах.	Саналыг тусгасан.
	8.Төслийн 65.7, 69.7 дах хэсгийг хооронд уялдуулах, Иргэний хуулийн 24.3 дахь хэсгийн зохицуулалтад төслийн 10.1.1 дэх хэсгийг нийцүүлэн найруулах шаардлагатай байна.	Саналыг тусгасан.
	Хүүхдийн асрамжийн талаарх 13.8 дахь хэсэгт "...талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол..." гэж нэмснийг хасаж өмнөх төсөлд тусгасан байдлаар үлдээх эсхүл "тохиролцсон байдлыг асрамж тогтоохдоо харгалзан үзэх " агуулгаар оруулах нь ач холбогдолтой юм.	Саналыг тусгасан.
	Гэрлэлт цуцлах, хүүхдийн асрамж тогтоолох, тэтгэлэг гаргуулах асуудлыг шийдвэрлэсэн шүүхийн шийдвэр нь Иргэний хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.2.-т зааснаар иргэний эрх зүйн харилцааг үүсгэх үндэслэл болдог тул эдгээр асуудлаар зохигчид эвлэрэн хэлэлцэж тохиролцсон, хариуцагч нэхэмжлэлийн шаардлагыг хүлээн зөвшөөрсөн тохиолдолд хэргийг хялбаршуулсан журмаар хянан хэлэлцэж болохгүй. /УДШ-ийн 2018-11-25-ны өдрийн 46 дугаар тогтоолын 9.3.3, 9.3.4/	Саналын зарчмын хувьд тусгасан.
	Гэрлэлт цуцлахад хүүхдэд тэтгэлэг тогтоох, хүүхдийн асрамж болон бусад асуудлыг хуульд нарийвчлан тусгах хэрэгцээ шаардлага байгаагаас гадна гэрлэлт цуцлах хүртэл хугацаанд хүүхдэд тэтгэлэг тогтоох, асрамжийн асуудлыг шийдвэрлэх зайлшгүй шаардлага практик дээр үүсдэг. Хуулийн төсөлд хүүхдийн асрамж тогтоох, асрамж тогтоосны дараа үүсэх магадлалтай маргаатай асуудлыг нэг мөр шийдвэрлэх, хүүхдэд зориулсан нэмэлт зардал зэргийг тодорхой зохицуулах шаардлагын талаарх өмнөх саналаа дэмжиж байна.	Саналыг тусгаагүй.
	Төслийн 5.3, 14.1.2, 25.1 дэх хэсгийг хуулийн үзэл баримтлалд нийцүүлэн өмнө төсөлд тусгасан байдлаар үлдээх, мөн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хамаарах 13.12, 13.13-т байгаа заалтыг энэ төсөлд бус, харин Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөлд тусгахаар байна.	Эвлэрүүлэн зуучлал шүүхээс өмнө ба шүүхийн шатанд байгаа тул Гэр бүлийн тухай хуульдаа эвлэрүүлэн зуучлагч мэргэжил, арга зүйн туслалцаа авах асуудлыг үлдээв.

		Гэрлэлт цуцалснаас гэр бүлийн гишүүнд оногдох дундын эд хөрөнгийн маргааныг шүүх шийдвэрлэх, ногдох хэсгийг хэрхэн тодорхойлох зэрэг асуудлыг Гэр бүлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-иар тухайлан, нэг мөр зохицуулахаар оруулах шаардлагатай.	Иргэний хуульд нь үлдээв.
		Гэр бүлийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.2-т "... өмнө гэрлэлтээ цуцлуулсан бөгөөд ... гэрлэлт цуцлахтай холбоотой асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ." гэж заажээ. Нэгэнт өмнө нь цуцлуулсан гэрлэлтийг шүүх дахин цуцлах боломжгүй юм.	Саналыг тусгасан.
		13 дугаар зүйлийн 13.13-т "... эсхүл гурван насанд хүрээгүй хүүхэдтэй,..." гэж заасан нь "гурван насанд хүрээгүй хүүхэд", эсхүл "гурав хүртэлх настай хүүхэд"-ийн аль нь ч байж болохоор салаа утгатай ойлгогдож байна.	Саналыг тусгасан.
2.	Нийслэлийн иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн тамгын газар 2025.03.27 079	Гэр бүлийн тухай хуульд гэрлэгчдийн өр зээлийг хэрхэн шийдвэрлэх талаар огт тусгаагүй байна. Гэр бүл цуцлах үед зарим гэрлэгчдэд эд хөрөнгөөс гадна өр зээл /ипотекийн зээл г.м/ үлддэг. Иймд өр зээлийг хэрхэн хуваах, цаашид өр зээлийг хэн нь хариуцан барагдуулах талаар зайлшгүй хуулийн зохицуулалт шаардлагатай. Мөн зээлдүүлэгчийн хууль ёсны эрх, ашигт хэрхэн нөлөөлөхийг харгалзан үзвэл зохино.	Саналыг тусгасан.
3.	Шүүхийн ерөнхий зөвлөл 2025.10.31 01/1777	10 дугаар зүйлийн 10.1.4 дэх заалт, 12 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг Гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсийн өөрчлөлтөө улсын бүртгэлд бүртгүүлэх үед гэрлэгчид нь 18 хүртэлх насны хүүхэдтэй тохиолдолд гэрлэлтийг ямар журмаар цуцлах талаар хуульд нарийвчлан зохицуулах Саналын үндэслэл тайлбар: Хуулийн төслийн 10 дугаар зүйлийн 10.1-т "Гэрлэлтийг дараах тохиолдолд дуусгавар болсонд тооцно:", 10.1.4-т "Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд заасны дагуу гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсийн өөрчлөлтөө иргэний улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлсэн" гэж гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсээ өөрчилж улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн тохиолдолд гэрлэлтийг захиргааны	Мэс заслын аргаар хүйсээ өөрчилсөн гэрлэгчийн хувьд гэрлэлт нь ижил хүйсний гэрлэлт болж байгаа нь гэрлэлт дуусгавар болох үндэслэл болно. Монгол Улс ижил хүйсний гэрлэлтийг хүлээн зөвшөөрдөггүй. Иймд бусад хүүхэдтэй холбоотой, дундын эд хөрөнгөтэй холбоотой асуудлаар шүүхэд хандан шийдвэрлүүлнэ.

	журмаар цуцлахаар тусгажээ. Харин төслийн 12.1-т "Гэрлэлтийг захиргааны журмаар цуцлах гэж гэрлэлтээ цуцлуулахыг харилцан зөвшөөрсөн, 18 хүртэлх насны хүүхэдгүй, хөрөнгийн маргаангүй гэрлэгчид энэ тухай хүсэлтээ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд заасны дагуу гаргаж, гэрлэлт дуусгавар болсны бүртгэлд бүртгүүлэхийг ойлгоно" гэж тусгасан буюу 18 хүртэлх насны хүүхэдтэй тохиолдолд гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлахаар зохицуулсан байна
	13 дугаар зүйлийн 13.2 дахь хэсэг "Энэ хуулийн 10.1.4-т заасны дагуу гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсийн өөрчлөлтөө иргэний улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлж, гэрлэлт дуусгавар болсон бөгөөд энэ хуулийн 12.1-д заасан гэрлэлт цуцлахаас бусад асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ" гэж өөрчлөх. Саналын үндэслэл тайлбар: Хуулийн төслийн 13.2 дахь хэсэгт зааснаас үзвэл 10.1.4, 13.1-т зааснаас бусад асуудлыг шүүх шийдвэрлэхээр буюу уг 2 заалтад хамаарах асуудлыг шүүхийн бус журмаар шийдвэрлэхээр харагдаж байна. Гэтэл 13 дугаар зүйлийн 13.1-т "Энэ хуулийн 12.1-д заасан захиргааны журмаар гэрлэлт цуцлахаас бусад тохиолдолд гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэнэ" гэж захиргааны журмаар гэрлэлт цуцлахаас бусад тохиолдлыг шүүх шийдвэрлэхээр тусгасан байгаа нь агуулгын хувьд зөрчилдөж байна.
	13 дугаар зүйлийн 13.6 дахь хэсэг "хэрэв өмгөөлөгчтэй бол өмгөөлөгчийн байлцуулна" гэснийг "өмгөөлөгч байлцуулна" гэж өөрчлөх Саналын үндэслэл тайлбар: Гэрлэгсдийн өөрсдийн сонгон авсан өмгөөлөгч нарыг хүүхэд асуухад оролцуулахгүй, хөндлөнгийн өөр өмгөөлөгч оролцуулж асуух нь хүүхдийн саналд нөлөөлөхгүй. 14 зүгээр зүйлийн 14.1.2 дахь заалт "шүүх тогтоосон" гэснийг хасах
	21 дугаар зүйлийн 21.1.2 дахь заалт "таваас доошгүй жилийн хугацааны туршид тогтмол хамтран амьдарсан гэснийг "гурваас доошгүй жилийн хугацааны туршид тогтмол хамтран амьдарсан" гэж өөрчлөх.
	Саналыг тусгасан.
	Саналыг зарчмын хувьд тусгасан. Гэр бүлийн хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төслийн холбогдох зохицуулалттай нийцүүлэв.
	Саналыг зарчмын хувьд тусгасан.
	Саналыг тусгаагүй.

	22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсэг “...гэрлэлтийн гэрээг харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр байгуулж болно.” гэдгийг гэрлэж байгаа тохиолдолд заавал гэрээ байгуулахаар өөрчлөх Саналын үндэслэл тайлбар: Хуульд тус зохицуулалтыг тусгахгүй бол гэрлэлтийн хариуцлага алдагдаж байна. Гэр бүл салалт их байна, хүүхэд хохирч байна. Зөвхөн дундын эд хөрөнгийг нь хуульд заасны дагуу шийдээд бусад хариуцлагын тогтолцоо байхгүй болно. Гэрлэлтийн гэрээг байгуулахдаа Монголын хуульчдын холбооны эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх төвийн хуульчтай уулзах, нийслэл болон орон нутагт гэр бүлийн бүртгэлийн албанд сэтгэл зүйч, гэрлэлтийн хуулийн мэргэжилтэн заавал байхаар байхаар зохицуулалт хийх саналтай. Төсөв мөнгө зэрэг хүндрэлтэй зүйлүүд байх боловч гэр бүлийг чанаржуулах, гэр бүлийн хөгжил, цаашдын хариуцлагад эерэгээр нөлөөлнө.	Саналыг тусгаагүй. Гэрээ нь талуудын хүсэл зоригийн илэрхийлэл тул гэрээ байгуулах эсэхээ гэрлэгчид шийднэ.
	22 дугаар зүйлийн 27.6 дахь хэсэг 27.6 дахь заалт 2 удаа давхацсан байна. Мөн эхний 27.6 дахь "Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглах гэрээ байгуулсан үр хөврөлийн донор, эсхүл тээгч эмэгтэй өөрийгөө эцэг, эхээр тогтоолгох нэхэмжлэл гаргах эрхгүй" гэх заалт нь тус хуулийн 27.6-д заасан "Тээгч эмэгтэйн энэ хуулийн 27.3-т заасан хүүхдийн эцэг, эхийг хүүхдийн эрх ашиг сонирхлыг хамгаалж, хүчирхийлэлгүй, эсхүл тогтвортой гэр бүлийн орчинд өсгөж чадахгүй нөхцөл байдал бий болсон гэж үзэж, хүүхдийг өөрийн төрсөн хүүхдээр тогтоолгох нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэнэ" гэх заалттай зөрчилдөж байх тул хасах.	Саналыг зарчмын хувьд тусгасан.
	47 дугаар зүйлийн 47.1.3 дахь заалт "Гэрлэлтээ цуцлуулснаас хойш нэг жилийн дотор өөрийн буруугүй үйлдлээс хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан бол" гэдгийг хасах Саналын үндэслэл тайлбар: Учир нь нэгэнт гэрлэгчдийн үүрэг дуусгавар болсны дараа ямар нэгэн эрсдэл учирсан тохиолдолд тэтгэлэг гаргуулах нь шударга ёсны зарчимд нийцэхгүй. Ж нь: авто ослын улмаас хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан бол буруутай жолооч нь хариуцлага хүлээнэ, үйлдвэрлэлийн ослын улмаас хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан бол буруутай үйлдвэр хариуцлага хүлээнэ гэх мэт	Саналыг тусгах шаардлагагүй.

4.	49 дүгээр зүйл “Ялаас чөлөөлөх өвчний жагсаалтад орсон оногор хөдөлмөрийн чадвар алдалт тогтоолгосон, хөдөлмөрийн чадвараа 50 болон түүнээс дээш хувиар алдсан, халамжийн тэтгэврээс өөр орлогогүй иргэний хүүхдэд төлөх тэтгэлгийн хэмжээ нь тухайн иргэний сард авч буй халамжийн тэтгэврийн 50 хувиар тогтооно” гэх заалтыг Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 49 дүгээр зүйлийн 49.9 дэх заалт болгон нэмж оруулах	Саналыг зарчмын хувьд тусгасан. Амьжиргааны доод түвшний хэмжээнээс багагүй байна.
	49 дүгээр зүйлийн 49.3 дахь хэсэг “Цалин хөлснөөс өөр орлогогүй хариуцагчаас гаргуулах тэтгэлгийн хэмжээ нь түүний сарын цалин хөлс түүнтэй адилтгах орлогын 30 хувиас хэтрэхгүй байна” гэж өөрчлөх Учир нь амьжиргааны баталгаажих доод түвшин, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ нь харьцангуй өөр ойлголт учир цалин хөлснөөс өөр орлогогүй хариуцагчаас гаргуулах тэтгэлгийн хэмжээг түүний сарын цалин хөлс түүнтэй адилтгах орлогын 50 хувиар тооцох нь хариуцагчаас гаргуулах тэтгэлгийн хэмжээ харилцан адилгүй тогтоогдох үндэслэл бүрдэхээр байна.	Саналыг тусгаагүй.
	65 дугаар зүйлийн 65.2.2 дахь заалт “хүндэтгэн үзэх шалтгаан” гэдгийг тодорхойлох	Саналыг тусгаагүй.
	1.Тус хуулийн төсөлд хүүхэд үрлүүлэх, хүүхэд үрчлэлттэй холбоотой маргааныг шүүх харьяалан шийдвэрлэхээр зохицуулалтыг нэмж тусгах. 2. Мөн хуулийн төсөлд хамтран амьдрахтай холбоотой зохицуулалтыг нарийвчлан зохицуулж, хамтран амьдрагчдын харилцаа дуусгавар болоход хүүхдийн тэтгэлгийг хэрхэн тогтоох талаар зохицуулалт нэмэх.	Саналыг тусгасан. Саналыг зарчмын хувьд тусгасан.
	3. Мөн хуулийн төсөлд гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих талаар төрийн чиг үүргийг нэмэх. 4. Тус хуулийн төсөлтэй холбогдуулан гэр бүлийн маргааныг шийдвэрлэх тусгайлсан шүүхийн талаар зохицуулалтыг судлан үзэх. 5.Гэрлэлтийн гэрээний төрлүүд, гэрлэлтийн гэрээг үндэслэн гэр бүл цуцлахад тавигдах нөхцөл шаардлагыг тодорхой болгох.	Саналыг тусгаагүй. ГБХНХЯамнаас боловсруулж байгаа Гэр бүлийг дэмжих тухай хуулийн төслөөр зохицуулах асуудал болно. Саналыг тусгаагүй. Тусдаа хуулиар зохицуулж байгаа харилцаа болно. Саналыг зарчмын хувьд тусгасан.

Монголын хуульчдын
холбоо
2025.03.24
2/298

		6.Гэрлэгсдийн болон гэр бүлийн гишүүдийн хооронд үүсэх өв залгамжлалын асуудлыг Иргэний хуульд нийцүүлэн тусгайлан шинээр бүлэг болгон зохицуулах.	Саналыг тусгаагүй. Өв залгамжлалыг Иргэний хуулиар зохицуулдаг.
	Хүний эрхийн үндэсний комисс 2025.05.15 01/880	1. Төслийн 3 дугаар зүйлийн 3.2 дахь хэсэгт "Хүнийг гэрлэхэд үндэс, угсаа, хэл арьсны өнгө, шашин шүтлэгээр ялгаварлан гадуурхахыг хориглоно." гэснийг "Хүнийг гэрлэхэд үндэс, угсаа, хэл арьсны өнгө, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхахыг хориглоно." гэж өөрчлөн найруулах; Үндэслэл, шаардлага: Монгол Улсын Үндсэн хууль, Хүний эрхийн Түгээмэл Тунхаглалд нийгмийн бүхий л харилцаанд аливаа хэлбэрээр ялгаварлан гадуурхахыг хориглосон байдаг. Практикт хөгжлийн бэрхшээл, нийгмийн гарал, байдлаар нь ялгаварлан гадуурхах, дорд үзэх хэвшмэл ойлголт, хандлага байсаар байна. Судалгаагаар 20-49 насны гэр бүлийн хосууд хоёулаа хөгжлийн бэрхшээлтэй 1,782 гэр бүл байгаа нь нийт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн 2 орчим хувь нь юм. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд хоорондоо гэр бүл болох түгээмэл ба энэ нь бусад хүний зүгээс хөгжлийн бэрхшээлээр нь ялгаварлах, дорд үзэх үзэл хандлагатай ихээхэн холбоотой байна. 2. Төслийн 10 дугаар зүйлийн 10.2 дахь хэсэгт "...хөдөлмөрийн чадваргүй..." гэснийг "...хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан..." гэж өөрчлөн найруулах; Үндэслэл, шаардлага: Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1 дэх хэсэгт хөдөлмөрийн чадвар алдалтыг 70-аас дээш хувиар буюу бүрэн, 50-69 хүртэл хувиар буюу хагас(хэсэгчлэн) алдсан гэж үзэж хөдөлмөрийн чадвар алдсаны тэтгэвэр тогтоохоор заасан. 3. Төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.6 дахь хэсэгт "Энэ хуулийн 13.5-д заасны дагуу хүүхдийн саналыг авахдаа нийгмийн ажилтан, хэрэв өмгөөлөгчтэй бол өмгөөлөгчийг байлцуулна" гэсний дараа "эсхүл сэтгэл зүйч" гэж нэмэх; Үндэслэл, шаардлага: Гэрлэлт цуцлах үйл явц нь хүүхдийн сэтгэл зүйд сөргөөр нөлөөлдөг тул хүүхдээс санал авахдаа	Саналыг тусгаагүй. Үндсэн хуулиар зохицуулсан. Саналыг тусгасан. Саналыг тусгасан.

	сэтгэл зүйчийг байлцуулах нь хүүхдийг цочрол, гэмтэл авахаас сэргийлэх ач холбогдолтой.	
	4. Төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.14 дэх хэсгийг "Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 5.1.1-д заасан гэмт хэрэг, зөрчлийн хохирогч болсон, гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгдсэн тухай үндэслэл бүхий гомдлыг эрх бүхий байгууллага шалгаж байгаа, уг үйлдэл нь тогтоогдсон тохиолдолд энэ хуулийн 13.13 хэсэг нь хамаарахгүй." гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг тусгасан.
	5. Энэ хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.8 дахь хэсгийг "Шүүх хүүхдийг эцэг, эхийн нэг нэгний асрамжид байлгах талаар шийдвэрлэхдээ хүүхдийн амьдарч байгаа нөхцөлийг дордуулахгүй байх, хүүхдийн хүсэл сонирхол, сурах, хөгжихөд тааламжтай нөхцөл, эцэг, эхийн "хувийн зан төлөв"-ийг тодорхойлох сорилыг мэргэжлийн сэтгэл зүйч, шинжээчийн дүгнэлтийг харгалзан үзнэ" гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг зарчмын хувьд тусгасан.
	6. Төслийн 15 дугаар зүйлд "Шүүгч гэрлэлт цуцлах тухай хэрэг үүсгэсэн даруйд дараах арга хэмжээг урьдчилан хэрэгжүүлнэ." гэж нэмэх; 15.3.1. насанд хүрээгүй хүүхэд болон хөдөлмөрийн чадваргүй эцэг, эхийг тэжээн тэтгүүлэх; 15.3.2. насанд хүрээгүй хүүхдийг эцэг, эхийн хамгаалалтад байх хуваарийг тогтоох; 15.3.3. орон сууц болон хамтран өмчлөх дундын өмч, үл хөдлөх эд хөрөнгийг өмчлөх эрхийг бусдад шилжүүлэх, худалдах, бэлэглэх, захиран зарцуулахыг хориглох захирамж гаргана Үндэслэл, шаардлага: Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 129 дүгээр зүйлд "шүүгч шаардлагатай гэж үзвэл гэр бүлийн холбогдолтой хэрэг хянан шийдвэрлэхдээ дараах арга хэмжээг урьдчилан авахаар захирамж гаргаж болно." гэжээ. Гэвч талуудын хууль, эрх зүйн мэдлэг дутмагаас хүсэлт гаргаж, урьдчилсан арга хэмжээг тэр бүр авдаггүй, гэр бүл цуцлалтын дундаж хугацаа хэт урт сунжирснаас хүүхдийн сурч боловсрох, зохистой орон байраар хангагдах, тэжээн тэтгүүлэх асуудал орхигддог тул шүүгч гэр бүл цуцлалтын хэрэг үүсгэсэн даруйд дараах асуудлыг эхний ээлжид яаралтай шийдвэрлэх шаардлагатай байна.	Саналыг тусгаагүй. Процесс хуулийн асуудал.

	7. Төслийн 15 дугаар зүйлд "Шүүгч гэрлэлт цуцлах тухай хэрэг үүсгэсэн даруйд дараах арга хэмжээг урьдчилан хэрэгжүүлнэ." гэж нэмэх; 15.3.1. насанд хүрээгүй хүүхэд болон хөдөлмөрийн чадваргүй эцэг, эхийг тэжээн тэтгүүлэх; 15.3.2. насанд хүрээгүй хүүхдийг эцэг, эхийн хамгаалалтад байх хуваарийг тогтоох; 15.3.3. орон сууц болон хамтран өмчлөх дундын өмч, үл хөдлөх эд хөрөнгийг өмчлөх эрхийг бусдад шилжүүлэх, худалдах, бэлэглэх, захиран зарцуулахыг хориглох захирамж гаргана	Саналыг тусгаагүй. Процесс хуулийн асуудал.
	8. Төслийн 21 дүгээр зүйлд "хамтран амьдрагчдын хамтын амьдрал дуусгавар болох тохиолдолд хамтран амьдрагчдын хэн нэг нь дундын өмчийн хөрөнгөөс өөрт ногдох хэсгийг Иргэний хуульд заасны дагуу шаардах эрхтэй. Хамтран амьдрагчийн хэн нэг нь нас барсан бол өвлөх эрхийн асуудлыг Иргэний хуулийн дагуу шийдвэрлэнэ." гэж нэмж тусгах; Үндэслэл, шаардлага: Хуулийн төслийн 21.1-т "...хамтын амьдрал дуусгавар болсноос үүсэх хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэх..." гэснээс үзэхэд дундын хөрөнгө бий болсон тохиолдолд хамтран амьдрагчид болон төрсөн, үрчилсэн, дагавар хүүхдийн өмчлөх, өөрт ногдох хэсгийг шаардах эрхийг тусгаагүй байх тул уг асуудлыг хуульд тусгах шаардлагатай байна. Мөн хамтран амьдрагчийн хэн нэг нь нас барсан тохиолдолд дундын хөрөнгийн өвлөх эрхийн асуудлыг орхигдуулсан нь тэдний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хангахгүй орхиж байна.	Саналыг тусгаагүй. Хамтран амьдрагчийн хооронд өвийн харилцаа үүсэхгүй.
	9. Төслийн 21 дүгээр зүйлийн 21.3 дахь хэсэгт "...тэдний хүүхэд..." гэснийг "...төрсөн болон үрчилсэн хүүхэд..." гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.
	10. Төслийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсгийг "...гэрлэхийг хүсэгчид болон гэрлэгчид харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр гэрлэлтийн гэрээ байгуулж болно." гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.
	11. Төслийн 23 дугаар зүйлийн 23.1 дэх хэсэгт дараах агуулгыг нэмж тусгах. 23.1.5. гэр бүлийн гишүүдийн эрх, үүрэг, хариуцлага; 23.1.6. үр хүүхдээ асран хамгаалах, хүмүүжүүлэх нөхцөл;	Саналыг тусгаагүй. Гэрлэлтийн гэрээгээр зөвхөн эд хөрөнгийн асуудлыг зохицуулдаг болно.

	23.1.7 гэр бүлийн орлогоос ашиг хүртэх, захиран зарцуулах нөхцөл. Үндэслэл, шаардлага: Сүүлийн үед гэрлэлтийн гэрээ байгуулах хандлага ихсэж байна. Уг гэрээгээр зөвхөн эд хөрөнгийн эрх, үүргийг зохицуулах нь гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэхэд хязгаарлагдмал юм. Гэр бүлийн тухай хуульд гэр бүлийг гэрлэлтийн үр дүнд бий болсон, эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн эрх, үүргээр холбогдсон хамтын амьдрал бүхий гэр бүлийн гишүүд гэж тодорхойлсноос үзэхэд гэрлэлтийн гэрээнд хамаарах агуулгыг өргөжүүлэх нь зүйтэй юм. 12. Төслийн 23 дугаар зүйлд "Гэрлэгчид хуулийн 23.1-т заасан гэрлэлтийн гэрээний агуулгаас гэрээний нөхцөлийг харилцан тохиролцоно." 13. Төслийн 27 дугаар зүйлийн 27.6 дахь хэсэгт "Гэрээний үүргээ биелүүлээгүй, хууран мэхлэх үйлдэл гаргасан үр хөврөлийн донор болон тээгч эхэд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг холбогдох хуульд тусгах; 14. Төслийн 48 дугаар зүйлийн 48.5 дахь хэсэгт "Хүүхдийн тэтгэлгийн сан" байгуулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх; Үндэслэл, шаардлага. Шүүхээс тогтоосон хүүхдийн тэтгэлгийг хугацаанд нь төлөхгүй байгаа болон эцэг, эх, асран хамгаалагчийн хүүхдээ хүмүүжүүлэх, тэжээн тэтгэх хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэхгүй этгээдэд хүлээлгэх хуулийн хариуцлагыг чангатгах, нөхөн төлөгдөх нөхцөлтэй "хүүхдийн тэтгэлгийн сан" байгуулах нь хүүхдийн наад захын хэрэгцээг хангах, сурч боловсрох, зохистой орон байраар хангагдах, тэжээн тэтгүүлэх эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлнэ. 15. Гэр бүл цуцалсны дараах сэтгэл заслын үйлчилгээнд гэрлэгчид, гэр бүлийн гишүүдийг заавал хамруулах зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгах; Үндэслэл, шаардлага: Гэрлэлт цуцлалт 2021-2023 онд жил бүр өсөж, нийт 12,743 болсон бөгөөд 2021 оныг 2023 онтой харьцуулахад 28.8 хувиар өсжээ. Гэр бүл цуцлалтын 9,535 нь зан харьцаа таарамжгүй гэх шалтгаан эзэлж байгаа нь нийт гэрлэлт цуцлалтын 74.8 хувь буюу хамгийн өндөр дүн байна. Эдгээрээс зан харьцаа таарахгүй, гэр бүлийн тогтворгүй байдал болон бусад шалтгаанаар гэрлэлт цуцалж байгаагийн цаана ямар шалтгаан, асуудлууд нуугдаж буй талаар
	Саналыг тусгаагүй. Энэхүү асуудлыг Донорын тухай хуулиар зохицуулна.
	Саналыг тусгаагүй. Харин Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд тусгасан.
	Саналыг тусгаагүй. Гэр бүлийг дэмжих тухай хуулийн төслийн зохицуулах харилцаанд оруулах асуудал.

	нарийвчилсан судалгаа, мэдээлэл байхгүй байна. Гэрлэлтээ цуцлуулсны дараах эхнэр, нөхрийн хоорондын таарамжгүй харилцаа нь тэдний сэтгэл зүйд сөргөөр нөлөөлж үр хүүхдийнхээ өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагаа биелүүлэхгүй байх, хүүхэдтэй харилцах харилцааг таагүй болгох, улмаар хүүхдийнхээ эрхийг зөрчих байдалд хүргэж байна. Иймд гэр бүл цуцалсны дараа тухайн хүнд зориулсан сэтгэл заслын болон гэр бүлд нь зориулсан зөвлөгөө, үйлчилгээ байх шаардлагатайг илтгэж байна. Мөн хосуудад өгөх зөвлөгөө мэдээлэл хангалтгүй, гэр бүлд чиглэсэн үйлчилгээ сул, ялангуяа сэтгэл зүйч хангалтгүй, төлбөр нь хэт өндөр, гэр бүл цуцалтаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авахгүй байгаа нь гэр бүл салангид нөлөөлж байна.	
	16. Төслийн 28 дугаар зүйлийн 28.5 дахь хэсэгт "Сум, дүүргийн Засаг дарга бүтэн өнчин хүүхдийн хөрөнгөд эрхлэн хамгаалагчийг тогтоож, гэрээ байгуулан биелэлтэд хяналт тавих үүрэгтэй." гэж нэмж тусгах; Үндэслэл, шаардлага: Бүтэн өнчин хүүхдийг түүний төрөл садан эсхүл асрамж халамжийн төвд шилжүүлж байгаагаас үл хамааран өмч, өвлөгдөх эд хөрөнгө байгаа эсэхийг тогтоох, тогтоогдсон тохиолдолд хэн, хэдий хугацаанд, ямар журмын дагуу хамгаалах зэрэг асуудлуудыг дэлгэрэнгүй зохицуулах, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох шаардлагатай. Комиссоос хийсэн "Хагас болон бүтэн өнчин хүүхдийн эрхийн хэрэгжилт" судалгаанд асрамж халамжийн төвд амьдарч байгаа хүүхдүүдээс эд хөрөнгийн талаарх санал асуулгад 12-18 насны 90 хүүхдийн 73% нь мэдэхгүй, 16% нь эд хөрөнгө байхгүй, 11% нь ямар нэгэн эд хөрөнгө байгаа гэж хариулсан нь хүүхдийн өмчлөх, өвлөх эрх зөрчигдөх эрсдэлтэйг илэрхийлж байна.	Саналыг тусгаагүй. Процесс хуулиар шүүхээс тогтоодог.
	17. Төслийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3 дахь хэсгийг "Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эхийн дундаас төрсөн, дагавар болон үрчлэгдсэн хүүхэд нь гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэрлэгчдээс төрсөн хүүхдийн адил эрх эдэлнэ." гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.
	18. Төслийн 31 дүгээр зүйлийн 31.2 дахь хэсгийг "Эцэг, эх нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд хамгаалж, хүүхэдтэй холбоотой асуудлыг шийдвэрлэхэд хүүхэд долоо, түүнээс дээш настай бол түүний саналыг харгалзан хамтын шийдвэр гаргана." гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.

	19. Төслийн 37 дугаар зүйлийн 37.3 дахь хэсэгт "Хүүхэд эцэг, эхээсээ өөр газар амьдарч байгаа эсхүл эцэг, эхийн хэн нэг нь гадаадад байгаа, хорих ял эдэлж байгаа, цэргийн алба хааж байгаа тохиолдолд хүүхэдтэйгээ биечлэн болон цахим хэлбэрээр харилцаж болно" гэж нэмж тусгах;	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.
	20. Төслийн 38 дугаар зүйлийн 38.2 дахь хэсэгт "Эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах тухай нэхэмжлэлийг тухайн хүүхдийн эцэг, эх, төрөл, садангийн хүн, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, харьяалах нутаг дэвсгэрийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллага, албан тушаалтан шүүхэд гаргах эрхтэй." гэж нэмж тусгах;	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.
	21. Төслийн 41 дүгээр зүйлийн 41.2 дахь хэсэгт "Эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах тухай нэхэмжлэлийг тухайн хүүхдийн эцэг, эх, төрөл, садангийн хүн, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, харьяалах нутаг дэвсгэрийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллага, албан тушаалтан шүүхэд гаргах эрхтэй." гэж нэмж тусгах;	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.
	22. Төслийн 41 дүгээр зүйлийн 41.3 дахь хэсэгт "Энэ хуулийн 38.1-д заасан нөхцөл байдал арилаагүй, эсхүл хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдөж болзошгүй гэж үзвэл харьяалах нутаг дэвсгэрийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан тухайн этгээдийн эцэг, эх байх эрхийг хасах, эсхүл эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах хугацааг дахин тогтоолох тухай нэхэмжлэлийг шүүхэд гаргах эрхтэй." гэж нэмж тусгах; Үндэслэл, шаардлага: Хуулийн төсөлд шүүхээс ямар тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах эсхүл хасахыг тусгасан хэдий ч эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах эсхүл хасах нэхэмжлэлийг шүүхэд хэн гаргах талаар зохицуулалтгүй, эрх зүйн хийдлийг бий болгосон байна.	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.
	23. Төслийн 39 дүгээр зүйлийн 39.2 дахь хэсгийг "Шүүхээс эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлаж шийдвэрлэхдээ хүүхдийг тэжээн тэтгэхэд шаардагдах тэтгэлийг гаргуулах асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэнэ." гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг тусгасан.
	24. Төслийн 42 дугаар зүйлийн 42.4 дэх хэсгийг "Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан нь хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүргээс чөлөөлөгдөх үндэслэл болохгүй бөгөөд шүүхээс эцэг, эх байх эрхийг хасаж шийдвэрлэхдээ хүүхдийг тэжээн тэтгэхэд шаардагдах	Саналыг тусгасан.

	тэтгэлгийг гаргуулах асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэнэ." гэж өөрчлөн найруулах; Үндэслэл, шаардлага: Эцэг, эх байх эрхийг шүүхээс хязгаарлаж, хасаж шийдвэрлэхдээ хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг орхигдуулсан байна. Архины хамааралтай, хүүхдээ санаатайгаар асран хамгаалахаас татгалзсан, хүчирхийлэл үйлдсэн үндэслэлээр шүүхээс эцэг, эх байх эрхийг хязгаарласан эсхүл хассан тохиолдолд шүүхийн шийдвэрт заасан хугацаанд хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэх нь зүйтэй юм. Хэрэв эцэг, эх хүүхдийн тэтгэлгийн тухай бүр нь олгохгүй бол улсаас хүүхдэд тэжээгчээ алдсаны тэтгэврийг өгч, эцэг, эхийг Зөрчлийн тухай хуулийн 3.3.1.2 дахь заалтад заасан нийтэд тустай ажил хийлгэх замаар тэтгэлгийг гаргуулах зэргээр хүүхдийн тэтгэлэг олгох сангийн эрх зүйн зохицуулалт бий болгох нь эцэг, эхийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэхээс гадна хүүхдийн дээд ашиг сонирхолд нийцэх юм.
	25. Төслийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсгийг "Эцэг, эх нь насанд хүрээгүй, насанд хүрсэн боловч сургуульд сурч байгаа 21 насанд хүрээгүй, эсхүл хөгжлийн бэрхшээлтэй, хөдөлмөрийн чадваргүй, эсхүл байнгын асаргаа шаардлагатай нь тогтоогдсон хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй." гэж өөрчлөн найруулах;
	26. Төслийн 48 дугаар зүйлийн 48.2 дахь хэсгийг "Эцэг, эх нь энэ хуулийн 48.1-д заасан үүргээ биелүүлээгүй бол хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг харьяалах нутаг дэвсгэрийн хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны болон орон нутгийн байгууллага, хүүхэд, гэр бүлийн нийгмийн ажилтан, сум, баг, хорооны Засаг дарга хамгаалах бөгөөд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдсөн бол хуульд заасны дагуу шүүхэд нэхэмжлэл гаргах үүрэгтэй." гэж өөрчлөн найруулах; Үндэслэл, шаардлага: Хүүхэд хамгааллын тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.1 дэх хэсэгт "Эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг илрүүлэхэд хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны болон орон нутгийн байгууллага, хүүхэд, гэр бүлийн нийгмийн ажилтан, сум, баг, хорооны Засаг дарга санал, санаачилга гаргах, хүүхэд болон хүн, хуулийн этгээдээс гомдол, мэдээлэл хүлээн авах зэрэг

Саналыг тусгасан.

	боломжит бүх аргыг ашиглана." гэж заасныг тул хууль хоорондын уялдаа холбоог анхаарах нь зүйтэй. 27. Төслийн 57 дугаар зүйлийн 57.6 дахь хэсэгт "Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн болон асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн мэдээллийн сан бүрдүүлнэ." гэж нэмж тусгах; Үндэслэл, шаардлага: Хүүхэд хамгааллын тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулиар хүүхэд хамгааллын нэгдсэн сантай байна. Аймаг, нийслэл, дүүргийн хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан байгууллага харьяа нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийн тоо болон хүүхэд хамгааллын үйлчилгээний талаарх дундын мэдээллийн санд үндэслэн хүүхэд хамгааллын үйлчилгээг төлөвлөн хэрэгжүүлэхээр хуульчилсан. Мөн Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хэрэгжилтийн талаарх Монгол Улсын тавдугаар тайлан, илтгэлийг хэлэлцээд НҮБ-ын Хүүхдийн Эрхийн Хорооноос өгсөн зөвлөмжийн 10 дугаар зүйлд "Мэдээлэл цуглуулах тогтолцоог аль болохоор яаралтайгаар үр дүнтэйгээр сайжруулах. Бүх хүүхдийн нөхцөл байдал, нэн ялангуяа эмзэг, хүнд нөхцөлд байгаа хүүхдүүдийн талаар дүгнэлт шинжилгээг сайжруулахын тулд Конвенцын бүх хүрээг хамруулан хүүхдийн нас, хүйс, хөгжлийн бэрхшээл, газарзүйн байршил, яс үндэс, нийгэм- эдийн засгийн байдал зэргийг задаргаагаар мэдээллийг цуглуулах" гэж зөвлөсөн. Эрсдэлт нөхцөлд байсан болон байгаа хүүхдийг мэдээллийн санд бүртгэж, хяналтыг сайжруулснаараа хүүхдийн эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, эрх нь зөрчигдсөн тохиолдолд сэргээн эдлүүлэх боломжтой юм. 28. Төслийн 57 дугаар зүйлийн 57.3 дахь хэсгийг "Энэ хуулийн 55.2, 55.3-т заасан хүний нөхцөл байдлын үнэлгээг сум, хорооны хүүхэд, гэр бүлийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан хийж, дүгнэлт, саналыг сум, дүүргийн Засаг даргад хүргүүлнэ." гэж өөрчлөн найруулах; Үндэслэл, шаардлага: Хууль хоорондын уялдаа холбоог сайжруулж, хуулийн давхардхл, хийдлийг арилгах тухайлбал, Төслийн 57.4, 57.5, 60.1.3, 60.1.4, 60.2.5, 64.4 дахь заалтыг Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлд заасан сум, дүүрэг, баг, хорооны засаг дарга чиг үүрэгтэй нийцүүлэх.	Саналыг тусгасан. Саналыг тусгасан.
--	--	---

	29.Төслийн 57 дугаар зүйлийн 57.7 дахь хэсэгт "Сум, хорооны хүүхэд, гэр бүлийн нийгмийн ажилтан асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хангагдаж байгаа эсэхэд хяналт тавьж, хүүхдийн хөгжлийн тайланг хагас жил тутам сум, дүүргийн Засаг дарга, хүүхэд, гэр бүлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ." гэж нэмж тусгах; Үндэслэл, шаардлага: Хуулийн төсөлд асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа хүүхдийн эрх, ашиг сонирхолд тавих хяналтын асуудлыг орхигдуулсан байна. Хүүхэд хамгааллын тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулиар "сум, хороонд хүүхэд, гэр бүлийн нийгмийн ажилтныг 2025 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн ажиллуулах бөгөөд сум хорооны хүүхэд, гэр бүл нийгмийн ажилтан нь эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг илрүүлэх, мэдээлэл хүлээн авах, бүртгэх, нягтлан шалгах; эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхэд, түүний гэр бүлд үзүүлсэн хүүхэд хамгааллын үйлчилгээний талаарх тайлан, мэдээллийг харьяа хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан орон нутгийн байгууллагад тухай бүр хүргүүлэх; зэрэг үүргийг хүлээхээр хуульчилсантай уялдуулан шийдвэрлэснээр хүүхдийн эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх боломжтой болно.	Саналыг тусгасан.
	30.Төслийн 64 дүгээр зүйлийн 64.5 дахь хэсгийг "Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн, эрхээ урвуулан ашигласан, хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй бол шүүх асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоосон шийдвэрийг хүчингүй болгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх асуудлыг сум, дүүргийн Засаг дарга, Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтны хүсэлтээр шүүх шийдвэрлэнэ" гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг тусгасан.
	31.Төслийн 64 дүгээр зүйлийн 64.4 дэх хэсэгт "Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг шинээр тогтоох асуудлыг энэ хуулийн 57, 58 дугаар зүйлд заасны дагуу шийдвэрлэнэ" гэж нэмэх; Үндэслэл, шаардлага: Комиссоос хагас болон бүтэн өнчин хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч томилсон Засаг даргын 50 захирамжид дүн шинжилгээ хийхэд захирамж харилцан адилгүй байх бөгөөд захирамжийн	Саналыг тусгасан.

	үндэслэл, ямар үндэслэлээр асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг томилж байгаа шалтгаан, хэрэв хүүхэд бүтэн өнчин болсон тохиолдолд өмч хөрөнгийн асуудал, захирамжийн хэрэгжилтэд хяналт тавихтай холбоотой мэдээллийг захирамжид бүрэн тусгаагүй байсныг харгалзан үзэх шаардлагатай байна.	
	32. Төслийн 58 дүгээр зүйлийн 58.1.3, 66 дугаар зүйлийн 66.3.7-д "Сүрьеэ, хүний дархлал хомсдолын вирусийн халдвар, дархлалын олдмол хомсдол, бүхий хүнд" асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоохыг болон үрчлэхийг хориглохоор заасныг "Сүрьеэ, хүний дархлал хомсдолын вирусийн халдвар, дархлалын олдмол хомсдол" гэснийг хасаж ийм өвчтэй хүнийг асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоохдоо тусгай журмаар зохицуулах;	Саналыг тусгаагүй.
	33. Төслийн 64 дүгээр зүйлийн 64.2.10 дахь заалтад "асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч хорих ялаар шийтгүүлсэн" гэж нэмж тусгах;	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.
	34. Төслийн 66 дугаар зүйлийн 66.3.9 дэх заалтад "хүний амьд явах эрхийн, эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын, бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг болон гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэж Эрүүгийн хуульд заасны дагуу ял шийтгэгдэж байсан, эсхүл хорих ял эдэлж байгаа" гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг тусгасан.
	35. Төслийн 68 дугаар зүйлийн 68.3 дахь хэсгийг "Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 55 дугаар зүйлийн 55.2.3 дахь заалтад заасны дагуу улсын байцаагч үрчлүүлсэн хүүхдийн өсөлт хөгжил, нийгэмшил, дасан зохицол, гэр бүлийн амьдралын нөхцөл байдлын тайланг хагас жил тутамд аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ." гэж өөрчлөн найруулах; Үндэслэл, шаардлага: Хүүхэд хамгааллын тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулийн 55 дугаар зүйлийн 55.2.3 дахь хэсэгт "хүүхдийн эрхийн улсын байцаагч нь нэг цэгийн үйлчилгээ, түр хамгаалах байранд байгаа болон хүүхэд асрах хувилбарт үйлчилгээнд хамрагдсан, үрчлэгдсэн хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтэд хяналт тавих" гэж заасан тул хууль хоорондын уялдаа холбоог хангаж, давхардуулж зохицуулахгүй байхад анхаарах шаардлагатай байна. Түүнчлэн, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хэрэгжилтийн талаарх Монгол Улсын	Саналыг тусгаагүй.

	тавдугаар тайлан, илтгэлийг хэлэлцээд НҮБ-ын Хүүхдийн Эрхийн Хорооноос өгсөн зөвлөмжийн 28.с-д "Гэр бүлийн хуулийг шинэчлэн найруулсны зэрэгцээ үрчлэлтийн практикт дэвшил гараагүй байгаад Хороо харамсаж байгаа бөгөөд үрчлэлтэд хяналт тавих, үрчлэлтийн мөрөөр ажиллах гэх мэт үрчлэлтийн бүхий л явцад ил тод байдлыг хангах" гэж зөвлөсөн. Комиссоос Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 23 дахь илтгэлдээ "Үрчлэгдсэн хүүхдийн амьдралын нөхцөл, сурч боловсрох эрхийн хэрэгжилт, эрүүл, аюулгүй орчинд өсөн хөгжиж байгаа эсэхэд үнэлэлт, дүгнэлт өгдөг эсэх нь тодорхойгүй байна. Үрчлэгдсэн хагас болон бүтэн өнчин хүүхдийн дэлгэрэнгүй бүртгэл хөтлөх, хэрэв хүүхдийн амьдралын нөхцөл байдал холбогдох хууль, журмын заалтад нийцэхгүй байгаа нь тогтоогдвол эрсдэлээс сэргийлэх цаашлаад үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох замаар хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах механизмыг илүү боловсронгуй болгох шаардлагатай" гэж дүгнэсэн тул үрчлэлтийн дараах хяналтыг боловсронгуй, ил тод болгох нь зүйтэй.
	36.Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.5 дахь хэсгийг "Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын харьяат гэр бүлд үрчлүүлэхдээ хүүхдийг үрчлэн авах гэж байгаа гэр бүлийн харьяат улсын болон Монгол Улсын эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэй, улс хооронд хүүхэд үрчлэх ажлын туршлагатай итгэмжлэгдсэн байгууллагыг сонгож, хамтран ажиллана." гэж өөрчлөн найруулах; Үндэслэл, шаардлага: Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай Гаагийн конвенцын 9 дүгээр зүйлд "Эрх бүхий төв байгууллагууд өөрсдөө буюу тухайн улсад зохих журмын дагуу итгэмжлэгдсэн болон төрийн байгууллагаар шууд дамжуулан хүүхэд үрчлэн авах явцыг эцэслэн баримтжуулах зорилгоор үрчлэн авах эцэг эхийн болон хүүхдийн байдалтай холбогдох мэдээлэл цуглуулах, хадгалах, солилцох; хүүхэд үрчлэх явцыг дэмжин туслах, хянах, түргэтгэх; улс хооронд хүүхэд үрчлүүлэхтэй холбогдсон туршлагын талаарх ерөнхий тайланг харилцан солилцох; зэрэг асуудлаар холбогдох бүх арга хэмжээг авна" гэж заасан тул олон улсын гэрээ, конвенцод нийцүүлэх нь зүйтэй юм.

Саналыг тусгаагүй.

	37. Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.6 дахь хэсгийг "Гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэнд үрчлүүлэх талаар санал гаргах үүрэг бүхий гадаад үрчлэлтийн орон тооны бус зөвлөл ажиллана." гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг тусгаагүй.
	38. Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.8 дахь хэсгийг "Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлүүлэх тухай шүүхийн шийдвэрийг гардан авснаас хойш ажлын тав хоногийн дотор улсын бүртгэлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, гадаадын иргэний асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага болон үрчлэгч талд мэдэгдэж, шийдвэрийн хувийг хүргүүлнэ." гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг тусгаагүй.
	39. Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.9 дэх хэсэгт "Энэ хуулийн 83.6-д заасан гадаад үрчлэлтийн орон тооны бус зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг хууль зүйн, гадаад харилцааны болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална." гэж өөрчлөн найруулах;	
	40. Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.10 дахь хэсгийг "Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэх хүсэлт гаргасан гадаадын иргэнтэй ярилцлага хийх журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага батална." гэж өөрчлөн найруулах;	Саналыг тусгаагүй.
	41. Төслийн 84 дүгээр зүйлийн 84.3 дахь хэсгийг "Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын харьяат үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хангагдаж байгаа эсэхэд 18 насанд хүртэл Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар, гадаадын иргэний болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага хяналт тавьж, тайланг хагас жил тутамд гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ." гэж өөрчлөн найруулах; Үндэслэл, шаардлага: Засгийн газрын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.15 дахь хэсэгт "Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд гэр бүл, хүүхэд, ахмад настан болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөгжил, нийгмийн хамгааллын асуудал хамаарна" гэж заасан. Мөн Хүүхдийн	Саналыг тусгаагүй.

	эрхийн тухай конвенцын 3 дугаар зүйлийн 3.1 дэх хэсэгт "Нийгмийн хамгааллын улсын буюу хувийн байгууллага, шүүх, захиргааны болон хууль тогтоох байгууллагаас хүүхдийн талаар явуулах аливаа үйл ажиллагаанд юуны өмнө хүүхдийн дээд ашиг сонирхлыг хангахад анхаарлаа хандуулна." гэж заасныг үндэслэн гадаад үрчлэлтийн орон тооны бус зөвлөл Гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэд ажиллах төдийгүй, гадаад үрчлэлтийн журам батлах, гадаадад үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хангагдаж байгаа эсэхэд хяналт тавихад гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллагыг оролцуулах нь зүйтэй юм. Түүнчлэн, үрчлэгдсэн хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтэд хяналт тавихдаа хэвлэмэл тайлангаар дүгнэх эсхүл гэнэтийн байдлаар хүүхдийн орчин нөхцөлд хяналт шалгалт хийх зэргийг нарийвчлан журамлах, хяналтыг тавихдаа төрийн байгууллага болон итгэмжлэгдсэн олон улсын байгууллагын уялдаа холбоо, хамтын ажиллагааг нарийвчлан тодорхойлох шаардлагатай байна.
	42. Төслийн 13.7, 13.12, 28.4, 61.2, 61.4 дэх хэсэгт "... гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны" гэсний өмнө "... харьяалах нутаг дэвсгэрийн ..." гэж нэмж тусгах;
	43. Хүүхдийн эрхийн зөрчил, аливаа төрлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, ангид байх, хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах салбар дундын ажлын уялдаа холбоог сайжруулах үр дүнтэй арга хэмжээ авах хүрээнд уг хуулийн төслийг Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай, Жөндөрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд заасан төрийн байгууллагуудын бүтэц, тогтолцоо, байгууллагуудын чиг үүргийн давхардлыг арилгаж, уялдаа холбоог хангах;
	44. Гэр бүлийн холбогдолтой хэрэг хянан шийдвэрлэх урьдчилсан арга хэмжээний нэг болох Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 129 дүгээр зүйлийн 129.1 дэх хэсгийн 129.1.7-д "зохигчид эвлэрүүлэн зуучлалын журмаар эвлэрэх хугацаа заах" тухай зохицуулалтын хүрээнд эвлэрэх хугацааны үед хүүхэд эцэг, эхийн хэний асрамжид байх, хүүхдийг хэн хамгаалах талаар зохицуулалтыг нэмж тусгах;
	Саналыг тусгаагүй.
	Саналыг агуулгын хувьд тусгасан.
	Саналыг тусгаагүй. Процесс хуулиар зохицуулна.

	45. Хорих ял эдэлж байгаа болон хугацаат цэргийн алба хаагчид зориулан гэр бүл төлөвлөлт, эцэг эх байх, хүүхдийн эрх, хүүхэд хамгаалал, гэр бүлийн тухай зэрэг хууль тогтоомж бусад шаардлагатай мэдээ, мэдээллээр хангаж, сургалт, соён гэгээрүүлэх ажлыг шат дараатай тогтмол зохион байгуулах талаар зохицуулалтыг нэмж тусгах; 46. Төслийн 4.1.14, 24.6, 27 дугаар зүйлд заасан нэр томъёог ижилтгэх, 65.4 дэх хэсэгт заасан хууль эшлэлийн зүйл, заалтыг нягтлах, төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.13, 15 дугаар зүйлийн 15.2, 48 дугаар зүйлийн 48.3, 48.4 дэх хэсгийн агуулга ойлгомжгүй байх тул нарийвчлан тусгах; 47. Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ, конвенц, хүний эрхийн зарчимд нийцүүлж сайжруулан боловсруулах.	Саналыг тусгаагүй. Гэр бүлийг дэмжих тухай хуулийн төслөөр зохицуулна.
		Саналыг тусгасан.
		Саналыг тусгасан.
		Саналыг тусгасан.
		Саналыг тусгасан.
6.	МУИС-ийн Хууль зүйн сургууль 2025.04.21 11/70	1. Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.3-т гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэхээс өмнө гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдахаар заажээ. Гэвч зайлшгүй сургалт авах шаардлагатайгаар хуульчилсан улс орон төдийлөн түгээмэл биш. Мөн түүнчлэн хууль батлагдахаас өмнө сургалтын хөтөлбөрийг бэлтгэж бэлэн болгон, ямар боловсон хүчин хаана хэрхэн сургалтыг явуулах талаар нарийн бэлтгэлүүдийг урьдчилан хийхгүй бол хууль батлагдсаны дараагаар хэрэгжилтийн асуудлууд үүсэх эрсдэлтэй байгааг анхаарах 2. Дэлхийн ихэнх орнууд үнэнч байх үүргийг төдийлөн хуульд тусгаад байдаггүй, Өмнөд Солонгос Улс Үндсэн хуулийн цэцийнхээ шийдвэрээр үнэнч байх үүрэгтэй тусгайлан холбогддог гэр бүлээс гадуурх харилцааны гэмт хэрэг, зөрчлийг Үндсэн хууль зөрчиж байна хэмээн шийдвэрлэсэн байдаг. Бидний хувьд хуулийн төсөлд гэр бүлээ тогтвортой байлгах үүргийг хуульчилсан нь сайшаалтай ч үнэнч байх үүргийг хуульд тусгайлан заасан нь ирээдүйд мөн олон

	асуудлыг үүсгэх эрсдэлтэйг анхаарах Ихэнх хөгжингүй орнууд үнэнч байх үүргийг гэр бүлийн тухай хульдаа тусгайлан хуульчилдаггүй, зан заншил, шашин, ёс зүйн түвшинд зохицуулагдаагүйг анхаарах	
	3.Төслийн 16 дугаар зүйлд гэр бүл болох зорилгогүйгээр гэрлэх талаарх тайлбарыг “гэрлэгчид хамт амьдардаггүй, хоёулаа, эсхүл хэн нэг нь эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус давуу байдал олж авах зорилгоор дүр эсгэж, гэрлэлт бүртгүүлснийг ойлгоно” Энэ нь зарим гэр бүл болох зорилгогүйгээр гэрлэсэн гэрлэлтийг оруулсан шинжтэй буюу хамт амьдардаг дүр эсгэсэн гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр гэрлэлт хэмээн үзэхээр байна. Тохиролдол бүр өөр учир шүүгчид энэ талаар чөлөөтэй шийдвэрлэх боломж олгох үүднээс гэрлэгчид хамт амьдардаггүй гэх хэсгийг тайлбараас хасах нь зүйтэй юм. Эсхүл тайлбарыг бүр мөсөн хасаж шүүгч нөхцөл байдалд тохируулан чөлөөтэй үнэлэх боломжийг олгох нь зүйтэй.	Саналыг тусгаагүй.Хамт амьдардаг дүр эсгэсэн гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр гэрлэлт гэж үзэхгүй байдлаар тусгасан.
	4.Төслийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1-т заасан гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус тооцох нөхцөлүүдэд “ашиг хонжоо олох зорилгоор” хэмээн нэмэх. Учир нь зарим тохиолдолд зөвхөн хариуцлага, хохирлыг гэрлэгчид хамт үүрэхээс зайлсхийж биш мөн ашиг хонжоо олох зорилгоор буюу улсаас өгч буй тэтгэвэр, тэтгэмж, эсвэл албан байгууллага аж ахуйн нэгжээс өгч буй давуу байдлыг эдлэх зорилгоор дүр эсгэн гэрлэлт цуцлах тохиолдлууд байдаг.	Саналыг тусгасан.
	5.21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт гэрлэлттэй адилтгах харилцаанд тооцох нөхцөлүүдийн талаарх зохицуулалтыг хийхдээ эдгээр нөхцөлүүд бүгд бүрдсэн байх шаардлагатай, эсхүл аль нэг нь л үүссэн байхад хангалттай талаар тодорхой харагдахаар хийгээгүй байна. Иймээс 21.1-т “ дараах нөхцөл бий болсон тохиолдолд хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтган тооцож болно” гэснийг “ дараах нөхцөлүүдийн аль нэг эсвэл хэд хэд бий болсон тохиолдолд хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтган тооцож болно” эсхүл “ дараах нөхцөлүүд бүгд хангагдсан тохиолдолд хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтган тооцож болно” хэмээн өөрчлөх нь зүйтэй байна.	Саналыг тусгасан. Бүгд хангаснаар гэрлэлттэй адилтгах харилцаа байхаар тусгалаа.

	6. Хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлийн 27.5-д тээгч эмэгтэй өөрийгөө хүүхдийн эхээр тогтоолгох нэхэмжлэл гаргах эрхгүй талаар тусгажээ. Гэвч зарим тохиолдолд тээгч эх хүүхдийн эцэг эхийг хүүхдийн эрх ашгийг хангалттай хамгаалж, хүчирхийлэлгүй эсхүл тогтвортой гэр бүлийн орчинд өсгөж чадахгүй гэж үзэн хүүхдийг өөрийн төрсөн хүүхдээр тогтоолгохоор нэхэмжлэл гаргасан кэйсүүд энэ төрлийн харилцаа илүүтэй хөгжсөн барууны орнуудад түгээмэл байдаг. Иймээс ингэж хязгаарлах нь зүйтэй эсэхийг дахин нарийн бодолцох шаардлагатай.	Саналыг тусгасан. Тээгч эхийг хэрэв хүүхдийн ашиг сонирхолд тодорхой нөхцөлд хөндөгдөхөөр бол хүүхдийн эхээр тогтоолгох хүсэлт гаргах нөхцөлийг бий болгоно.
	7.Хуулийн төслийн 41 дүгээр зүйлд эцэг байх эрхийг хасах нөхцөлүүдийн талаар заасан ч одоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй 1999 оны Гэр бүлийн тухай хуульд заасан “ эцэг эх байх эрхээ урвуулан ашиглах хүүхдээ хаях, санаатай төөрүүлэх, тарчлаан зовоох, худалдах, барьцаалах, биеийг нь үнэлэх, шунахай зорилгоор ашиглах, эрх зүйн зөрчилд татан оруулах зэргээр хүүхэдтэйгээ удаа дараа хэрцгий харьцсан, бэлгийн харьцаанд оруулахаар завдсан, оруулсан, сэтгэл санааны хүнд дарамтад байлгасан, хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх үүргээс санаатайгаар зайлсхийсэн” зэрэг тодорхой нөхцөлүүдийг нарийн дурдаагүй нь төдийлөн оновчтой биш байгааг анхаарах	Саналыг тусгасан. Хүүхэд хамгаалах тухай хууль, Гэр бүлийн тухай хуультай уялдуулсан.
	8.Төслийн 8 дугаар бүлэгт асран хамгаалах, харгалзан дэмжих талаарх зохицуулалтыг нарийвчлалтай хийжээ. Гэвч дэлхийн ихэнх улс оронд асран хамгаалагч харгалзан дэмжигч тогтоох асуудлыг шүүх шийдвэрлэдэг, манай улсын одоогийн зохицуулалтаар засаг дарга эдгээр иргэний эрх зүйн чадвар чадамжийг хязгаарлах, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоох зэрэг туйлын чухал асуудлыг шийдвэрлэж байгаа нь төдийлөн оновчтой биш байгааг харгалзан төслийн тус бүлэгт асран хамгаалах, харгалзан дэмжих асуудлыг шийдвэрлэх анхан шатны байгууллага баг, дүүрэг хорооны засаг дарга байхаар заасныг иргэний хэргийн анхан шатны шүүх болгон өөрчлөх нь зүйтэй. Гэхдээ 9 дүгээр бүлэгт хүүхэд үрчлэх асуудлыг одоогийн зохицуулалттай адилаар засаг дарга шийдвэрлэх биш шүүх шийдвэрлэхээр төсөлд оруулсан нь туйлын сайшаалтай байна.	Саналыг тусгаагүй.

	9. Хуулийн төсөлд судлаачийн хувьд, энэ чиглэлээр бие даасан хичээл заадаг багшийн хувьд санаа зовниж явдаг олон чухал асуудлыг шийдвэрлэсэн байдлаар шинэлэг зохицуулалтуудыг оруулж ирсэн нь, ялангуяа хүүхэд үрчлэлтийн тун чухал асуудлыг засаг дарга биш шүүх шийдвэрлэхээр оруулсан, хамтран амьдрагчдын дундын эд хөрөнгийн асуудлыг шийдвэрлэхэд гэрлэлттэй дүйцүүлэх талаарх зохицуулалт, гэрлэлтийн гэрээний тодорхой зохицуулалтуудыг оруулсан зэрэг нь туйлын сайшаалтай байна.	Дэмжсэн тул саналгүй гэж үзэв.
	10. Төслийн 3.2-д Гэр бүлийн харилцааны зарчмыг хуульчилсан байх бөгөөд тус заалтын логик болон найруулга зүйн хувьд сайжруулж, өөрчлөх шаардлагатай санагдаж байна. Гэрлэлт нь эрэгтэй, эмэгтэй хүний сайн дурын харилцаан дээр үндэслэнэ гэж хуульчлах нь төслийн дараа дараагийн хэсгүүдэд “гэрлэлт” гэх ойлголтыг тодорхойлсон тодорхойлолтыг давтаж буй, түүнчлэн гэрлэлт гэх ойлголтыг агуулгын хувьд ойлгомжгүй болгож байна	Саналыг тусгасан. Хуулийн төслийн 4.1.1-тэй нийцүүлэв.
	11.Төслийн 3.2-т тусгагдсан яс үндэс, гарал үүсэл, угсаагаар ялгаварлахгүй байх зарчим бол Үндсэн хуульд тунхаглагдсан “хэнийг ч яс үндэс, гарал үүсэл, удам угсаа, хүйсээр ялгаварлахгүй байх” тэгш эрхийн үндсэн эрхийг тусгасан гэж ойлгогдож байна Гэр бүлийн тухай хуульд энэ зарчмыг тусгах нь нийтийн эрх зүйн болон хувийн эрх зүйн харилцаа болон зохицуулалтын онцлогийг хооронд нь хутгаж, ялгахгүй байгаагийн илэрхийлэл юм. Үндсэн хуульд тунхаглагдсан үндсэн эрхийг хувийн эрх зүйн харилцаа болон зохицуулалтын онцлогийг хооронд нь хутгаж, ялгахгүй байгаагийн илэрхийлэл юм. Үндсэн хуульд тунхаглагдсан үндсэн эрхийг хувийн эрх зүйн хуулиудад, жишээ нь, Гэр бүлийн тухай хуульд, шууд илрэл, харин хувийн эрх зүйн харилцаа буюу гэр бүлийн харилцаа нь тэгш харилцаа бөгөөд тэгш харилцааг зохицуулах өөрийн зохицуулалтын аргыг хэвтээ харилцаанд шууд тусгаж оруулж ирэх нь аргачлал, зохицуулалтын хувьд буруу юм. Үндсэн хуулийн эрхийг гэр бүлийн харилцаанд тусгахдаа шууд хуулж тунхаглах биш, харин тохирсон зохицуулалтын аргаар нь зохицуулах ёстой. Иймд, Гэр бүлийн тухай хуулийн төслийн 3.2-д заалт нь Үндсэн хуулийн тунхаглалын шинжтэй	Саналыг тусгасан.

	зохицуулалт тул тус төсөлд оруулах шаардлагагүй. Үүнтэй адил төслийн 3.4-т тусгагдсан “жендерийн тэгш байдлын “тухай зохицуулалтыг мөн Үндсэн хуулийн шинжтэй эрх гэж үзэх тул Гэр бүлийн тухай хуулийн төсөлд шууд тусгах нь үндэслэлгүй. Үндсэн хуулийн тунхаглалын буюу үндсэн эрхүүд хувийн эрх зүйд шууд бус нөлөөлөл үзүүлэх тухай шууд бус нөлөөллийн онолыг харгалзан, онолыг хэрэгжүүлэх шаардлагатай.	
	12.Төслийн 4.1.1-д “гэрлэлт-ийн” тухай ойлголтыг тодорхойлохдоо гэрлэлтийг эрх бүхий байгууллагад “бүртгүүлэхийг” хэлнэ гэж тодорхойлсон байна. Бүртгүүлэх үйлдлийг гэрлэлт хэмээн тайлбарлан томъёолох нь өөрөө эрх зүйн хувьд алдаатай томъёолол байна. Тус заалтыг агуулгын хувьд дүгнэвэл, гэрлэлтийг насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хүний чөлөөтэй сайн дурын үндсэн дээр илэрхийлсэн хүсэл зориг гэж ойлгогдохоор байна. Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлтийг эрэгтэй, эмэгтэй хүний хэлцэл гэж тодорхойлж байна. Улмаар, хэлцлийг эрх бүхий байгууллагад бүртгүүлэхийг “гэрлэлт” гэх ойлголтыг оновчтой тодорхойлбол, “бүртгүүлэхийг” биш, харин “гэр бүлийн харилцааг үүсгэх зорилгоор хүсэл зоригоо чөлөөтэй, сайн дурын үндсэн дээр илэрхийлсэн илэрхийллийн нэгдэл эсхүл тохиролцоо, хэлцэл ч гэж тодорхойлох боломжтой. Харин энэхүү хэлцлийг хийх хэлбэр нь бол эрх бүхий байгууллагад бүртгүүлснээр хийгдсэн гэж тооцогдоно.	Саналыг тусгаагүй.
	13.Төслийн 4.1.3-4.1.5-д “гэр бүл” гэх ойлголтыг тодорхойлохыг оролдсон байна. Энэ тодорхойлолт нь оновчгүй болжээ. Учир нь, Иргэнлэг эрх зүйн тогтолцоотой ихэнхи улсын холбогдох хуулиудад “гэр бүл” гэх ойлголтыг тодорхойлоогүй байдаг, учир нь, агуулгын хувьд тодорхойлох боломжгүй ойлголт юм. Гэр бүл мөн эсэхийг тухайн гэр бүлийн гишүүд өөрсдөө л шийдэх асуудал. Жишээ нь, нэг орон сууцанд өрх тусгаарлаж чадаагүй, эцэг эх, ах дүүтэйгээ хамт амьдрах тохиолдолд Монголд цөөнгүй. Гэтэл өөрийгөө тусдаа гэр бүл гэж тооцож байхад төслийн дагуу хүчээр нэг гэр бүл гэх ойлголтонд багтааж байна.	Саналыг тусгаагүй.

	14. Төслийн 5.3-д гэр бүл болохыг хүсч буй хүмүүс гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтанд хамаарахаар тусгажээ. Энэ заалт бодит амьдрал дээр хэрэгжих боломж, бодит баталгаа нь эргэлзээ төрүүлж байна. Гэрлэхийг хүсч буй хүмүүс ямар сургалтанд хамрагдах юм, тэдэнд юу заах юм, хамрагдаагүй бол гэрлэхийг хориглох уу хэрэгжих магадлал туйлын бага, хүмүүсийн бухимдлыг хүргэх, цэвэр тунхаглалын шинжтэй заалт хуульд оруулах шаардлагатай юу Жишээ нь 50, 60 гарсан хүмүүс гэрлэхийг хүсвэл бас сургалтанд хамрагдах уу	Саналыг тусгасан.
	15.Төслийн 9.4-т тусгагдсан зохицуулалтын зорилго, зориулалт, урьдчилсан нөхцөл зэрэг асуудал эргэлзээтэй, ойлгомжгүй, одоо үйлчилж буй хувийн эрх зүйн тогтсон номлол, сургаальтай зөрчилдөж байна. Жишээ нь гэрлэлт цуцлахын тулд гэрлэгсдийн аль нэг нь гэм буруутай байх зарчим хуульд тусгагдсан гэж ойлгох уу. Дэлхий даяар ихэнх соёлтой иргэнлэг эрх зүйн тогтолцоотой улс орнуудад гэрлэлт цуцлахад цаашид гэр бүлээр хамтран амьдрах боломжгүй байх зарчмыг удирдлага болгодог бол манайд гэм буруугийн зарчмыг удирдлага болгож, социализмын нийгэм рүү буцаж байна гэж ойлгох уу.Түүнчлэн, гэм буруутай үйлдэл хийсний улмаас гэрлэлт цуцлуулсан нь нэр төрд хохирол учруулсан бол гэх хууль бус үйлдлийн урьдчилсан нөхцөл нь Иргэний хуулийн 497 дугаар зүйлийн 497.1-т заасан урьдчилсан нөхцөлтэй адил байх уу. Энэ асуудлаа тодруулаагүй байж, шалгаагүй байж хуулийн төсөлд шууд ийм заалт оруулах нь үндэслэлгүй.	Саналыг тусгасан.
	16.Ямар үндэслэлээр гэрлэлт цуцлахыг төсөлд ойлгомжтой байдлаар тусгаагүй, зохицуулаагүй байна. Ганц 9.4-т зааснаар гэрлэлт цуцлах асуудал гэрлэгсдийн аль нэгнийх нь гэм буруутай үйлдлийн улмаас буюу гэм буруугийн зарчим дээр суурилсан гэж ойлгох уу.	
	17.Гэрлэлт цуцлаж буй тохиолдолд гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн асуудлыг зохицуулах талаар шинэ зохицуулалт төсөлд огт тусгаагүй байна. Иргэний хуульд зохицуулагдсан гэрлэгсдийн хуваарьт болон хамтын эд хөрөнгийн асуудлын зохицуулалт нь хангалтгүй, нийгмийн шаардлагад нийцээгүй нь маргаангүй. Гэр бүлийн хуулийн төслийг оруулж ирж буй тохиолдолд гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн асуудлыг зохицуулсан шинэ зохицуулалт тусгах нь нэн тэргүүнд хийх ёстой ажлын	Саналыг тусгасан.

	нэг. Жишээ нь иргэнлэг эрх зүйн тогтолцоотой улс орнуудад гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн зохицуулалтын талаар 3-4 боломжийг зохицуулсан байдаг. Монголд энэ боломжийг рецепци хийх асуудлыг судлан, хуулийн төсөлд тусгах ажил хийгдээгүй гэж ойлгогдож байна. Тэгвэл яах гэж хуулийн төслийг санаачилсан болох нь ойлгомжгүй байна. Гэрлэгсэд гэрлэгчдийн гэрээ байгуулж, эд хөрөнгийн асуудлаа өөрсдөө зохицуулах боломж олгож буй нь сайн хэрэг. Гэхдээ гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн зохицуулалтын ямар боломжууд байдаг талаар ойлголтгүй хүмүүс цөөнгүй байгаа, тэдэнд зохицуулалтыг сонгох боломж олгох үүднээс хуульд эдгээр боломжийг тусгах шаардлагатай.
	18.Гэрлэлт цуцлах тохиолдолд хүүхдийг тэжээн тэтгэлгийн тухай асуудлыг маш ерөнхий, ойлгомжгүй байдлаар зохицуулсан байна Нэг давуу тал нь, тэтгэлгийг эд хөрөнгөөр гаргаж болох талаар зохицуулжээ. Гэхдээ, өнөө үед тэтгэлгээс зайлсхийх хүсэлтэй зарим эцэг эхчүүд өөрийн хөрөнгөө садан төрлийн хүмүүсийн нэр дээр болгох асуудал цөөнгүй байна. Энэ тохиолдолд асуудлыг яаж зохицуулах вэ түүнчлэн, яагаад шүүх тэтгэлгийн хэмжээг тогтоох аргачлалыг боловсруулах эрх эдлэх болов Түүнчлэн, хүүхэд насанд хүрсэн ч оюутны хувьд суралцаж буй тохиолдолд өөрийгөө тэжээн тэтгэх боломж хомс байдаг нь тодорхой. Энэ тохиолдолд хуулиар өөрийн байнгын орлоготой болтол эцэг эх нь хүүхдийг тэжээн тэтгэх үүрэг нь үргэлжлэх талаар зохицуулалт тусгах боломжтой.
	19.Нэг талаас энэ зохицуулалт хүүхэд, эхийн ашиг сонирхлыг хамгаалж буй нь тодорхой. Гэвч нөгөө талаас 4 жил хамт амьдраад 5 жил болохгүй салаад явах үзэгдлийг олшруулах нөхцлийг бий болгох юм бус уу гэж санагдаж байна Улмаар 4,4 жилээр өөр өөр хүмүүстэй амьдраад яваад байх боломжийг хүмүүст олгохоор байна. Улмаар гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн зохицуулалтын асуудал, хүүхдийн тэжээн тэтгэх тэтгэврийн асуудал хамтын амьдралын асуудал дээр цаг үедээ нийцсэн шаардлагатай өөрчлөлтийг оруулсан хуулийн төслийг хүлээж байсан бол тус төсөл нь үндсэн үүргээ биелүүлж чадахааргүй байна. Энэ нөхцөлд Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэ төсөл боловсруулах шаардлага байсан эсэхэд эргэлзээ төрж байна.

Саналыг тусгаагүй.

Саналыг тусгасан.

	13.16. энэ хуулийн 13.9.22-т заасан тусдаа амьдрах эцэг эхийн хүүхэдтэй уулзах хугацааг тогтоохдоо хүүхдийн нас, эцэг, эхийн ажлын ачаалал, хүүхдийн сонирхлыг харгалзан үзнэ. “... ажлын ачаалал,” гэсний дараа гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн эсэх,” гэж нэмэх Тайлбар: Кейс 1: Би гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас нөхрөөсөө гэрлэлтээ цуцлуулсан. Шүүх 3 хүүхдийг миний асрамжинд үлдээж, 7 хоногт нэг удаа эцэгтэй нь уулзуулж байхыг надад даалгаж шийдвэрлэсэн. Одоо эцэг нь хүүхдүүдтэйгээ уулзах нэрээр байнга хүчирхийлэл дарамтаа үргэлжлүүлж байна. Хүүхдүүдийг авч явчихаад 2-3 хоногоор авчирч өгдөггүй, хичээлийг нь таслуулдаг, аавтай хамт баймааргүй байна гээд зугатахаар нь шийдвэр гүйцэтгэгчид хүүхэдтэй уулзуулахгүй байна гээд хүүхдийн тэтгэлэг төлөхгүй байх зэргээр байнга асуудал гаргадаг. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэгчид хэлэхээр “надад хамаагүй, өөрсдөө хоорондоо зохиц” гэдэг. Энэ байдлаас болоод би ажил төрлөө хийх, хүүхдүүд хичээлдээ явах боломжгүй болсон. Одоо хүүхдүүд аавтайгаа заавал уулзах ёстой гэдэг шахалтаас болоод айдаст автчихаад байна.	Хүүхдийн асрамж буюу хэний асрамжид үлдээхдээ энэхүү гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн эсэхийг харгалзан үзэхээр тусгасан.
7. Хүчирхийллийн эсрэг үндэсний төв 2025.10.30 143	13.17 дахь хэсэг нэмэх: “13.17. тусдаа амьдрах эцэг, эх хүүхэдтэйгээ цахимаар уулзаж болно.” гэж нэмэх Тайлбар: Хорих ял эдэлж байгаа болон гадаадад амьдарч байгаа, хөдөө, орон нутагт ажиллаж байгаа хүмүүс хүүхэдтэйгээ байнга биечлэн уулзах уулзуулах боломжгүй. Аюулгүй байдал талаасаа талууд заавал биечлэн уулзах байж болно. шаардлагагүй Энэ тохиолдолд цахимаар уулзаж болох зохицуулалт бусад орны хуулиудад байдаг. (Австрали) 21 дүгээр зүйл. Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа “21.1.5. дундаасаа, эсхүл үрчлэн авсан хүүхэдтэй” гэж нэмэх Тайлбар: Хамтран амьдарч буй хоёр хүн дундаасаа төрсөн эсвэл үрчилж авсан хүүхэдтэй бол тэдний хооронд гэрлэлттэй адилтгах эрх зүйн харилцаа үүснэ. Хосын харилцаа дуусгавар болох үед хүүхдийн асрамж, өмчийн эрх зэрэг хууль зүйн үр дагаварт нөлөөлнө.	Тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эх нь аль ч хэлбэрээр уулзах боломжтой.
	Саналыг тусгах шаардлагагүй. Учир нь хүүхэдтэй эсэхээс үл хамааран хамтран амьдрагчид таваас дээш жил нэг хаягт амьдарсан бол хамтын амьдрал дуусахад дундын хөрөнгөө хуваах боломжтой байдлаар тусгасан.	

	49 дүгээр зүйл Тэтгэлгийн хэмжээ, олгох хугацаа, хэлбэр Одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Гэр бүлийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийг хэвээр нь оруулах /40.1. Хүүхдэд олгох тэтгэлгийг түүний насны байдлыг харгалзан сард нэг хүүхдэд дараахь хэмжээгээр тогтооно: 40.1.1. 11 хүртэлх насны хүүхдэд тухайн бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн 50 хувиар; 40.1.2. 11-16 нас /суралцаж байгаа бол 18 нас/-тай болон насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдэд амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээгээр/ Тайлбар: Хуулийн төслийн 49-р зүйлд заасан зохицуулалт одоо мөрдөгдөж буй Гэр бүлийн тухай хуулийн 40-р зүйлээс дордсон байна. Иймд өмнөх хуулийн зохицуулалтыг хэвээр нь авч үлдэх нь зохимжтой.	Саналыг тусгаагүй. Шинээр бий болгосон тэтгэлгийн хэмжээ нь тэтгэлэг төлөгчийн орлогоос хамаарахаар буюу дээрдэхээр байгаа.
	43.1 дэх хэсгийг Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 35.1.10-т заасан зан үйлд нөлөөлөх сайн дурын болон албадан сургалттай холбож өөрчлөх Тайлбар: Хууль хоорондын уялдаа холбоог хангах шаардлагатай. /35.1.10. эцэг, эх, асран хамгаалагч харгалзан дэмжигчийг сайн дурын болон хуульд заасны дагуу шүүхийн шийдвэрээр албадан сургалтад хамруулах ажлыг шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагатай хамтран зохион байгуулах/	Саналыг тусгасан.
	58.1.4-ийг дор дурдсанаар өөрчлөх “58.1.4. Эрүүгийн хуульд заасан хүний амьд явах эрхийн, эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын, бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэгт хариуцлага хүлээж байсан, эсхүл эрүүгийн хэрэгт удаа дараа шийтгүүлсэн байсан, ял эдэлж байгаа этгээд” Тайлбар: Эрүүгийн хэрэгт шийтгүүлсэн гэх ерөнхий заалтыг ямар төрлийн гэмт хэрэгт шийтгүүлсэн этгээдийг тодорхой болгох шаардлагатай. Ингэснээр хүүхдэд учирч болзошгүй эрсдэлийг бууруулах, асран хамгаалагчийн ёс суртахууны шалгуурыг чангатгах, хүүхдийн эрхийн баталгааг сайжруулах ач холбогдолтой	Саналыг зарчмын хувьд тусгасан.

	8.Хуулийн төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.8. “...байлгах” гэснийг “үлдээх”, “хүчирхийлэл үйлдсэн эсэхийг нь” гэснийг “хүчирхийлэл үйлдсэн эсэх...” гэж тус тус өөрчлөх.	Саналыг тусгасан.
	9.Хуулийн төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.12, 13.13. “13.12.Шүүх дараах тохиолдолд нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзана: 13.12.1.Гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүндээр өвчилсөн тохиолдолд хүндээр өвчилсөн гэрлэгч гэрлэлтээ цуцлуулахыг зөвшөөрөөгүй; 13.12.2. Эхнэр нь жирэмсэн, эсхүл хүүхэд нь гурван нас хүрээгүй, эсхүл хүүхэд нь хөгжлийн бэрхшээлтэй бол эхнэр нь гэрлэлтээ цуцлуулахыг зөвшөөрөөгүй.” гэж өөрчлөх.	Саналыг зарчмын хувьд тусгасан.
	10.Хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлийн 21.2. “Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдралын үед өв залгамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй бөгөөд хамтын амьдрал дуусгавар болсон тохиолдолд бие биеэ тэжээн тэтгэх үүрэггүй.” гэж өөрчлөх.	Саналыг тусгасан.
	11.Хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлийн 21.2. “Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдралын үед өв залгамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй бөгөөд хамтын амьдрал дуусгавар болсон тохиолдолд бие биеэ тэжээн тэтгэх үүрэггүй.” гэж өөрчлөх.	Саналыг тусгасан.
	12.Хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлийн 27.2. “Эмнэлгийн дүгнэлтээр өөрийн бэлгийн эсээр хүүхэдтэй болох боломжгүй нь тогтоогдсон хүн Донорын тухай хуулийн 18.7-д заасны дагуу батлагдсан журмын дагуу өөр хүний бэлгийн эсийг ашиглах нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглан хүүхэдтэй болж болно” гэж өөрчлөх.	Саналыг тусгасан.
	13.Хуулийн төслийн 31 дүгээр зүйлийн 31.3 Хүүхдийг эрүүл, аюулгүй орчинд өсгөх талаар шинээр заалт нэмэх.	Саналыг тусгасан.
	14.Хуулийн төслийн 38 дугаар зүйлийн 38.1.1 “санаатайгаар” гэснийг хасах.	Саналыг тусгасан.
	15.Хуулийн төслийн 49.1. тэтгэлэг төлөгчийн хөрөнгө, орлого” гэс нийг хасах.	Саналыг тусгаагүй.
	16.Хуулийн төслийн 4.1.5, 27.6, 41.1.3 Заалт, хэсгүүд давхар бичигдсэн техникийн алдааг засах.	Саналыг тусгасан.
	17.Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйлийн 6.9 дэх заалт, мөн зүйлийн 7, 9 дэх хэсэг, 9.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн	Саналыг тусгаагүй.

		“6.20 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэг” гэснийг 6.20 дугаар зүйлийн 6, 14, 15 дахь хэсэг” гэж тус тус өөрчилсүгэй гэснийг “Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсгийн 6.9 дэх заалтын 6.20 дугаар зүйлийн “6” гэсний дараа “15” гэж, мөн зүйлийн 7 дахь хэсгийн 6.20 дугаар зүйлийн “6” гэсний дараа “14” гэж, мөн зүйлийн 9.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 6.20 дугаар зүйлийн “6” гэсний дараа “14” гэж тус тус нэмсүгэй.” гэж өөрчлөх.	
9.	Монголын Өмгөөлөгчдийн Холбоо 2025.10.29 01/430	Хуулийн төсөлд тусгайлан өгөх саналгүй.	Тусгайлан өгөх саналгүй болно.

МОНГОЛ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХ

Ц.Жигжиджавын гудамж 7/1, Бага тойруу, 1 дүгээр хороо,
Чингэлтэй дүүрэг, Улаанбаатар хот, 15160

Утас: (976-51) 26 15 44,

Цахим шуудан: info@supremecourt.mn

2025.11.07 № 01/3555

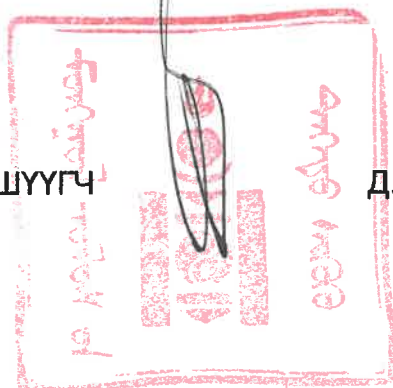
танай _____-ны № _____-т

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН ЯАМАНД

Танай 2025 оны 1/1636 дугаартай албан бичгээр санал авахаар ирүүлсэн Гэр бүлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн төслийг Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.8.3-т заасны дагуу Монгол Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаанаар хэлэлцэж, гарсан саналыг хавсралтаар хүргүүлэв.

Хавсралт 3 хуудастай.

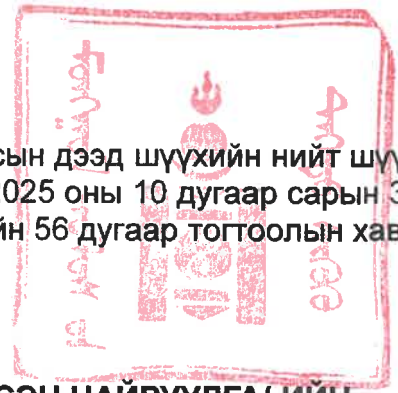
ЕРӨНХИЙ ШҮҮГЧ

Д.ГАНЗОРИГ

151602006455

Монгол Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн
хуралдааны 2025 оны 10 дугаар сарын 31-ний
өдрийн 56 дугаар тогтоолын хавсралт

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ /ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА/-ИЙН ТӨСӨЛД ӨГӨХ САНАЛ

Монгол Улсын Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны 2025 оны 10 дугаар сарын 07-ны өдрийн 1/1636 дугаар албан бичгээр ирүүлсэн Гэр бүлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн төслийг Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн хуралдаанаар 2025 оны 10 дугаар сарын 31-ний өдөр хэлэлцлээ.

Танай яамнаас өмнө 2025 оны 02 дугаар сарын 26-ны өдрийн 1/1169 дугаар албан бичгээр ирүүлсэн Гэр бүлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн төслийг Улсын дээд шүүхийн нийт шүүгчийн 2025 оны 03 дугаар сарын 28-ний өдрийн хуралдаанаар хэлэлцэж, 2025 оны 04 дүгээр сарын 21-ний өдрийн 01/1311 дугаар албан бичгээр санал өгсөн бөгөөд эдгээр хоёр төслийг харьцуулан, нэмэлт өөрчлөлт оруулсан зохицуулалтын хэмжээнд дараах саналыг хүргүүлэх нь зүйтэй гэж үзсэн болно. Үүнд:

1. “бүтэн өнчин хүүхэд”-ийн талаар төсөлд тусгасан нэр томъёоны тайлбарыг зөв, үндэслэл бүхий тодорхойлох шаардлагатай талаарх өмнөх саналаа дахин илэрхийлж байна. Тухайн хүүхэд Гэр бүлийн тухай хуульд заасан “бүтэн өнчин хүүхэд”-д гэдэгт хамаарахыг шүүх тогтоох эсэх, тогтоох бол урьдчилсан нөхцөл, үндэслэл, үүсэх үр дагаврыг хэрхэн шийдвэрлэх зэргийг тухайлан хуульчлах нь хүүхдийн эрхийг хамгаалахад ач холбогдолтой юм.

2. “гэр бүлийн гишүүн” гэдэгт гэрлэгчид, гэрлэгчдийн хамтран амьдарч байгаа төрсөн, дагавар, үрчлэн авсан хүүхдийн талаар заасан боловч үүнд Донорын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5-д заасан аргаар төрсөн хүүхэд хамаарах эсэх нь тодорхойгүй үлдсэн байгааг нэмж оруулах.

Түүнчлэн, төслийн 15 дугаар зүйлээр “Гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн нэг гишүүнд ногдох эд хөрөнгийг тодорхойлох”-оор байгаа хэдий ч уг зүйл гэрлэгчдээс бусад гишүүдэд хамаарах эсэх нь ойлгомжгүй байна. Хуульд “гэр бүлийн гишүүн”-тэй холбоотой зохицуулалтыг оруулахдаа “гэрлэгчид”, “гэрлэгчдийн хүүхэд”, “гэрлэгчдийн хамт амьдарч байгаа төрөл, садангийн хүн”-д хамаарах тохиолдлыг зааглан, тодорхой, ойлгомжтой, бусад хуультай уялдуулан тусгах нь эдгээр этгээдийн эрх зүйн байдлыг тодорхойлох, асрамжийн болон бусад асуудлыг шийдвэрлэхэд чухал юм. Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Гэр бүлийн тухай хуулийг боловсронгуй болгох үзэл баримтлалд нийцүүлэн өмнөх саналаа мөн дэмжиж байна.

3. Хуулийн үзэл баримтлалаас үзвэл Гэр бүлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-иар нөхөн үржихүйн тусгай аргыг хэрэглэж “хүүхэд төрүүлэх” асуудлыг зохицуулахааргүй байна. Донорын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5 дах хэсэгт

зааснаар эрүүл мэндийн шалтгаанаар өөрөө жирэмслэх, ураг тээх, хүүхэд төрүүлэх чадваргүй нь эмнэлгийн дүгнэлтээр тогтоогдсон эмэгтэйг тээгч эхээр дамжуулан хүүхэдтэй болох боломжтой тул төслийн 27.1 дэх хэсгийг уг аргаар төрүүлсэн хүүхдийн “эцэг, эхийг тогтоох” агуулгаар найруулах шаардлагатай.

Түүнчлэн, “...төрсөн, дагавар, үрчлэн авсан хүүхэд...”-ийн эрх, тэтгэвэр тогтоох, үрчлүүлэх, үрчлэн авах, гэр бүлийн гишүүнд хамаарах эсэх зэрэг зохицуулалтад Донорын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5-д заасан аргаар төрсөн хүүхэд хамаарах эсэхийг тусгах нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.1.3 дахь хэсгийн “...тодорхой, ойлгомжтой байх...” шаардлагад нийцэх юм.

Мөн Донорын тухай хуульд заасны дагуу хүүхэдтэй болсон, гэрлээгүй эмэгтэйн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох, асуудлыг хэрхэн зохицуулахыг тодорхой, нэг мөр болгох нь ач холбогдолтой юм. Тухайлбал, төслийн 24.6, 27.3, 27.5-т “гэрлэгчид” гэж, 27.4-т “...эхнэр эсхүл нөхөр...” гэж заажээ.

Төслийн 4.1.14-т “...нөхөн үржихүйн туслах технологийг ашиглаж хүүхэдтэй болох...” гэснийг тайлбарласан боловч 24.7-д “технологи”, 27-д “арга” гэсэн нэр томъёо хэрэглэсэн нь ойлгомжгүй байдал үүсгэхээр байгааг, 27.2 дахь хэсэгт Донорын тухай хуулийн 18.7 дахь хэсгийг үндэслэл болгосон боловч уг зүйлд “...өөр хүний бэлгийн эсийг ашиглах...” тухай бус, харин “гэрээний загварыг батлах” эрх бүхий этгээдийг тодорхойлсон, зохицуулалт байгааг анхаарах.

Дээр дурдсантай холбогдуулан, нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж хүүхэд төрүүлэх асуудлаар Улсын дээд шүүхээс өмнө өгсөн “...шинэ зохицуулалтын хувьд зорилго, мөн чанарыг тодорхой илэрхийлэхийн тулд Донорын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.5-д заасан хэм хэмжээтэй уялдуулан зохицуулах... нөхөн үржихүйн аргыг хэрэглэх нь тодорхой үндэслэлтэй байх... хуулиар хязгаарлагдах... сөрөг үр дагавраас сэргийлэх...” саналаа дахин гаргаж байна.

4.Эрх зүйн харилцаа “дуусгавар болсонд тооцогдох”, “дуусгавар болох” нь хоорондоо ялгаатай ойлголт тул одоо хүчин төгөлдөр байгаа Гэр бүлийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1, 11.2 дахь хэсгийн зохицуулалтыг төсөл боловсруулахдаа анхаарах. Төслийн 65.7, 69.7 дахь хэсгийг хооронд уялдуулах, Иргэний хуулийн 24.3 дахь хэсгийн зохицуулалтад төслийн 10.1.1 дэх хэсгийг нийцүүлэн найруулах шаардлагатай байна.

5.Хүүхдийн асрамжийн талаарх 13.8 дахь хэсэгт “...талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол...” гэж нэмснийг хасаж өмнөх төсөлд тусгасан байдлаар үлдээх эсхүл “тохиролцсон байдлыг асрамж тогтоохдоо харгалзан үзэх ” агуулгаар оруулах нь ач холбогдолтой юм.

Гэрлэлт цуцлах, хүүхдийн асрамж тогтоолгох, тэтгэлэг гаргуулах асуудлыг шийдвэрлэсэн шүүхийн шийдвэр нь Иргэний хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.2.-т зааснаар иргэний эрх зүйн харилцааг үүсгэх үндэслэл болдог тул эдгээр асуудлаар зохигчид эвлэрэн хэлэлцэж тохиролцсон, хариуцагч нэхэмжлэлийн шаардлагыг хүлээн зөвшөөрсөн тохиолдолд хэргийг хялбаршуулсан журмаар хянан хэлэлцэж болохгүй. *ЛУДШ-ийн 2018-11-25-ны өдрийн 46 дугаар тогтоолын 9.3.3, 9.3.4/*

6.Гэрлэлт цуцлахад хүүхдэд тэтгэлэг тогтоох, хүүхдийн асрамж болон бусад асуудлыг хуульд нарийвчлан тусгах хэрэгцээ шаардлага байгаагаас гадна гэрлэлт цуцлах хүртэл хугацаанд хүүхдэд тэтгэлэг тогтоох, асрамжийн асуудлыг шийдвэрлэх зайлшгүй шаардлага практик дээр үүсдэг.

Хуулийн төсөлд хүүхдийн асрамж тогтоох, асрамж тогтоосны дараа үүсэх магадлалтай маргаатай асуудлыг нэг мөр шийдвэрлэх, хүүхдэд зориулсан нэмэлт зардал зэргийг тодорхой зохицуулах шаардлагын талаарх өмнөх саналаа дэмжиж байна.

7.Төслийн 5.3, 14.1.2, 25.1 дэх хэсгийг хуулийн үзэл баримтлалд нийцүүлэн өмнө төсөлд тусгасан байдлаар үлдээх, мөн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хамаарах 13.12,13.13-т байгаа заалтыг энэ төсөлд бус, харин Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөлд тусгахаар байна.

8.Гэрлэлт цуцалснаас гэр бүлийн гишүүнд оногдох дундын эд хөрөнгийн маргааныг шүүх шийдвэрлэх, ногдох хэсгийг хэрхэн тодорхойлох зэрэг асуудлыг Гэр бүлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-иар тухайлан, нэг мөр зохицуулахаар оруулах шаардлагатай.

МОНГОЛ УЛСЫН ДЭЭД ШҮҮХИЙН
НИЙТ ШҮҮГЧИЙН ХУРАЛДААН

**НИЙСЛЭЛИЙН ИРГЭНИЙ ХЭРГИЙН
ДАВЖ ЗААЛДАХ ШАТНЫ ШҮҮХИЙН
ТАМГЫН ГАЗАР**

Нийслэлийн давж заалдах шатны шүүхийн
Тамгын газрын байр, Чингэлтэй дүүрэг, Улаанбаатар хот, 15170,
Утас/Факс: (976-11) 70007277,
Цахим шуудан: n_davakh_tg@shuukh.mn
Цахим хаяг: www.citycourt.mn, www.appealcourt.mn,

2025.08.27 № 079
танай _____-ны № _____-т

ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН ЯАМАНД

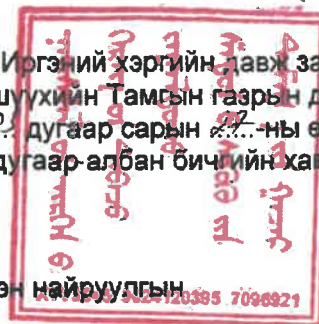
Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2025 оны 02 дугаар сарын 26-ны өдрийн 1/1169 дугаар албан бичгээр Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд санал авахаар Шүүхийн ерөнхий зөвлөлөөр дамжуулан ирүүлсний дагуу уг хуулийн төслийг тус шүүхийн шүүгч, шүүхийн захиргааны албан хаагчдад танилцуулж, дараах саналыг нэгтгэн хавсралтаар хүргүүлж байна.

Хавсралт 1 хуудастай.

ДАРГА Э.АМАРСАНАА

00000016C

Нийслэлийн Иргэний хэргийн давж заалдах
шатны шүүхийн Тамгын газрын даргын
2022 оны 12 дугаар сарын 27-ны өдрийн
029 дугаар албан бичгийн хавсралт

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын
төсөлд хүргүүлэх санал

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлтэй танилцаад дараах саналыг хүргүүлж байна. Үүнд:

1. Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд найруулга зүйн алдаа багагүй байгааг анхаарах. Зарим зүйл, заалт ойлгомжгүй, салаа утгатай байна.

Тэдгээрийг бүгдийг нь бичих боломжгүй тул зарим жишээг дурдвал:

а/. Гэр бүлийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.2-т "...өмнө гэрлэлтээ цуцлуулсан бөгөөд ... гэрлэлт цуцлахтай холбоотой асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ." гэж заажээ. Нэгэнт өмнө нь цуцлуулсан гэрлэлтийг шүүх дахин цуцлах боломжгүй юм.

б/. 13 дугаар зүйлийн 13.13-т "... , эсхүл гурван насанд хүрээгүй хүүхэдтэй, ..." гэж заасан нь "гурван насанд хүрээгүй хүүхэд", эсхүл "гурав хүртэлх настай хүүхэд"-ийн аль нь ч байж болохоор салаа утгатай ойлгогдож байна.

2. Гэр бүлийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.8, 65 дугаар зүйлийн 65.1-д хүүхэд үрчлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэхээр заажээ.

Шүүх нь маргаан шийдвэрлэх чиг үүрэгтэй байгууллага байтал эдгээр заалт нь шүүхэд бүртгэлийн байгууллагын чиг үүргийг ногдуулсан байна.

Түүнчлэн, хуулийн төслийн танилцуулгад 2017 оноос 2022 оны 3 сар хүртэлх хугацаанд нийт 7,596 үрчлэлт бүртгэгдсэн тухай дурджээ. Энэ хэмжээгээр шүүхийн ачаалал нэмэгдэх үр дагавартай байна.

3. Гэр бүлийн тухай хуульд гэрлэгчдийн өр зээлийг хэрхэн шийдвэрлэх талаар огт тусгаагүй байна.

Гэр бүл цуцлах үед зарим гэрлэгчдэд эд хөрөнгөөс гадна өр зээл /ипотекийн зээл г.м/ үлддэг.

Иймд өр зээлийг хэрхэн хуваах, цаашид өр зээлийг хэн нь хариуцан барагдуулах талаар зайлшгүй хуулийн зохицуулалт шаардлагатай. Мөн зээлдүүлэгчийн хууль ёсны эрх, ашигт хэрхэн нөлөөлөхийг харгалзан үзвэл зохино.

МОНГОЛ УЛС
ШҮҮХИЙН ЕРӨНХИЙ ЗӨВЛӨЛ

Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн байр, Тасганы овоо,
5 дугаар хороо, Чингэлтэй дүүрэг, Улаанбаатар хот, 15170
Утас: 7710 4949, Факс: (976) 7000 7021,
Цахим шуудан: contact@judcouncil.mn,
Цахин хуудас: www.judcouncil.mn

2025. 10.31

№

01/1777

танай

-ны №

-т

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ,
ДОТООД ХЭРГИЙН САЙД Б.ЭНХБАЯР
ТАНАА

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон түүнийг дагалдуулан боловсруулсан бусад хуулийн төсөлд өгөх саналыг 1 дүгээр, Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийн төсөлд өгөх саналыг 2 дугаар хавсралтаар хүргүүлж байна.

Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын эргэлтэд хяналт тавих тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд тусгайлан саналгүй болно.

Хүлээн авч танилцана уу.

Хавсралт ... хуудастай.

Хүндэтгэсэн,

ДАРГА

Н.МӨНГӨНЦЭЦЭГ

102205000580

Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн
Гүйцэтгэх нарийн бичгийн
даргын 2025 оны 10 дугаар
сарын 31-ний өдрийн ... дугаар
албан бичгийн 2 дугаар хавсралт

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ /ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА-ИЙН ТӨСӨЛД ӨГӨХ САНАЛ

Д/д	Хуулийн төслийн зүйл, заалт, хэсэг	Санал	Саналын үндэслэл тайлбар
1	10 дугаар зүйлийн 10.1.4 дэх заалт, 12 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг	Гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсийн өөрчлөлтөө улсын бүртгэлд бүртгүүлэх үед гэрлэгчид нь 18 хүртэлх насны хүүхэдтэй тохиолдолд гэрлэлтийг ямар журмаар цуцлах талаар хуульд нарийвчлан зохицуулах.	Хуулийн төслийн 10 дугаар зүйлийн 10.1-т "Гэрлэлтийг дараах тохиолдолд дуусгавар болсонд тооцно.", 10.1.4-т "Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд заасны дагуу гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсийн өөрчлөлтөө иргэний улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлсэн" гэж гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсээ өөрчилж улсын бүртгэлд бүртгүүлсэн тохиолдолд гэрлэлтийг захиргааны журмаар цуцлахаар тусгажээ. Харин төслийн 12.1-т "Гэрлэлтийг захиргааны журмаар цуцлах гэж гэрлэлтээ цуцлуулахыг харилцан зөвшөөрсөн, 18 хүртэлх насны хүүхэдгүй, хөрөнгийн маргаангүй гэрлэгчид энэ тухай хүсэлтээ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд заасны дагуу гаргаж, гэрлэлт дуусгавар болсны бүртгэлд бүртгүүлэхийг ойлгоно" гэж тусгасан буюу 18 хүртэлх насны хүүхэдтэй тохиолдолд гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлахаар зохицуулсан байна.
2	13 дугаар зүйлийн 13.2 дахь хэсэг	"Энэ хуулийн 10.1.4-т заасны дагуу гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүйсийн өөрчлөлтөө иргэний улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлж, гэрлэлт дуусгавар болсон бөгөөд энэ хуулийн 12.1-д заасан гэрлэлт цуцлахаас бусад асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ" гэж өөрчлөх.	Хуулийн төслийн 13.2 дахь хэсэгт зааснаас үзвэл 10.1.4, 13.1-т зааснаас бусад асуудлыг шүүх шийдвэрлэхээр буюу уг 2 заалтад хамаарах асуудлыг шүүхийн бус журмаар шийдвэрлэхээр харагдаж байна. Гэтэл 13 дугаар зүйлийн 13.1-т "Энэ хуулийн 12.1-д заасан захиргааны журмаар гэрлэлт цуцлахаас бусад тохиолдолд гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэнэ" гэж захиргааны журмаар гэрлэлт цуцлахаас бусад тохиолдлыг шүүх шийдвэрлэхээр тусгасан байгаа нь агуулгын хувьд зөрчилдөж байна.
3	13 дугаар зүйлийн 13.6 дахь хэсэг	"хэрэв өмгөөлөгчтэй бол өмгөөлөгчийг байлцуулна" гэснийг "өмгөөлөгч байлцуулна" гэж өөрчлөх.	Гэрлэгчдийн өөрсдийн сонгон авсан өмгөөлөгч нарыг хүүхэд асуухад оролцуулахгүй, хөндлөнгийн өөр өмгөөлөгч оролцуулж асуух нь хүүхдийн саналд нөлөөлөхгүй.

4	14 дүгээр зүйлийн 14.1.2 дахь заалт	"Шүүх тогтоосон" гэснийг хасах.	
5	21 дугаар зүйлийн 21.1.2 дахь заалт	"таваас доошгүй жилийн хугацааны туршид тогтмол хамтран амьдарсан" гэснийг "гурваас доошгүй жилийн хугацааны туршид тогтмол хамтран амьдарсан" гэж өөрчлөх.	-
6	22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсэг	"...гэрлэлтийн гэрээг харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр байгуулж болно." гэдгийг гэрлэж байгаа тохиолдолд заавал гэрээ байгуулахаар өөрчлөх.	Хуульд тус зохицуулалтыг тусгахгүй бол гэрлэлтийн хариуцлага алдагдаж байна. Гэр бүл салалт их байна, хүүхэд хохирч байна. Зөвхөн дундын эд хөрөнгийг нь хуульд заасны дагуу шийдээд бусад хариуцлагын тогтолцоо байхгүй болно. Гэрлэлтийн гэрээг байгуулахдаа Монголын хуульчдын холбооны эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх төвийн хуульчтай уулзах, нийслэл болон орон нутагт гэр бүлийн бүртгэлийн албанд сэтгэл зүйч, гэрлэлтийн хуулийн мэргэжилтэн заавал байхаар байхаар зохицуулалт хийх саналтай. Төсөв мөнгө зэрэг хүндрэлтэй зүйлүүд байх боловч гэр бүлийг чанаржуулах, гэр бүлийн хөгжил, цаашдын хариуцлагад эергээр нөлөөлнө.
7	27 дугаар зүйлийн 27.6 дахь хэсэг	27.6 дахь заалт 2 удаа давхацсан байна. Мөн эхний 27.6 дахь "Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглах гэрээ байгуулсан үр хөврөлийн донор, эсхүл тээгч эмэгтэй өөрийгөө эцэг, эхээр тогтоолгох нэхэмжлэл гаргах эрхгүй" гэх заалт нь тус хуулийн 27.6-д заасан "Тээгч эмэгтэйн энэ хуулийн 27.3-т заасан хүүхдийн эцэг, эхийг хүүхдийн эрх ашиг сонирхлыг хамгаалж, хүчирхийлэлгүй, эсхүл тогтвортой гэр бүлийн орчинд өсгөж чадахгүй нөхцөл байдал бий болсон гэж үзэж, хүүхдийг өөрийн төрсөн хүүхдээр тогтоолгох нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэнэ" гэх заалттай зөрчилдөж байх тул хасах.	-
8	47 дугаар зүйлийн 47.1.3 дахь заалт	"Гэрлэлтээ цуцлуулснаас хойш нэг жилийн дотор өөрийн буруугүй үйлдлээс хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан бол" гэдгийг хасах.	Учир нь нэгэнт гэрлэгчдийн үүрэг дуусгавар болсны дараа ямар нэгэн эрсдэл учирсан тохиолдолд тэтгэлэг гаргуулах нь шударга ёсны зарчимд нийцэхгүй. Ж нь: авто ослын улмаас хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан бол буруутай жолооч нь хариуцлага хүлээнэ, үйлдвэрлэлийн ослын улмаас хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан бол буруутай үйлдвэр хариуцлага хүлээнэ гэх мэт.
9	49 дүгээр зүйл	"Ялаас чөлөөлөх өвчний жагсаалтад орсон оношоор хөдөлмөрийн чадвар алдалт тогтоолгосон, хөдөлмөрийн чадвараа 50 болон түүнээс дээш	Тогтмол ажил, хөдөлмөр эрхэлдэггүй ч эрүүл мэндийн хувьд ажил, хөдөлмөр эрхлэх чадвартай тэтгэлэг төлөгч нь үр хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх, тэжээн тэтгэх үүргийг хүлээж, уг үүргээ биелүүлээгүй

		хувиар алдсан, халамжийн тэтгэврээс өөр орлогогүй иргэний хүүхдэд төлөх тэтгэлгийн хэмжээ нь тухайн иргэний сард авч буй халамжийн тэтгэврийн 50 хувиар тогтооно" гэх заалтыг Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 49 дүгээр зүйлийн 49.9 дэх заалт болгон нэмж оруулах.	Бол хуулийн хариуцлага хүлээх нь шударга ёсны зарчимд нийцнэ. Харин өвчтэй болон хөгжлийн бэрхшээлийн улмаас хөдөлмөрийн чадвараа алдсан, хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй иргэдийг хөдөлмөрийн чадвар эрхлэх бүрэн боломжтой иргэнтэй адилтган үзэх, тэтгэлэг төлөх үүргийг бүрэн биелүүлэх боломжгүйг мэдсээр байж хуулийн хариуцлага хүлээлгэх нь шударга ёсны зарчимд нийцэхгүй. Тэд үр хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүргээ зайлсхийгээгүй, өвчний улмаас тэжээн тэтгэх үүргээ бүрэн биелүүлэх боломжгүй байдлыг хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулахдаа ялгамжтай авч үзэх нь зүйтэй. Мөн гэрлэсний дараа болон гэрлэхээс өмнө (өвчтэй байсан ч өвчин нь хүндрээгүй гэх мэт) өвчтэй болсон, өвчин нь хүндэрсэн тохиолдолд (өвчний улмаас) гэрлэлтээ цуцлуулах, өвчтэй гэдгийг мэдсээр байж өвчтэй нөхөр, эхнэрээр хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулахаар шүүхэд хандаж байгаа тохиолдол цөөнгүй байна. Халамжийн мөнгө нь хүрэлцдэггүй өвчтэй хүнээс албадан хөдөлмөр эрхлэхийг шаардаж болохгүй, өөрт нь асаргаа шаардлагатай хүн хөдөлмөр эрхлэх боломж ч хязгаарлагдмал байгааг ялгавартай авч үзэх нь зүйтэй. Халамжийн тэтгэвр нь тухайн хүний сард авч уух эм, идэж уух хоолонд зарцуулагддаг. Сард 375,000 төгрөгийн халамжийн тэтгэвр авдаг хүний 187,500 төгрөг буюу 50 хувийг хүүхдийн тэтгэлгэд зарцуулж, үлдсэн хувийг өөрт нь зарцуулах, халамжаас өөр орлогогүй байгаа тохиолдолд хэдэн хүүхэдтэй байсан ч хүүхдэд төлөх тэтгэлэг нь халамжийн тэтгэвр авагч, өөр орлогогүй тохиолдолд түүний сард авч буй халамжийн тэтгэврийн хэмжээний 50 хувиас хэтрэхгүй байхыг зохицуулалтыг хуульд тусгах шаардлагатай.
10	49 дүгээр зүйлийн 49.3 дахь хэсэг	"Цалин хөлснөөс өөр орлогогүй хариуцагчаас гаргуулах тэтгэлгийн хэмжээ нь түүний сарын цалин хөлс түүнтэй адилтгах орлогын 30 хувиас хэтрэхгүй байна." гэж өөрчлөх.	Учир нь амьжиргааны баталгаажих доод түвшин, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ нь харьцангуй өөр ойлголт учир цалин хөлснөөс өөр орлогогүй хариуцагчаас гаргуулах тэтгэлгийн хэмжээг түүний сарын цалин хөлс түүнтэй адилтгах орлогын 50 хувиар тооцох нь хариуцагчаас гаргуулах тэтгэлгийн хэмжээ харилцан адилгүй тогтоогдох үндэслэл бүрдэхээр байна.
11	65 дугаар зүйлийн 65.2.2 дахь заалт	"хүндэтгэн үзэх шалтгаан" гэдгийг тодорхойлох.	-

--000--

ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН САЙД
О.АЛТАНГЭРЭЛ ТАНАА

МОНГОЛЫН ХУУЛЬЧДЫН ХОЛБОО

14201 Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг
Сүхбаатарын талбай-7,
Монголын Хуульчдын холбооны байр
Вeб: www.mgibar.mn, И-мэйл: info@mgibar.mn
Утас: 70116364, Факс: 70116364

2025.03.24 № 2/298
ТАВАЙ 2025.02.26 -НЫ № 1/1169 -Т

Санал өгөх тухай

Танаас 2025 оны 1/1169 дугаартай албан бичгээр ирүүлсэн "Гэр бүлийн тухай хуулийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл"-тэй танилцлаа. Тус хуулийн төсөлд хуульчдаас ирүүлсэн саналыг нэгтгэн хүргүүлж байна. Үүнд:

1.Тус хуулийн төсөлд хүүхэд үрлүүлэх, хүүхэд үрчлэлттэй холбоотой маргааныг шүүх харьяалан шийдвэрлэхээр зохицуулалтыг нэмж тусгах;

2.Мөн хуулийн төсөлд хамтран амьдрахтай холбоотой зохицуулалтыг нарийвчлан зохицуулж, хамтран амьдрагчдын харилцаа дуусгавар болоход хүүхдийн тэтгэлгийг хэрхэн тогтоох талаар зохицуулалт нэмэх;

3.Мөн хуулийн төсөлд гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих талаар төрийн чиг үүргийг нэмэх

4.Тус хуулийн төсөлтэй холбогдуулан гэр бүлийн маргааныг шийдвэрлэх тусгайлсан шүүхийн талаар зохицуулалтыг судлан үзэх;

5.Гэрлэлтийн гэрээний төрлүүд, гэрлэлтийн гэрээг үндэслэн гэр бүл цуцлахад тавигдах нөхцөл шаардлагыг тодорхой болгох;

6.Гэрлэгсдийн болон гэр бүлийн гишүүдийн хооронд үүсэх өв залгамжлалын асуудлыг Иргэний хуульд нийцүүлэн тусгайлан шинээр бүлэг болгон зохицуулах зэрэг саналтай байгаа болно.

Хуульчдаас гарсан дээрх саналыг хуулийн төсөлд тусгаж өгөхийг Танаас хүсье.

ТАМГЫН ГАЗРЫН
ДАРГА

Ш.ЖОЛБАРС

МОНГОЛ УЛСЫН
ХҮНИЙ ЭРХИЙН ҮНДЭСНИЙ
КОМИСС

Засгийн газрын 12 дугаар байр, Барилгачдын талбай-2,
Чингэлтэй дүүрэг, Улаанбаатар хот, 15170
Утас: (+976) 7000 0222, (+976-51) 26 29 31
Цахим шуудан : info@nhrcm.gov.mn
Цахим хуудас : www.nhrcm.gov.mn

2025.05.15 № 01/880

танай

-ны №

-т

Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд
О.АЛТАНГЭРЭЛ ТАНАА

Гэр бүлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-
ийн төсөл болон дагалдах хуулиудад нэмэлт, өөрчлөлт
оруулах тухай хуулиудын төсөлд өгөх саналыг
хавсралтаар хүргүүлж байна.

Хавсралт 8 хуудастай.

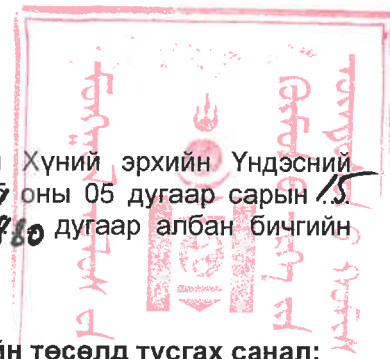
ДАРГА

Д.СҮНЖИД

150030043

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний
Комиссын 2025 оны 05 дугаар сарын 15
-ны өдрийн 01/860 дугаар албан бичгийн
хавсралт

Гэр бүлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн төсөлд тусгах санал:

1. Төслийн 3 дугаар зүйлийн 3.2 дахь хэсэгт “Хүнийг гэрлэхэд үндэс, угсаа, хэл арьсны өнгө, шашин шүтлэгээр ялгаварлан гадуурхахыг хориглоно.” гэснийг “Хүнийг гэрлэхэд үндэс, угсаа, хэл арьсны өнгө, нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шүтлэг, үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхахыг хориглоно.” гэж өөрчлөн найруулах;

Үндэслэл, шаардлага: Монгол Улсын Үндсэн хууль, Хүний эрхийн Түгээмэл Тунхаглалд нийгмийн бүхий л харилцаанд аливаа хэлбэрээр ялгаварлан гадуурхахыг хориглосон байдаг. Практикт хөгжлийн бэрхшээл, нийгмийн гарал, байдлаар нь ялгаварлан гадуурхах, дорд үзэх хэвшмэл ойлголт, хандлага байсаар байна. Судалгаагаар 20-49 насны гэр бүлийн хосууд хоёулаа хөгжлийн бэрхшээлтэй 1,782 гэр бүл байгаа нь нийт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн 2 орчим хувь нь юм. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд хоорондоо гэр бүл болох түгээмэл ба энэ нь бусад хүний зүгээс хөгжлийн бэрхшээлээр нь ялгаварлах, дорд үзэх үзэл хандлагатай ихээхэн холбоотой байна.

2. Төслийн 10 дугаар зүйлийн 10.2 дахь хэсэгт “...хөдөлмөрийн чадваргүй...” гэснийг “...хөдөлмөрийн чадвараа бүрэн алдсан...” гэж өөрчлөн найруулах;

Үндэслэл, шаардлага: Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1 дэх хэсэгт хөдөлмөрийн чадвар алдалтыг 70-аас дээш хувиар буюу бүрэн, 50-69 хүртэл хувиар буюу хагас (хэсэгчлэн) алдсан гэж үзэж хөдөлмөрийн чадвар алдсаны тэтгэвэр тогтоохоор заасан.

3. Төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.6 дахь хэсэгт “Энэ хуулийн 13.5-д заасны дагуу хүүхдийн саналыг авахдаа нийгмийн ажилтан, хэрэв өмгөөлөгчтэй бол өмгөөлөгчийг байлцуулна” гэсний дараа “эсхүл сэтгэл зүйч” гэж нэмэх;

Үндэслэл, шаардлага: Гэрлэлт цуцлах үйл явц нь хүүхдийн сэтгэл зүйд сөргөөр нөлөөлдөг тул хүүхдээс санал авахдаа сэтгэл зүйчийг байлцуулах нь хүүхдийг цочрол, гэмтэл авахаас сэргийлэх ач холбогдолтой.

4. Төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.14 дэх хэсгийг “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 5.1.1-д заасан гэмт хэрэг, зөрчлийн хохирогч болсон, гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгдсэн тухай үндэслэл бүхий гомдлыг эрх бүхий байгууллага шалгаж байгаа, уг үйлдэл нь тогтоогдсон тохиолдолд энэ хуулийн 13.13 хэсэг нь хамаарахгүй.” гэж өөрчлөн найруулах;

5. Энэ хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.8 дахь хэсгийг “Шүүх хүүхдийг эцэг, эхийн нэг нэгний асрамжид байлгах талаар шийдвэрлэхдээ хүүхдийн амьдарч байгаа нөхцөлийг дордуулахгүй байх, хүүхдийн хүсэл сонирхол, сурах, хөгжихөд тааламжтай нөхцөл, эцэг, эхийн “хувийн зан төлөв”-ийг тодорхойлох сорилыг мэргэжлийн сэтгэл зүйч, шинжээчийн дүгнэлтийг харгалзан үзнэ” гэж өөрчлөн найруулах;

6. Төслийн 15 дугаар зүйлд “Шүүгч гэрлэлт цуцлах тухай хэрэг үүсгэсэн даруйд дараах арга хэмжээг урьдчилан хэрэгжүүлнэ.” гэж нэмэх;

15.3.1. насанд хүрээгүй хүүхэд болон хөдөлмөрийн чадваргүй эцэг, эхийг тэжээн тэтгүүлэх;

15.3.2. насанд хүрээгүй хүүхдийг эцэг, эхийн хамгаалалтад байх хуваарийг тогтоох;

15.3.3. орон сууц болон хамтран өмчлөх дундын өмч, үл хөдлөх эд хөрөнгийг өмчлөх эрхийг бусдад шилжүүлэх, худалдах, бэлэглэх, захиран зарцуулахыг хориглох захирамж гаргана.

Үндэслэл, шаардлага: Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 129 дүгээр зүйлд “шүүгч шаардлагатай гэж үзвэл гэр бүлийн холбогдолтой хэрэг хянан шийдвэрлэхдээ дараах арга хэмжээг урьдчилан авахаар захирамж гаргаж болно.” гэжээ. Гэвч талуудын хууль, эрх зүйн мэдлэг дутмагаас хүсэлт гаргаж, урьдчилсан арга хэмжээг тэр бүр авдаггүй, гэр бүл цуцлалтын дундаж хугацаа хэт урт сунжирснаас хүүхдийн сурч боловсрох, зохистой орон байраар хангагдах, тэжээн тэтгүүлэх асуудал орхигддог тул шүүгч гэр бүл цуцлалтын хэрэг үүсгэсэн даруйд дараах асуудлыг эхний ээлжид яаралтай шийдвэрлэх шаардлагатай байна.

7. Төслийн 21 дүгээр зүйлд хамтран амьдрагчдын хамтын амьдрал дуусгавар болохтой холбоотой зохицуулалтыг тусгасан боловч амьдран хамтрагч гэж хэн болохыг тодорхойлоогүй байх тул “гэрлэлтэй адилтгах харилцаа буюу хамтран амьдрагч” гэдгийг тодорхойлох, хамтран амьдрагч, тэдний гэр бүлийн гишүүдийн эрх, үүрэг, хамтын амьдрал дуусгавар болох нөхцөлийг тодорхой тусгах;

8. Төслийн 21 дүгээр зүйлд “хамтран амьдрагчдын хамтын амьдрал дуусгавар болох тохиолдолд хамтран амьдрагчдын хэн нэг нь дундын өмчийн хөрөнгөөс өөрт ногдох хэсгийг Иргэний хуульд заасны дагуу шаардах эрхтэй. Хамтран амьдрагчийн хэн нэг нь нас барсан бол өвлөх эрхийн асуудлыг Иргэний хуулийн дагуу шийдвэрлэнэ.” гэж нэмж тусгах;

Үндэслэл, шаардлага: Хуулийн төслийн 21.1-т “...хамтын амьдрал дуусгавар болсноос үүсэх хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэх...” гэснээс үзэхэд дундын хөрөнгө бий болсон тохиолдолд хамтран амьдрагчид болон төрсөн, үрчилсэн, дагавар хүүхдийн өмчлөх, өөрт ногдох хэсгийг шаардах эрхийг тусгаагүй байх тул уг асуудлыг хуульд тусгах шаардлагатай байна. Мөн хамтран амьдрагчийн хэн нэг нь нас барсан тохиолдолд дундын хөрөнгийн өвлөх эрхийн асуудлыг орхигдуулсан нь тэдний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хангахгүй орхиж байна.

9. Төслийн 21 дүгээр зүйлийн 21.3 дахь хэсэгт “...тэдний хүүхэд...” гэснийг “...төрсөн болон үрчилсэн хүүхэд...” гэж өөрчлөн найруулах;

10. Төслийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсгийг “...гэрлэхийг хүсэгчид болон гэрлэгчид харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр гэрлэлтийн гэрээ байгуулж болно.” гэж өөрчлөн найруулах;

11. Төслийн 23 дугаар зүйлийн 23.1 дэх хэсэгт дараах агуулгыг нэмж тусгах.

23.1.5. гэр бүлийн гишүүдийн эрх, үүрэг, хариуцлага;

23.1.6. үр хүүхдээ асран хамгаалах, хүмүүжүүлэх нөхцөл;

23.1.7 гэр бүлийн орлогоос ашиг хүртэх, захиран зарцуулах нөхцөл.

Үндэслэл, шаардлага: Сүүлийн үед гэрлэлтийн гэрээ байгуулах хандлага ихсэж байна. Уг гэрээгээр зөвхөн эд хөрөнгийн эрх, үүргийг зохицуулах нь гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэхэд хязгаарлагдмал юм. Гэр бүлийн тухай хуульд гэр бүлийг гэрлэлтийн үр дүнд бий болсон, эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн эрх, үүргээр холбогдсон хамтын амьдрал бүхий гэр бүлийн гишүүд гэж тодорхойлсноос үзэхэд гэрлэлтийн гэрээнд хамаарах агуулгыг өргөжүүлэх нь зүйтэй юм.

12. Төслийн 23 дугаар зүйлд “Гэрлэгчид хуулийн 23.1-т заасан гэрлэлтийн гэрээний агуулгаас гэрээний нөхцөлийг харилцан тохиролцоно.”

13. Төслийн 27 дугаар зүйлийн 27.6 дахь хэсэгт “Гэрээний үүргээ биелүүлээгүй, хууран мэхлэх үйлдэл гаргасан үр хөврөлийн донор болон тээгч эхэд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтыг холбогдох хуульд тусгах;

14. Төслийн 48 дугаар зүйлийн 48.5 дахь хэсэгт “Хүүхдийн тэтгэлгийн сан” байгуулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх;

Үндэслэл, шаардлага: Шүүхээс тогтоосон хүүхдийн тэтгэлгийг хугацаанд нь төлөхгүй байгаа болон эцэг, эх, асран хамгаалагчийн хүүхдээ хүмүүжүүлэх, тэжээн тэтгэх хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэхгүй этгээдэд хүлээлгэх хуулийн хариуцлагыг чангатгах, нөхөн төлөгдөх нөхцөлтэй “хүүхдийн тэтгэлгийн сан” байгуулах нь хүүхдийн наад захын хэрэгцээг хангах, сурч боловсрох, зохистой орон байраар хангагдах, тэжээн тэтгүүлэх эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлнэ.

15. Гэр бүл цуцалсны дараах сэтгэл заслын үйлчилгээнд гэрлэгчид, гэр бүлийн гишүүдийг заавал хамруулах зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгах;

Үндэслэл, шаардлага: Гэрлэлт цуцлалт 2021-2023 онд жил бүр өсөж, нийт 12,743 болсон бөгөөд 2021 оныг 2023 онтой харьцуулахад 28.8 хувиар өсжээ. Гэр бүл цуцлалтын 9,535 нь зан харьцаа таарамжгүй гэх шалтгаан эзэлж байгаа нь нийт гэрлэлт цуцлалтын 74.8 хувь буюу хамгийн өндөр дүн байна. Эдгээрээс зан харьцаа таарахгүй, гэр бүлийн тогтворгүй байдал болон бусад шалтгаанаар гэрлэлт цуцалж байгаагийн цаана ямар шалтгаан, асуудлууд нуугдаж буй талаар нарийвчилсан судалгаа, мэдээлэл байхгүй байна. Гэрлэлтээ цуцлуулсны дараах эхнэр, нөхрийн хоорондын таарамжгүй харилцаа нь тэдний сэтгэл зүйд сөргөөр нөлөөлж үр хүүхдийнхээ өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлагаа биелүүлэхгүй байх, хүүхэдтэй харилцах харилцааг таагүй болгох, улмаар хүүхдийнхээ эрхийг зөрчих байдалд хүргэж байна. Иймд гэр бүл цуцалсны дараа тухайн хүнд зориулсан сэтгэл заслын болон гэр бүлд нь зориулсан зөвлөгөө, үйлчилгээ байх шаардлагатайг илтгэж байна. Мөн хосуудад өгөх зөвлөгөө мэдээлэл хангалтгүй, гэр бүлд чиглэсэн үйлчилгээ сул, ялангуяа сэтгэл зүйч хангалтгүй, төлбөр нь хэт өндөр, гэр бүл цуцлалтаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авахгүй байгаа нь гэр бүл салалтад нөлөөлж байна.

16. Төслийн 28 дугаар зүйлийн 28.5 дахь хэсэгт “Сум, дүүргийн Засаг дарга бүтэн өнчин хүүхдийн хөрөнгөд эрхлэн хамгаалагчийг тогтоож, гэрээ байгуулан биелэлтэд хяналт тавих үүрэгтэй.” гэж нэмж тусгах;

Үндэслэл, шаардлага: Бүтэн өнчин хүүхдийг түүний төрөл садан эсхүл асрамж халамжийн төвд шилжүүлж байгаагаас үл хамааран өмч, өвлөгдөх эд хөрөнгө байгаа эсэхийг тогтоох, тогтоогдсон тохиолдолд хэн, хэдий хугацаанд, ямар журмын дагуу хамгаалах зэрэг асуудлуудыг дэлгэрэнгүй зохицуулах, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох шаардлагатай. Комиссоос хийсэн “Хагас болон бүтэн өнчин хүүхдийн эрхийн хэрэгжилт” судалгаанд асрамж халамжийн төвд амьдарч байгаа хүүхдүүдээс эд хөрөнгийн талаарх санал асуулгад 12-18 насны 90 хүүхдийн 73% нь мэдэхгүй, 16% нь эд хөрөнгө байхгүй, 11% нь ямар нэгэн эд хөрөнгө байгаа гэж хариулсан нь хүүхдийн өмчлөх, өвлөх эрх зөрчигдөх эрсдэлтэйг илэрхийлж байна.

17. Төслийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3 дахь хэсгийг "Гэрэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эхийн дундаас төрсөн, дагавар болон үрчлэгдсэн хүүхэд нь гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэрлэгчдээс төрсөн хүүхдийн адил эрх эдэлнэ." гэж өөрчлөн найруулах;

18. Төслийн 31 дүгээр зүйлийн 31.2 дахь хэсгийг "Эцэг, эх нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд хамгаалж, хүүхэдтэй холбоотой асуудлыг шийдвэрлэхэд хүүхэд долоо, түүнээс дээш настай бол түүний саналыг харгалзан хамтын шийдвэр гаргана." гэж өөрчлөн найруулах;

19. Төслийн 37 дугаар зүйлийн 37.3 дахь хэсэгт "Хүүхэд эцэг, эхээсээ өөр газар амьдарч байгаа эсхүл эцэг, эхийн хэн нэг нь гадаадад байгаа, хорих ял эдэлж байгаа, цэргийн алба хааж байгаа тохиолдолд хүүхэдтэйгээ биечлэн болон цахим хэлбэрээр харилцаж болно" гэж нэмж тусгах;

20. Төслийн 38 дугаар зүйлийн 38.2 дахь хэсэгт "Эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах тухай нэхэмжлэлийг тухайн хүүхдийн эцэг, эх, төрөл, садангийн хүн, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, харьяалах нутаг дэвсгэрийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллага, албан тушаалтан шүүхэд гаргах эрхтэй." гэж нэмж тусгах;

21. Төслийн 41 дүгээр зүйлийн 41.2 дахь хэсэгт "Эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах тухай нэхэмжлэлийг тухайн хүүхдийн эцэг, эх, төрөл, садангийн хүн, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, харьяалах нутаг дэвсгэрийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллага, албан тушаалтан шүүхэд гаргах эрхтэй." гэж нэмж тусгах;

22. Төслийн 41 дүгээр зүйлийн 41.3 дахь хэсэгт "Энэ хуулийн 38.1-д заасан нөхцөл байдал арилаагүй, эсхүл хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдөж болзошгүй гэж үзвэл харьяалах нутаг дэвсгэрийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан тухайн этгээдийн эцэг, эх байх эрхийг хасах, эсхүл эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах хугацааг дахин тогтоолгох тухай нэхэмжлэлийг шүүхэд гаргах эрхтэй." гэж нэмж тусгах;

Үндэслэл, шаардлага: Хуулийн төсөлд шүүхээс ямар тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах эсхүл хасахыг тусгасан хэдий ч эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах эсхүл хасах нэхэмжлэлийг шүүхэд хэн гаргах талаар зохицуулалтгүй, эрх зүйн хийдлийг бий болгосон байна.

23. Төслийн 39 дүгээр зүйлийн 39.2 дахь хэсгийг "Шүүхээс эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлаж шийдвэрлэхдээ хүүхдийг тэжээн тэтгэхэд шаардагдах тэтгэлгийг гаргуулах асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэнэ." гэж өөрчлөн найруулах;

24. Төслийн 42 дугаар зүйлийн 42.4 дэх хэсгийг "Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан нь хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүргээс чөлөөлөгдөх үндэслэл болохгүй бөгөөд шүүхээс эцэг, эх байх эрхийг хасаж шийдвэрлэхдээ хүүхдийг тэжээн тэтгэхэд шаардагдах тэтгэлгийг гаргуулах асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэнэ." гэж өөрчлөн найруулах;

Үндэслэл, шаардлага: Эцэг, эх байх эрхийг шүүхээс хязгаарлаж, хасаж шийдвэрлэхдээ хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг орхигдуулсан байна. Архины хамааралтай, хүүхдээ санаатайгаар асран хамгаалахаас татгалзсан, хүчирхийлэл үйлдсэн үндэслэлээр шүүхээс эцэг, эх байх эрхийг хязгаарласан эсхүл хассан тохиолдолд шүүхийн шийдвэрт заасан хугацаанд хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэх нь зүйтэй юм. Хэрэв эцэг, эх хүүхдийн тэтгэлгийн тухай бүр нь олгохгүй бол улсаас хүүхдэд тэжээгчээ алдсаны тэтгэврийг өгч, эцэг, эхийг Зөрчлийн тухай хуулийн 3.3.1.2 дахь заалтад заасан нийтэд тустай ажил хийлгэх замаар тэтгэлгийг гаргуулах зэргээр хүүхдийн тэтгэлэг олгох сангийн эрх зүйн зохицуулалт бий болгох нь эцэг, эхийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэхээс гадна хүүхдийн дээд ашиг сонирхолд нийцэх юм.

25. Төслийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсгийг "Эцэг, эх нь насанд хүрээгүй, насанд хүрсэн боловч сургуульд сурч байгаа 21 насанд хүрээгүй, эсхүл хөгжлийн бэрхшээлтэй, хөдөлмөрийн чадваргүй, эсхүл байнгын асаргаа шаардлагатай нь тогтоогдсон хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй." гэж өөрчлөн найруулах;

26. Төслийн 48 дугаар зүйлийн 48.2 дахь хэсгийг "Эцэг, эх нь энэ хуулийн 48.1-д заасан үүргээ биелүүлээгүй бол хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг харьяалах нутаг дэвсгэрийн хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны болон орон нутгийн байгууллага, хүүхэд, гэр бүлийн нийгмийн ажилтан, сум, баг, хорооны Засаг дарга хамгаалах бөгөөд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдсөн бол хуульд заасны дагуу шүүхэд нэхэмжлэл гаргах үүрэгтэй." гэж өөрчлөн найруулах;

Үндэслэл, шаардлага: Хүүхэд хамгааллын тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.1 дэх хэсэгт "Эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг илрүүлэхэд хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны болон орон нутгийн байгууллага, хүүхэд, гэр бүлийн нийгмийн ажилтан, сум, баг, хорооны Засаг дарга санал, санаачилга

гаргах, хүүхэд болон хүн, хуулийн этгээдээс гомдол, мэдээлэл хүлээн авах зэрэг боломжит бүх аргыг ашиглана." гэж заасныг тул хууль хоорондын уялдаа холбоог анхаарах нь зүйтэй.

27. Төслийн 57 дугаар зүйлийн 57.6 дахь хэсэгт "Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн болон асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн мэдээллийн сан бүрдүүлнэ." гэж нэмж тусгах;

Үндэслэл, шаардлага: Хүүхэд хамгааллын тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулиар хүүхэд хамгааллын нэгдсэн сантай байна. Аймаг, нийслэл, дүүргийн хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан байгууллага харьяа нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийн тоо болон хүүхэд хамгааллын үйлчилгээний талаарх дундын мэдээллийн санд үндэслэн хүүхэд хамгааллын үйлчилгээг төлөвлөн хэрэгжүүлэхээр хуульчилсан. Мөн Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хэрэгжилтийн талаарх Монгол Улсын тавдугаар тайлан, илтгэлийг хэлэлцээд НҮБ-ын Хүүхдийн Эрхийн Хорооноос өгсөн зөвлөмжийн 10 дугаар зүйлд "Мэдээлэл цуглуулах тогтолцоог аль болохоор яаралтайгаар үр дүнтэйгээр сайжруулах. Бүх хүүхдийн нөхцөл байдал, нэн ялангуяа эмзэг, хүнд нөхцөлд байгаа хүүхдүүдийн талаар дүгнэлт шинжилгээг сайжруулахын тулд Конвенцын бүх хүрээг хамруулан хүүхдийн нас, хүйс, хөгжлийн бэрхшээл, газарзүйн байршил, яс үндэс, нийгэм-эдийн засгийн байдал зэргийг задаргаагаар мэдээллийг цуглуулах" гэж зөвлөсөн. Эрсдэлт нөхцөлд байсан болон байгаа хүүхдийг мэдээллийн санд бүртгэж, хяналтыг сайжруулснаараа хүүхдийн эрх зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, эрх нь зөрчигдсөн тохиолдолд сэргээн эдлүүлэх боломжтой юм.

28. Төслийн 57 дугаар зүйлийн 57.3 дахь хэсгийг "Энэ хуулийн 55.2, 55.3-т заасан хүний нөхцөл байдлын үнэлгээг сум, хорооны хүүхэд, гэр бүлийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан хийж, дүгнэлт, саналыг сум, дүүргийн Засаг даргад хүргүүлнэ." гэж өөрчлөн найруулах;

Үндэслэл, шаардлага: Хууль хоорондын уялдаа холбоог сайжруулж, хуулийн давхардхл, хийдлийг арилгах тухайлбал, Төслийн 57.4, 57.5, 60.1.3, 60.1.4, 60.2.5, 64.4 дахь заалтыг Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлд заасан сум, дүүрэг, баг, хорооны засаг дарга чиг үүрэгтэй нийцүүлэх.

29. Төслийн 57 дугаар зүйлийн 57.7 дахь хэсэгт "Сум, хорооны хүүхэд, гэр бүлийн нийгмийн ажилтан асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хангагдаж байгаа эсэхэд хяналт тавьж, хүүхдийн хөгжлийн тайланг хагас жил тутам сум, дүүргийн Засаг дарга, хүүхэд, гэр бүлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ." гэж нэмж тусгах;

Үндэслэл, шаардлага: Хуулийн төсөлд асран хамгаалуулж, харгалзан дэмжүүлж байгаа хүүхдийн эрх, ашиг сонирхолд тавих хяналтын асуудлыг орхигдуулсан байна. Хүүхэд хамгааллын тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулиар "сум, хороонд хүүхэд, гэр бүлийн нийгмийн ажилтныг 2025 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн ажиллуулах бөгөөд сум хорооны хүүхэд, гэр бүл нийгмийн ажилтан нь эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг илрүүлэх, мэдээлэл хүлээн авах, бүртгэх, нягтлан шалгах; эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхэд, түүний гэр бүлд үзүүлсэн хүүхэд хамгааллын үйлчилгээний талаарх тайлан, мэдээллийг харьяа хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан орон нутгийн байгууллагад тухай бүр хүргүүлэх; зэрэг үүргийг хүлээхээр хуульчилсантай уялдуулан шийдвэрлэснээр хүүхдийн эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх боломжтой болно.

30. Төслийн 64 дүгээр зүйлийн 64.5 дахь хэсгийг "Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг зөрчсөн, эрхээ урвуулан ашигласан, хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй бол шүүх асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоосон шийдвэрийг хүчингүй болгож, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх асуудлыг сум, дүүргийн Засаг дарга, Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтны хүсэлтээр шүүх шийдвэрлэнэ" гэж өөрчлөн найруулах;

31. Төслийн 64 дүгээр зүйлийн 64.4 дэх хэсэгт "Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг шинээр тогтоох асуудлыг энэ хуулийн 57, 58 дугаар зүйлд заасны дагуу шийдвэрлэнэ" гэж нэмэх;

Үндэслэл, шаардлага: Комиссоос хагас болон бүтэн өнчин хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч томилсон Засаг даргын 50 захирамжид дүн шинжилгээ хийхэд захирамж харилцан адилгүй байх бөгөөд захирамжийн үндэслэл, ямар үндэслэлээр асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг томилж байгаа шалтгаан, хэрэв хүүхэд бүтэн өнчин болсон тохиолдолд өмч хөрөнгийн асуудал, захирамжийн хэрэгжилтэд хяналт тавихтай холбоотой мэдээллийг захирамжид бүрэн тусгаагүй байсныг харгалзан үзэх шаардлагатай байна.

32. Төслийн 58 дүгээр зүйлийн 58.1.3, 66 дугаар зүйлийн 66.3.7-д "Сүрьеэ, хүний дархлал хомсдолын вирусийн халдвар, дархлалын олдмол хомсдол, бүхий хүнд" асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоохыг болон үрчлэхийг хориглохоор заасныг "Сүрьеэ, хүний дархлал хомсдолын вирусийн халдвар, дархлалын олдмол хомсдол" гэснийг хасаж ийм өвчтэй хүнийг асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоохдоо тусгай журмаар зохицуулах;

33. Төслийн 64 дүгээр зүйлийн 64.2.10 дахь заалтад "асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч хорих ялаар шийтгүүлсэн" гэж нэмж тусгах;

34. Төслийн 66 дугаар зүйлийн 66.3.9 дэх заалтад "хүний амьд явах эрхийн, эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын, бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг болон гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэж Эрүүгийн хуульд заасны дагуу ял шийтгэгдэж байсан, эсхүл хорих ял эдэлж байгаа" гэж өөрчлөн найруулах;

35. Төслийн 68 дугаар зүйлийн 68.3 дахь хэсгийг "Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 55 дугаар зүйлийн 55.2.3 дахь заалтад заасны дагуу улсын байцаагч үрчлүүлсэн хүүхдийн өсөлт хөгжил, нийгэмшил, дасан зохицол, гэр бүлийн амьдралын нөхцөл байдлын тайланг хагас жил тутамд аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ." гэж өөрчлөн найруулах;

Үндэслэл, шаардлага: Хүүхэд хамгааллын тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулийн 55 дугаар зүйлийн 55.2.3 дахь хэсэгт "хүүхдийн эрхийн улсын байцаагч нь нэг цэгийн үйлчилгээ, түр хамгаалах байранд байгаа болон хүүхэд асрах хувилбарт үйлчилгээнд хамрагдсан, үрчлэгдсэн хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтэд хяналт тавих" гэж заасан тул хууль хоорондын уялдаа холбоог хангаж, давхардуулж зохицуулахгүй байхад анхаарах шаардлагатай байна. Түүнчлэн, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын хэрэгжилтийн талаарх Монгол Улсын тавдугаар тайлан, илтгэлийг хэлэлцээд НҮБ-ын Хүүхдийн Эрхийн Хорооноос өгсөн зөвлөмжийн 28.с-д "Гэр бүлийн хуулийг шинэчлэн найруулсны зэрэгцээ үрчлэлтийн практикт дэвшил гараагүй байгаад Хороо харамсаж байгаа бөгөөд үрчлэлтэд хяналт тавих, үрчлэлтийн мөрөөр ажиллах гэх мэт үрчлэлтийн бүхий л явцад ил тод байдлыг хангах" гэж зөвлөсөн. Комиссоос Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 23 дахь илтгэлдээ "Үрчлэгдсэн хүүхдийн амьдралын нөхцөл, сурч боловсрох эрхийн хэрэгжилт, эрүүл, аюулгүй орчинд өсөн хөгжиж байгаа эсэхэд үнэлэлт, дүгнэлт өгдөг эсэх нь тодорхойгүй байна. Үрчлэгдсэн хагас болон бүтэн өнчин хүүхдийн дэлгэрэнгүй бүртгэл хөтлөх, хэрэв хүүхдийн амьдралын нөхцөл байдал холбогдох хууль, журмын заалтад нийцэхгүй байгаа нь тогтоогдвол эрсдэлээс сэргийлэх цаашлаад үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох замаар хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах механизмыг илүү боловсронгуй болгох шаардлагатай" гэж дүгнэсэн тул үрчлэлтийн дараах хяналтыг боловсронгуй, ил тод болгох нь зүйтэй.

36. Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.5 дахь хэсгийг " Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын харьяат гэр бүлд үрчлүүлэхдээ хүүхдийг үрчлэн авах гэж байгаа гэр бүлийн харьяат улсын болон Монгол Улсын эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэй, улс хооронд

хүүхэд үрчлэх ажлын туршлагатай итгэмжлэгдсэн байгууллагыг сонгож, хамтран ажиллана." гэж өөрчлөн найруулах;

Үндэслэл, шаардлага: Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай Гаагийн конвенцын 9 дүгээр зүйлд "Эрх бүхий төв байгууллагууд өөрсдөө буюу тухайн улсад зохих журмын дагуу итгэмжлэгдсэн болон төрийн байгууллагаар шууд дамжуулан хүүхэд үрчлэн авах явцыг эцэслэн баримтжуулах зорилгоор үрчлэн авах эцэг эхийн болон хүүхдийн байдалтай холбогдох мэдээлэл цуглуулах, хадгалах, солилцох; хүүхэд үрчлэх явцыг дэмжин туслах, хянах, түргэтгэх; улс хооронд хүүхэд үрчлүүлэхтэй холбогдсон туршлагын талаарх ерөнхий тайланг харилцан солилцох; зэрэг асуудлаар холбогдох бүх арга хэмжээг авна" гэж заасан тул олон улсын гэрээ, конвенцод нийцүүлэх нь зүйтэй юм.

37. Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.6 дахь хэсгийг "Гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэнд үрчлүүлэх талаар санал гаргах үүрэг бүхий гадаад үрчлэлтийн орон тооны бус зөвлөл ажиллана." гэж өөрчлөн найруулах;

38. Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.8 дахь хэсгийг "Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлүүлэх тухай шүүхийн шийдвэрийг гардан авснаас хойш ажлын тав хоногийн дотор улсын бүртгэлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, гадаадын иргэний асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага болон үрчлэгч талд мэдэгдэж, шийдвэрийн хувийг хүргүүлнэ." гэж өөрчлөн найруулах;

39. Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.9 дэх хэсэгт "Энэ хуулийн 83.6-д заасан гадаад үрчлэлтийн орон тооны бус зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг хууль зүйн, гадаад харилцааны болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална." гэж өөрчлөн найруулах;

40. Төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.10 дахь хэсгийг "Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэх хүсэлт гаргасан гадаадын иргэнтэй ярилцлага хийх журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага батална." гэж өөрчлөн найруулах;

41. Төслийн 84 дүгээр зүйлийн 84.3 дахь хэсгийг "Гадаад улсад оршин суугаа Монгол Улсын харьяат үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хангагдаж байгаа эсэхэд 18 насанд хүртэл Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол Монгол Улсын Дипломат төлөөлөгчийн газар, гадаадын иргэний болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага хяналт тавьж, тайланг хагас жил тутамд гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ." гэж өөрчлөн найруулах;

Үндэслэл, шаардлага: Засгийн газрын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.15 дахь хэсэгт "Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд гэр бүл, хүүхэд, ахмад настан болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөгжил, нийгмийн хамгааллын асуудал хамаарна" гэж заасан. Мөн Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын 3 дугаар зүйлийн 3.1 дэх хэсэгт "Нийгмийн хамгааллын улсын буюу хувийн байгууллага, шүүх, захиргааны болон хууль тогтоох байгууллагаас хүүхдийн талаар явуулах аливаа үйл ажиллагаанд юуны өмнө хүүхдийн дээд ашиг сонирхлыг хангахад анхаарлаа хандуулна." гэж заасныг үндэслэн гадаад үрчлэлтийн орон тооны бус зөвлөл Гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын дэргэд ажиллах төдийгүй, гадаад үрчлэлтийн журам батлах, гадаадад үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хангагдаж байгаа эсэхэд хяналт тавихад гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллагыг оролцуулах нь зүйтэй юм. Түүнчлэн, үрчлэгдсэн хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтэд хяналт тавихдаа хэвлэмэл тайлангаар дүгнэх эсхүл гэнэтийн байдлаар хүүхдийн орчин нөхцөлд хяналт шалгалт хийх зэргийг нарийвчлан журамлах, хяналтыг тавихдаа төрийн байгууллага болон

итгэмжлэгдсэн олон улсын байгууллагын уялдаа холбоо, хамтын ажиллагааг нарийвчлан тодорхойлох шаардлагатай байна.

42. Төслийн 13.7, 13.12, 28.4, 61.2, 61.4 дэх хэсэгт "... гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны" гэсний өмнө "... харьяалах нутаг дэвсгэрийн ..." гэж нэмж тусгах;

43. Хүүхдийн эрхийн зөрчил, аливаа төрлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, ангид байх, хүний эрхийг хамгаалах чиглэлээр хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах салбар дундын ажлын уялдаа холбоог сайжруулах үр дүнтэй арга хэмжээ авах хүрээнд уг хуулийн төслийг Хүүхэд хамгааллын тухай, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай, Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд заасан төрийн байгууллагуудын бүтэц, тогтолцоо, байгууллагуудын чиг үүргийн давхардлыг арилгаж, уялдаа холбоог хангах;

44. Гэр бүлийн холбогдолтой хэрэг хянан шийдвэрлэх урьдчилсан арга хэмжээний нэг болох Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 129 дүгээр зүйлийн 129.1 дэх хэсгийн 129.1.7-д "зохигчид эвлэрүүлэн зуучлалын журмаар эвлэрэх хугацаа заах" тухай зохицуулалтын хүрээнд эвлэрэх хугацааны үед хүүхэд эцэг, эхийн хэний асрамжид байх, хүүхдийг хэн хамгаалах талаар зохицуулалтыг нэмж тусгах;

45. Хорих ял эдэлж байгаа болон хугацаат цэргийн алба хаагчид зориулан гэр бүл төлөвлөлт, эцэг эх байх, хүүхдийн эрх, хүүхэд хамгаалал, гэр бүлийн тухай зэрэг хууль тогтоомж бусад шаардлагатай мэдээ, мэдээллээр хангаж, сургалт, соён гэгээрүүлэх ажлыг шат дараатай тогтмол зохион байгуулах талаар зохицуулалтыг нэмж тусгах;

46. Төслийн 4.1.14, 24.6, 27 дугаар зүйлд заасан нэр томъёог ижилтгэх, 65.4 дэх хэсэгт заасан хууль эшлэлийн зүйл, заалтыг нягтлах, төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.13, 15 дугаар зүйлийн 15.2, 48 дугаар зүйлийн 48.3, 48.4 дэх хэсгийн агуулга ойлгомжгүй байх тул нарийвчлан тусгах;

47. Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ, конвенц, хүний эрхийн зарчимд нийцүүлж сайжруулан боловсруулах.

_____оОо_____

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ СУРГУУЛЬ
ХУУЛЬ ЗҮЙН СУРГУУЛЬ

14201 Улаанбаатар хот-46а ш/х-324, Сүхбаатар дүүрэг,
Нэгдсэн Үндэстний гудамж 17, Утас/Факс: (976-11) 32-96-80,
E-mail: law@num.edu.mn, http://law.num.edu.mn

2025.04.21

№

11/70

танай

-ны №

-т

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД
ХЭРГИЙН САЙД О.АЛТАНГЭРЭЛ ТАНАА

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн
найруулгын төслийг судалж, саналаа хүргүүлж
байна.

Хавсралт 5 хуудас

ЗАХИРАЛ

Б.АМАРСАНАА

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛД ӨГӨХ САНАЛ

1. Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.3-т гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэхээс өмнө гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдахаар заажээ. Гэвч зайлшгүй сургалт авах шаардлагатайгаар хуульчилсан улс орон төдийлөн түгээмэл биш. Мөн түүнчлэн хууль батлагдахаас өмнө сургалтын хөтөлбөрийг бэлтгэж бэлэн болгон, ямар боловсон хүчин хаана хэрхэн сургалтыг явуулах талаар нарийн бэлтгэлүүдийг урьдчилан хийхгүй бол хууль батлагдсаны дараагаар хэрэгжилтийн асуудлууд үүсэх эрсдэлтэй байгааг анхаарна уу?

2. Гэр бүлийн тухай хуулийн төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3.7-д гэрлэгчдийн үнэнч байх үүргийг хуульчилжээ. Дэлхийн ихэнх орнууд үнэнч байх үүргийг төдийлөн хуульд тусгаад байдаггүй, Өмнөд Солонгос Улс Үндсэн Хуулийн Цэцийнхээ шийдвэрээр үнэнч байх үүрэгтэй тусгайлан холбогддог гэр бүлээс гадуурх харилцааны гэмт хэрэг, зөрчлийг Үндсэн хууль зөрчиж байна хэмээн шийдвэрлэсэн байдаг. Бидний хувьд хуулийн төсөлд гэр бүлээ тогтвортой байлгах үүргийг хуульчилсан нь сайшаалтай ч үнэнч байх үүргийг хуульд тусгайлан заасан нь ирээдүйд мөн олон асуудлыг үүсгэх эрсдэлтэйг анхаарна уу? Ихэнх хөгжингүй орнууд үнэнч байх үүргийг гэр бүлийн тухай хуульдаа тусгайлан хуульчилдаггүй, зан заншил, шашин, ёс зүйн түвшинд зохицуулагддагийг анхаарна уу?

3. Хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлд гэр бүл болох зорилгогүйгээр гэрлэх талаарх тайлбарыг "гэрлэгчид хамт амьдардаггүй, хоёулаа, эсхүл хэн нэг нь эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус давуу байдал олж авах зорилгоор дүр эсгэж, гэрлэлт бүртгүүлснийг ойлгоно" хэмээн хийсэн ч энэ нь зарим гэр бүл болох зорилгогүйгээр гэрлэсэн гэрлэлтийг оруулсан шинжтэй буюу хамт амьдардаг дүр эсгэсэн гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр гэрлэлт хэмээн үзэхээр байна. Тохиолдол бүр өөр учир шүүгчид энэ талаар чөлөөтэй шийдвэрлэх боломж олгох үүднээс гэрлэгчид хамт амьдардаггүй гэх хэсгийг тайлбараас хасах нь зүйтэй юм. Эсхүл тайлбарыг бүр мөсөн хасаж шүүгч нөхцөл байдалд тохируулан чөлөөтэй үнэлэх боломжийг олгох нь зүйтэй.

4. Төслийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1-т заасан гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох нөхцөлүүдэд "ашиг хонжоо олох зорилгоор" хэмээн нэмэх. Учир нь зарим тохиолдолд зөвхөн хариуцлага, хохирлыг гэрлэгчид хамт үүрэхээс зайлсхийж биш мөн ашиг хонжоо олох зорилгоор буюу улсаас өгч буй тэтгэвэр, тэтгэмж, эсвэл албан байгууллага аж ахуйн нэгжээс өгч буй давуу байдлыг эдлэх зорилгоор дүр эсгэн гэрлэлт цуцлах тохиолдлууд байдаг.

5. 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт гэрлэлттэй адилтгах харилцаанд тооцох нөхцөлүүдийн талаарх зохицуулалтыг хийхдээ эдгээр нөхцөлүүд бүгд бүрдсэн байх шаардлагатай, эсхүл аль нэг нь л үүссэн байхад хангалттай талаар тодорхой харагдахаар хийгээгүй байна. Иймээс 21.1-т "дараах нөхцөл бий болсон тохиолдолд хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтган тооцож болно" гэснийг "дараах нөхцөлүүдийн аль нэг эсвэл хэд хэд бий болсон тохиолдолд хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтган тооцож болно" эсхүл "дараах нөхцөлүүд бүгд хангагдсан тохиолдолд хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтган тооцож болно" хэмээн өөрчлөх нь зүйтэй байна.

6. Хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлийн 27.5-д тээгч эмэгтэй өөрийгөө хүүхдийн эхээр тогтоолгох нэхэмжлэл гаргах эрхгүй талаар тусгажээ. Гэвч зарим тохиолдолд тээгч эх хүүхдийн эцэг эхийг хүүхдийн эрх ашгийг хангалттай хамгаалж, хүчирхийлэлгүй эсхүл тогтвортой гэр бүлийн орчинд өсгөж чадахгүй гэж үзэн хүүхдийг өөрийн төрсөн хүүхдээр тогтоолгохоор нэхэмжлэл гаргасан кэйсүүд энэ төрлийн харилцаа илүүтэй хөгжсөн барууны орнуудад түгээмэл байдаг. Иймээс ингэж хязгаарлах нь зүйтэй эсэхийг дахин нарийн бодолцох шаардлагатай.

7. Хуулийн төслийн 41 дүгээр зүйлд эцэг байх эрхийг хасах нөхцөлүүдийн талаар заасан ч одоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй 1999 оны Гэр бүлийн тухай хуульд заасан “эцэг эх байх эрхээ урвуулан ашиглах /хүүхдээ хаях, санаатай төөрүүлэх, тарчлаан зовоох, худалдах, барьцаалах, биеийг нь үнэлэх, шунахай зорилгоор ашиглах, эрх зүйн зөрчилд татан оруулах зэргээр/, хүүхэдтэйгээ удаа дараа хэрцгий харьцсан, бэлгийн харьцаанд оруулахаар завдсан, оруулсан, сэтгэл санааны хүнд дарамтад байлгасан, хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх үүргээс санаатайгаар зайлсхийсэн” зэрэг тодорхой нөхцөлүүдийг нарийн дурдаагүй нь төдийлөн оновчтой биш байна, анхаарна уу?

8. Төслийн 8 дугаар бүлэгт асран хамгаалах, харгалзан дэмжих талаарх зохицуулалтыг нарийвчлалтай хийжээ. Гэвч дэлхийн ихэнх улс оронд асран хамгаалагч харгалзан дэмжигч тогтоох асуудлыг шүүх шийдвэрлэдэг, манай улсын одоогийн зохицуулалтаар засаг дарга эдгээр иргэний эрх зүйн чадвар чадамжийг хязгаарлах, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоох зэрэг туйлын чухал асуудлуудыг шийдвэрлэж байгаа нь төдийлөн оновчтой биш байгааг харгалзан төслийн тус бүлэгт асран хамгаалах, харгалзан дэмжих асуудлыг шийдвэрлэх анхан шатны байгууллага сум баг, дүүрэг хорооны засаг дарга байхаар заасныг иргэний хэргийн анхан шатны шүүх болгон өөрчлөх нь зүйтэй. Гэхдээ 9 дүгээр бүлэгт хүүхэд үрчлэх асуудлыг одоогийн зохицуулалттай адилаар засаг дарга шийдвэрлэх биш шүүх шийдвэрлэхээр төсөлд оруулсан нь туйлын сайшаалтай байна.

9. Хуулийн төсөлд судлаачийн хувьд, энэ чиглэлээр бие даасан хичээл заадаг багшийн хувьд санаа зовниж явдаг олон чухал асуудлыг шийдвэрлэсэн байдлаар шинэлэг зохицуулалтуудыг оруулж ирсэн нь, ялангуяа хүүхэд үрчлэлтийн тун чухал асуудлыг засаг дарга биш шүүх шийдвэрлэхээр оруулсан, хамтран амьдрагчдын дундын эд хөрөнгийн асуудлыг шийдвэрлэхэд гэрлэлттэй дүйцүүлэх талаарх зохицуулалт, гэрлэлтийн гэрээний тодорхой зохицуулалтуудыг оруулсан зэрэг нь туйлын сайшаалтай байна.

Санал өгсөн:

МУИС-ийн Хууль Зүйн Сургуулийн Хувийн эрх зүйн тэнхимийн Ахлах багш
М.Мөнхнаран /Доктор, LL.D. Nagoya University, Japan/

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛД ӨГӨХ САНАЛ

ХЗДХЯ-аас ирүүлсэн Гэр бүлийн тухай хуулийн төсөлтэй танилцан, төсөлтэй холбоотой дараах саналыг гаргаж байна:

1. Төслийн 3.1-д Гэр бүлийн харилцааны зарчмыг хуульчилсан байх бөгөөд тус заалтын логик болон найруулга зүйн хувьд сайжруулж, өөрчлөх шаардлагатай санагдаж байна. Гэрлэлт нь эрэгтэй, эмэгтэй хүний сайн дурын харилцаан дээр үндэслэнэ гэж хуульчлах нь төслийн дараа дараагийн хэсгүүдэд “ гэрлэлт” гэх ойлголтыг тодорхойлсон тодорхойлолтыг давтаж буй, түүнчлэн гэрлэлт гэх ойлголтыг агуулгын хувьд ойлгомжгүй болгож байна.

2. Төслийн 3.2-т тусгагдсан яс үндэс, гарал үүсэл, угсаагаар ялгаварлахгүй байх зарчим бол Үндсэн хуульд тунхаглагдсан “хэнийг ч яс үндэс, гарал үүсэл, удам угсаа, хүйсээр ялгаварлахгүй байх” тэгш эрхийн үндсэн эрхийг тусгасан гэж ойлгогдож байна. Гэр бүлийн тухай хуульд энэ зарчмыг тусгах нь нийтийн эрх зүйн болон хувийн эрх зүйн харилцаа болон зохицуулалтын онцлогийг хооронд нь хутгаж, ялгахгүй байгаагийн илэрхийлэл юм. Үндсэн хуульд тунхаглагдсан үндсэн эрхийг хувийн эрх зүйн хуулиудад, жишээ нь, Гэр бүлийн тухай хуульд, шууд зохицуулах нь буруу. Учир нь, Үндсэн хуулийн үндсэн эрх нь босоо харилцааны илрэл, харин хувийн эрх зүйн харилцаа буюу гэр бүлийн харилцаа нь тэгш харилцаа бөгөөд тэгш харилцааг зохицуулах өөрийн зохицуулалтын аргачлалтай. Иймд, босоо харилцааг зохицуулсан зохицуулалтын аргыг хэвтээ харилцаанд шууд тусгаж оруулж ирэх нь аргачлал, зохицуулалтын хувьд буруу юм. Үндсэн хуулийн эрхийг гэр бүлийн харилцаанд тусгахдаа шууд хуулж тунхаглах биш, харин тохирсон зохицуулалтын аргаар нь зохицуулах ёстой. Иймд, Гэр бүлийн хуулийн төслийн 3.2-д заалт нь Үндсэн хуулийн тунхаглалын шинжтэй зохицуулалт тул тус төсөлд оруулах шаардлагагүй. Үүнтэй адил төслийн 3.4-т тусгагдсан “жендерийн тэгш байдлын “тухай зохицуулалтыг мөн Үндсэн хуулийн шинжтэй эрх гэж үзэх тул Гэр бүлийн тухай хуулийн төсөлд шууд тусгах нь үндэслэлгүй. Үндсэн хуулийн тунхаглалын буюу үндсэн эрхүүд хувийн эрх зүйд шууд бус нөлөөлөл үзүүлэх тухай шууд бус нөлөөллийн онолыг харгалзан, онолыг хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

3. Төслийн 4.1.1-д “ гэрлэлт-ийн” тухай ойлголтыг тодорхойлохдоо гэрлэлтийг эрх бүхий байгууллагад “ бүртгүүлэхийг” хэлнэ гэж тодорхойлсон байна. Бүртгүүлэх үйлдлийг гэрлэлт хэмээн тайлбарлан томъёолох нь өөрөө эрх зүйн хувьд алдаатай томъёолол байна. Тус заалтыг агуулгын хувьд дүгнэвэл, гэрлэлтийг насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хүний чөлөөтэй сайн дурын үндсэн дээр илэрхийлсэн хүсэл зориг гэж ойлгогдохоор байна. Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлтийг эрэгтэй, эмэгтэй хүний хэлцэл гэж тодорхойлж байна. Улмаар, хэлцлийг эрх бүхий байгууллагад бүртгүүлэхийг “ гэрлэлт “ гэж тодорхойлж буй нь гэрлэлт гэх ойлголтыг агуулгын хувьд биш, харин дан ганц хэлцэл хийх хэлбэрийн хувьд тодорхойлж байна. Улмаар, “гэрлэлт” гэх ойлголтыг оновчтой тодорхойлбол, “бүртгүүлэхийг” биш, харин “гэр бүлийн харилцааг үүсгэх зорилгоор хүсэл зоригоо чөлөөтэй, сайн дурын үндсэн дээр илэрхийлсэн илэрхийллийн нэгдэл эсхүл тохиролцоо, хэлцэл ч гэж тодорхойлох боломжтой. Харин энэхүү хэлцлийг хийх хэлбэр нь бол эрх бүхий байгууллагад бүртгүүлснээр хийгдсэн гэж тооцогдоно.

4. Төслийн 4.1.3-4.1.5 -д "гэр бүл" гэх ойлголтыг тодорхойлохыг оролдсон байна. Энэ тодорхойлолт нь оновчгүй болжээ. Учир нь, Иргэнлэг эрх зүйн тогтолцоотой ихэнхи улсын холбогдох хуулиудад "гэр бүл" гэх ойлголтыг тодорхойлоогүй байдаг, учир нь, агуулгын хувьд тодорхойлох боломжгүй ойлголт юм. Гэр бүл мөн эсэхийг тухайн гэр бүлийн гишүүд өөрсдөө л шийдэх асуудал. Жишээ нь, нэг орон сууцанд өрх тусгаарлаж чадаагүй, эцэг эх, ах дүүтэйгээ хамт амьдрах тохиолдолд Монголд цөөнгүй. Гэтэл өөрийгөө тусдаа гэр бүл гэж тооцож байхад төслийн дагуу хүчээр нэг гэр бүл гэх ойлголтонд багтааж байна.

5. Төслийн 5.3-д гэр бүл болохыг хүсч буй хүмүүс гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтанд хамаарахаар тусгажээ. Энэ заалт бодит амьдрал дээр хэрэгжих боломж, бодит баталгаа нь эргэлзээ төрүүлж байна. Гэрлэхийг хүсч буй хүмүүс ямар сургалтанд хамрагдах юм, тэдэнд юу заах юм? Хамрагдаагүй бол гэрлэхийг хориглох уу? Хэрэгжих магадлал туйлын бага, хүмүүсийн бухимдлыг хүргэх, цэвэр тунхаглалын шинжтэй заалт хуульд оруулах шаардлагатай юу? Жишээ нь, 50, 60 гарсан хүмүүс гэрлэхийг хүсвэл бас сургалтанд хамрагдах уу?

6. Төслийн 9.4-т тусгагдсан зохицуулалтын зорилго, зориулалт, урьдчилсан нөхцөл зэрэг асуудал эргэлзээтэй, ойлгомжгүй, одоо үйлчилж буй хувийн эрх зүйн тогтсон номлол, сургаальтай зөрчилдөж байна. Жишээ нь, гэрлэлт цуцлахын тулд гэрлэгсдийн аль нэг нь гэм буруутай байх зарчим хуульд тусгагдсан гэж ойлгох уу? Дэлхий даяар, ихэнхи соёлтой иргэнлэг эрх зүйн тогтолцоотой улс орнуудад гэрлэлт цуцлахад цаашид гэр бүлээр хамт амьдрах боломжгүй байх зарчмыг удирдлага болгодог бол манайд гэм буруугийн зарчмыг удирдлага болгож, социализмын нийгэм рүү буцаж байна гэж ойлгох уу? Түүнчлэн, гэм буруутай үйлдэл хийсний улмаас гэрлэлт цуцлуулсан нь нэр төрд хохирол учруулсан бол – гэх хууль бус үйлдлийн урьдчилсан нөхцөл нь Иргэний хуулийн 497 дугаар зүйлийн 497.1-т заасан урьдчилсан нөхцөлтэй адил байх уу? Энэ асуудлаа тодруулаагүй байж, шалгаагүй байж хуулийн төсөлд шууд ийм заалт оруулах нь үндэслэлгүй.

7. Ямар үндэслэлээр гэрлэлт цуцлахыг төсөлд ойлгомжтой байдлаар тусгаагүй, зохицуулаагүй байна. Ганц 9.4-т зааснаар гэрлэлт цуцлах асуудал гэрлэгсдийн аль нэгнийх нь гэм буруутай үйлдлийн улмаас буюу гэм буруугийн зарчим дээр суурилсан гэж ойлгох уу?

8. Гэрлэлт цуцлаж буй тохиолдолд гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн асуудлыг зохицуулах талаар шинэ зохицуулалт төсөлд огт тусгаагүй байна. Одоо үйлчилж буй, тухайлбал, Иргэний хуульд зохицуулагдсан гэрлэгсдийн хуваарьт болон хамтын эд хөрөнгийн асуудлын зохицуулалт нь хангалтгүй, нийгмийн шаардлагад нийцээгүй нь маргаангүй. Гэр бүлийн хуулийн төслийг оруулж ирж буй тохиолдолд гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн асуудлыг зохицуулсан шинэ зохицуулалт тусгах нь нэн тэргүүнд хийх ёстой ажлын нэг. Жишээ нь, иргэнлэг эрх зүйн тогтолцоотой улс орнуудад гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн зохицуулалтын талаар 3-4 боломжийг зохицуулсан байдаг. Монголд энэ боломжийг рецепци хийх асуудлыг судлан, хуулийн төсөлд тусгах ажил хийгдээгүй гэж ойлгогдож байна. Тэгвэл яах гэж хуулийн төслийг санаачилсан болох нь ойлгомжгүй байна. Гэрлэгсэд гэрлэгчдийн гэрээ байгуулж, эд хөрөнгийн асуудлаа өөрсдөө зохицуулах боломж олгож буй нь сайн хэрэг. Гэхдээ, гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн зохицуулалтын ямар боломжууд байдаг талаар ойлголтгүй хүмүүс цөөнгүй байгаа, тэдэнд зохицуулалтыг сонгох боломж олгох үүднээс хуульд эдгээр боломжийг тусгах шаардлагатай.

9. Гэрлэлт цуцлах тохиолдолд хүүхдийг тэжээн тэтгэлгийн тухай асуудлыг маш ерөнхий, ойлгомжгүй байдлаар зохицуулсан байна. Нэг давуу тал нь, тэтгэлгийг эд хөрөнгөөр гаргаж болох талаар зохицуулжээ. Гэхдээ, өнөө үед тэтгэлгээс зайлсхийх хүсэлтэй зарим эцэг эхчүүд өөрийн хөрөнгөө садан төрлийн хүмүүсийн нэр дээр болгох асуудал цөөнгүй байна. Энэ тохиолдолд асуудлыг яаж зохицуулах вээ? Түүнчлэн, яагаад шүүх тэтгэлгийн хэмжээг тогтоох аргачлалыг боловсруулах эрх эдлэх болов? Түүнчлэн, хүүхэд насанд хүрсэн ч, оюутны хувьд суралцаж буй тохиолдолд өөрийгөө тэжээн тэтгэх боломж хомс байдаг нь тодорхой. Энэ тохиолдолд хуулиар өөрийн байнгын орлоготой болтол эцэг эх нь хүүхдийг тэжээн тэтгэх үүрэг нь үргэжлэх талаар зохицуулалт тусгах боломжтой.

10. Албан ёсоор гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч 5 жил хамт амьдарсан бөгөөд бусад нөхцөл хангагдсан тохиолдолд гэрлэсэнтэй адилтган авч үзэхээр төсөлд тусгажээ. Нэг талаас энэ зохицуулалт хүүхэд, эхийн ашиг сонирхлыг хамгаалж буй нь тодорхой. Гэвч нөгөө талаас, 4 жил хамт амьдраад, 5 жил болгохгүй салаад явах үзэгдлийг олшруулах нөхцлийг бий болгох юм бус уу гэж санагдаж байна. Улмаар, 4, 4 жилээр өөр өөр хүмүүстэй амьдраад яваад байх боломжийг хүмүүст олгохоор байна.

Улмаар, гэрлэгсдийн эд хөрөнгийн зохицуулалтын асуудал, хүүхдийн тэжээн тэтгэх тэтгэврийн асуудал, хамтын амьдралын асуудал дээр цаг үедээ нийцсэн, шаардлагатай өөрчлөлтийг оруулсан хуулийн төслийг хүлээж байсан бол тус төсөл нь үндсэн үүргээ биелүүлж чадахааргүй байна. Энэ нөхцөлд Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэ төсөл боловсруулах шаардлага байсан эсэхэд эргэлзээ төрж байна.

МУИС-ийн ХЗС-ийн

Хувийн эрх зүйн тэнхмийн дэд профессор, доктор

Б.Тэмүүлэн

2025 оны 4 дүгээр сарын 21 өдөр

Хүчирхийллийн эсрэг
үндэсний төв

**ХҮЧИРХИЙЛЛИЙН ЭСРЭГ
ҮНДЭСНИЙ ТӨВ**

Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг,
Их тойруу, Logos төв, 302, 303 тоот
Утас: 70119949, факс: 976-70119949

И-мэйл: mongolcav@gmail.com

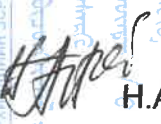
Вэб сайт: www.safefuture.mn

2025. 10. 30 № 143

Хуулийн төсөлд санал
хүргүүлэх тухай

Танай яамнаас боловсруулж, санал авахаар
ирүүлсэн Гэр бүлийн тухай хууль (шинэчилсэн
найруулга)-ийн төсөл, холбогдох бичиг баримттай
танилцлаа. Хуулийн төсөлд өгөх саналаа хавсралтаар
хүргүүлэв.

Материал 2 хуудас.

ЗАХИРАЛ Н.АРВИНТАРИА

Гэр бүлийн тухай хуулийн төсөлд Хүчирхийллийн эсрэг
үндэсний төвөөс өгч буй санал

2025-10-15

	Төслийн зүйл, заалт	Өгч буй санал	Тайлбар
1	13.16. энэ хуулийн 13.9.2-т заасан тусдаа амьдрах эцэг, эхийн хүүхэдтэй уулзах хугацааг тогтоохдоо хүүхдийн нас, эцэг, эхийн ажлын ачаалал, хүүхдийн сонирхлыг харгалзан үзнэ.	“...ажлын ачаалал,” гэсний дараа “гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн эсэх,” гэж нэмэх.	Кейс 1: Би гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас нөхрөөсөө гэрлэлтээ цуцлуулсан. Шүүх 3 хүүхдийг миний асрамжинд үлдээж, 7 хоногт нэг удаа эцэгтэй нь уулзуулж байхыг надад даалгаж шийдвэрлэсэн. Одоо эцэг нь хүүхдүүдтэйгээ уулзах нэрээр байнга хүчирхийлэл дарамтаа үргэлжлүүлж байна. Хүүхдүүдийг авч явчихаад 2-3 хоногоор авчирч өгдөггүй, хичээлийг нь таслуулдаг, аавтай хамт баймааргүй байна гээд зугатахаар нь шийдвэр гүйцэтгэгчид хүүхэдтэй уулзуулахгүй байна гээд хүүхдийн тэтгэлэг төлөхгүй байх зэргээр байнга асуудал гаргадаг. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэгчид хэлэхээр “надад хамаагүй, өөрсдөө хоорондоо зохиц” гэдэг. Энэ байдлаас болоод би ажил төрлөө хийх, хүүхдүүд хичээлдээ явах боломжгүй болсон. Одоо хүүхдүүд аавтайгаа заавал уулзах ёстой гэдэг шахалтаас болоод айдаст автчихаад байна.
		13.17 дахь хэсэг нэмэх: “13.17. тусдаа амьдрах эцэг, эх хүүхэдтэйгээ цахимаар уулзаж болно.” гэж нэмэх	Хорих ял эдэлж байгаа болон гадаадад амьдарч байгаа, хөдөө, орон нутагт ажиллаж байгаа хүмүүс хүүхэдтэйгээ байнга биечлэн уулзах/ уулзуулах боломжгүй. Аюулгүй байдал талаасаа талууд заавал биечлэн уулзах шаардлагагүй байж болно. Энэ тохиолдолд цахимаар уулзаж болох зохицуулалт бусад орны хуулиудад байдаг. (Австрали)
2	21 дүгээр зүйл. Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа	“21.1.5. дундаасаа, эсхүл үрчлэн авсан хүүхэдтэй” гэж нэмэх.	Хамтран амьдарч буй хоёр хүн дундаасаа төрсөн эсвэл үрчилж авсан хүүхэдтэй бол тэдний хооронд гэрлэлттэй адилтгах эрх зүйн харилцаа үүснэ. Хосын харилцаа дуусгавар болох үед хүүхдийн асрамж, өмчийн

			эрх зэрэг хууль зүйн үр дагаварт нөлөөлнө.
3	49 дүгээр зүйл Тэтгэлгийн хэмжээ, олгох хугацаа, хэлбэр	Одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Гэр бүлийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийг хэвээр нь оруулах (40.1.Хүүхдэд олгох тэтгэлгийг түүний насны байдлыг харгалзан сард нэг хүүхдэд дараахь хэмжээгээр тогтооно: 40.1.1. 11 хүртэлх насны хүүхдэд тухайн бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн 50 хувиар; 40.1.2. 11-16 нас /суралцаж байгаа бол 18 нас/-тай болон насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдэд амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээгээр)	Хуулийн төслийн 49-р зүйлд заасан зохицуулалт одоо мөрдөгдөж буй Гэр бүлийн тухай хуулийн 40-р зүйлээс дордсон байна. Иймд өмнөх хуулийн зохицуулалтыг хэвээр нь авч үлдэх нь зохимжтой.
4.	43 дугаар зүйл. Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, эсхүл хасуулсан хүний зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулах	43.1 дэх хэсгийг Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 35.1.10-т заасан зан үйлд нөлөөлөх сайн дурын болон албадан сургалттай холбож өөрчлөх.	Хууль хоорондын уялдаа холбоог хангах шаардлагатай. (35.1.10.эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг сайн дурын болон хуульд заасны дагуу шүүхийн шийдвэрээр албадан сургалтад хамруулах ажлыг шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагатай хамтран зохион байгуулах;)
5	58 дугаар зүйл. Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчээр тогтоохыг хориглох этгээд	58.1.4-ийг дор дурьдсанаар өөрчлөх: "58.1.4. Эрүүгийн хуульд заасан хүний амьд явах эрхийн, эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын, бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэгт хариуцлага	Эрүүгийн хэрэгт шийтгүүлсэн гэх ерөнхий заалтыг ямар төрлийн гэмт хэрэгт шийтгүүлсэн этгээдийг тодорхой болгох шаардлагатай. Ингэснээр хүүхдэд учирч болзошгүй эрсдэлийг бууруулах, асран хамгаалагчийн ёс суртахууны шалгуурыг чангатгах, хүүхдийн эрхийн баталгааг сайжруулах ач холбогдолтой.

		хүлээж байсан, эсхүл эрүүгийн хэрэгт удаа дараа шийтгүүлсэн байсан, ял эдэлж байгаа этгээд;”	
6	65 дугаар зүйл. Хүүхэд үрчлэх, үрчлүүлэх зарчим, нөхцөл 65.5 (Сум хорооны гэр бүл, хүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан гэр бүлийн нөхцөл байдлыг үнэлгээ хийж, Зөвлөлд хүргүүлнэ.) 65.6. (НБҮ хийх журмыг Гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн ЗГ гишүүн батална.)	Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлтэй давхцсан. (18.8-д нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх журмыг хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн болон хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд хамтран батална) гэж заасан.	Хүүхэд хамгааллын тухай хуультай уялдуулах

Хүчирхийллийн эсрэг үндэсний төв

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД
ХЭРГИЙН САЙД Б.ЭНХБАЯР ТАНАА

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ ПРОКУРОРЫН ГАЗАР**

Монгол улс, Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг, 4 дүгээр
хороо, Самбуугийн гудамж-18

Утас: 51-260855, Факс: (976-51)263739

Цахим шуудан: gro@prosecutor.mn

Цахим хуудас: www.prosecutor.mn

2025.11.05 № 11-02/1431

танай 2025.10.09-ний № 1/1636 -т

Санал хүргүүлэх тухай

Танай 2025 оны 10 дугаар сарын 07-ны өдрийн 1/1636 дугаар албан бичгээр ирүүлсэн, Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл, бусад дагалдах хуулийн төсөл, танилцуулга, үзэл баримтлалтай танилцлаа.

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 4.1.5-д “гэр бүлийн гишүүн”, 4.1.8-д “садангийн хүн”, 4.1.10-т “төрлийн хүн” гэсэн нэр томьёог тодорхойлсон байна.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд эдгээр нэр томьёог одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Гэр бүлийн тухай хуулиас эш татсан байхад шинэчилсэн хуулийн төсөлд нийцүүлэн Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулаагүй нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.3 дахь хэсэгт заасан “Шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулна” гэсэнтэй зөрчилдөхийг анхаарна уу.

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл, бусад дагалдах хуулийн төсөлд гаргасан саналыг хавсралтаар хүргүүлэв.

Судалж шийдвэрлэнэ үү.

Хавсралт 7 хуудас.

МАКСИМ ЧИНБАТ
УЛСЫН ЕРӨНХИЙ ПРОКУРОРЫН ГАЗАР
УЛСЫН ЕРӨНХИЙ ПРОКУРОРЫН ОРЛОГЧ, ТӨРИЙН ХУУЛЬ ЦААЗЫН
ШАДАР ЗӨВЛӨХ

ХУУЛИЙН ТӨСӨЛД ГАРГАСАН САНАЛ

№	Зүйл, хэсэг, заалт	Гаргасан санал			Саналын үндэслэл, хэрэгцээ, шаардлага
		Өөрчлөх	Нэмэх	Хасах	
0	1	2	3	4	5
НЭГ.ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ /ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА/					
1	Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйл.Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт 4.1.6.“нөхөн үржихүйн туслах технологийг ашиглаж хүүхэдтэй болох” гэж Донорын тухай хуулийн 3.1.15, 3.1.16-д заасныг;	“нөхөн үржихүйн туслах технологийг ашиглаж хүүхэдтэй болох” гэж донор бэлгийн эс ашиглах эсхүл тээгч эхээр дамжуулан хүүхэдтэй болохыг” гэж өөрчлөх.			Донорын тухай хуулийн 3.1.15-д “донор бэлгийн эс”, 3.1.16-д “тээгч эх” гэсэн нэр томъёог тайлбарласан байна. Иймд утга найруулгыг илүү ойлгомжтой болгож өөрчлөх.
2	Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйл.Гэрлэх нөхцөл 5.3.Гэрлэхийг хүсэгчдийн аль нэг нь анх удаа гэрлэж байгаа бол гэрлэлтээ бүртгүүлэхээс өмнө гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдах бөгөөд сургалтын агуулга, сургалтад хамруулах журмыг гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.	“аль” гэснийг “хэн” гэж өөрчлөх. “гэрлэлтээ бүртгүүлэхээс өмнө” гэсний дараа “ өөрсдөө хүсвэл ” гэж нэмэх.			-Хуулийн төсөлд “гэрлэхийг хүсэгчдийн хэн нэг нь” гэсэн нэр томъёо хэрэглэгдэж байх тул ижил болгох; -Тус заалтад гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхээс өмнө сургалтад хамрагдахаар зохицуулсан нь зохимжгүй байх тул өөрчлөх.
3	Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйл.Гэрлэх нөхцөл 5.4.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхээс өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор өөрийн хүсэлтээр, эсхүл сонирхогч талын шаардлагаар дезоксирибонуклейн хүчил /ДНХ/-ийн удам зүйн шинжилгээнд хамрагдана.				Шүүх шинжилгээний тухай хуулийн 6.1-д “...шинжилгээ хийлгэх шийдвэрт мөрдөгч, прокурор, шүүх, арбитрын тогтоол, шүүгчийн захирамж, зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий этгээдийн хүсэлт хамаарна” гэж; Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2023 оны 06 дугаар сарын 26-ны өдрийн А/227 дугаар тушаалын дөрөвдүгээр хавсралтын 1.1 дэх заалтад “Энэхүү журмын зорилго нь эрүүгийн, иргэний, захиргааны, арбитрын хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх, зөрчлийн хэргийг шалган шийдвэрлэх

				ажиллагааны явцад дезоксирибонуклейн хүчил /ДНХ-ийн шинжилгээ (цаашид "шинжилгээ" гэх) хийж, дүгнэлт гаргах үйл ажиллагааг зохицуулахад оршино." гэж тус тус заасан. Иймд Гэр бүлийн тухай хуульд заасан ДНХ-ийн удам зүйн шинжилгээг төрийн байгууллагаар хийлгэх бол холбогдох хууль, журамд нэмэлт өөрчлөлт оруулах шаардлагатайг анхаарах.
4	Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйл. Гэрлэх нөхцөл 5.4. Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхээс өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор өөрийн хүсэлтээр, эсхүл сонирхогч талын шаардлагаар дезоксирибонуклейн хүчил /ДНХ/-ийн удам зүйн шинжилгээнд хамрагдана.			Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлалын 1.2-ын 4-т "Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хүн амын 6.1 хувь нь цус ойртсон байх магадлалтай" гэсэн судалгаа гарсан нь Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах асуудал тулгамдаж байгааг харуулж байна. Энэ нь гэрлэхийг хүсэгчид хоорондоо садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх боломжийг хангах зохицуулалт бүрдээгүйгээс шалтгаалж байна гэж үзэж байна гэжээ. Иймд удам зүйн шинжилгээг заавал хамрагдах шинжилгээ болгон хуульчилбал хүн ам дахь цус ойртолтоос үүсэх ноцтой үр дагаврууд буурах тул хуулийн төсөлд тусгагдсан "өөрийн хүсэлтээр, эсхүл сонирхогч талын шаардлагаар" гэснийг хасах.
5	Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйл. Гэрлэх нөхцөл 5.5. Шинжилгээний үнэн, зөвийг тодорхойлсон эрүүл мэндийн байгууллага бүрэн хариуцах ба гэрлэгчдийн шинжилгээний хариуг гэрлэлтийн бүртгэлээс өөр зүйлд ашиглахыг хориглоно." гэж өөрчлөх.	"Шинжилгээний үнэн, зөвийг шинжилгээ авч тодорхойлсон эрүүл мэндийн байгууллага бүрэн хариуцах ба гэрлэгчдийн шинжилгээний хариуг гэрлэлтийн бүртгэлээс өөр зүйлд ашиглахыг хориглоно." гэж өөрчлөх.		Хүний хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуулийн 4.1.12-т зааснаар "ДНХ" нь хүний генетикийн мэдээлэл тул "гэрлэх нөхцөл"-ийн дагуу зохих байгууллагаар гаргуулсан ДНХ мэдээллийг бусад байгууллага өөр зориулалтаар ашиглахыг хориглосноор хүний хувийн мэдээллийг хамгаалж, хүний эрх зөрчигдөхөөс сэргийлэх нөхцөл бүрдэх тул өөрчлөх.

6	Хуулийн төслийн 6 дугаар зүйл.Гэрлэлтийн бүртгэл 6.1.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ 18 насанд хүрсэн гэрчийн этгээдийг байлцуулан улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлнэ.	Гэрлэлтийн бүртгэл хийх албан тушаалтан нь гэрлэгчдийн хувийн мэдээллийг хамгаалах, хадгалах талаарх зохицуулалтыг шинээр нэмэх.	Гэрлэлтийн бүртгэл хийх албан тушаалтан нь хуульд заасны дагуу хувийн болон эмзэг мэдээллийг цуглуулж, боловсруулж, ашиглахаар байх тул мэдээллийг хамгаалах, хадгалах талаарх зохицуулалтыг шинээр нэмэх.
7	Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйл. 5.6.Энэ хуулийн 5.2-т заасан шинжилгээг гэрлэлт бүртгүүлэхээс зургаан сараас дээшгүй хугацааны өмнө өгсөн байна.	"зургаан сараас" гэснийг гурван сараас" гэж өөрчлөх.	Шинжилгээний хариу гарах, өвчин илрэх хугацааг харгалзан богиносгох, урт хугацаа байх нь гэрлэхээс өмнө өвчин тусах магадлалтай тул өөрчлөх.
8	Хуулийн төслийн 13 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах 13.5.Хүүхдийн асрамжийн асуудлыг шийдвэрлэхэд хүүхэд долоо, түүнээс дээш настай бол түүний саналыг харгалзана.	Шаардлагатай гэж үзвэл 7-оос доош настай хүүхдийн хүсэл, сонирхлыг мэргэжлийн байгууллага, албан тушаалтны гаргасан магадлагааг үндэслэж болох зохицуулалт нэмэх.	7-оос доош настай хүүхдийн хүсэл сонирхлыг мэргэжлийн байгууллага, албан тушаалтнаар тодорхойлуулан, холбогдох баримтыг харгалзах нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг илүү хамгаалах чухал ач холбогдолтой тул нэмэх.
9	Хуулийн төслийн 13 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах 13.8.Талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол шүүх хүүхдийг эцэг, эхийн хэн нэгний асрамжид байлгах талаар шийдвэрлэхдээ хүүхдийн нас, эцэг, эхийн халамж, ахуйн нөхцөл, бололцоо, ёс суртахууны байдал, хүчирхийлэл үйлдсэн эсэхийг нь хүүхдийн хүсэл, сонирхол, сурах, хөгжихөд тааламжтай нөхцөлийг харгалзан үзнэ.	"...байлгах" гэснийг "үлдээх", "хүчирхийлэл үйлдсэн эсэхийг нь" гэснийг "хүчирхийлэл үйлдсэн эсэх..." гэж тус тус өөрчлөх.	Хуулийн төсөлд үлдээх гэсэн нэр томъёо хэрэглэгдсэн байх тул нэр томъёог ижил болгох.
10	Хуулийн төслийн 13 дугаар зүйл.Гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах	"13.12.Шүүх дараах тохиолдолд нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзана:	Төслийн 13.12, 13.13 дахь хэсгүүд нь шүүх гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг хүлээн авахаас татгалзах зохицуулалтууд байх тул хэсгийн доторх заалт болгон өөрчлөх.

	13.12.Гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүндээр өвчилсөн тохиолдолд хүндээр өвчилсөн гэрлэгч гэрлэлтээ зөвшөөрөөгүй бол гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг шүүх хүлээн авахаас татгалзана.	13.12.1.Гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүндээр өвчилсөн тохиолдолд хүндээр өвчилсөн гэрлэгч гэрлэлтээ цуцлуулахыг зөвшөөрөөгүй; 13.12.2. Эхнэр нь жирэмсэн, эсхүл хүүхэд нь гурван нас хүрээгүй, эсхүл хүүхэд нь хөгжлийн бэрхшээлтэй бол эхнэр нь гэрлэлтээ цуцлуулахыг зөвшөөрөөгүй.” гэж өөрчлөх.			
11	Хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйл.Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа 21.2.Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдралын үед хамтран амьдрагчдын хувьд өв залгамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй бөгөөд хамтын амьдрал дуусгавар болох тохиолдолд бие биеэ тэжээн үүрэггүй.	“Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдралын үед өв залгамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй бөгөөд хамтын амьдрал дуусгавар болсон тохиолдолд бие биеэ тэжээн тэтгэх үүрэггүй.” гэж өөрчлөх.			Утга найруулгын алдаатай байх тул засах.
12	Хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйл.Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа 21.3.Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдралын үед, эсхүл хамтын амьдрал дуусгавар болоход тэдний хүүхэд гэрлэлтээ бүртгүүлсэн эцэг, эхээс төрсөн хүүхдийн нэгэн адил эрх эдэлнэ.		Бүхэлд нь хасах.		Төслийн 29.3-т “Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эхийн дундаас төрсөн хүүхэд нь гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэрлэгчдээс төрсөн хүүхдийн адил эрх эдэлнэ” гэж заасантай давхцсан байх тул хасах.
13	Хуулийн төслийн 23 дугаар зүйлийн 23.2.Гэрлэлтийн гэрээгээр дараах харилцааг зохицуулахыг хориглоно: 23.2.4.гэрлэгчид бие биеэ, насанд	“сургуульд сурч байгаа 21 хүртэлх насны,” гэснийг “сургуульд сурч			Төслийн 48.1-т “Эцэг, эх нь насанд хүрээгүй, сургуульд сурч байгаа 18-21 насны, эсхүл хөдөлмөрийн чадваргүй, эсхүл байнгын

	хүрээгүй болон насанд хүрсэн боловч сургуульд сурч байгаа 21 хүртэлх насны, эсхүл хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдээ тэжээн тэтгэх, сурах эрхийг хангах үүргээс чөлөөлсөн, эсхүл хязгаарласан;	байгаа 18-21 хүртэлх насны,” гэж өөрчлөх.			асаргаа шаардлагатай нь тогтоогдсон хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй” гэж тусгасан байх тул нийцүүлэн өөрчлөх.
14	Хуулийн төслийн 27 дугаар зүйлийн 27.2.Донорын тухай хуулийн 18.7-д заасны дагуу өөрийн бэлгийн эс нь хүүхэдтэй болох боломжгүй нь тогтоогдсон хүн Донорын тухай хуулийн 18.7-д заасны дагуу батлагдсан журмын дагуу өөр хүний бэлгийн эсийг ашиглах нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглан хүүхэдтэй болж болно.	“Эмнэлгийн дүгнэлтээр өөрийн бэлгийн эсээр хүүхэдтэй болох боломжгүй нь тогтоогдсон хүн Донорын тухай хуулийн 18.7-д заасны дагуу батлагдсан журмын дагуу өөр хүний бэлгийн эсийг ашиглах нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглан хүүхэдтэй болж болно” гэж өөрчлөх.			Донорын тухай хуулийн 18.7-д “Донор бэлгийн эс ашиглах, үр хөврөлийг шилжүүлэн суулгах, тээгч эхэд үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний журам, талуудын хооронд байгуулах гэрээний загварыг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.” гэж хуульчилсантай нийцэхгүй, төслийн тус заалт утга найруулгын хувьд ойлгомжгүй байх тул өөрчлөх.
15	Хуулийн төслийн 31 дүгээр зүйл.Эцэг, эхийн эрх, үүрэг 31.3.Эцэг, эх, хүүхдийн эрхийг хамгаалж, хангахад дараах үүрэг хүлээнэ:	Хүүхдийг эрүүл, аюулгүй орчинд өсгөх талаар шинээр заалт нэмэх.			Үндсэн хуулийн зургаадугаар зүйл, Хүүхдийн эрхийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2 дахь заалтуудтай нийцүүлэн хүүхдийг “эрүүл, аюулгүй орчинд өсгөх” талаар шинээр заалт нэмэх.
16	Хуулийн төслийн 38 дугаар зүйлийн 38.1.Шүүх дараах тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг зургаан сар хүртэлх хугацаагаар хязгаарлана: 38.1.1.хүүхдийг асран хамгаалах, тэжээн тэтгэх үүргээ биелүүлээгүй, орон байр, хувцас, хоол хүнс, бусад ахуйн хэрэглээний зүйлсээр санаатайгаар хангаагүй, гачигдуулсан;	“санаатай гаар” гэснийг хасах.			Хүүхдийг орон байр, хувцас, хоол хүнс, бусад ахуйн хэрэглээний зүйлсээр хангах нь эцэг эхийн үүрэг тул “санаатайгаар” гэснийг хасах.

17	Хуулийн төслийн 49.1.Талууд энэ хуулийн 52 дугаар зүйлд заасан тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулаагүй бол шүүх сар, улирал, хагас жил, эсхүл жилээр төлөх тэтгэлгийн хэмжээг тэтгэлэг төлөгчийн хөрөнгө, орлого, тэтгэлэг авагчийн хэрэгцээ, шаардлага зэрэг нөхцөл байдлыг харгалзан талуудын амьдралын чанарыг дордуулахгүйгээр тэтгэлэг тогтоох аргачлалын дагуу тогтооно.			“тэтгэлэг төлөгчийн хөрөнгө, орлого” гэс нийг хасах.	Тэтгэлэг төлөгч аль болох бага хэмжээний тэтгэлэг төлөх сонирхол үүсэхээс сэргийлэх; тэтгэлэг авагчийн хэрэгцээ шаардлагыг бодитой тогтоож, бүрэн гаргуулахаар зохицуулах нь хүүхдийн эрх ашигт нийцэх тул хасах.
18	Хуулийн төслийн 4.1.5, 27.6, 41.1.3				Заалт, хэсгүүд давхар бичигдсэн техникийн алдааг засах.
ХОЁР.ЗӨРЧИЛ ШАЛГАН ШИЙДВЭРЛЭХ ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ					
19	Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйлийн 6.9 дэх заалт, мөн зүйлийн 7, 9 дэх хэсэг, 9.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн “6.20 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэг” гэснийг 6.20 дугаар зүйлийн 6, 14, 15 дахь хэсэг” гэж тус тус өөрчилсүгэй.	“Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсгийн 6.9 дэх заалтын 6.20 дугаар зүйлийн “6” гэсний дараа “15” гэж, мөн зүйлийн 7 дахь хэсгийн 6.20 дугаар зүйлийн “6” гэсний дараа “14” гэж, мөн зүйлийн 9.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 6.20 дугаар зүйлийн “6” гэсний дараа “14” гэж тус тус нэмсүгэй.” гэж өөрчлөх.			Зөрчлийн тухай хуулийн 6.20 дугаар зүйлд 14, 15 дахь хэсгийг тус тус шинээр нэмсэн зохицуулалтыг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хэлбэрээр томьёолсон нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.4 дэх хэсгийг зөрчиж байх тул зөвтгөх.

**МОНГОЛЫН ӨМГӨӨЛӨГЧДИЙН
ХОЛБОО**

14210 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, 1 дүгээр хороо,
Г.Чагдаржавын гудамж 32/2, Сав плаза, 18 давхарт
РД: 1626124, Утас/Факс: (+976) 7012-6861,
И-мэйл: info@umguulul.mn, Вэбсайт: www.umguulul.mn

2025. 10. 29 № 01/430
танай _____-ны № _____-г

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ
ДОТООД ХЭРГИЙН ЯАМАНД

Танай байгууллагаас “Гэр бүлийн тухай
хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийг төслийг
боловсруулж санал авахаар ирүүлжээ.

Тус хуулийн төсөлд манай байгууллагын
зүгээс тусгайлсан саналгүй болно.

ЕРӨНХИЙЛӨГЧ

Л.ДАНЗАННОРОВ

D;2025 Alban toot

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙГ ОЛОН НИЙТЭЭР ХЭЛЭЛЦҮҮЛСЭН БАЙДАЛ

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1.2 дахь заалтад заасны дагуу Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2025 оны А/16 дугаар тушаалаар Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулах Ажлын хэсгийг шинэчлэн байгуулан хуулийн төслийг боловсруулав.

Тус ажлын хэсэгт холбогдох төрийн болон төрийн бусад байгууллагуудаас гадна, олон нийтийн төлөөллийг оролцуулж, хамтран ажилласан.

Гэр бүлийн тухай хуулийн төслийн Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасны дагуу нийт 14 удаагийн хэлэлцүүлгийг зохион байгуулсан /ХЗДХЯ, ХЗҮХ-нд болон мөн бусад байгууллагатай хамтарсан байдлаар/ бөгөөд дараах оролцогчдыг хамруулсан. Үүнд:

- Хяналт, давж заалдах, анхан шатны шүүхийн шүүгчид болон эвлэрүүлэн зуучлагчид;
- Монгол Улсад суугаа гадаад улсын элчин сайдын яамны төлөөлөл;
- Хүүхдийн эрхийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа олон улсын байгууллагын төлөөлөл;
- Гэр бүл, хүүхдийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн бус байгууллагын төлөөлөл;
- Тус хуулийг хэрэгжүүлдэг төрийн байгууллагын албан хаагчид;
- Олон нийт (хөгжлийн бэрхшээл, ахмад настан, эцэг, эхийн төлөөлөл гэх мэт).

Хэлэлцүүлэгт хүүхдийн эрхийг хамгаалах, тэтгэмжийн асуудал, гэрлэлтийн гэрээ, гэрлэгчдийн үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, цус ойртолтоос урьдчилан сэргийлэх, хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эхийн үүрэг, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх зэрэг саналууд ирсэнийг хуулийн төсөлд тусгасан.

Харин гэр бүлээс гадуурх харилцааг зохицуулах, гэр бүлд эдийн засгийн дэмжлэг үзүүлэх, хүүхдийн тэтгэлгийн сан байгуулах талаар өгсөн саналыг хуулийн төсөлд тусгаагүй болно. Учир нь энэхүү асуудлууд нь гэр бүлийн тухай хуулиар зохицуулагдах боломжгүй байна.

Мөн Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны цахим хуудсанд байршуулж, олон нийтээр хэлэлцүүлсэн болно.

Д/д	Нэр	Санал	Саналыг тусгасан байдал
1	Г.Төгссаруул	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд орсон этгээдэд ял эрүүгийн хариуцлага оногдуулдаг зүйл заалт оруулмаар байна.	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд орсон этгээдэд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.

2	Ариунаа	Гэр бүлийн гишүүн эхнэр, нөхөр гэр бүлээс гадуурх харилцаа үүсгэвэл авар арга хэжээ, айл гэр санаатай, санамсаргүй үймүүлсэн этгээдэд хариуцлага тооцох, үр хүүхдээ үл хайхарсан хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдэд авах арга хэмжээг маш чанга болгох хэрэгтэй байна.	Гэрлэгчийн буруутай үйлдээс шалтгаалж нөгөө талдаа хохирол учруулсан бол хохирлоо барагдуулах нэхэмжлэл гаргах боломжийг хуулийн төсөл тусгасан.
3	Билэгмаа	Араар тавилтыг чангатгах Хүүхдийн тэтгэмжийг чангатгах	Хуулийн төсөл хүүхдийн тэтгэлгийг хэмжээг өөрчлөх асуудлуудыг тусгасан.
4	Д.Мөнх-Эрдэнэ	5.2.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө сайн дураараа, харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр эрүүл мэндийн шинжилгээ өгч, эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулж байгаа гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдаж болно./эрүүл мэндийн шинжилгээнд хамрагдсан байна./ 5.2 Гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдсан байна. 5.3.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэх лавлагааг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно.5.3 авсан байна.	
5	Сансартуяа	Гэр бүл саллаа хаяад явсан эцэг эхэд үүрэг хариуцлага гэж алга.Хүүхэдтэйгээ уулзахгүй зугтаад хүүхэдтэй гэдгээ мэдэхгүй юу хүүхэд гээд явж байна.Энэ хуульдаа хүүхэдтэйгээ уулзах харилцаа үүсгэх талаар оруулаарай.Гадаадад 7 хоногт тэдэн өдөр уулзах гээд хариуцлагын үүрэг оруулсан байдаг юм байналээ.Монголд саллаа тэр хүүхэд өнчин хүүхэд шиг л өсөж байна.Одоо нийгэмд муухай жигшүүрт хэрэг их гарч байгаа үед салсан эр эм хүнтэй сууж зугаацаж жаргаад явдаг хүүхэдтэй үлдсэн хүмүүс нь ажлын мал шиг зүтгэж үр хүүхдийнхээ ирээдүйд анхаарч явж байна.Би хуулийн хүн биш болохоор өөрийнхөө бодит байдлыг бичиж байна.Бодитой ард иргэд салаад хаягдсан эцэг эх хүүхдүүдэд бодитой хууль гаргаад өгөх.	Саналыг тусгасан

6	99096795	Цалингаас өөр орлогогүй гээд өчнөөн бизнэс хийгээд явж байгаа хүмүүс зөндөө орлогоо нуун дарагдуулж үр хүүхдээ хүн чинээ тооцохгүй эцэг эх байна.Энэ хууль өмнөх 1999 оны хуультай чинь адилхан байна.Салсан хүмүүст үр хүүхдийнхээ төлөө үхэн хатан амьдарч байна.Хариуцлага хүлээх хүмүүс нь иймэрхүү хуулиас чинь болж оодорч байна.Гэр бүл салалт Монгол шиг 3 сая гаруй хүн амтай оронд дэндүү их байна.Манай хүүхэд 7настай жил бүр сургуулийн төлбөрийн талийг нь төлүүлэх гэж шүүхэд хандаж байна.Ухамсраараа өгөхгүй заавал шүүхэд хандаж байж олж авч байна, энийг хүртэл тусгаж өгөх.	Саналыг тусгасан
7	Сансартуяа	Шинэ хуулийн төсөлдөө өөрчлөлт шинэчлэлтийг хийж ард иргэд гэр бүлийн үнэ цэнэтэй сайн хууль гаргаарай.Хөрөнгөө нууж нийгмийн даатгал доод хэмжээгээр төлж хүүхдийн хариуцлагаас зугтаж байгаа хүмүүстэй хатуу хууль гаргаж болдоггүй юмуу.Гэр бүл гэдэг чин улс нийгмийн гол үнэт зүйл биздээ тэтгэлэг бол арай л доогуур байна.Өөрсдөдөө хэрэгтэй хууль гаргадаг шигээ ард иргэддээ хамгийн хэрэгтэй энэ хуулиа сайн бичээд батлаад өгөөч.	Саналыг тусгасан
8	Сансартуяа	Энэ хуулийг уншиж үзлээ.Тэтгэмж төлж байгаа хүнд давуу тал их бичсэн байна.Тэтгэмжийн хэмжээг өндөр тавьж гэр бүл салалт багасна.Цалингийн доод хэмжээгээр нийгмийн даатгал төлж тэрнийхээ 50 хүрэхгүй хувийг төлөөд явж байгаа хүмүүс их байгаа.Шаардлага өндөр байх тусам хариуцлагаа мэднэ.Өөрчлөлт гэж хийсэн юм байхгүй байна шүү дээ.Би өөрөө сар бүр 108500 авдаг энэ мөнгө одоо нийгэмд хүүхдийн сурч боловсрох хоол хүнсэнд өмсөх хувцсыг нь авах мөнгө үү.Ийм зүйл биччихээд шинэчилсэн найруулга гэж хэлэхгүй байгаасай.Доривтойхон сайн хууль гаргаач Хууль шинэчлэгдэхийг их хүлээж байгаа ээж аавууд байгаа.Хариуцлагатай сайн хууль гаргаад гуйж байна.	Саналыг тусгасан

9	Болортуяа	Гэр бүлийн гадуурх явдалд хариуцлага үүрүүлдэг болмоор байна.	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд орсон этгээдэд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.
12	Б.Мөнхзул	Гэр бүлийн гишүүдийнх нь эрүүл мэнд, сэтгэцэд учирсан хохирлыг тооцоод хуульчлахад болно. Ялангуяа гэр бүлтэйг нь мэдсээр байж явж байгаа тэр хүнд эрүүгийн хариуцлага оногдуулаа ёстой.	Гэр бүлийн гишүүдийнх нь эрүүл мэнд, сэтгэцэд учирсан хохирлыг нэхэмжлэх зохицуулалтыг тусгасана.
13	Номин	Гэр бүлээс гадуур харилцаа үүүсгэсэн 2 хүнд хариуцлага хүлээлгэж хуулийн дагуу шийтгэдэг байх	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.
14	Уртнасан	Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүмүүсийн сэтгэлзүйд анхаарах тухай заалтыг маш сайн дэлгэрэнгүй оруулж өгөх, ижил хүйстэн гэр бүлийг зөвшөөрдөг болгох	Гэрлэлт цуцлах үед сэтгэл зүйчийг оролцуулах зохицуулалтыг тусгасан. ижил хүйстэн гэр бүлийг зөвшөөрөх асуудал нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасантай нийцэхгүй тул тусгаагүй.
15	Б.Цэрэндолгор	эр бүлээс гадуурх харилцааг хуульчлах	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.
16	Мандах	Бага насны хүүхдийг зодох, гэмтээхэд гэмтлийн зэргийн дагуу хорих эсвэл дохиололтой мэдрэгч аппарат зүүлгэж хүүхдэд дахин ойртвол хорих хугацааг нэмэх зэрэг хүүхдийг хамгаалах. Зоддогийг мэдсээр байж тавьж явуулсаар олон хүүхэд үхтэл айж, улам	Тус хуулийн төслөөр зохицуулах харилцаа биш тул саналыг тусгаагүй.

		их зодуулж, зарим амиа алдаж бна. Зодсоор байгаад алж бна гэж төсөөл үнэхээр аймшигтай.	
17	Баярмаа	Гэр бүлийн үнэ цэнийн талаар мэдээлэл сайн өгөх.	Саналыг тусгасан
18	Алтансүвд	Гэр бүлээс гадуурх харилцаанд хариуцлага тооцдор болох.	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.
19	Ариунтуяа	Гэр бүлийн гадуурх харилцаанд хариуцлага тооцдог болох.	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.
20	Ариунболор	Гэр бүлээс гадуурх харилцаанд хуулийн зохицуулалт хийх	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.
21	Эрдэнэбулаг	Гэр бүлийн тухай хуулийн 3.3.Монгол Улсад эрэгтэй хүн нэг эхнэр, эмэгтэй хүн нэг нөхөртэй байна. 9.3.6.бие биедээ үнэнч байх үүргийг хуулиар заасан байна. мөн энэ заалт нь нууц амраг, араар тавилт зэргийг хуулиар хориглосон зарчим байна. Энэ заалтыг зөрчсөн тохиолдолд хуулийн ямар хариуцлага хүлээлгэх вэ. жилд дундажаар 6000 гэр бүл гэр бүл цуцлуулах асуудлаар шүүхэд хандаж, 10000 хүүхэд хангас өнчин болж, гэмт хэргийн объект, хохирогч болж байна. 94.1. Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээд Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээнэ. гэж заажээ. Зөрчлийн болон эрүүгийн хуулийнд дээрх заалтыг зөрчсөн бол хуулийн ямар хариуцлага хүлээлгэх заалт байна уу. жишээ нь 9.3.6.бие биедээ үнэнч байх; үнэнч байгаагүй бол эрүүгийн хууль, зөрчлийн хуулинд дээр ямар хуулийн хариуцлага байна.	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.

		энэ заалтанд хэн хяналт тавих байх... гэр бүл хуурсан гэх гомдолыг хаана гаргах нь тодорхойгүй байна. Гэр бүл салалтын хамгийн том хохирогч нь хүүхэд болохоор хүүхдийн эрх ашигт санаатайгаар халдаж, гэр бүл үймүүлсэн этгээдэд хуулийн хариуцлага тооцох эрхзүйн үндэслэл нь энэ хуульд байхгүй байна.... гэж дүгнэж байна.	
23	Өнөртуяа	Гэр бүлийн аль нэг гишүүн нь гэр бүлээс гадуур харилцаа үүсгэсэн болон гэм буруутай 2 хүн асуудал үүсгээгүй гэр бүлийн гишүүнд тодорхой хэмжээний өндөр дүнгээр төлбөр төлдөг байлгах талаар тусгамаар байна. Ийм заалт байхгүй учраас үүнээс үүдсэн харилцаанаас болоод хүүхдүүд их хохирч байна. Энэ хуульд тэр заалтууд байхгүй учраас хүүхдийн хойд аавууд их гэмт хэрэг үйлдэж байна	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.
24	Өнөртуяа	4.1.4.б гэсэн заалтыг байхгүй болгох, Мөн энэ хуулинд Хамтран амьдрагч гэсэн үгийг огт тусгамааргүй байна. Энэ үнэхээр гэр бүлийг дэмжиж л байгаа бол хоёрдмол утгыг байхгүй байлгах хэрэгтэй. Мөн хөрөнгө хуваах дээр хамтран амьдрагч болон түүнээс төрсөн хүүхдийг оруулахгүй байлгах ийм заалт хууль байгаа учраас гэр бүлээс гадуурх харилцаа хэвээр л байсаар л байх болно. Бас гэр бүлийн гишүүдийн аль нэг гишүүн нь өөр хүнтэй явалдсан бас хүүхэд төрүүлсэн бол зөрчил гаргаагүй гишүүндээ тодорхой мөнгөн торгууль нөгөөдөө олгодог байлгах талаар энэ хуулинд тусгамаар байна.	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.
25	Х.Оюун-Эрдэнэ	Гэр бүлийн хуульд хуурч байгаа хамт хуурах нөхцөл үйлдсэн эр эм этгээд аль алинаас нь сэтгэлзүйн хохирлын хэмжээг авах заалт бас баймаар байна	Хохирол нэхэмжлэх зохицуулалтыг тусгасан.
26	Б.Оюунбилэг	Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн төсөлд дараах 4 зүйл дээр дэмжих санал өгч байна. Мөн хуулийн төслийн 47-р зүйл дээр Гэрлэлтээ батлуулсан эхнэр, нөхөр нь эрүүл мэндийн шалтгаанаас байнгын асаргаанд орсон, хөдөлмөрийн чадвараа алдсан, өвдсөн г.м үед тэжээн тэтгэх үүргээсээ зугтах, үл хайхрах, хаяж явах, Сэтгэл	Саналыг тусгасан.

		санааны хүнд дарамтанд оруулах, гэсэн тохиолдолд мөн хүлээх хуулийн хариуцлагыг тодотгож оруулмаар санагдаж байна. 1. “Гэрлэлт бүртгэх 6.1 зүйл”, 2. “Гэрлэгчид бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүрэг 46 зүйл”, 3. “Гэрлэлтээ цуцлуулсан нөхөр эсхүл эхнэрийн тэжээн тэтгүүлэх эрх 47 зүйл”, 4. “Эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэг 48 зүйл”... Та бүхний ажилт амжилт хүсье.	
27	Д.Отгоннасан	Монгол Улсад шүүх болох төрийн байгууллагын ачаалал их, иргэдийг чирэгдүүлэх, хугацаа их орох зэрэг асуудал гардаг тул “гэрлэлтийг нотариатад бүртгүүлэх болон гэр бүлийн гишүүд бие биенээ тэжээн тэтгэх тухай гэрээг нотариатаар гэрчлүүлэх, түүнийг үндэслэн нотариатын мэдэгдэх хуудас бичих, шүүх тухайн асуудлыг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэх” талаар заалтыг хуулийн төсөлд оруулж, нотариатын үйл ажиллагааг иргэдэд улам ойр байлгах нь ач холбогдолтой байна.	Иргэний улсын бүртгэлийн байгууллага тус чиг үүргийг хариуцахаар тусгасан.
28	Алтанчимэг	Гэрлэгчидийн бүртгэл, гэрлэлтийн гэрээ,тэжээн тэтгэх гэрээнүүдийг талуудын хүсэлтээр нотариат гэрчлэж болох тухай заалтуудыг оруулж өгөх нь ач холбогдолтой болно. Гэрлэгчидийн хооронд эд хөрөнгийн маргаан гарахаас сэргийлэх,гэр бүлийн гишүүдийн эрхийг хамгаалах г.м. Иймд хуулийн 6,46,47,48 р зүйлүүдэд дээрхи заалтуудтай холбоотой нэмэлт өөрчлөлтүүдийг оруулж өгөхийг хүсье.	Саналыг тусгасан.
29	Л.Хишигшинэн	Нотариатын чиг үүрэгт /гэр бүл, гэрлэгчид-н / тусгагдсан заалтуудыг бүхэлд нь дэмжиж байна.	Саналыг тусгасан.
30	Алтанзогсоол	Дэмжиж байна.	Дэмжсэн
31	Э.Шижиртуяа	“Гэр бүлийн тухай” хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлтэй танилцаад дараах саналыг хүргүүлж байна. Нэг. Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 6 дугаар зүйлийн 6.1-д “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд заасан журмын дагуу эрх бүхий төрийн байгууллагад биеэр хүрэлцэн ирж, гэрчийн этгээдийг байлцуулан бүртгүүлнэ” гэж заасныг “Гэрлэхийг	Иргэний улсын бүртгэлийн байгууллага тус чиг үүргийг хариуцахаар тусгасан.

	хүсэгчид гэрлэлтээ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд заасан журмын дагуу эрх бүхий байгууллагад биеэр хүрэлцэн ирж, гэрчийн этгээдийг байлцуулан бүртгүүлнэ” гэж өөрчлөн найруулах. Гэрлэгчид сайн дурын үндсэн дээр бие биенээ сонгож, хамтын амьдралаа эхлүүлснээ улсын бүртгэлд бүртгүүлж буй үйл явц тул гэрлэлтийг нотариатч бүртгэх боломжтой. Нотариатын тухай хуулийн 251.1-д “Танхим нь нийт нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд нотариатын үйл ажиллагаатай холбогдох бүртгэл, мэдээллийн цахим санг бүрдүүлэх бөгөөд хуулиар хориглоогүй мэдээ, мэдээллийг улсын бүртгэл, татварын болон бусад холбогдох байгууллагад цахим хэлбэрээр дамжуулж, харилцан мэдээлэл солилцоно.”, 251.2-т “Нотариатч нь гэрчилсэн үйлдэл бүрээр цахим бүртгэл хийх, мэдээлэл үүсгэх, санд байршуулах, баяжуулах, улсын бүртгэл, татварын болон холбогдох бусад байгууллагад дамжуулах, лавлагаа, мэдээлэл авах, зуучлах замаар нотариатын цахим үйл ажиллагаа эрхэлнэ.” гэж заасны дагуу гэрлэлтийг бүртгэх, бүртгэлийн мэдээллийг улсын бүртгэлийн байгууллагад илгээх эрх зүйн орчин бүрдсэн юм. Мэргэшсэн, цомхон бүтэцтэй, өөрийн тодорхой чиг үүргээ төрийн бус мэргэжлийн байгууллагаар гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгүүлэх нь төрийн зөв бодлогын нэг хэсэг юм. Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг тогтвортой, урт хугацаанд хэрэгжүүлэх үүднээс нийгмийн хөгжил, залуусын чиг хандлага, тэдгээрийн хүсэл зоригт нийцсэн хэм хэмжээг хуульчлах нь зүйтэй. Залуусын амьдралын хэв маяг, соёл өөрчлөгдөж буй энэ үед олон улсад гэрлэлтээ сүм, хийд болон нотариатад бүртгүүлэх хандлага дэлгэрч байна. Гэрлэлтийг заавал төрийн албан хаагч буюу улсын бүртгэгч бүртгэх гэхээс илүүтэйгээр гэрлэгчид хаана бүртгүүлэхээ өөрсдөө сонгож, нотариатад бүртгүүлбэл гэрлэгчдийн эрх, үүрэг, хариуцлагын талаар зөвлөгөө авч, гэрлэлтээ	
--	--	--

	бүртгүүлж, гэрлэлтийн гэрээгээ гэрчлүүлэх нөхцөл, боломж бүрдэнэ. Энэ нь гэр бүл тогтвортой байх, гэрлэгчид гэр бүлийнхээ өмнө хүлээх үүргээ ухамсарлахад эергээр нөлөөлөх, эрх зүйн соёл бий болж төлөвшихөд үр нөлөөтэй. Мөн гэрлэгчдийн хооронд эд хөрөнгө, түүний эрхийн маргаан гарахаас урьдчилан сэргийлэх, хэрэв гарсан тохиолдолд гэрлэлтийн гэрээг үндэслэн шийдвэрлэх, гэр бүлийн гишүүдийн эрхийг адил тэгш хамгаалах эрх зүйн орчин бүрдсэнээр энэ төрлийн хэрэг, маргаан буурах чухал ач холбогдолтой юм. Хоёр. Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 46 дугаар зүйлд 46.3, 46.4 дэх хэсгийг нэмж оруулах. 46.3-т “Гэрлэгчид тэжээн тэтгэх тухай гэрээг нотариатаар гэрчлүүлж болох бөгөөд түүнийг үндэслэн тэтгэлэг авагчийн хүсэлтээр нотариатын мэдэгдэх хуудас үйлдэнэ.” 46.4-т “Энэ хуулийн 46.3-т заасан нотариатын мэдэгдэх хуудсанд заасан төлбөрийг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд заасан журмын дагуу гаргуулна.” Гурав. Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 47 дугаар зүйлийн гарчгийг дараах байдлаар томьёолох. “Гэрлэлтээ цуцлуулсан нөхөр эсхүл эхнэрийн тэжээн тэтгүүлэх эрх” Дөрөв. Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 47 дугаар зүйлд 47.2, 47.3 дахь хэсгийг нэмж оруулах, 47.2 гэснийг 47.4 гэж өөрчлөх. 47.2-т “Энэ хуулийн 47.1.1-д заасан тохиолдолд талууд тэжээн тэтгэх тухай гэрээг нотариатаар гэрчлүүлж болох бөгөөд түүнийг үндэслэн тэтгэлэг авагчийн хүсэлтээр нотариатын мэдэгдэх хуудас үйлдэнэ.” 47.3-т “Энэ хуулийн 47.2-т заасан нотариатын мэдэгдэх хуудсанд заасан төлбөрийг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд заасан журмын дагуу гаргуулна.” Тав. Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 48 дугаар зүйлд 48.5, 48.6 дахь хэсгийг нэмж оруулах. 48.5-д “Энэ хуулийн 48.1-д заасан үүргийг	
--	--	--

		биелүүлэх тэжээн тэтгэх тухай гэрээг талууд нотариатаар гэрчлүүлж болох бөгөөд түүнийг үндэслэн тэтгэлэг авагчийн хүсэлтээр нотариатын мэдэгдэх хуудас үйлдэнэ.” 48.6-д “Энэ хуулийн 48.5-д заасан нотариатын мэдэгдэх хуудсанд заасан төлбөрийг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд заасан журмын дагуу гаргуулна.” Гэр бүлийн хамаарал бүхий хүмүүс бие биенийгээ тэжээн тэтгэх үүргийг хуульчилсан тул түүний биелэлтийг түргэн шуурхай хангуулах, нотариатаар гэрчлүүлсэн тэжээн тэтгэх тухай гэрээг үндэслэн нотариатч мэдэгдэх хуудас үйлдэж, шүүгч баталгаажуулах замаар энэ төрлийн хэрэг, маргааныг хялбаршуулан шийдвэрлэж, шүүхийн ачааллыг бууруулах боломжтой. Түүнчлэн эрүүл мэнд, сэтгэл санаа, эд хөрөнгөөрөө хохирохгүй байх, эрх тэгш байдлаа харилцан тохиролцож тогтоох давуу талтай. Иймд “нотариатаар гэрчлүүлсэн тэжээн тэтгэх тухай гэрээ”-г Гэр бүлийн тухай хуулийн холбогдох хэсэгт хуульчлах нь гэр бүлийн хэрэг, маргааныг шүүхийн бус журмаар хялбаршуулан шийдвэрлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх, талуудын хөндөгдсөн эрхийг цаг алдалгүй хамгаалж, нотариатчийн үүрэг, оролцоо нийгмийн үндсэн нэгж болох гэр бүлийн харилцаанд тодорхой хувь нэмрээ оруулах хууль, эрх зүйн орчин бүрдэнэ.	
32	Х.Түмэн-Өлзий	1. “Гэрлэлт бүртгэх 6.1 зүйл”; 2. “Гэрлэгчид бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүрэг 46 зүйл”; 3. “Гэрлэлтээ цуцлуулсан нөхөр эсхүл эхнэрийн тэжээн тэтгүүлэх эрх 47 зүйл”; 4. Эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэг 48 зүйл” эдгээр заалтуудад дараах саналыг өгч байна. Гэрлэлтийг нотариатад бүртгүүлэх болон Гэрлэлтийн гэрээ, гэр бүлийн гишүүд бие биенээ тэжээн тэтгэх тухай гэрээг нотариатаар гэрчлүүлэх, түүнийг үндэслэн нотариатын мэдэгдэх хуудас бичих, шүүх тухайн асуудлыг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэх зохицуулалтыг оруулах	Иргэний улсын бүртгэлийн байгууллага тус чиг үүргийг хариуцахаар тусгасан.

33	Одгэрэл	Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд гэрлэлтийг нотариатад бүртгүүлэх болон гэр бүлийн гишүүд бие биенээ тэжээн тэтгэх тухай гэрээг нотариатаар гэрчлүүлэх, түүнийг үндэслэн нотариатын мэдэгдэх хуудас бичих, шүүх тухайн асуудлыг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэх” боломжтой юм, Тодруулбал хуулийн 6,46,47,48-р зүйлүүдэд дээрх өөрчлөлтийг оруулах саналтай байна.	Саналыг тусгасан.
34	Э.Шижиртуяа	Монголын нотариатчдын танхимаас 2023 оны 11 дүгээр сарын 19-ний өдөр 811 дугаартай Хуулийн төсөлд санал хүргүүлэх тухай албан бичгээр хүргүүлсэн саналыг бүхэлд нь оруулж өгөхийг дэмжиж байна.	Иргэний улсын бүртгэлийн байгууллага тус чиг үүргийг хариуцахаар тусгасан.
35	А.Намуун	Гэрлэлтийг нотариатад бүртгүүлэх гэр бүлийн гишүүд бие биенээ тэжээн тэтгэх тухай гэрээг нотариатаар гэрчлүүлэх, түүнийг үндэслэн нотариатын мэдэгдэх хуудас бичих, шүүх тухайн асуудлыг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэх боломж их байна. Шүүхийн ачаалал болон бүртгэлийн ачаалал асар их багасгах боломжтой байх тул тус хуулийн “Гэрлэлт бүртгэх 6.1 зүйл”; “Гэрлэгчид бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүрэг 46 зүйл”; “Гэрлэлтээ цуцлуулсан нөхөр эсхүл эхнэрийн тэжээн тэтгүүлэх эрх 47 зүйл”; Эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэг 48 зүйл”; дээр нотариатаар гэрчлүүлэх боломжийг нэмж өгнө үү	Иргэний улсын бүртгэлийн байгууллага тус чиг үүргийг хариуцахаар тусгасан.
36	Наранцэцэг	Хуулийн төсөлд өгөх санал: Гэр бүл цуцлах гол шалтгаан болох гэр бүлээс гадуур харилцааг үл зөвшөөрч гэр бүл салалтын шалтгаан болж байгаа харилцаа үүсгэж байгаа субъектүүдэд хариуцлага тооцох механизмыг иж бүрнээр хуульд тусгуулж зөрчсөн этгээдэд өндөр хэмжээний торгуулийн арга хэмжээ авдаг байхаар хуульдаа тусгавал зүгээр байна.	Гэр бүлээс гадуурах харилцаанд хариуцлага асуудал нь хүний эрхийн зөрчих тул хуулийн төсөлд тусгаагүй болно.
37	Батсүх	Хуулийн 6, 46, 47, 48-р зүйлүүдийг нотариатаар гэрчлүүлдэг болгох саналтай байна	Иргэний улсын бүртгэлийн байгууллага тус чиг үүргийг хариуцахаар тусгасан.

38	Пүрэвдорж	Гэр бүл болохоосоо өмнө гэрлэлтийн гэрээгээ нотраатаар батлуулж хариуцлагжуулах хэрэгтэй гэр бүл салалт хэрээс хэтэрлээ. Бас араар тавилт, садар самууныг хумих хэрэгтэй бна	гэрлэлтийн гэрээгээ нотраатаар батлуулах саналыг тусгасан.
39	Б.Сутай	гэрлэлтийг нотариатад бүртгүүлэх гэр бүлийн гишүүд бие биенээ тэжээн тэтгэх тухай гэрээг нотариатаар гэрчлүүлэх, түүнийг үндэслэн нотариатын мэдэгдэх хуудас бичих, шүүх тухайн асуудлыг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэх боломж их байна. Шүүхийн ачаалал болон бүртгэлийн ачаалал асар их багасгах боломжтой байх тул тус хуулийн “Гэрлэлт бүртгэх 6.1 зүйл”; “Гэрлэгчид бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүрэг 46 зүйл”; “Гэрлэлтээ цуцлуулсан нөхөр эсхүл эхнэрийн тэжээн тэтгүүлэх эрх 47 зүйл”; Эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэг 48 зүйл”; дээр нотариатаар гэрчлүүлэх боломжийг нэмж өгнө үү	Саналыг тусгасан.
40.	Иргэн Б	Гэр бүлтэй үр хүүхэдтэйг нь мэдсээр байгаа 3-дагч этгээдийн хариуцлага оруулах хэрэгтэй энэ талаар огт байхгүй байна. Монгол улсад энэ шалтгаанаар гэр бүл салалт (судалгаагаар 80%, үүнээс шүүхээр шийдвэрлүүлж байгаа нь маш бага байдаг юм байна, хамаг юмаа дэлгээд олны өмнө ярина гэхээр санаанд багтатгүй биз) маш өндөр байдаг, гэмт хэрэг гарах үндсэн шалтгаан болдог цаашлаад сэтгэл санаа, эрүүл мэнд, нэр хүнд гээд үүний ард их олон юм байгаа. Энэ шалтгааныг заавал авч үзмээр байна.	Гэр бүлээс гадуурх харилцааны улмаас гэрлэлт цуцлахад буруутай гэрлэгчээс сэтгэл санааны хохирлоо нөгөө тал шаардах эрх, энэхүү нөхцөл байдлыг дундын эд хөрөнгийн хуваахад харгалзан үздэг олон улсын сайн туршлага байдаг тул энэ зохицуулалтыг тусгасан.
41.	Мөнхбилэг	Хүүхдийн тэтгэмжийг тогтоохдоо гэр бүл батлуулаад амьдарч байгаад салсан бол тогтоох шаардлагатай	Саналыг тусгасан.
42.	Энхзаяа	Хүүхдүүдийн сурч боловсрох зардлыг тэтгэмжээс тусад нь оруулж өгөх	Нэмэлт тэтгэлгийн талаар тусгасан.

43.	Ж.Должинсүрэн	10 болон түүнээс дээш жил хамт амьдраагүй гэрлэгчид эвлэрүүлэн зуучлахаар заавал орж шүүхээр гэрлэлтээ цуцлуулахаар зохицуулалттай байгаа. Энэ талаар шинэчилсэн найруулгын 14.1.2-т гэрлэлтийг тусгай журмаар эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахгүйгээр цуцлах талаар зохицуулсан гэж харагдаж байгаа боловч гэрлэгчил сүүлийн арваас доошгүй жил хамтран амьдраагүй болохыг шүүх тогтоосон гэж заасан нь шүүхээр хамт амьдраагүй болохоо эхэлж тогтоолгосон байхаар ойлгогдож байна. Иймд энэ "шүүх тогтоосон" гэх утгыг хасах эсхүл ойлгомжтой болгох. Энэ заалтыг хараад шүүхээс урьдчилж шүүх шийдвэрлэсэн байх ёстой гээд хүлээн авахаас татгалзах үндэслэлтэй байна.	Саналыг тусгасан.
		Төслийн 23.4-т Гэрлэлтийг гэрээг хүчин төгөлдөр бусад тооцно гэж заасан нь Иргэний хуультай нийцэхгүй байна. УДШүүхийн 2010-06-22-ны өдрийн №17 дугаар тогтоолоор ... хуулийн хориглох хэм хэмжээг зөрчсөн бол хууль зөрчсөн хэлцэлд хамаарахаар тайлбарласан. иймд хуул зөрчсөн хэлцэл нь хүчин төгөлдөр бусад тооцох хэлцэлд хамаарахгүй хүчин төгөлдөр бус байх хэлцэлд хамаарах тул Иргэний хууль нийцүүлэх саналыг гаргаж байна.	Хүчин төгөлдөр бус байна, маргаан гарвал шүүхэд хандан хүчин төгөлдөр бусад тооцуулна.
		Төслийн 29.2-т гэрлэлтээ бүртгүүлсэнээр дагавар хүүхэд, хойт эцэг, эхийн хооронд эцэг, эх хүүхдийн эрх, үүрэг, хариуцлага үүснэ гэж заажээ. Амьдралд дээр гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй хүмүүсийг дагаж ирсэн дагавар хүүхдүүд байдаг. Ийм хүүхдүүдийн эрхийг хязгаарлаад байгаа утга агуулагдаж байгааг анхаарна. Одоо үйлчилж байгаа хуулийн 21.3-т заасан зохицуулалтыг хэвээр үлдээх нь зөв гэсэн саналтай байна.	Хойт эцэг, эх гэдэг нь гэрлэгчид гэсэн үг.
		4. Хүүхдийн тэтгэлэгээ төлөхгүй гээд цалин орлогогүй гээд хүүхдийн эрхийг зөрчөөд байдаг зүйл маш их байдаг. ихэнхи нь аль болох төлөхгүй байхыг хичээдэг. тэгэхээр нэгэнт хөдөлмөр	Саналыг шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн багц хуулийн төсөлд тусгасан.

	эрхлэх чадамжтай бол цалин орлогогүй гэдгээр тэтгэлгийг зогсоох бус хөдөлмөр эрхлүүлэх асуудлыг маш нарийвчлан зохицуулах хэрэгтэй байна. энэ талаар дэвшилттэй зохицуулалт харагдахгүй байна.	
	Нэгэнт шүүхийн шийдвэрээр асрамжийг тогтоосон бол асрамжийг ямар үндэслэлээр дахин өөрчлөх талаар хуульд байдаггүй. Иймд ихэнхидээ шүүх өмнө шийдвэрлэсэн шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр гээд нэхэмжлэлийг хүлээж авдаггүй. Энэ талаар зохицуулалт оруулах хэрэгтэй байна.	Асрамжийг дангаар, эсхүл хамтран хэрэгжүүлэхээр хуулийн төсөлд тусгасан.
	Төслийн 50.4-т тэтгэлгийг хугацаанд нь төлөөгүйн улмаас учирсан хохирлыг зөвхөн алдангиар хязгаарлахгүйгээр зардлыг бас гаргуулахаар тусгах	Алданги оногдуулах, хөдөлмөр эрхлүүлэх зэрэг албадлагын арга хэмжээг тэтгэлэг хугацаандаа төлөхгүй бол авахаар тусгасан.
	Төслийн 51.1-т одоо хуулинд байгаа "эмчлүүлсэн" гэдгийг нэмэх. Хүүхэд эмчлүүлэх тохиолдол их гардаг учир тодорхой зохицуулах нь зөв юм.	Зэрэг онцгой тохиолдолд гэдэгт багтана.

**ГЭР БҮЛИЙН ХЭРЭГ ШҮҮХЭД ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ТӨЛИЙН АЖЛЫН ХЭСГИЙН БҮРДЭХҮҮНИЙ НЭРС**

№	Нэрс	Албан тушаал	Холбоо барих утас
1.	Н.Мягмар	Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга	99109376
2.	Н.Жамъянхүү	Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Хууль зүйн бодлогын газрын дарга	99187051
3.	О.Оюунзул	Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Хууль зүйн бодлогын газрын Хувийн эрх зүйн хэлтсийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч	86090340
4.	Ч.Хосбаяр	Улсын дээд шүүхийн Эрүүгийн хэргийн танхимын тэргүүн	Шүүгчийн туслах П.Тулга 99188700
5.	Г.Алтанчимэг	Улсын дээд шүүхийн Иргэний хэргийн танхимын тэргүүн	Шүүгчийн туслах Б.Төгөлдөр 86651001
6.	Б.Батцэрэн	Улсын дээд шүүхийн Эрүүгийн хэргийн танхимын шүүгч	Шүүгчийн туслах Н.Энхжил 264681
7.	Н.Баярмаа	Улсын дээд шүүхийн Иргэний хэргийн танхимын шүүгч	Шүүгчийн туслах Г.Золзаяа 99188976
8.	Г.Ганбаатар	Нийслэлийн Эрүүгийн хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч	Шүүгчийн туслах Б.Мөнхцэцэг 99779207
9.	Б.Мандалбаяр	Нийслэлийн Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн шүүгч	Шүүгчийн туслах С.Түвшинтөр 99026525
10.	П.Золзаяа	Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүн	99151192
11.	Г.Даваадорж	Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүн	99115275
12.	Д.Баянжаргал	Улсын ерөнхий прокурорын газрын туслах прокурор, Шүүхэд төрийн төлөөлөх хэлтсийн дарга	99161339
13.	Д.Мөнгөнтуул	Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн захиргааны удирдлагын газрын дарга	99119720
14.	О.Норовсамбуу	Монгол Улсын Их сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн Хувийн эрх зүйн тэнхмийн багш	95277011
15.	О.Амарсанаа	ОУУБИС-ийн Монгол-Солонгосын эрх зүйн хүрээлэнгийн захирал	99105017
16.	Б.Солонго	Монголын Өмгөөлөгчдийн холбооны Нийслэлийн Өмгөөлөгчийн Зөвлөлийн дарга	99249505

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТАД ХИЙСЭН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВРЫН ҮНЭЛГЭЭ

Захиалагч: Хууль зүй, дотоод хэргийн яам

2025 он

НЭГ.ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн¹ Арван зургадугаар зүйлийн 11-д "улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй. Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ. Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална." гэж заасан.

Түүнчлэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн² Арван есдүгээр зүйлийн 1-д "Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна" гэж заасан байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны бодлогын баримт бичигт "Хүн амын тогтвортой өсөлтийг дэмжиж идэвхтэй, бүтээлч иргэн, гэр бүлийг төлөвшүүлнэ." гэж заасан.³

"Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал"⁴-ын Арван зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс арьс, яс үндэс, шашин шүтлэгтэй холбогдсон аливаа хязгаарлалтгүйгээр гэрлэх, өрх тусгаарлах эрхтэй. Мөн гэрлэгчид гэрлэхдээ, гэрлэснийхээ дараа болон гэрлэлтээ цуцлуулах үед тэгш эрх эдэлнэ" гэж, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт "Эрэгтэй, эмэгтэй хоёр хүн чөлөөтэй харилцан бүрэн зөвшөөрсөн нөхцөлд гэрлэж болно" гэж, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт "Гэр бүл бол нийгмийн жам ёсны үндсэн нэгж мөн бөгөөд нийгэм, төрөөр хамгаалуулах эрхтэй." гэж тус тус заасныг үндэслэн улс орнууд Гэр бүлийн тухай хууль болон түүнтэй адилтгах бусад хуулиар гэр бүлийн харилцааг зохицуулдаг.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 141 дүгээр тогтоолоор баталсан Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлийн 1.6.52-т Гэр бүлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийн төслийг Хууль зүй, дотоод хэргийн яам Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамтай хамтран боловсруулж, 2025 онд УИХ-д өргөн мэдүүлэхээр заасан.⁵

Түүнчлэн Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2.1.1.2-т "Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэн батлуулж, чанартай амьдрал, гэр бүлийн гишүүдийн оролцоо хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ." гэж заасан болно.⁶

¹ Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1992 оны 2 дугаарт нийтлэгдсэн.

² Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1992 оны 2 дугаарт нийтлэгдсэн.

³ "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого батлах тухай" Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтын Зорилт 2.3.

⁴ Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 217/A/III/ тогтоолоор 1948 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр батлагдсан.

⁵ "Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай" Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 181 дүгээр тогтоолын хавсралтын 1.6.52.

⁶ "Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлах тухай" Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын хавсралтын 2.1.1.2.

Монгол Улс нь Үндсэн хуульдаа тунхагласан хүний эрх, эрх чөлөөг хангах баталгааг бүрдүүлэх, ялангуяа гэр бүл бол нийгмийн үндсэн нэгж болохын хувьд төрөөр хамгаалуулах эрхийг хангах үүднээс бие даасан Гэр бүлийн тухай хуулийг⁷ 1999 онд баталсан хэдий ч хувьсан өөрчлөгдөж буй нийгмийн харилцаа, тэр дундаа гэр бүлийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүй буюу Гэр бүлийн тухай хууль өдгөө 26 жилийн турш зарчмын шинжтэй өөрчлөлт огт хийгдэлгүй үйлчилж байна.

Энэхүү 1999 онд батлагдсан Гэр бүлийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацаанд нийт 8 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан ч эдгээр нь гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаад байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн гэхээс илүүтэй бусад хуулийн шинэчлэлийг дагалдсан нэмэлт, өөрчлөлт байсан.

Тухайлбал, 2002 онд Иргэний хууль,⁸ 2011 онд Нотариатын тухай хууль,⁹ 2012 онд Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль,¹⁰ 2018 онд Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хууль,¹¹ 2021 онд Соёлын тухай хууль,¹² 2024 онд Хүүхэд хамгааллын тухай хууль¹³ тус тус батлагдсантай холбоотой Гэр бүлийн тухай хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.

Түүнчлэн энэхүү хууль нь 2002 онд батлагдсан Иргэний хуулийн суурь үзэл баримтлалтай нийцэхгүй байдал практикт үүссэн, цаашлаад хувьсан өөрчлөгдөж буй гэр бүлийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүйгээс гэр бүлийн харилцааны олон асуудал, тухайлбал хүүхэд, гэр бүлийн гишүүдийн эрхийг бүрэн хамгаалж чадахгүй байна.

Харин бусад улс орнуудын жишгээс үзэхэд, гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн эрх буюу гэрлэгчдийн дундаа хэсгээр өмчлөх, эсхүл хамтран өмчлөх эд хөрөнгө, гэрлэлтийн гэрээ, хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтгах, мэс заслын аргаар хүйсээ өөрчлөхөд гэрлэлт дуусгавар болох, тээгч эхээр хүүхэд тээлгэх, зохиомлоор үр суулгах гэхчилэн нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглан хүүхэдтэй болох гэх мэт шинээр үүсэж буй харилцааг тусгайлсан гэр бүлийн хуулиар зохицуулж байна.

Иймд Гэр бүлийн тухай хуулийн зарим зохицуулалтын хэрэгжилтийн үр дагаварт хийх үнэлгээг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, үнэлэх гэсэн гурван үе шаттайгаар хийж гүйцэтгэх шаардлага бий болсон. Үүнээс төлөвлөх үе шатанд дараах асуудлыг тодруулна. Үүнд:

1/Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох;

2/Үнэлгээ хийх хүрээг сонгож тогтоох;

⁷ Гэр бүлийн тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1999 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁸ Иргэний хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2002 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁹ Нотариатын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2011 оны 9 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹⁰ Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2012 оны 25 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹¹ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2018 оны 28 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹² Соёлын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2021 оны 32 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹³ Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2024 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

- 3/Шалгуур үзүүлэлтийг сонго тогтоох;
- 4/Харьцуулах хэлбэрийг сонгох;
- 5/Шалгуур үзүүлэлтийг томьёолох;
- 6/Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох.

1.1.Үнэлгээ хийх шалтгаан, хүрээг тодорхойлох

1/Гэрлэлт цуцлуулах тухай нэхэмжлэлийг шийдвэрлэхэд шүүхээс эвлэрүүлэх бүх талын арга хэмжээ авах зохицуулалтын тухайд:

Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.4-т “Гэрлэгчдийн хэн нэгний байнгын хүчирхийлэл, дарамтаас болж гэр бүлийн гишүүдийн амь нас, эрүүл мэнд болон хүүхдийн хүмүүжилд ноцтой хохирол учирч болзошгүй, эсхүл учирсан нь тогтоогдсон бол шүүх энэ хуулийн 14.2-т заасан эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахгүйгээр гэрлэлтийг цуцална.” гэж заасан.

Харин бусад тохиолдолд тус хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1-т зааснаар гэрлэлт цуцлах асуудлаар эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явуулах боломжгүйгээс бусад тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явагдсаны дараа шүүх иргэний хэрэг үүсгэнэ.

Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт “Гэрлэлт цуцлах асуудлаар эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явуулах боломжгүйгээс бусад тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явагдсаны дараа шүүх иргэний хэрэг үүсгэнэ.” гэж, мөн зүйлийн 14.2 дахь хэсэгт “Шүүх шаардлагатай гэж үзвэл хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг гурван сар хүртэл хугацаагаар түдгэлзүүлж, энэ хугацаанд гэрлэгчдийг эвлэрүүлэх бүх талын арга хэмжээ авна. Шүүх гэрлэгчдийг эвлэрүүлэхэд авах бүх талын арга хэмжээг эвлэрүүлэн зуучлагчаар дамжуулан хэрэгжүүлнэ.” гэж , 14.3 дахь хэсэгт “Гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй бол шүүхийн шийдвэрт заасан хугацаа дуусмагц шүүх гэрлэлтийг цуцална.” гэж шүүхэд гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэл гаргахад заавал бодит утгаараа эвлэрч, гэрлэлтээ цуцлуулахаа болих шийдвэр гаргахад чиглэсэн шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлалаар орох 3 хүртэл сарын хугацаа өгөхөөр, энэ хугацаанд эвлэрээгүй бол шүүх гэрлэлтийг цуцлахаар байна.

Энэ нь гэр бүл нь аливаа нийгмийг бүрдүүлэгч суурь нэгж, үнэт зүйл болохын хувьд төрөөс гэр бүлийн тогтвортой байдал, хүүхдийн тасралтгүй хөгжил, хүмүүжлийг хадгалах бодлогыг баримтлан гэрлэлтийг шүүхээс аль болох шууд цуцлахгүйгээр эвлэрүүлэх арга замыг эрэлхийлжээ.¹⁴

Гэтэл 2018 онд шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлалд гэр бүлийн эрх зүйн маргааны 2995 өргөдөл ирсэн бөгөөд үүнээс 412 өргөдөл буюу 13.6 хувьд нь амжилттай эвлэрсэн, 2019 онд гэр бүлийн эрх зүйн маргааны 3020 өргөдөл ирсэнээс 377

¹⁴ Т.Лхагважаргал, Гэр бүлийн холбогдолтой маргааныг эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны талаарх Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай ххуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ, 2022.

өргөдөл буюу 12.4 хувьд нь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа амжилттай явагдсан байна.¹⁵

Монгол Улсын 2024 оны шүүн таслах ажиллагааны нэгдсэн дүн мэдээнд гэрлэлт цуцлах 3826 маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалд шилжүүлснээс 12.3 хувь нь амжилтай, 87.7 хувь нь амжилтгүй болсон.

Эндээс үзэхэд, дунджаар 82 хувьд нь гэр бүлийн эрх зүйн маргааны эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа амжилтгүй явагддаг байна.

Иймд Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1, 14.4-т заасан эвлэрүүлэн зуучлалаар орохгүй байх тохиолдол, бусад тохиолдолд заавал эвлэрүүлэн зуучлалаар орсны дараа хэрэв амжилтгүй болбол шүүх иргэний хэрэг үүсгэх зохицуулалт нь практикт нийцсэн эсэхийг үнэлж, тогтоох замаар үнэлгээ өгөхөд энэхүү судалгаа чиглэх болно.

2/Гэрлэлт цуцлахад хүүхэдтэй холбоотой бусад асуудлыг шийдвэрлэхгүй байхад хүргэж болзошгүй зохицуулалтын тухайд:

Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3-т зааснаар гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй бол шүүхийн шийдвэрт заасан хугацаа дуусмагц шүүх гэрлэлтийг цуцална.

Монгол Улсад гэрлэлт цуцлалтын хувь хэмжээ жил ирэх тусам нэмэгдэж байгаа хэдий ч гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэхгүй байх тохиолдол цөөнгүй байна. Үүнээс шалтгаалан гэрлэлт цуцлахад хүүхдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол зөрчигдөх, эцэг, эх байх хариуцлага сулрах, гэр бүлийн хариуцлагын талаарх нийгэм дэх ойлголт улам доошилж, энэ нь эргээд төлөвлөлтгүй гэр бүл болох, хүүхдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол ноцтой зөрчигдөхөд хүргэж байна.

Тухайлбал, 2022 онд 17694, 2023 онд 17596, 2024 онд 14165 гэрлэлт бүртгэгдсэн байна. Мөн 2022 онд 4515, 2023 онд 4825, 2024 онд 4459 гэрлэлт дуусгавар болсон байна.

Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлт дуусгавар болсон тохиолдлын гэрлэлт бүртгэлд харгалзах хувь 2022 онд 25.5 хувь, 2023 онд 27.4 хувь, 2024 онд 31.4 хувь буюу гэрлэлт дуусгавар болох нь жил ирэх тусам нэмэгдэж байна.

Гэтэл эдгээр тохиолдлуудад, гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн тэтгэлэг, тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эх хүүхэдтэйгээ уулзах, нөгөө тал уулзуулах асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэхгүй байх тохиолдолд практикт нэлээдгүй байх тул Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3 дахь хэсгийн зохицуулалт нь зорилгодоо хүрсэн эсэхэд дүгнэлт хийх, тухайн зохицуулалт нь зорилгодоо хүрсэн эсэх, хэрэв хүрээгүй

¹⁵ Монголын хууль тогтоомжийн нийгэмлэг ТББ, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр нөлөөний судалгаа, 2020, 59 дэх тал.

бол асуудлын шалтгаан юу болохыг тодруулах замаар үнэлгээ өгөхөд энэхүү судалгаа чиглэх болно.

3/Хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг тогтоосон зохицуулалтын тухайд:

Гэр бүлийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд зааснаар хүүхдэд олгох тэтгэлгийг түүний насны байдлыг харгалзан сард нэг хүүхдэд дараах хэмжээгээр тогтооно:

- 11 хүртэлх насны хүүхдэд тухайн бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн 50 хувиар;
- 11-16 нас /суралцаж байгаа бол 18 нас/-тай болон насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдэд амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээгээр.

Гэтэл практикт энэхүү тэтгэлгийн хэмжээ тогтоосон шалгуураар тэтгэлэг тогтооход хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хангаж, хүрэлцээтэй байж чадахгүй байна гэх шүүмжлэл дагуулах болсон тул Гэр бүлийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 40.1 дэх хэсгийн зохицуулалт тохиромжтой эсэх, зорилгодоо хүрсэн эсэхийг шалгана.

4/Сэтгэл санааны хохирлоо буруутай гэрлэгчээс гаргуулах зохицуулалтын тухайд:

Гэр бүлийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.2-т зааснаар гэрлэгчид нь гэр бүлээ төлөвлөх, оршин суух газар, эрхлэх ажил, мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хуваарьт эд хөрөнгөтэй байх, дундаа хамтран өмчлөх эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах, материалын болон сэтгэл санааны хохирлоо буруутай этгээдээс гаргуулах тэгш эрхтэй.

Гэтэл сүүлийн үед гэр бүлээс гадуурх харилцаа нь гэрлэлт цуцлах шалтгааны 2 дугаарт орж байх бөгөөд энэхүү шалтгаанаар гэрлэлт цуцлахад буруутай талын хариуцлагыг Гэр бүлийн тухай хуульд бий болгоогүй тул олон нийтийн зүгээс энэхүү зохицуулалтыг бий болгохыг шаардах болсон.

Иймд Гэр бүлийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.2-т заасан буруутай гэрлэгчээс хохирлоо шаардах эрхийн талаарх зохицуулалт зорилгодоо нийцсэн эсэхийг шалгана.

5/Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй хамтран амьдрагчдын тухайд:

Гэр бүлийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2-т “гэр бүл” гэж гэрлэлтийн үр дүнд буй болсон, эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн эрх, үүргээр холбогдсон хамтын амьдрал бүхий гэр бүлийн гишүүдийг гэж тодорхойлж, тус хуулиар гэр бүлийн харилцааг зохицуулж байна.

Тодруулбал, Гэр бүлийн тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэгт “Энэ хуулийн зорилт нь гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох журам, нөхцлийг тогтоож, гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус харилцаа, хүүхэд үрчлэх, гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлэх, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.” гэж заасан.

Гэтэл гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй ч хамтран амьдарч, эд хөрөнгийн болон эцэг, эхийн эрх, үүргээр холбогдсон тохиолдлууд өсөн нэмэгдэж байх боловч энэхүү хуульд хамтран амьдралын тус хэлбэрийг зохицуулсан зохицуулалт үгүй тул тус хуулийн 3.1.2-т заасан зохицуулалт практикт нийцсэн эсэхийг шалгана.

6/Хүүхэд үрчлэлтийн тухайд:

Гэр бүлийн тухай хуулийн 55 дугаар зүйлийн 55.7-д зааснаар сум, дүүргийн Засаг дарга хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтийг хянан үзэж, үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэрийг 20 хоногт багтаан гаргана.

Гэтэл захиргааны албан тушаалтан үрчлэх шийдвэр гаргаснаар практикт үрчлэлт нь хуульд нийцсэн эсэх, хүүхдийн эрх зөрчигдөж буй эсэхийг шалгах байдал сул, улмаар хүүхдийн эрх зөрчигдөх олон сөрөг үр дагавар гарч байгаа тул энэхүү Гэр бүлийн тухай хуулийн 55 дугаар зүйлийн 55.7 дахь хэсгийн зорилгодоо хүрсэн эсэхийг шалгана.

1.2.Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох

Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлалын дагуу Гэр бүлийн тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийхэд сонгож авсан асуудлын онцлогоос хамааран зорилгод хүрсэн түвшин, практикт нийцэж байгаа байдал хоёр шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон болно.

1.2.1.Зорилгод хүрсэн түвшин шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон үндэслэл

Гэр бүлийн тухай хуулийн 14.3, 40.1, 10.2, 55.7 дахь хэсгүүдэд заасан гэрлэлт цуцлах шийдвэр гаргах, тэтгэлгийн хэмжээ, буруутай гэрлэгчээс хохирлоо гаргуулах, хүүхэд үрчлэх шийдвэрийг Засаг дарга гаргах зохицуулалтын зорилго нь юу байсан, зорилгодоо хүрч байгаа эсэхийг тодорхойлох үүднээс Гэр бүлийн тухай хуулийн дараах хэсгийг сонгов. Сонгосон хэсгүүдийг хүснэгтээр үзүүлбэл:

Хүснэгт 1. Зорилгодоо хүрсэн түвшин шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгосон зүйл, хэсэг, заалт

№	Сонгосон зүйл, хэсэг, заалт	Зүйл, хэсэг, заалтын агуулга
1	Гэр бүлийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 14.3 дахь хэсэг	10.2.Гэрлэгчид нь гэр бүлээ төлөвлөх, оршин суух газар, эрхлэх ажил, мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хуваарьт эд хөрөнгөтэй байх, дундаа хамтран өмчлөх эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах, материалын болон сэтгэл санааны хохирлоо буруутай этгээдээс гаргуулах тэгш эрхтэй.
2	Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 10.2 дахь хэсэг	14.3.Гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй бол шүүхийн шийдвэрт заасан хугацаа дуусмагц шүүх гэрлэлтийг цуцална.
3	Гэр бүлийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 40.1 дэх хэсэг	40.1.Хүүхдэд олгох тэтгэлгийг түүний насны байдлыг харгалзан сард нэг хүүхдэд дараахь хэмжээгээр тогтооно:

		40.1.1. 11 хүртэлх насны хүүхдэд тухайн бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн 50 хувиар; 40.1.2. 11-16 нас /суралцаж байгаа бол 18 нас/-тай болон насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдэд амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээгээр.
4.	Гэр бүлийн тухай хуулийн 55 дугаар зүйлийн 55.7 дахь хэсэг	55.7.Сум, дүүргийн Засаг дарга хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтийг хянан үзэж, үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэрийг 20 хоногт багтаан гаргана.

1.2.2.Практикт нийцсэн эсэх шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон үндэслэл

Эвлэрүүлэн зуучлалаар орохгүй байх тохиолдол, бусад тохиолдолд заавал эвлэрүүлэн зуучлалаар орсны дараа хэрэв амжилтгүй болбол шүүх иргэний хэрэг үүсгэх зохицуулалт гэрлэлт цуцлах шийдвэр гаргах, гэр бүлийн харилцааг зохицуулах хуулийн зорилт нь практикт нийцэж буй эсэхийг тодорхойлох үүднээс Гэр бүлийн тухай хуулийн дараах хэсгийг сонгов. Сонгосон хэсгүүдийг хүснэгтээр үзүүлбэл:

Хүснэгт 2. Практикт нийцсэн эсэх шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгосон зүйл, хэсэг, заалт

№	Сонгосон зүйл, хэсэг, заалт	Зүйл, хэсэг, заалтын агуулга
1	Гэр бүлийн тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг, 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь заалт	1.1.Энэ хуулийн зорилт нь гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох журам, нөхцлийг тогтоож, гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус харилцаа, хүүхэд үрчлэх, гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлэх, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино. 3.1.2.“гэр бүл” гэж гэрлэлтийн үр дүнд буй болсон, эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн эрх, үүргээр холбогдсон хамтын амьдрал бүхий гэр бүлийн гишүүдийг
2	Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1, 14.4 дэх хэсэг	14.1.Энэ хуулийн 13-т зааснаас бусад тохиолдолд гэрлэгчдийн харилцан тохиролцсон буюу тэдний хэн нэгний, эсхүл иргэний эрх зүйн эрхийн бүрэн чадамжгүй гэж тооцогдсон эхнэр, нөхрийн асран хамгаалагчийн нэхэмжлэлийн дагуу гэрлэлт цуцлах асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ. Гэрлэлт цуцлах асуудлаар эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явуулах боломжгүйгээс бусад тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явагдсаны дараа шүүх иргэний хэрэг үүсгэнэ.

		14.4.Гэрлэгчдийн хэн нэгний байнгын хүчирхийлэл, дарамтаас болж гэр бүлийн гишүүдийн амь нас, эрүүл мэнд болон хүүхдийн хүмүүжилд ноцтой хохирол учирч болзошгүй, эсхүл учирсан нь тогтоогдсон бол шүүх энэ хуулийн 14.2-т заасан эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахгүйгээр гэрлэлтийг цуцална.
--	--	--

1.3.Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох, харьцуулах хэлбэрийг сонгох

Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолохдоо сонгосон шалгуур үзүүлэлт тус бүрээр Гэр бүлийн тухай хуулийн дээрх хэсэг, заалтад тохируулан асуулт дэвшүүлж байна.

Зорилгод хүрсэн түвшин шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 1. Сэтгэл санааны хохирлоо буруутай гэрлэгчээс шаардах зохицуулалт нь зорилгодоо хүрч чадсан эсэх?

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 2. Гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй бол шүүхийн шийдвэрт заасан хугацаа дуусмагц шүүх гэрлэлтийг цуцлах зохицуулалт зорилгодоо хүрсэн эсэх?

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 3. Хүүхдэд олгох тэтгэлгийн хэмжээ тогтоох зохицуулалт нь зорилгодоо хүрсэн эсэх?

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 4. Хүүхэд үрчлүүлэх эсэх шийдвэрийн Засаг дарга гаргах зохицуулалт зорилгодоо хүрсэн эсэх?

Практикт нийцсэн эсэх шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 1. Гэр бүлийн тухай хуулиар гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэр бүлийн асуудлыг зохицуулж байгаа нь практикт нийцсэн эсэх?

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 2. Гэрлэгчдийн хэн нэгний байнгын хүчирхийлэл, дарамтаас болж гэр бүлийн гишүүдийн амь нас, эрүүл мэнд болон хүүхдийн хүмүүжилд ноцтой хохирол учирч болзошгүй, эсхүл учирсан нь тогтоогдсноос бусад тохиолдолд заавал эвлэрүүлэн зуучлалаар орсны дараа амжилтгүй болбол иргэний хэрэг үүсгэн шүүх гэрлэлт цуцлуулах хэргийг шийдвэрлэх талаарх зохицуулалт нь практикт нийцсэн эсэх?

Хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийхдээ үнэлэх болсон шалтгаан нөхцөл, шалгуур үзүүлэлт зэргийг харгалзан доор дурдсан харьцуулах хэлбэрүүдээс сонголоо. Үүнд:

1.Байх ёстой болон одоо байгаа зохицуулалт нь практикт ямар асуудал үүсгэж буйг судлан тогтооно.

2.Хууль тогтоомж хүчин төгөлдөр болсноос хойш шийдвэрлэж байсан хэрэг, энэ талаар статистик тоо мэдээнд дүн шинжилгээ хийнэ.

3.Тохиолдол судлах- гадаад улсын туршлага, онцлог, манай улсаас ялгаатай сэтгэлгээ зэргийг харьцуулах замаар Монгол Улсын нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийхийг зорьж байна.

1.4.Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

Энэхүү судалгааны ажлын хүрээнд үнэлгээ хийх хуулийн зүйл, заалтын зорилгод хүрсэн, практикт нийцэж буй байдлыг тодруулах зорилгоор шүүхийн практик, тухайн сэдвээр гаргасан мэргэжлийн ном, товхитол, гарын авлага, өгүүлэл, эрдэм шинжилгээ, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийг эх сурвалж болгон ашиглав.

ХОЁР. ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

2.1. “Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 1.

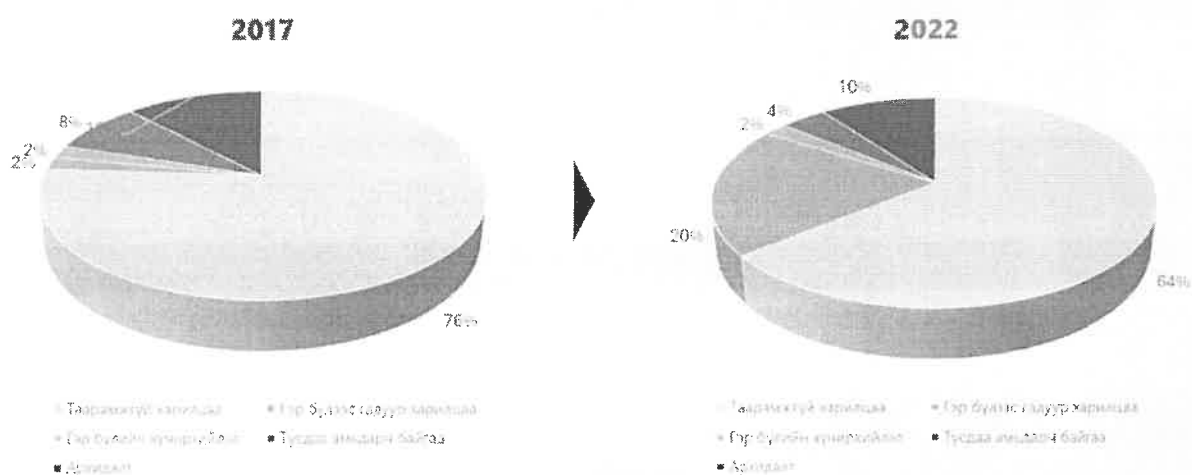
Сэтгэл санааны хохирлоо буруутай гэрлэгчээс шаардах зохицуулалт нь зорилгодоо хүрч чадсан эсэх?

Гэр бүлийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.2-т “Гэрлэгчид нь гэр бүлээ төлөвлөх, оршин суух газар, эрхлэх ажил, мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хуваарьт эд хөрөнгөтэй байх, дундаа хамтран өмчлөх эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах, материалын болон сэтгэл санааны хохирлоо буруутай этгээдээс гаргуулах тэгш эрхтэй.” гэж заасан.

Гэтэл shuukh.mn-д нээлттэй байгаа гэрлэлт цуцлуулах шалтгаан нь гэр бүлээс гадуурх харилцаа байх гэрлэлт цуцалсан 50 шүүхийн шийдвэрүүдийг үзэхэд, сэтгэл санааны хохирлыг аливаа хэлбэрээр төлүүлэх шийдвэр гарсан тохиолдол байхгүй байна.

Гэрлэлт цуцлах шалтгааны дийлэнх хувийг гэрлэгчид хоорондын таагүй харилцаа эзэлсэн хэвээр байгаа боловч гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас үүдсэн гэрлэлт цуцлах нь 2 хувиас 20 хувь болж эрс өсжээ. Гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас болж гэрлэлт цуцлахад сэтгэл санааны хохирол нөхөн төлүүлэх нарийвчилсан эрх зүйн зохицуулалт байхгүй бөгөөд Гэр бүлийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.2-т шууд энэ талаар зохицуулаагүй, ерөнхий байдлаар буруутай этгээдээссэтгэл санааны хохирлоо шаардах эрхтэй гэж тусгаж, энэ нь практикт хэрэгжсэн тохиолдол байхгүй байна.

ГЭРЛЭЛТ ЦУЦЛАХ ШАЛТГААН (50 кейс түүвэрлэн үзэхэд)

Тодруулбал, шүүхийн шийдвэрийн цахим сангаас 2017 ба 2022 онд шийдвэрлэсэн гэрлэлт цуцалсан шүүхийн шийдвэрүүдээс тус тус 50 шийдвэрийг түүвэрлэж,¹⁶ гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааныг судлан үзэхэд, гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас үүдэлтэй гэрлэлт цуцлалт 2017 онд 1 буюу 2 хувь байсан бол энэ нь 2022 онд 10 буюу 20 хувь болсон бөгөөд энэхүү шалтгаан нь гэрлэлт цуцлах шалтгааны 2 дахь томоохон шалтгаан болж байна.

Гэр бүлээс гадуурх харилцааны талаар БНСУ-д хэрхэн зохицуулсныг судлахад, гэрлэгчийн зүй бус үйлдэл нь гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах үндэслэл болох бөгөөд зүй бус үйлдэлд гэр бүлээс гадуурх харилцааг багтаан ойлгодог.¹⁷

Тодруулбал, гэрлэгчдийн хэн нэг нь гэр бүлээс гадуур харилцаанд орсон үйлдэл нь зүй бус үйлдэлд тооцогдож гэр бүл цуцлах хууль зүйн үндэслэл болохоос гадна гэрлэгчийн сэтгэл санаанд хохирол учруулсан гэж үзэн түүнд нь тохирсон хариуцлага хүлээлгэхээр заасан байна.¹⁸

Харин буруутай гэрлэгчид эрүү, зөрчлийн хариуцлага хүлээлгэдэг эрх төрт улсууд байхгүй байх ба зөвхөн исламын шашинтай зарим, Африкын зарим улсад энэ төрлийн хариуцлага өнөө цагт байсаар байгааг дурдах нь зүйтэй.

Иймд Гэр бүлийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.2-т “Гэрлэгчид нь гэр бүлээ төлөвлөх, оршин суух газар, эрхлэх ажил, мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хуваарьт эд хөрөнгөтэй байх, дундаа хамтран өмчлөх эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах, материалын болон сэтгэл санааны хохирлоо буруутай

¹⁶ С.Сүхбаатар, Б.Энх-Амгалан, Х.Санчир, Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн Судалгааны тайлангийн эмхэтгэл XIII боть, 2023 он, 134-135 дахь тал.

¹⁷ БНСУ-ын Иргэний хууль https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG

¹⁸ БНСУ-ын Иргэний хууль https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG

этгээдээс гаргуулах тэгш эрхтэй.” гэж заасан нь ямар тохиолдлыг буруутай тохиолдол гэж үзэх үндэслэл байхгүй, хэт ерөнхий тул практикт хэрэгжээгүй байна.

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 2.

Гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй бол шүүхийн шийдвэрт заасан хугацаа дуусмагц шүүх гэрлэлтийг цуцлах зохицуулалт зорилгодоо хүрсэн эсэх?

Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3-т зааснаар гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй бол шүүхийн шийдвэрт заасан хугацаа дуусмагц шүүх гэрлэлтийг цуцална.

2022 онд 17694, 2023 онд 17596, 2024 онд 14165 гэрлэлт бүртгэгдсэн байна. Мөн 2022 онд 4515, 2023 онд 4825, 2024 онд 4459 гэрлэлт дуусгавар болсон байна.

Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлт дуусгавар болсон тохиолдлын гэрлэлт бүртгэлд харгалзах хувь 2022 онд 25.5 хувь, 2023 онд 27.4 хувь, 2024 онд 31.4 хувь буюу гэрлэлт дуусгавар болох нь жил ирэх тусам нэмэгдэж байх бөгөөд гэрлэлтээ бүртгүүлсэн 3-4 гэрлэгчид тутмын 1 нь гэрлэлтээ цуцалж байна.

Гэтэл эдгээр тохиолдлуудад, гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн тэтгэлэг, тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эх хүүхэдтэйгээ уулзах, нөгөө тал уулзуулах асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэхгүй байх тохиолдолд практикт нэлээдгүй байна.

Тодруулбал:

туйлын хангалтгүй байна.

Эндээс үзэхэд, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлээс тусад нь хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох тухай нэхэмжлэл гаргаж, шүүх шийдвэрлэсэн хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох хэрэг 2021 онд 1333, 2022 онд 1774, 2023 онд 1571, 2024 онд 1924 байна.

Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлээс тусдаа нэхэмжлэлээр шүүхэд хянан шийдвэрлэгдэж байгаа хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох асуудлаар гаргасан нэхэмжлэл жил ирэх тусам нэмэгдэж байгааг харуулж байна.¹⁹

Гадаад улсын туршлагаас үзвэл, гэрлэлт цуцахад заавал хүүхдийн асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэдэг, гэрлэгчид гэрлэлт цуцлуулахдаа хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгохоос татгалзах эрхгүй, мөн тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эхтэй нь хүүхдийг уулзуулах үүрэгтэй, тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эх нь хүүхэдтэйгээ уулзах үүрэгтэй байх, энэ талаар шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэртээ хүүхдийн дээд эрх, ашиг сонирхол /best interest of the child/-ыг хангаж, шийдвэрлэж тусгадаг байна.

Иймээс Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3-т заасан гэрлэлт цуцлах шийдвэр шууд гаргах зохицуулалт нь зөвхөн гэрлэгчдийн цуцлах асуудлыг шийдвэрлэх, харин хүүхэдтэй холбоотой асуудлыг нэхэмжлэл гаргаагүй бол шийдвэрлэхгүй өнгөрөөхөөр хуульчлагдсан буюу Гэр бүлийн тухай хуульд заасан хүүхдийн эрх, ашгийг хамгаалах зорилгодоо нийцээгүй байна.

Гэрлэлт цуцлуулах тухай нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 2017 оны 50 шүүхийн шийдвэрийг түүвэрлэн судлахад, 10 шийдвэр буюу 20 хувь нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулахаар шийдвэрлэж, 40 шүүхийн шийдвэр буюу 80 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдэлгүй шүүх шийдвэрээ гаргасан байна.²⁰

Гэтэл гэрлэлт цуцлуулах тухай нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 2022 оны 50 шүүхийн шийдвэрийг түүвэрлэн судлахад, хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулж шийдвэрлэсэн 5 шүүхийн шийдвэр буюу 10 хувь, 45 шүүхийн шийдвэр буюу нийт шүүхийн шийдвэрийн 90 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлэлгүй орхигдуулсан байна.

Эндээс үзэхэд, гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн тэтгэлгийг тогтоогоогүй гэрлэлтийг цуцалсан шүүхийн шийдвэрийн хувь 2017 онд нийт түүвэрлэсэн шүүхийн шийдвэрийн 20 хувь байсан бол, 2022 онд энэ хувь 10 хувь болж буурсан байна.²¹

Тухайлбал, 2023 оны 11 дүгээр сарын 06-ны өдрийн Баянзүрх дүүргийн иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн 101/ШШ2023/04812 дугаар шийдвэрээр гэрлэлт цуцлахдаа нэхэмжлэгч нэхэмжлэлдээ хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар тусгаагүй гэх үндэслэлээр шүүх хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлээгүй орхисон байна.²²

¹⁹ Шүүхийн Ерөнхий Зөвлөлийн даргын 2024 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн албан бичгийн 1 дүгээр хавсралт.

²⁰ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

²¹ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

²² Shuukh.mn

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 3.

Хүүхдэд олгох тэтгэлгийн хэмжээ тогтоох зохицуулалт нь зорилгодоо хүрсэн эсэх?

Гэр бүлийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 40.1-д зааснаар хүүхдэд олгох тэтгэлгийг түүний насны байдлыг харгалзан сард нэг хүүхдэд дараахь хэмжээгээр тогтооно:

40.1.1.1 хүртэлх насны хүүхдэд тухайн бүс нутагт тогтоогдсон амьжиргааны доод түвшингийн 50 хувиар;

40.1.2. 11-16 нас /суралцаж байгаа бол 18 нас/-тай болон насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдэд амьжиргааны доод түвшингийн хэмжээгээр.

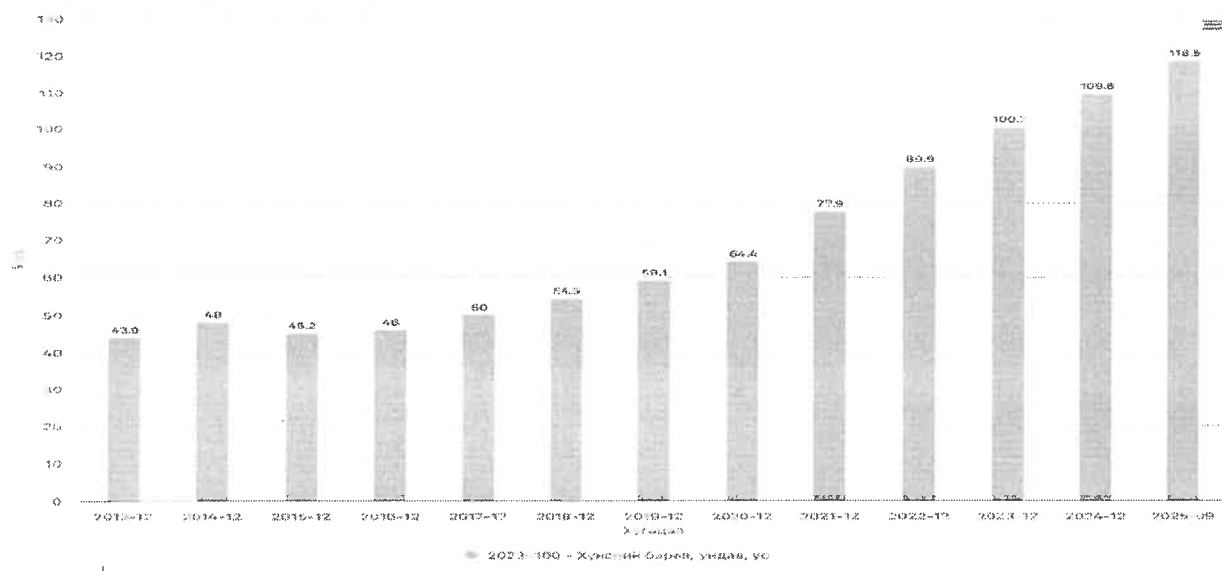
Бүс нутаг	Тэтгэлгийн хэмжээ
Баруун бүс	447,100 ₮
Хангайн бүс	447,300 ₮
Төвийн бүс	446,700 ₮
Зүүн бүс	446,400 ₮
Улаанбаатар	454,200 ₮

/Амьжиргааны доод түвшин 2025 оны байдлаар/

Өөрөөр хэлбэл, тогтоогдсон тэтгэлгийн хэмжээ хангалтгүй байгаагаас хүүхдийн наад захын хэрэгцээ хангагдахгүй байх, хоол тэжээлийн доройтолд орох зэргээр хүүхдийн эрүүл, аюулгүй орчинд өсөн бойжих, сурч боловсрох эрх зөрчигдөхөд хүрч байна.

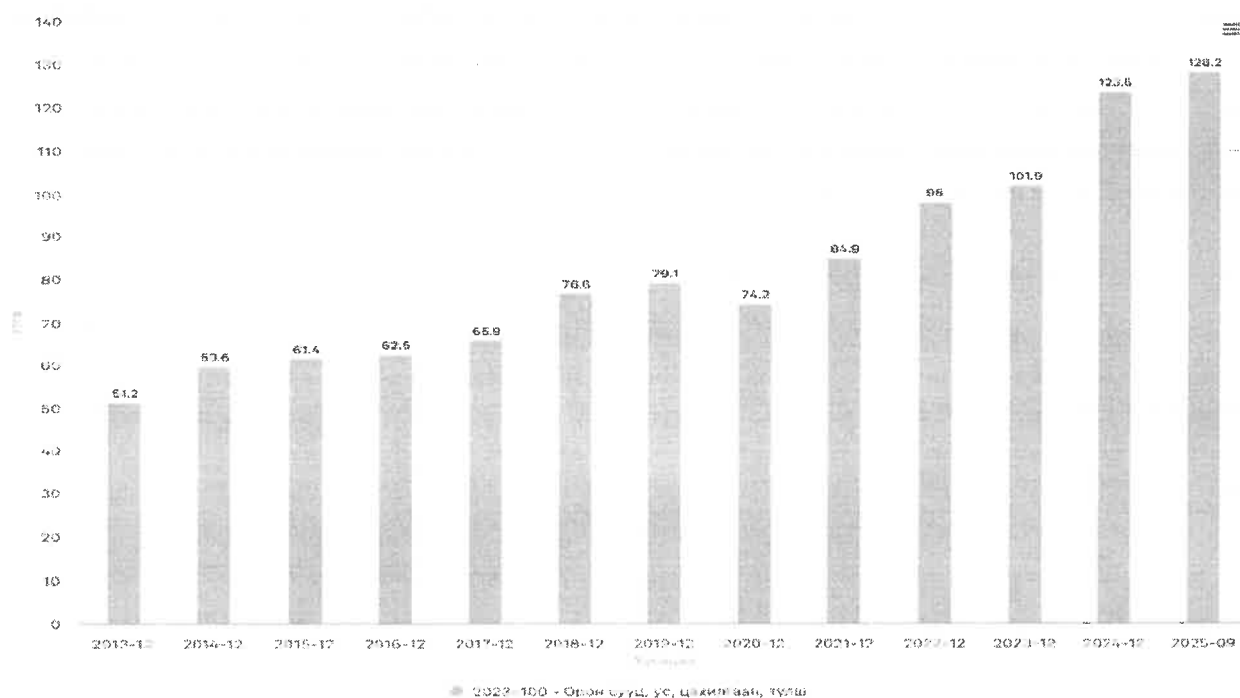
Учир нь Монгол Улсад өргөн хэрэглээний барааны үнэ хэт өсч, төгрөгийн ханш суларч, долларын ханш өсч, инфляци өссөөр байхад дээрх амьжиргааны доод түвшнээр тодорхойлсон хэмжээгээр хүүхдийн тэтгэлэг тогтоох нь хүүхдийн тэтгэлэг хүрэлцэхүйц байх зарчим алдагдаж, хүүхдийн эрх, ашгийг хамгаалах зорилгодоо нийцэхгүй байна.

Тодруулбал:

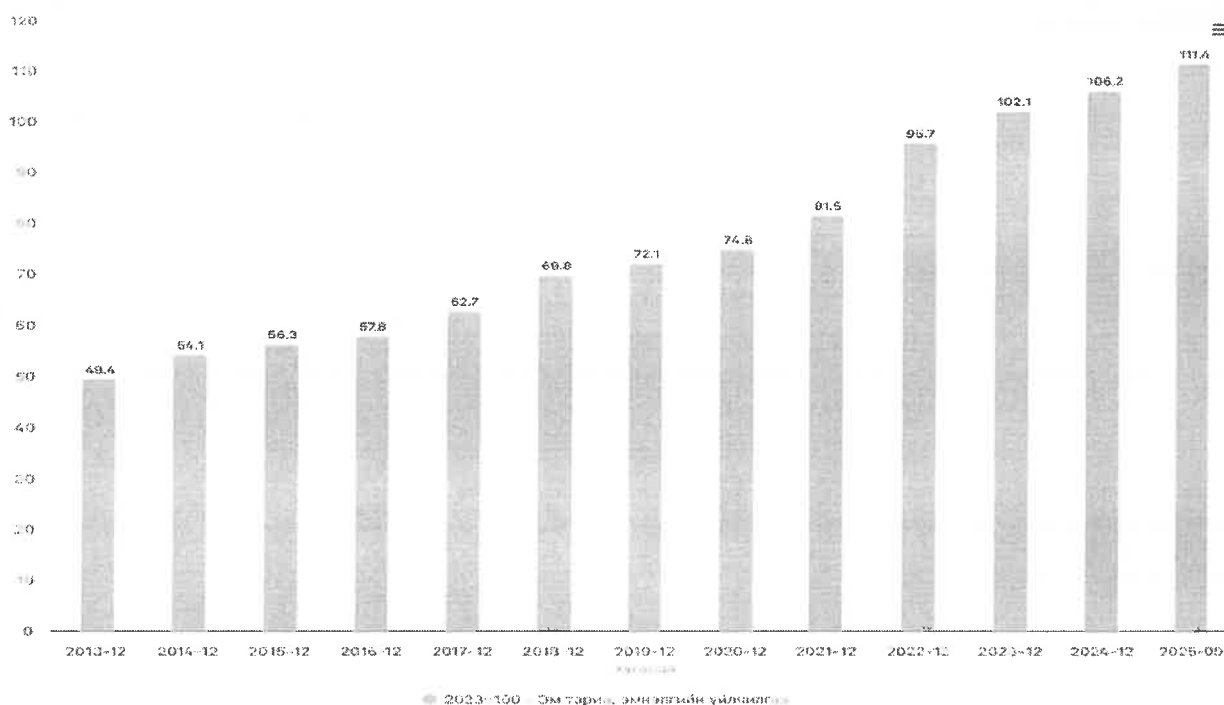
<https://www.1212.mn/>

Хүнсний барааны хэрэглээний үнэ жил ирэх тутамд өссөн байх бөгөөд 2023 оны сууриас бодоход 2025 оны 09 дүгээр сарын байдлаар 118.5 хувь өссөн байна.

<https://www.1212.mn/>

Орон сууц, ус, цахилгаан, түлшний хэрэглээний үнэ жил ирэх тутамд өссөн байх бөгөөд 2023 оны сууриас бодоход 2025 оны 09 дүгээр сарын байдлаар 128.2 хувь өссөн байна.

<https://www.1212.mn/>

Эм тариа, эмнэлгийн үйлчилгээний хэрэглээний үнэ жил ирэх тутамд өссөн байх бөгөөд 2023 оны сууриас бодоход 2025 оны 09 дүгээр сарын байдлаар 111.4 хувь өссөн байна.

Харин доор хүснэгтээс үзэхэд, инфляцийн түвшин жил ирэх тусам өсч, 2015 оны инфляцийн түвшинг 2021-2025 оныхтой харьцуулахад, үлэмж өсчээ.

Хэрэглээний үнийн индексээр илэрхийлэгдсэн инфляцийн түвшин²³

Он сар	Улсын	Улаанбаатар хотын
2015.12	1.9	1.1
2016.12	1.1	0.5
2017.12	6.4	7.2
2018.12	8.1	9.7
2019.12	5.2	5.0
2020.12	2.3	1.9
2021.12	13.4	14.8
2022.12	13.2	12.9
2023.12*	7.9	8.6
2024.12	8.4	8.3
2025.09	9.0	9.9

*2023 оны 12-р сараас эхлэн 2023 оны дундаж үнийг суурь болгон бодсон тул 2023 оноос хойш инфляцийн түвшин буурсан харагдаж байна.

Мөн 2014 оны 12 дугаар сараас 2025 оны 11 дүгээр сар хүртэлх хугацааны оны эцсийн долларын ханшийг үзэхэд, 1,888.44 төгрөгөөс 3,577.96 төгрөг хүртэл тасралтгүй, 52.7 хувиар өсчээ.

²³ Монголбанк <https://www.mongolbank.mn/mn/inflation>

Долларын ханш²⁴

Он оноор	Долларын ханш
2014.12	1,888.44
2015.12	1,995.51
2016.12	2,489.53
2017.12	2,427.13
2018.12	2,643.69
2019.12	2,734.33
2020.12	2,849.89
2021.12	2,849.34
2022.12	3,444.60
2023.12	3,410.69
2024.12	3,420.46
2025.11	3,577.96

Олон улсын туршлагаас үзвэл, хүүхдийн тэтгэлэг хүрэлцэхүйц байх үүднээс хүүхдийн тэтгэлгийг тэтгэлэг төлөгчийн орлого, хүүхдийн хэрэгцээ, шаардлагаас хамаарч тогтоодог байна. Тухайлбал, БНСУ, ХБНГУ.

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 4.

Хүүхэд үрчлүүлэх эсэх шийдвэрийн Засаг дарга гаргах зохицуулалт зорилгодоо хүрсэн эсэх?

Гэр бүлийн тухай хуулийн 55 дугаар зүйлийн 55.7-д зааснаар сум, дүүргийн Засаг дарга хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтийг хянан үзэж, үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэрийг 20 хоногт багтаан гаргана.

Улсын бүртгэлийн байгууллагын мэдээллээр 2017-2022 онд 7596 хүүхэд дотоодод үрчлүүлсэн бол Монгол Улсын харьяат нийт 274 хүүхэд гадаадын иргэдэд үрчлэгдсэн байна.²⁵

Харин 2022-2025 оны хооронд нийт 4843 хүүхэд үрчлүүлснээс Монгол улсын иргэнд 4800 хүүхэд, гадаад улсын иргэнд 43 хүүхэд үрчлүүлсэн байна.

Энэ нь өндөр үзүүлэлт бөгөөд хүүхэд үрчлэлтийн асуудалд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөгдөж байдаг. Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуулиар гадаад, дотоод үрчлэлтийн асуудлыг эрх бүхий албан тушаалтан шийдвэрлэж байгаа нь цаашид хүүхдийн эрх ашиг зөрчигдөх эрсдэлтэй байна.

Бусад улс орны жишгээс үзэхэд хүүхдийг үрчлэх эсэх асуудлыг хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх, үрчлэгч нь хүүхэд үрчлэх шаардлагыг хангах эсэх зэргийг нарийн нягталсны үндсэн дээр, зөвхөн шүүх үрчлэх шийдвэрийг баталгаажуулдаг байна.²⁶ Үүнд, БНСУ, ХБНГУ, Финланд, Эстони, , Австри, Ирланд, Их Британи гэхчилэн Гаагийн хүүхэд үрчлэлтийн талаарх конвенцийн гишүүн улсууд.

²⁴ Монголбанкнаас зарласан ханшийн хөдөлгөөн <https://www.mongolbank.mn/mn/currency-rate-movement>

²⁵ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэл.

²⁶ БНСУ-ын Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль

https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/subjectViewer.do?hseq=1081&type=subject&key=01&pCode=12&pName=Guardianship

БНСУ-д үрчлэлтийг шүүх, үрчлэлтийг хүчингүй болгох асуудлыг мөн шүүх шийддэг бөгөөд шүүхээс ажиллагаа нарийн хийгддэг бөгөөд хуульд үрчлэх үндэслэл, үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох үндэслэлийг тодорхой заасан байдаг. Манай улсын хувьд үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох асуудлыг онцгой ажиллагааны журмаар шийддэг бөгөөд төдийлөн нарийн нотлох ажиллагаа хийгдэхгүй байна.

Доор БНСУ-ын үрчлэлт, үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох асуудлыг хэрхэн шийддэгийг авч үзье.

БНСУ-ын хувьд үрчлэлт хүчин төгөлдөр болохын тулд юуны өмнө талууд хүлээн зөвшөөрсөн байхыг шаардана.²⁷ Талуудын тохиролцоо байхгүй хүсэл зоригийн илэрхийлэл баталгаажаагүй бол хууль зүйн үр дагавар бий болох боломжгүй бөгөөд үрчлэлтийг хүчингүй болгох үндэслэл болно.⁴¹ Энэхүү хүсэл зоригийн илэрхийлэл нь үрчлэлттэй холбоотой хүсэлт гаргах, хүсэлтийг хүлээн авч шийдвэр гаргах явцад мөн хүчин төгөлдөр хэвээр байхыг шаарддаг байна.

Хүүхдийг үрчлэх бол Гэр бүлийн шүүхийн зөвшөөрөлийг авах ёстой⁴² бөгөөд Гэр бүлийн шүүх нь үрчлэгдэх хүүхдийн ирээдүй аж амьдралын нөхцөл байдал, үрчлэх болсон шалтгаан, үрчлэн авч буй этгээдүүдийн хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлэх болон асран хамгаалах чадвар, бусад нөхцөл байдлыг харгалзан үзээд үрчлүүлэх зөвшөөрөл олгохгүй байж болно.²⁸

Гэр бүлийн шүүх нь үрчлэлттэй холбоотой шийдвэр гаргахдаа эрүүл мэндийн болон бусад шалтгаанаар өөрийгөө илэрхийлэх боломжгүй байхаас бусад тохиолдолд зайвал дор дурьдсан хүний саналыг авах ёстой.²⁹

1. 13 дээш насны үрчлэгдэгч
2. Үрчлэгдэж буй хүний хууль ёсны төлөөлөгч
3. Үрчлэгдэж буй хүний эцэг, эх (Иргэний хуулийн 870 дугаар зүйлд⁴⁵ заасны дагуу эцэг, эхийн зөвшөөрөл шаардлагатай тохиолдолыг ойлгоно)
4. Үрчлэгдэгчийн эцэг, эхийн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч
5. Үрчлэгч
6. Үрчлэнийн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч

Гэр бүлийн шүүх үрчлэгдэгчийн эрх ашгийн төлөө шаардлагатай гэж үзвэл доор дурдсан мэдээллийг гаргуулахаар холбогдох байгууллагад даалгаж болох

²⁷ БНСУ-ын Дээд шүүхийн шийдвэр, 대법원 2004. 4. 9. 선고 2003 르 2411

판결,

[https://www.law.go.kr/%ED%8C%90%EB%A1%80/\(2003%EB%AF%80241](https://www.law.go.kr/%ED%8C%90%EB%A1%80/(2003%EB%AF%80241)

1) ⁴¹ БНСУ-ын Иргэний хуулийн 883 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг.

[https://www.law.go.kr/IsInfoP.do?IsiSeq=251069&efYd=20240517#J883:](https://www.law.go.kr/IsInfoP.do?IsiSeq=251069&efYd=20240517#J883:0)

0 ⁴² БНСУ-ын Иргэний хуулийн 886 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг.

[https://www.law.go.kr/IsInfoP.do?IsiSeq=251069&efYd=20240517#J883:](https://www.law.go.kr/IsInfoP.do?IsiSeq=251069&efYd=20240517#J883:0)

0

²⁸ БНСУ-ын Иргэний хуулийн 886 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг.

<https://www.law.go.kr/IsInfoP.do?IsiSeq=251069&efYd=20240517#J883:0>

²⁹ БНСУ-ын Гэр бүлийн хэрэг маргааныг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 45.9 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг. <https://www.law.go.kr/IsInfoP.do?IsiSeq=249997&efYd=20231019#J45:9>

бөгөөд тухайн байгууллага нь хүндэтгэн үзэх шалтгаан байхгүй бол холбогдох мэдээллийг шүүхэд гаргаж өгөх ба гаргаж өгөөгүй бол хариуцлага оногдуулдаг.³⁰

1. Үрчлэгчийн оршин суугаа хаяг, гэр бүлийн байдлыг тодруулах зорилгоор хот, дүүрэг, сумын дарга нарт хандан тодорхойлолт гаргуулах
2. Үрчлэгчийн орлогыг тодруулах зорилгоор татварын байгууллагын даргад хандан хувь хүний болон аж ахуйн нэгжийн орлогын тайлан мэдээлэл гаргуулах
3. Үрчлэгчийн гэмт хэрэг үйлдэж ял эдэлж байсан эсэхийг тодруулах зорилгоор цагдаагийн байгууллагын даргад хандан тодорхойлолт гаргуулах
4. Үрчлэгчийн тэжээн тэтгэх чадвар чадамж, сэтгэцийн болон биеийн эрүүл мэндийн байдлыг тодруулах зорилгоор Эрүүл мэндийн тухай хуульд зааснаар эрүүл мэндийн байгууллагын дарга мөн Иргэдийн эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуульд зааснаар Иргэдийн эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын даргад хандан эмчилгээний түүхтэй холбоотой мэдээллийг гаргуулах

БНСУ-ын Иргэний хуульд заасан үрчлэлттэй холбоотой журмыг зөрчсөн дараах үндэслэл байна гэж үзвэл Гэр бүлийн шүүхэд үрчлэлтийг хүчингүйд тооцуулах тухай нэхэмжлэл гаргаж болно.

1. Насанд хүрээгүй хүн үрчлэгч болсон болон⁴⁷ БНСУ-ын Иргэний хуульд заасан үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох дараах үндэслэл⁴⁸ байгаа бол үрчлэгч,
үрчлүүлэгч болон тэдгээрийн хууль ёсны төлөөлөгч эсхүл цусан төрлийн хүн шүүхэд нэхэмжлэл гаргана.⁴⁹
2. Иргэний хуулийн 866,869.1,869.3.2, 870.1, 871.1, 873.1, 874 дэх зүйлийг зөрчсөн бол⁵⁰
3. Үрчлэгч эсхүл үрчлүүлэгч нь үрчлэлтийн үед хэн аль нэг талын сөрөг ноцтой зан байдал болон бусад ноцтой байдлын талаар мэдээгүй бол⁵¹
4. Хууран мэхэлж эсхүл албадлагаар үрчлэлтийг хүлээн зөвшөөрүүлсэн бол⁵² Хууль ёсны төлөөлөгчийн зөвшөөрлийг авалгүй 13 наснаас дээш насанд хүрээгүй хүнийг үрчилж авсан бол³¹
5. Үрчлэгдэгч 13 хүртэл насны насанд хүрээгүй хүүхэд эсхүл 13 дээш насны насанд хүрээгүй хүүхдийг түүний эцэг эхийн зөвшөөрөлгүй үрчилсэн бол

³⁰ БНСУ-ын Гэр бүлийн хэрэг маргааныг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 45.9 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг. <https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=249997&efYd=20231019#J45:9> ⁴⁷ БНСУ-ын Иргэний хуулийн 866 дугаар зүйл. Үрчлэгчийн чадамж.

Үрчлэгч насанд хүрсэн байна.

<https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=251069&efYd=20240517#0000> ⁴⁸

БНСУ-ын Иргэний хуулийн 884 дүгээр зүйл. Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох

³¹ БНСУ-ын Иргэний хуулийн 884 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг, 869 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг.

<https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=251069&efYd=20240517#0000>

үрчлэгдэгч болон үрчлэлтийг зөвшөөрөх эрхтэй хүн үрчлэлтийг хүчингүй болгуулахаар³²

6. Насанд хүрээгүй хүүхдийн эцэг эх нь эцэг эх байх эрхээ шүүхээр хасуулсан эсхүл хаана байгаа нь тодорхойгүй шалтгаан байхгүй байхад тэдний зөвшөөрлийг авалгүй үрчилсэн бол³³ үрчлэгдэгч, эсхүл зөвшөөрөл өгөх эрхтэй этгээд Гэр бүлийн шүүхэд үрчлэлтийг хүчингүй болгуулахаар⁵⁶
7. Насанд хүрсэн асран хамгаалуулагч өөрийн асран хамгаалагчийн зөвшөөрөлгүйгээр үрчилж авсан эсхүл үрчлэгдсэн³⁴ бол насанд хүрсэн асран хамгаалуулагч, эсхүл түүний асран хамгаалагч нь Гэр бүлийн шүүхэд үрчлэлтийг хүчингүй болгуулахаар гомдол гаргана.⁵⁸
8. Эхнэр, эсхүл нөхөртэй хүн хамт үрчлээгүй, эсхүл аль нэг талынхаа зөвшөөрлийг авалгүй үрчлэгдсэн⁵⁹ бол эхнэр, эсхүл нөхөр нь Гэр бүлийн шүүхэд үрчлэлтийг хүчингүй болгуулахаар гомдол гаргана

Иймд хүүхдийн эрх, ашгийг хүүхэд үрчлэх харилцаанд хамгаалах зорилгодоо Гэр бүлийн тухай хуулийн 55 дугаар зүйлийн 55.7 дахь хэсэг нийцээгүй байна.

Практикт нийцсэн эсэх шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал:

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 1.

Гэр бүлийн тухай хуулиар гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэр бүлийн асуудлыг зохицуулж байгаа нь практикт нийцсэн эсэх?

Гэр бүлийн тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1-т “Энэ хуулийн зорилт нь гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэрлэлтийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцох журам, нөхцлийг тогтоож, гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус харилцаа, хүүхэд үрчлэх, гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлэх, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.” гэж, мөн хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2-т “гэр бүл” гэж гэрлэлтийн үр дүнд буй болсон, эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн эрх, үүргээр холбогдсон хамтын амьдрал бүхий гэр бүлийн гишүүдийг ойлгохоор тус тус заасан.

³² БНСУ-ын Иргэний хуулийн 884 дүгээр зүйлийн 1.1, 870 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг. <https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=251069&efYd=20240517#0000>

³³ БНСУ-ын Иргэний хуулийн 884 дүгээр зүйлийн 1.1, 870 дугаар зүйлийн 1.2, 1.3 дахь хэсэг. <https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=251069&efYd=20240517#0000> ⁵⁶ БНСУ-ын Иргэний хуулийн 886 дугаар зүйл.

<https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=251069&efYd=20240517#0000>

³⁴ БНСУ-ын Иргэний хуулийн 884 дүгээр зүйлийн 1.1, 873 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг. <https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=251069&efYd=20240517#0000> ⁵⁸ БНСУ-ын Иргэний хуулийн 887 дугаар зүйл.

<https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=251069&efYd=20240517#0000>

⁵⁹ БНСУ-ын Иргэний хуулийн 884 дүгээр зүйлийн 1.1, 874 дугаар зүйл.

<https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=251069&efYd=20240517#0000>

Гэтэл практикт хамтран амьдрагчид буюу гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй defacto харилцаа түгээмэл бий болсон бөгөөд тэдгээрийн эд хөрөнгийн эрх, гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй ч хүүхэдтэй болсноос үүсэх эцэг, эхийн хариуцлага, эрх, үүрэг зэрэг асуудлыг хэрхэн зохицуулах нь тодорхойгүйгээс Гэр бүлийн тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг практикт нийцэхгүй байна.

Сүүлийн 4 жилийн байдлаар гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй эцэг, эхээс төрсөн хүүхэд нийт 99529 бүртгэгдсэнээс 2022 онд 30719, 2023 онд 29145, 2024 онд 27109, 2025 оны хагаст 12556 хүүхэд бүртгэгдсэн байна. Энэхүү статистик тоо баримтаас үзэхэд, хамтран амьдрах (Defacto) хэлбэр түгээмэл болсон байна.

Хамтран амьдрах явцад хамтран амьдрагчид дундын эд хөрөнгөтэй болоход хэрхэн хуваах талаарх эрх зүйн орчин бүрдээгүйгээс хамтран амьдрагчдын эд хөрөнгийн эрх зөрчигдөхөд хүрч байна.

Олон улсын туршлагаас үзвэл, Европийн улсууд, БНСУ, Их Британи, Ирланд, Австрали зэрэг улсуудад энэхүү хамтран амьдрагчийн харилцааг хуульчилж, хамтран амьдарсан хугацаа, хамтын хаяг дээр тогтмол амьдарсан байдал, өөр хүнтэй гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй байх зэргийг харгалзан үзэж, дундын эд хөрөнгө, хүүхдийн асрамж, тэтгэлэг зэргийг хамтын амьдрал дуусахад шийдвэрлэхээр зохицуулалттай байдаг.

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 2.

Гэрлэгчдийн хэн нэгний байнгын хүчирхийлэл, дарамтаас болж гэр бүлийн гишүүдийн амь нас, эрүүл мэнд болон хүүхдийн хүмүүжилд ноцтой хохирол учирч болзошгүй, эсхүл учирсан нь тогтоогдсноос бусад тохиолдолд заавал эвлэрүүлэн зуучлалаар орсны дараа амжилтгүй болбол иргэний хэрэг үүсгэн шүүх гэрлэлт цуцлуулах хэргийг шийдвэрлэх талаарх зохицуулалт нь практикт нийцсэн эсэх?

Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.4-т “Гэрлэгчдийн хэн нэгний байнгын хүчирхийлэл, дарамтаас болж гэр бүлийн гишүүдийн амь нас, эрүүл мэнд болон хүүхдийн хүмүүжилд ноцтой хохирол учирч болзошгүй, эсхүл учирсан нь тогтоогдсон бол шүүх энэ хуулийн 14.2-т заасан эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахгүйгээр гэрлэлтийг цуцална.” гэж заасан.

Шүүхийн ерөнхий зөвлөлөөс ирүүлсэн шинэчилсэн мэдээллээр, 2021 онд 45,444 иргэний хэрэг шийдвэрлэснээс Гэр бүлийн тухай хуулиар 4690 буюу нийт иргэний хэргийн 10.3 хувийг, 2022 онд нийт шийдвэрлэгдсэн 57,633 иргэний хэргийн 6263 буюу 10.8 хувийг, 2023 онд шийдвэрлэгдсэн нийт 63,407 иргэний хэргийн 5913 буюу 9.3 хувийг Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэсэн иргэний хэрэг тус тус эзэлж байна. Өөрөөр хэлбэл, Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэгдсэн иргэний хэргийн 5 жилийн дундаж нийт иргэний хэргийн 10.1 хувь байна.

Гэр бүл цуцлах маргааны тухайд, 2020 онд 3015 маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалд шилжүүлснээс 88 хувьд нь амжилтгүй буюу 353-т нь буюу 12 хувьд нь л амжилттай эвлэрсэн байна. 2021 онд 3861 гэр бүлийн хэргийг эвлэрүүлэн зуучлалд шилжүүлснээс 88 хувьд нь амжилтгүй эвлэрээгүй байна.

Монгол Улсын 2024 оны шүүн таслах ажиллагааны нэгдсэн дүн мэдээнд гэрлэлт цуцлах 3826 маргааныг эвлэрүүлэн зуучлалд шилжүүлснээс 12.3 хувь нь амжилтай, 87.7 хувь нь амжилтгүй болсон.

гэр бүлийн хүчирхийллээс гадна, тухайлбал тусдаа амьдраад тодорхой хугацаа өнгөрсөн, бага насны хүүхэдгүй, эсхүл өөр хүнээс хүүхэдтэй бөгөөд тусдаа амьдарч байгаа, гэрлэлт цуцлах шийдвэрийг гэрлэгчдийн аль аль нь хүлээн зөвшөөрсөн, эсхүл эд хөрөнгийн маргаантай ч хүүхэдгүй, гэрлэлт цуцлалтаа харилцан хүлээн зөвшөөрсөн /Гэр бүлийн тухай хуулийн 13.1-д зааснаар эд хөрөнгийн маргаангүй, хүүхэдгүй гэрлэгч гэрлэлт цуцлалтаа хүлээн зөвшөөрсөн бол захиргааны журмаар цуцалдаг боловч энэ тохиолдолд гэрлэгчид эд хөрөнгийн маргаантай тул шүүхийн журмаар цуцлах тохиолдолд хамаардаг./ тохиолдолд шүүхийн өмнөх урьдчилсан арга хэмжээ болох эвлэрүүлэн зуучлалаар заавал орохгүй байх онцлог тохиолдол /exception/-ыг бий болгоно.

Учир нь 2025 оны 3 дугаар улирлын байдлаар 21 шүүхийн эвлэрүүлэн зуучлалын нэгжээс ирүүлсэн мэдээллийг нэгтгэхэд нийт **8,035** өргөдөл хүлээн авснаас **3,352** буюу **41.7%** нь гэр бүлийн маргаан байна. Үүнээс 1339 нь тусдаа амьдраад тодорхой хугацаа өнгөрсөн гэрлэгчид байна.

Гэр бүлийн маргааны ангилал (Тусдаа амьдарсан хугацаагаар):

Судалгаанд хамрагдсан нийт гэр бүлийн маргааны дотроос тусдаа амьдарсан хугацааг тодорхой дурдсан 1,339 тохиолдлыг авч үзвэл:

Тусдаа амьдарсан хугацаа	Маргааны тоо	Эзлэх хувь
3 хүртэл жил тусдаа амьдарсан	585	43.7%
3-5 жил тусдаа амьдарсан	338	25.2%
5-аас дээш жил тусдаа амьдарсан	416	31.1%
<u>НИЙТ</u>	<u>1,339</u>	<u>100%</u>

Гэрлэлтээ цуцлуулахаар хандаж буй тохиолдлуудын **31.1%** нь 5-аас дээш жил, **25.2%** нь 3-5 жил тусдаа амьдарсан байна. Энэ нь нийт 1339 тохиолдлын талаас илүү хувь (**56.3%**) нь 3-аас дээш жил хамтран амьдраагүй бөгөөд эргэн нийлэх боломжгүй болсон байдгийг харуулж байна.

Удаан хугацаагаар тусдаа амьдарсан маргаан эвлэрүүлэн зуучлалаар амжилтгүй болж шүүхэд шилжсэний дараа эргэн эвлэрсэн тохиолдол маш цөөн буюу нийт **7** байна. Энэ нь талууд эргэлт буцалтгүй шийдвэр гаргасан үедээ шүүх, эвлэрүүлэн зуучлалд ханддагийг нотолж байгаа талаар Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн дэргэдэх Эвлэрүүлэн зуучлалын зөвлөлөөс ирүүлсэн мэдээлэл дурджээ.

Үүнээс гадна гэрлэлтээ цуцлуулахаар харилцан тохиролцсон, 18-аас доош насны хүүхэдгүй, зөвхөн эд хөрөнгийн маргаантай тохиолдол нийт **55** бүртгэгдсэн

нь энэ төрлийн маргаан цөөн, иймд эдгээр тохиолдолд эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахгүй байх зохицуулалт нь бодит байдалд нийцэж байна гэжээ.

Иймээс эргэлт буцалтгүй шийдвэр гаргасан тусдаа амьдраад тодорхой хугацаа өнгөрсөн, эсхүл эд хөрөнгийн маргаантай боловч цуцлах талаар шийдвэрт хүрсэн, хүүхэдгүй гэрлэгчдийн хувьд эвлэрүүлэн зуучлалаар заавал орохгүй байхаар тусгаж, шүүхийн үйлчилгээг шуурхай авах иргэдийн эрхийг хангаж, эвлэрүүлэн зуучлалыг аврах боломжтой үлдсэн тохиолдлууддаа чанартай хүргэх зорилгыг дэмжиж ачааллыг нь бууруулах шаардлага практикт үүссэн боловч Гэр бүлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.4 дэх хэсэг явцуу буюу практикт эвлэрүүлэн зуучлалаар орохгүй байх тохиолдлыг бүрэн хамруулаагүй тул практикт нийцэхгүй байна.

Түүврийн аргаар **Shuukh.mn** хуудаснаас гэрлэлт цуцлалттай холбоотой 5 хэргийг түүж судлахад дараах дүр зураг ажиглагдаж байна.

Гэрлэлт цуцлах шалтгаан гэрлэгчид тусдаа амьдарсны улмаас гэрлэлтээ цуцлах болсон. Гэрлэлт цуцлах асуудлаар шүүхийн Эвлэрүүлэн зуучлагчид хандаж байсан боловч эвлэрлийн ажиллагаа амжилтгүй болсон байна. Нотлох баримт хэргийн оролцогчид өөрсдөө нотлох баримтаар тайлбар, гэрлэлтийн лавлагаа зэргийг гаргасан. Шүүхээс нотлох баримт гаргаагүй байна.¹⁷

Гэрлэлт цуцлах шалтгаан зан харьцааны хувьд таарч тохирохгүй нөхрийн архи уудгаас болж тусдаа амьдарснаар салах болсон. Нотлох баримтаар талуудын өөрсдийн гаргасан гэрлэлтийн гэрчилгээ, зохигчийн тайлбар, хүүгийн гэрчилгээний хуулбар зэрэг нотлох баримтуудаар тогтоогдсон шүүхээс нотлох баримт цуглуулаагүй. Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа явуулсан боловч гэрлэгчид эвлэрээгүй байна.³⁵

Зан харилцааны таагүй байдлаас тус тусын амьдралтай болсон. Нотлох баримтаар зохигчдын гаргасан гэрлэлтийн гэрчилгээ, хүүхдийн гэрчилгээ, тайлбар зэрэг авагдсан. Шүүхээс баримт цуглуулаагүй. Шүүхийн өмнөх шатанд эвлэрүүлэн зуучлалын арга хэмжээ амжилтгүй эвлэрээгүй.³⁶

Хариуцагч өөр хүнтэй хамтран амьдрах болсон учир салах болсон байна.

Эвлэрүүлэн зуучлал дуусгавар болсон эвлэрээгүй. Талууд гэрлэлтийн бүртгэлийн лавлагаа, хүүхдийн төрсний гэрчилгээний хуулбар нотлох баримтаар гаргаж өгсөн. Шүүхээс нотлох баримт цуглуулаагүй.³⁷

Тусдаа амьдарсны улмаас гэрлэлт цуцлах шалтгаан болсон. Эвлэрлийн ажиллагаа амжилтгүй болсон. Нотлох баримтаар гэрлэлт бүртгэлийн лавлагаа, тайлбар авагдсан. Шүүхээс баримт цуглуулаагүй.³⁸

³⁵ Орхон аймаг дахь сум дундын иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн шийдвэр, 2019 оны 12 сарын 25 өдөр, Дугаар 142 ШШ2020 00019.

³⁶ Сэлэнгэ аймаг дахь сум дундын иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн шийдвэр, 2017 оны 12 сарын 13 өдөр, Дугаар 648.

³⁷ Баянгол дүүргийн Иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн шийдвэр, 2016 оны 12 сарын 27 өдөр, дугаар 102 шш2017 00041.

³⁸ Сэлэнгэ аймаг дахь сум дундын иргэний хэргийн анхан шатны шүүх, 2020 оны 12 сарын 30 өдөр, Дугаар 148 ШШ2021 00005.

Дүгнэхэд, 5 шийдвэрийн 2 нь тусдаа амьдралтай болсон, 2 нь зан харилцаа таарахгүй, 1 нь өөр хүнтэй хамтран амьдрах шалтгааны улмаас гэрлэлт цуцалсан байна. 5 шийдвэрийн хувьд бүгдэд нь эвлэрүүлэн зуучлалаар орсон боловч амжилтгүй.

ДҮГНЭЛТ

Дээрх судалгаанд үндэслэн дараах дүгнэлтийг гаргаж байна. Үүнд:

- Гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэхдээ хүүхдийн тэтгэлэг, хүүхэдтэй уулзах уулзалт зэргийг хамтад нь шийдвэрлэхгүй байх тохиолдол практикт түгээмэл байх бөгөөд Гэр бүлийн тухай хуулийн холбогдох зохицуулалт эвлэрэх хугацаа дуусахад шүүх гэрлэлт цуцлана л гэж зааснаас энэ нь шалтгаалж байна гэж үзэж байна.

- Гэрлэлт цуцлуулах тухай нэхэмжлэлийг гаргахад хүчирхийлэлд өртсөн, эсхүл өртөж болзошгүйгээс бусад тохиолдолд заавал эвлэрүүлэн зуучлалаар орохыг шаарддаг.

Гэтэл эвлэрүүлэн зуучлал 88 орчим хувьд нь амжилтгүй болж байх тул эвлэрүүлэн зуучлалаар орох шаардлагагүй тусдаа амьдраад удаан хугацаа өнгөрсөн гэрлэгчид бага насны хүүхэдгүй, гэрлэлт цуцлах талаар харилцан зөвшөрсөн, түүнчлэн 18 хүртэлх насны хүүхэдгүй, гэрлэлт цуцлахаар харилцан зөвшөөрсөн ч зөвхөн эд хөрөнгийн маргаантай бол эвлэрүүлэн зуучлалаар орохгүйгээр шүүх хэрэг үүсгэн гэрлэлт цуцлалтыг шийдвэрлэх шаардлага практикт үүсчээ. Өөрөөр хэлбэл, эдгээр тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлал амжилтгүй, хэлбэрийн төдий явагддаг ба шүүхийн шатанд эргээд эвлэрсэн тохиолдол ховор гэх судалгаа бий.

- Гэр бүлийн тухай хуулиар түгээмэл бий болж буй хамтран амьдрагч буюу гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй ч тодорхой хугацаанд нэг хаягт хамтран амьдарсан, өөр хүнтэй гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй дундаа эд хөрөнгөтэй хосуудын хамтын амьдрал дуусахад дундын эд хөрөнгийг хуваах зохицуулалт байхгүй байна.

- Гэр бүлээс гадуурх харилцааны улмаас гэрлэлт цуцлахад буруутай гэрлэгчээс сэтгэл санааны хохирол шаардах хуулийн зохицуулалт, практик байхгүйгээс нийгэмд гэр бүлээс гадуурх харилцаа ихэссэн, энэхүү шалтгаан нь гэрлэлт цуцлах шалтгааны 2-т орж байна.

- Гэрлэлт дуусгавар болоход хүүхдийн тэтгэлэг шүүхээс тогтоохдоо амьжиргааны доод түвшингээр тогтоож байгаа нь практикт хүүхдэд хүрэлцээгүй байна.

- Хүүхэд үрчлэх асуудлыг олон улсад шүүх хамгийн сүүлд нягталж, баталгаажуулж шийдвэр гаргаснаар хүүхдийг үрчилдэг буюу хүүхдийн дээд эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалдаг боловч Монгол Улсын хувьд зөвхөн сум, дүүргийн Засаг дарга уг шийдвэрийг гаргаж байна.

-

ЗӨВЛӨМЖ

Гэр бүлийн тухай хуулийг боловсронгуй болгох талаар дараах зөвлөмжийг гаргаж байна. Үүнд:

- ✓ Гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлийг шүүх шийдвэрлэхдээ хүүхдийн дээд эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах зарчмыг баримтлан нэхэмжлэл гаргасан эсэхээс үл хамааран хүүхдийн тэтгэлэг, хүүхэдтэй уулзах зэргийг хамтад нь шийдвэрлэх өөрчлөлтийг бий болгох.
- ✓ Түүнчлэн гэрлэлт дуусгавар болоход хүүхдийн тэтгэлэг төлүүлэхээс татгалзах эрх эцэг, эхэд байхгүй байхаар зохицуулах.
- ✓ Хүүхдээсээ тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эхийг хүүхэдтэй нь уулзуулахад саад болох, эсхүл тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эх нь хүүхэдтэйгээ уулзах үүргээ үл биелүүлбэл хуулийн хариуцлага хүлээлгэх, хүүхэдтэй нь уулзуулах шүүхийн шийдвэрийн биелэлтийг сайжруулах.
- ✓ Тусдаа амьдраад удаан хугацаа өнгөрсөн, бага насны хүүхэдгүй, эсхүл 18 хүртэлх насны хүүхэдгүй, зөвхөн эд хөрөнгийн маргаантай гэрлэлт цуцлах асуудлаар харилцан тохиролцсон бол эвлэрүүлэн зуучлалаар заавал орохгүй байхаар зохицуулах.
- ✓ Хүүхдийн тэтгэлгийг хүрэлцэхүйц байлгах үүднээс тэтгэлэг төлөгчийн орлого, хүүхдийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн тогтоох.
- ✓ Хүүхэд үрлчлэх эцсийн шийдвэрийг шүүх баталгаажуулж гаргахаар хуулийн төсөлд тусгах.
- ✓ Гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй ч хамтын амьдрал бүхий хамтран амьдрагчдад өөр хүнтэй гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй байх, нэг хаягт тогтмол тодорхой хугацаанд амьдарсан байх зэрэг шаардлага тавьж, эдгээр шаардлагыг хангавал гэрлэгчид гэрлэлт дуусгавар болоход дундын эд хөрөнгөө хуваадаг шиг хамтын амьдралын үед бий болсон дундын эд хөрөнгөө хуваах боломжтой байдлаар хуулийн төсөлд тусгах.

—000—

ЭХ СУРВАЛЖ

Монгол Улсын үндсэн хууль

Гэр бүлийн тухай хууль

Иргэний хууль

Нотариатын тухай хууль

Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль

Улсын дээд шүүхийн 2010 оны ИХШХШ ажиллагаан дахь зохигчдыг эвлэрүүлэх шүүгчийн ажиллагааны тухай 02 зөвлөмж

Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн Судалгааны тайлангийн эмхэтгэл IX боть, 2022 он, Гэр бүлийн холбогдолтой маргааныг эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа (Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ

Монголын хууль тогтоомжийн нийгэмлэг ТББ, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр нөлөөний судалгаа, 2020.

Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн Судалгааны тайлангийн эмхэтгэл IX боть, 2022 он, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн дүн шинжилгээ.

Б.Дугармаа, Шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд тулгамдаж буй асуудал, "Хууль дээдлэх ёс" сэтгүүл, 2019 он, №4.

Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын цахим хуудас 2024.11 сар.
Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн ирүүлсэн статистик тоо мэдээ.

Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ

Shuukh.mn

<https://www.mongolbank.mn/mn/currency-rate-movement>

<https://www.1212.mn/>

БНСУ-ын Гэр бүлийн хэрэг маргааныг шийдвэрлэх тухай хууль
https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawViewContent.do?hseq=18173

БНСУ-ын Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль
<https://www.law.go.kr/lsInfoP.do?lsiSeq=249995&efYd=20231019#0000>

БНСУ-ын Үндсэн хуулийн шүүхийн дүгнэлт. 헌법재판소 2012.7.26. 선고 2011 헌마 232 결정.

ХБНГУ-ын Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль.

ХУУЛЬ ЗҮЙ,
ДОТООД ХЭРГИЙН ЯАМ

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ШИНЭЧЛЭН НАЙРУУЛАХ ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ ТОДОРХОЙЛОХ ТАНДАН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

**Захиалагч: АХБ-ны Хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн эсрэг гэр бүлийн
хүчирхийлэлтэй тэмцэх төсөл**

Гүйцэтгэсэн: Зөвлөх Др.Б.Түмэндэмбэрэл

Улаанбаатар

2023 он

**Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах хэрэгцээ,
шаардлагыг тодорхойлох тандан судлах**

I. Удиртгал

II. Монгол Улс дахь гэр бүлийн эрх зүйн харилцааны өнөөгийн байдал

III. Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэх хэрэгцээ, шаардлага

3.1. Гэр бүлийн харилцаа дуусгавар болсны дараах хүүхдийн тэтгэлэг

3.2. Эцэг, эх байх эрхийг хасах болон хязгаарлах асуудал

3.3. Хүн амын удмын сангийн аюулгүй байдал ба гэрлэх нөхцөл

3.4. Гэрлэлтийн гэрээ

3.5. Донор ба тээгч эхийн эрх, үүрэг /Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох/

3.6. Хамтран амьдрагч

IV. Дүгнэлт

I. Удиртгал

Энэхүү судалгааны зорилго нь гэр бүлийн харилцаанд үүсэж буй шинэ хандлага, харилцааг тодорхойлон Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах хэрэгцээ, шаардлага буй эсэхийг тандан судлахад оршино.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 11 дэх хэсэгт “Улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй. Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ. Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална.” гэж зааснаар гэр бүлийн гишүүн болох эхнэр, нөхрийн насны хязгаарлалт, нийгэм, соёлын харилцаан дахь эхнэр, нөхрийн оролцоог тодорхойлохын сацуу гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн эрх, ашгийг хамгаалах үүргийг төрд хүлээлгэжээ.

Үндсэн хуулийн энэхүү заалтыг үндэслэл болгон Гэр бүлийн тухай хуулийг 1999 онд баталсан бөгөөд үүнээс хойш нийт 8 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулан хэрэгжүүлж байна. Гэвч эдийн засаг, нийгэм, соёлын өөрчлөлтийг дагасан гэр бүлийн харилцааны өөрчлөлтийг бүрэн зохицуулж чадахгүй байна. Жишээлбэл, гэр бүлийн эрх зүй дэх шинэ хандлага болох гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн харилцаа буюу гэрлэгчдийн өмчлөх эрхийн хэлбэрийг харгалзан хуульд тодорхой тусгах, мөн сүүлийн үед дэлгэрч буй хүйс солиулах, тээгч эхийн тусламжтай үр хүүхэдтэй болох, үр шилжүүлэн суулгах, удмын сангийн аюулгүй байдлыг хангах, гэр бүлийн харилцаан дахь хамтран амьдрагчдын эрх зүйн байдлыг тодорхойлох, гэрлэлтийн гэрээнд эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус харилцааг тусгах гэх мэт шинэлэг харилцаа үүсэж байгаа бөгөөд эдгээр харилцааг хууль тогтоомжид нарийвчлан тусгах шаардлагатай байна. Мөн шинээр үүсэж буй гэр бүлийн харилцааг тодорхойлон, хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих эрх бүхий төрийн байгууллагын чиг үүргийг нарийвчлан тусгах нь хуулийн хэрэгжилтийг хангахад түлхэц үзүүлнэ гэж үзэж байна.

Тус судалгааг ЗГ-ын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал”-ыг баримтлан гүйцэтгэсэн бөгөөд дараах дэд сэдвээс бүтнэ. Үүнд:

Нэг. Удиртгал

Хоёр. Монгол Улс дахь гэр бүлийн эрх зүйн харилцааны өнөөгийн байдал

Гурав. Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэх хэрэгцээ, шаардлага

Дөрөв. Дүгнэлт хэсэг хамаарна.

II. Монгол Улс дахь гэр бүлийн эрх зүйн харилцааны өнөөгийн байдал

Гэр бүл гэдэг нь хүний үр удмаа үлдээх, дамжуулах зүй ёсны хэрэгцээгээр аяндаа бий болсон нийгмийн зохион байгуулалтыг ойлгоно.¹ Тодруулбал, гэр бүл гэж гэрлэлтийн үр дүнд буй болсон, эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн эрх, үүргээр холбогдсон хамтын амьдрал бүхий гэр бүлийн гишүүдийг /Гэр бүлийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь хэсэг/ хэлэх бөгөөд гэр бүлийн гишүүн гэж гэрлэгчид, тэдэнтэй хамт амьдарч байгаа төрсөн, дагавар, үрчлэн авсан хүүхэд болон төрөл, садангийн хүнийг хэлнэ.² Гэр бүл нь удам хоорондын холбоог бий болгосноор нийгмийн суурь болж тухайн гэр бүлд олж авсан хүмүүжил, төлөвшил нь нийгмийн тогтвортой байдлыг хангах суурь болдог. Ийнхүү гэр бүлийн тогтвортой харилцааг хангахад эдийн засаг, нийгэм, улс төр, соёлын олон талт хүчин зүйлсийг харгалзан үзэх хэрэгтэй.

Монгол Улсын Үнсэн хуулийн арван зургадугаар зүйлийн 16.11 дэх хэсэгт “Улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй. Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ. Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална.” хэмээн зааж гэр бүлийн харилцааг тодорхойлон тэдгээрийн хууль ёсны эрх ашгийг баталгаажуулах үүргийг төрд оноожээ. Өөрөөр хэлбэл, төр нь гэр бүл, түүний гишүүд хүсэл зорилготой байх, аюулгүй, сэтгэл тайван амьдрах нийгмийн баталгааг хангах зорилгоор төрийн бодлого, дэг журмыг тогтоох ёстой.

Манай улс дээрх үүргийн хүрээнд 1999 онд Гэр бүлийн тухай хуулийг баталжээ. Тус хуулиар гэрлэлтийн үндсэн нөхцөл, гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, түүний үр дагавар, эцэг, эх, хүүхдийн хоорондын харилцаа, тэжээн тэтгэх, тэтгүүлэхтэй холбогдсон харилцаа, хүүхдийг асран хамгаалах, үрчлэхэд холбогдох харилцааг зохицуулах бөгөөд батлагдсанаас хойш 6 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулжээ.

Мөн Монгол Улсад “Төрөөс гэр бүлийн хөгжлийн талаар баримтлах бодлого 2003 он”, “Төрөөс хүн амын хөгжлийн талаар баримтлах бодлого 2016 он”, “Гэр

¹ Н.Лүндээжанцан, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн тайлбар, Адмон Принт, 2023, 239 дэх тал.

² Гэр бүлийн тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.2 дахь хэсэг.

бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль"-ийг 2016 онд тус тус батлан мөрдөж байна.

Практикт нийгэм, эдийн засгийн хөгжлөөс хамааран гэр бүлийн хэлбэр, тэдний харилцаа хувьсан өөрчлөгдөж байна. Өөрөөр хэлбэл, гэрлэлтээ батлуулахгүйгээр хамтран амьдрах, гадаадын иргэнтэй гэр бүл болох, гэрлэлт цуцлах, гэр бүлийн маргааныг шийдвэрлэх, гэр бүл дэх хүүхдийн эрхийн зөрчил, хүүхдийн тэтгэмжийн асуудал гарсаар байна.

2017 онд 20470 хос гэрлэлтээ бүртгүүлж, 3945 гэр бүл гэрлэлтээ цуцлуулжээ. Гэрлэлт цуцлалтыг гэр бүл байсан хугацаагаар нь авч үзэхэд гэрлэлтээ цуцлуулсан нийт хосын 58.6 хувь нь 10-аас дээш жил, 21.2 хувь нь 7-9 жил, 13.6 хувь нь 4-6 жил, 6.3 хувь нь 1-3 жил, 0.3 хувь нь нэг хүртэл жил хамт амьдарч байсан байна.³

Гэрлэлт цуцлалтын өнөөгийн нөхцөл байдал

Хүснэгт 1. Гэрлэлт, цуцлалтын тоо, улсын дүнгээр

Д/д	Үзүүлэлт	2017	2018	2019	2020	2021	2022.11 сарын 25-ны өдрийн байдлаар
	А	1	2	3	4	5	6
1	Гэрлэлт	20556	20386	19940	14353	15879	15901
2	Цуцлалт	3977	4078	4247	3362	3337	4086

Эх сурвалж: Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын статистикийн мэдээлэл

Сүүлийн 5 жилд нийт 107.000 хос гэрлэлтээ бүртгүүлсэн. Нарийвчлан үзвэл, 2017, 2018 онуудад 20-21 мянган хос бүртгүүлж байсан бол 2019 оноос гэрлэлт бүртгэлийн тоо буурсан үзүүлэлттэй байна. Харин гэр бүл цуцлалтын тоо жил бүр харилцан адилгүй ч, сүүлийн 5 жилд 23 мянган хос гэрлэлтээ цуцлуулжээ.

Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын тоон мэдээллийг харвал 2020, 2021 онд гэрлэлт цуцлалт харьцангуй буурсан үзүүлэлттэй байгаа боловч энэ нь Ковид19 цар тахлын тархалттай холбоотой байх магадлал бий. Учир нь 2022 оны 11 сарын 25-ны өдрийн байдлаар 4086 хос гэрлэлтээ цуцлуулсан. Энэ нь гэрлэлт цуцлалт эргээд өсөх хандлагатайг харуулж байна.

³ <https://www.parliament.mn/nn/4822> /Сүүлд үзсэн 2023.05.24./

Хүснэгт 2. Шүүхийн болон захиргааны журмаар гэрлэлт цуцалсан тоо

Үзүүлэлт		М/Д	2017.12 сар /өссөн дүнгээр /	2018.12 сар /өссөн дүнгээр/	2019.12 сар /өссөн дүнгээр/	2020.12 сар /өссөн дүнгээр/	2021.12 сар /өссөн дүнгээр/	2022.11 сар /өссөн дүнгээр/
А		Б	1	2	3	4	5	6
1.Иргэний улсын бүртгэлийн мэдээ								
Гэрлэлт дуусгавар болсны бүртгэл	Нийт		3977	4078	4247	3362	3337	4086
	Захиргааны журмаар	29	1331	1241	1384	1139	1075	1377
	Шүүхийн журмаар	30	2646	2837	2863	2223	2262	2709

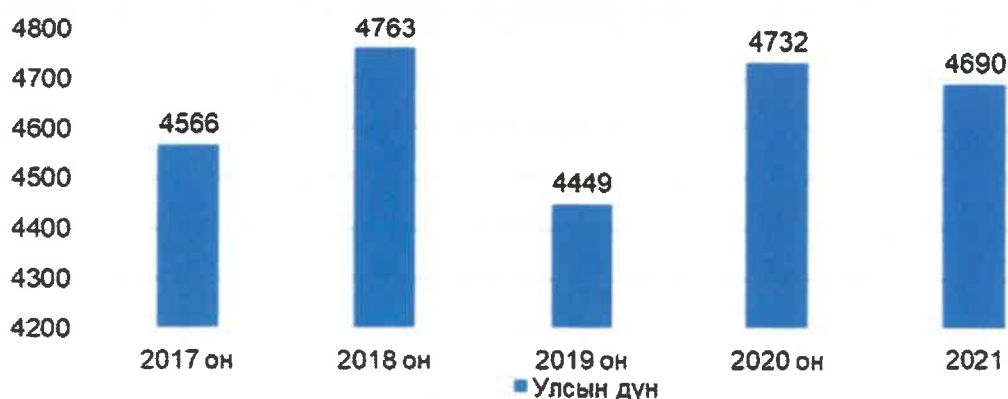
Эх сурвалж: Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын статистикийн мэдээлэл

Гэрлэлт дуусгавар болсон тохиолдлын 1/3 нь захиргааны журмаар, 2/3 хувь нь шүүхийн журмаар гэрлэлт цуцалсан болохыг дээрх хүснэгтээс харж болно.

Сүүлийн 5 жил (2017-2021 он)-ийн хугацаанд Иргэний хэргийн анхан шатны шүүхэд шийдвэрлэсэн нийт 235.907 иргэний хэргийн 9.8% буюу 23.200 хэргийг Гэр бүлийн тухай хуулийн дагуу хянан шийдвэрлэжээ⁴.

Гэр бүлийн эрх зүйн маргааны тоон үзүүлэлтийг сүүлийн 5 жилийн байдлаар авч үзвэл:

График 1. Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэсэн хэргийн тоо (2017-2021)

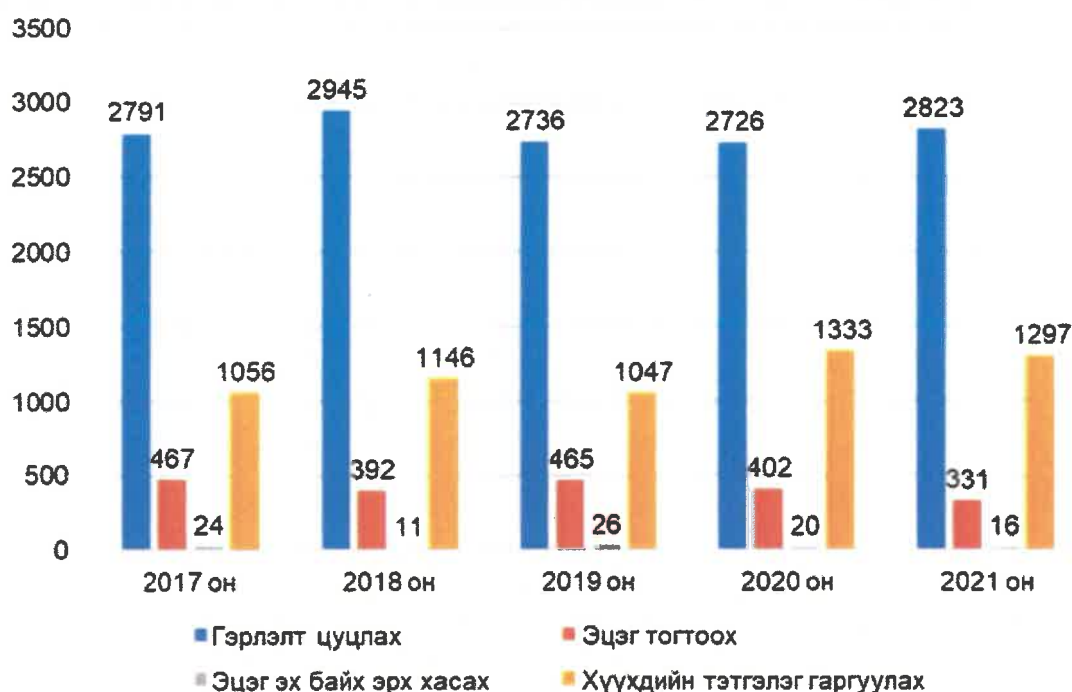

⁴ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 7 дахь тал.

Эх сурвалж: ШЕЗ-ийн албан ёсны мэдээлэлд үндэслэсэн ҮСХ-ны мэдээлэл⁵

2017-2021 оны хугацаанд Гэр бүлийн тухай хуулийн дагуу шийдвэрлэсэн хэргийн дундаж үзүүлэлт нэг жилд 4640 байна. Үүнээс 2018 онд хамгийн олон буюу 4763 хэрэг шийдвэрлэсэн бол 2019 онд 4449 болж буурсан ч 2020 онд 4732 болж өсжээ. 2021 онд 2020 оноос 42 хэргээр цөөн буюу 0.9%-иар буурсан үзүүлэлттэй байна. Гэвч 2021 оны байдлаар Иргэний хэргийн анхан шатны шүүхэд Гэр бүлийн тухай хуулийн дагуу шийдвэрлэсэн хэргийн тоо 4690 буюу нийт шийдвэрлэсэн иргэний хэргийн 10.3%-ийг эзэлж байгаа нь сүүлийн 5 жилийн дундаж үзүүлэлт (жилд 4640 хэрэг буюу 9.8%)-тэй харьцуулбал буураагүй гэж үзэж болно.⁶

График 2. Гэр бүлийн тухай хуулиар шийдвэрлэсэн хэргийн төрөл (2016-2021)

Эх сурвалж: ШЕЗ, Монгол Улсын шүүхийн тайлан, 2017-2021 он⁷

⁵ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 8 дахь тал.

⁶ Мөн тэнд,

⁷ Мөн тэнд, 10 дахь тал.

Сүүлийн 5 жилийн хугацаа (2017-2021 он)-нд Гэр бүлийн хуулийн дагуу хянан шийдвэрлэсэн хэргийн 60.4 хувь буюу 14021 хэрэг гэрлэлт цуцлах, 25.3 хувь буюу 5879 хэрэг хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах, 8.8 хувь буюу 2057 хэрэг эцэг тогтоох, 0.4 хувь буюу 97 хэрэг эцэг, эх байх эрх хасах, 5.1 хувь буюу 1183 хэрэг нь бусад төрөлд хамаарах гэр бүлийн маргаан эзэлж байна.⁸

2017-2021 онд гэрлэлт цуцалсан хэргийн тоо бусад төрлийн хэргээс их байгаа бөгөөд тус онуудад эцэг тогтоосон хэргийн шүүхийн шийдвэрийн тоон үзүүлэлт жил бүр хэлбэлзсэн байдал ажиглагдав. 2020 онд өмнөх оноосоо 63 хэргээр, 2021 онд өмнөх оноосоо 71 хэргээр буюу 17.6% хувиар тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

Эцэг, эх байх эрх хасах хэргийн хувьд 2017-2021 онд хэлбэлзсэн шинжтэй, 2018 онд өмнөх оноос буурсан үзүүлэлттэй байх боловч 2019 онд дахин өссөн байна. 2020, 2021 онуудад буурсан үзүүлэлттэй боловч энэ төрлийн хэргийн тоо бусад төрлөөс хамгийн цөөн хэвээр байна.

Хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хэргийн хувьд 2020 онд өмнөх оноос 286 хэргээр буюу 27.3%-иар өссөн бөгөөд 2021 онд өмнөх оноос бага зэрэг буурсан үзүүлэлттэй байна.⁹

Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын судалгааны институтээс 2019 онд Монгол гэр бүлийн харилцааны хэв шинж, өөрчлөлтийн судалгаагаар гэр бүлийн харилцааны өөрчлөлт, өнөөгийн байдал, түүнд нөлөөлөх хүчин зүйлийг тодорхойлох зорилгоор 10 аймаг, 30 сум, нийслэлийн 9 дүүргийн 2016 өрхийг хамруулан гэр бүлийн суурь судалгааг хийсэн байна. Үүнээс үзэхэд судалгаанд хамрагдсан өрхүүдийн маргаан нь мөнгө санхүүгээс үүдэлтэй (41.4%), согтууруулах ундааны хэрэглээнээс (15.7%), хүүхдийн асуудлаар (15.3%), өр зээл (13.9%), үзэл бодлын зөрчлөөс (11%) үүсэж байна. Үүсэж байгаа зөрчил, маргааныг гэр бүлийн гишүүдээр нь харьцуулахад ихэвчлэн эхнэр-нөхрийн

⁸ Мөн тэнд.

⁹ Мөн тэнд 11 дэх тал. Энэхүү шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээний мэдээллийг “Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ” судалгаанаас авсан болно.

хооронд (79,9%), эцэг, эх болон хүүхдүүд (19.1%), хадам хүргэн, бэрүүдийн хоорондын харилцаа (7.1%) зонхилж байна.¹⁰

Дээрх маргааны улмаас гэр бүл цуцлах, гэр бүлийн гишүүд хоорондын хэвийн бус харилцаа үүсэж байгаа бөгөөд иргэдэд гэр бүлийн боловсрол олгох, гэр бүл болоход бэлтгэх, гэр бүлийн харилцаанд хүүхдийн эрхийг хамгаалах, гэр бүлийн эдийн засгийн бие даасан байдлыг хангах гэх зэрэг олон олон арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Иймд хүн амын нийгмийн амьдралын хэв маяг, өөрчлөлтөд нийцүүлэн гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаад буй асуудлыг шийдвэрлэх нь зүйтэй.

¹⁰ Монгол гэр бүлийн харилцааны хэв шинж, өөрчлөлт, Судалгааны тайлан. УБ, 2019.

III. Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэх хэрэгцээ, шаардлага

Сүүлийн жилүүдэд Монгол өрх, гэр бүлийн хэв маягт өөрчлөлт орж нийлмэл, дан, өрөөсгөл, дахин гэрлэсэн, дагавар хүүхэдтэй, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнтэй, улс дамнасан, олон соёлт, ижил хүйстэн, хамтран амьдрах, бүлгээр амьдрах¹¹ гэх зэрэг гэр бүлийн маш олон хэлбэрүүд бий болсноор цөөнгүй асуудал үүсэж байна.

Иймд Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл боловсруулах хэрэгцээ, шаардлагыг тодорхойлох зорилгоор дараах асуудлуудыг онцгойлон авч үзэв. Үүнд:

- Гэр бүлийн харилцаа дуусгавар болсны дараах хүүхдийнтэтгэлэг
- Эцэг, эх байх эрх хассан болон хязгаарласан тохиолдол
- Хүн амын удмын сангийн аюулгүй байдал ба гэрлэх нөхцөл
- Гэрлэлтийн гэрээ
- Донор ба тээгч эхийн эрх, үүрэг
- Хамтран амьдрагчийн эрх зүйн зохицуулалт

3.1. Гэр бүлийн харилцаа дуусгавар болсны дараа эцэг, эх хүүхдэдээ олгох тэтгэлэг

Гэр бүлийн тухай хуулиар эцэг, эх хүүхдээ хүмүүжүүлэхэд тэгш эрх эдэлж, адил үүрэг хүлээнэ гэж хуульчилсан.

Эцэг, эхийн үүрэг	- хүүхдээ эрүүл чийрэг өсгөн бойжуулах, сэтгэхүйн хувьд төлөвшүүлэх; - хүүхдээ асран хамгаалах, тэжээн тэтгэх; - хүүхдээ үндэсний ёс заншил, уламжлалаа дээдлэх үзлээр хүмүүжүүлэх, түүнд суурь боловсрол эзэмшүүлэх, хөдөлмөрийн анхны дадлага олгох; - хүүхдийн эрхийг хамгаалж, үүргээ биелүүлэхэд нь туслах.
-------------------	--

Мөн тус хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.1, 38.2, 38.3-т эцэг, эх нь насанд хүрээгүй, эсхүл хөдөлмөрийн чадваргүй хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй бөгөөд тухайн үүргээ биечлэн гүйцэтгэх боломжгүй бол эцэг, эх харилцан тохиролцож гэрээ байгуулан хүүхдэд тэтгэлэг өгнө. Хэрвээ эцэг, эх харилцан тохиролцоонд

¹¹ Доктор Б.Оюун-Эрдэнэ, Гэр бүлийн судалгаа боловсролын хүрээлэн, Монгол гэр бүлийн бүтэц, хэв маяг, харилцааны онцлог, тулгамдаж буй асуудал сэдэвт судалгаа. <https://www.gerbul.mn/378/news.more>

хүрч чадаагүй эсхүл эцэг, эхийн хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй бол хүүхдийн тэтгэмжийг шүүх тогтоож, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газраас гүйцэтгэлийг хангуулна. Тодруулбал, шүүгч гэрлэлт цуцлах тухай шийдвэр гаргахдаа хүүхдийг цаашид хүмүүжүүлэх талаар гэрлэгчдийн хооронд хэлэлцэн тохирсон зүйл байхгүй бол хүүхдийг эцэг буюу эхийн хэний нь асрамжид үлдээх, хамтран өмчлөх дундын өмчийг хуваах, хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах болон орон сууцны маргааны асуудлыг нэхэмжлэлийг үндэслэн хянан шийдвэрлэнэ.

Гэвч Үндэсний статистикийн хорооны мэдээллээр 2021 оны 12 сарын 31-ний байдлаар тэтгэлэг авагч нийт 13.886 хүүхэд байгаагаас 9.739 хүүхэд тэтгэлгээ авч чадаагүй байгаа ба үүнийг мөнгөн дүнгээр тооцвол 6.606.2 сая төгрөг төлөгдөөгүй гэжээ.¹² Өөрөөр хэлбэл, хүүхдийн тэтгэмж олгох тухай шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн 70 гаруй хувь огт төлөгддөггүй байна.

Манай улсын хувьд тэтгүүлэгчийн амьдарч байгаа бүс нутагт тогтоосон амьжиргааны баталгаажих доод түвшингийн хэмжээнээс тодорхой хувиар тооцон тэтгэлгийн хэмжээг тогтоож байгаа нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээтэй харьцуулахад бага, амьжиргааны доод түвшингээс тогтоосон хувь хэмжээгээр тэтгэлгийг тооцоход тэтгүүлэгчийн зайлшгүй шаардлагатай хэрэгцээг бүрэн хангахад хүрэлцэхгүй хэмжээний тэтгэлэг байх тохиолдолд амьжиргааны баталгаажих доод түвшингээс хувь тэнцүүлэх бус тэтгэгчийн цалин орлогоос хувь тэнцүүлэхээр хуульд тусгавал зохистой. Учир нь өндөр орлоготой тэтгэлэг төлөгчийн орлогоос хувь тэнцүүлэн тэтгэлгийг төлүүлэх нь тэтгүүлэгчийн эрх ашигт ч үр өгөөжтэй.

Нөгөөтэйгөөр орлого багатай тэтгэлэг төлөгч нь хуулиар заасан хувь хэмжээгээр тэтгэлэг төлөхөд түүнд санхүүгийн бэрхшээлтэй байдал үүсэхгүй ба энэ тохиолдолд орлогоос хувь тэнцүүлэн тэтгэлгийг гаргуулах нь тэтгэлэг төлөгчийн эрх ашигт нийцэж, талуудын аль алины эрхийг тэнцвэртэй хангахад чиглэсэн гэж үзэж байна.

Дээрхээс дүгнэвэл эцэг, эх хүүхдийнхээ өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэхгүй байгаа бөгөөд энэ нь тухайн харилцааг зохицуулж буй эрх зүйн орчин сул буйгаас тодорхой хэмжээгээр хамааралтай. Тиймээс эцэг, эхийн хүүхдийн өмнө хүлээх

¹² Мэдээлэл https://1212.mn/mn/statistic/statcate/573071/table-view/DT_NSO_2300_043V1

үүргийн гүйцэтгэлд хяналт тавих, хариуцлага хүлээлгэх механизмыг тодорхой болгох, гэр бүл цуцлах тохиолдолд хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, өмнө нь амьдарч байсан орчин нөхцөлийг дордуулахгүй байх тал дээр анхаарах хэрэгтэй.

Хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах шүүхийн шийдвэрт дүн шинжилгээ хийж үзвэл, сүүлийн 5 жилийн дундажаас харахад жилд 1175 хүсэлт шүүхээр шийдвэрлэгдсэн байх бөгөөд хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хүсэлт жил бүр нэмэгдэх хандлагатай байна. Жишээлбэл, 2019 онд 1047 хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хэрэг шийдвэрлэж байсан бол 2020 онд 1333 хэрэг, 2021 онд 1297 хэргийг тус тус шийдвэрлэжээ.¹³

График 3. Хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хэргийн тоо (2017-2021)

Эх сурвалж: ШЕЗ, Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүн таслах ажиллагааны дүн мэдээ

2017 оны шүүхийн шийдвэрүүдээс түүвэрлэн, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 50 шүүхийн шийдвэрийг судалж үзэхэд, 10 шийдвэрт буюу 20%-д нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулахаар, 40 шүүхийн шийдвэрт буюу 80%-д нь хүүхдийн тэтгэлгийг огт шийдвэрлээгүй бол 2022 онд энэ үзүүлэлтийн харьцаа 10%-д нь хүүхдийн тэтгэлгийг хамтад нь шийдсэн, 90%-д нь хүүхдийн тэтгэлгийг огт шийдвэрлээгүй дүнтэй байна.¹⁴

¹³ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

¹⁴ Мөн тэнд, 19 дэх тал

Гадаад улс орнууд хүүхдийн тэтгэлгийн асуудлыг төрөөс хэрхэн зохицуулдаг талаар

Нэг. ЭСТОНИ УЛС

Гэр бүлийн тухай хуулийн¹⁵ наймдугаар бүлэгт эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх, тэтгэлэг олгох асуудлын талаар тусгасан бөгөөд тус хуулийн 96 дугаар зүйлд зааснаар бага насны хүүхэд, ахлах болон тусгай мэргэжлийн сургуульд суралцаж байгаа 21 хүртэлх насны хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд эцэг, эхээсээ тэтгэлэг авах эрхтэй. Гэр бүлийн тухай хуулийн 101 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу насанд хүрээгүй хүүхдэд сар бүр олгох тэтгэлгийн хэмжээг ЗГ-аас тогтоосон хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний 50 хувиас багагүй байх ёстой.

Хүүхдийн тэтгэмжийг шүүх тогтоох бөгөөд ингэхдээ шүүх Засгийн газраас тогтоосон хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр тогтоож, үүнийг тогтмол, эсхүл сар бүрийн хэрэгцээний ялгамжтай байдлыг харгалзан хувьсах байдлаар тогтоож болдог.

Хэрэв тэтгэмж төлөх үүрэг бүхий эцэг, эх нь тухайн үүргээс зайлсхийх тохиолдолд хүүхдийн асран хамгаалагч шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагад хандан шүүхийн шийдвэрийг хангуулах боломжтой. Шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага нь хүүхдийн хууль ёсны асран хамгаалагчийн өргөдлийг үндэслэн хариуцагчийн хөрөнгийг битүүмжлэх, дуудлага худалдаанд оруулах гэх мэт албадлагын арга хэмжээг хэрэгжүүлж болох бөгөөд энэ тохиолдолд хүүхдийн тэтгэмж хариуцагчид урьдчилан мэдэгдэх ёстой. Түүнчлэн хүүхдийн тэтгэмжтэй холбоотой шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа нь бусад төрлийн иргэний нэхэмжлэлээс нэн түрүүнд тавигдах байдлаар хуульчлагдсан нь практикт үр нөлөөтэй хэмээн үзэхээр байна.

Хоёр. БНСУ

БНСУ-ын хувьд гэр бүлийн харилцааг дараах хууль тогтоомжоор зохицуулж байна. Үүнд:

- Гэр бүлийн эрүүл зан үйлийг дэмжих тухай хууль (1990.04.09)
- Эрүүл гэр бүлийн суурь хууль (2001.04.09)

¹⁵ <https://www ilo.org/dyn/natllex/docs/ELECTRONIC/84956/94847/F1253520391/EST-84956.pdf> (Сүүлд үзсэн:12.31нд)

- Гэр бүлд ээлтэй нийгмийн орчныг дэмжих тухай хууль (2001.12.14)
- Ганц бие эцэг, эхийн гэр бүлийг дэмжих тухай хууль (1989.04.01)
- Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжийн хэрэгжилтийг хангах, дэмжих тухай хууль (2014.03.24)
- Олон соёлт гэр бүлийг дэмжих тухай хууль (2008.03.21)
- Гэрлэлт зуучлалыг зохицуулах тухай хууль (2007.12.14)
- Хүүхэд харах үйлчилгээг дэмжих тухай хууль (2012.02.01)

Дээрх хууль тогтоомжийн хүрээнд гэр бүл, хүүхдийн эрх ашигтай холбоотой асуудлыг дараах төрийн байгууллагууд хариуцдаг. Үүнд:

- Жендерийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам
- Солонгосын эрүүл гэр бүлийг дэмжих газар
- Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжийн гүйцэтгэлийн хороо
- Олон соёлт гэр бүлийн бодлогын хороо.

Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжийн хэрэгжилтийг хангах, дэмжих тухай хууль /양육비 이행확보 및 지원에 관한 법률/-ийн 4 дүгээр зүйлд төрөөс хүүхдийг өсгөн хүмүүжүүлэхэд эцэг, эхээс өгөх хүүхдийн тэтгэлгийн зардлын хэрэгжилтийг хангахад дэмжлэг үзүүлэх үүрэг бүхий байгууллага байгуулж ажиллахаар заасан байх¹⁶ ба энэ хүрээнд Жендерийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам нь хүүхдийн тэтгэлгийн гүйцэтгэлд хяналт тавих хүүхдийн тэтгэмжийн гүйцэтгэлийн хороо /양육비이행심의위원회/ ажилладаг байна. Тус хорооны дарга нь тэтгэмжийн үүргээс зайлсхийх тохиолдолд тэтгэмж авах эрх бүхий этгээд нь Гэр бүлийн маргаан хянан шийдвэрлэх тухай хууль /가사소송법/, Иргэний шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль /민사집행법/-ийн дагуу дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ /Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмжийн хэрэгжилтийг хангах, дэмжих тухай хуулийн 18 дугаар зүйл/. Үүнд:

- Эд хөрөнгийг тодорхойлох
- Хүүхдийн тэтгэмж ийн албадлагын аргаар гаргуулах

²⁵ Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4 чон 이내의 인척, 배우자

- Эд хөрөнгийг барьцаалах

- Эд хөрөнгийг битүүмжлэх хүсэлтийг холбогдох байгууллагад гаргах эрхтэйгээр үйл ажиллагаа явуулна.

Мөн хүүхдийн тэтгэмж төлөгч нь үүргээ биелүүлээгүй, хүүхдийн тэтгэлэг эрсдэлд орох эсвэл эрсдэлд орсон бол Хүүхдэд зориулсан түр тэтгэлэг буюу яаралтай тусламж /긴급지원/-ийг Газрын даргаас хүсэж өргөдөл гаргаж болно. Өргөдөл хүлээн авсан газрын дарга холбогдох хууль тогтоомжид заасны дагуу шийдвэрлэх бөгөөд тэтгэмжийн хугацааг 6 сараас хэтрэхгүй байхаар тогтоох ба хүүхдийн сайн сайхны төлөө 3 сараар сунгаж болно. Тэтгэлэг хариуцагч нь хүүхдийн тэтгэлэг төлсөн тохиолдолд тусламжийг цуцална. Гэхдээ Газрын дарга яаралтай тусламжийн хүрээнд төлөгдсөн тэтгэмжээ хариуцагчаас нөхөн төлүүлэхээр шаардах эрхтэй.

Үүнээс гадна хүүхдийн тэтгэмжийн үүргээс зайлсхийсэн асран хамгаалагчын жолооны үнэмлэхийг хүчингүй болгох /Хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 3/, гадаадад зорчих эрхийг хасах /21 дүгээр зүйлийн 4/, хувийн мэдээлэл /овог нэр, нас, эрхэлдэг ажил, мэргэжил, ажлын газрын хаяг, тэтгэмжээс татгалзсан хугацаа, тэтгэмжийн үнийн дүн/-ийг нийтэд ил зарладаг /21 дүгээр зүйлийн 5/ байна..

Гурав. АВСТРАЛИ УЛС

1975 онд батлагдсан Гэр бүлийн тухай хууль¹⁷ нь гэр бүлийн харилцаанд хүүхэд хүмүүжүүлэхэд эцэг, эхэд тэгш эрх, үүрэг хүлээлгэж, хүүхдийн эрхийг зөрчигдөхөөс хамгаалах зорилгоор батлагдсан байна.

Австрали улсын хувьд хэд хэдэн онцлог зохицуулалттай байна.

Нэг. Гэр бүл цуцалсан тохиолдолд хүүхдийн асран хамгаалагч төлөвлөгөө гаргадаг.¹⁸

Хоёр. Шүүх гэр бүл цуцлах тухай шийдвэр гаргахдаа хүүхэд хэний асрамжид үлдэхээс үл хамаарч эцэг, эх хоёр адил тэнцүү үүрэг, хариуцлага хүлээнэ.

²⁵ Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4촌 이내의 인적 배우자

²⁵ Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4촌 이내의 인적 배우자

Гурав. Шүүх эцэг, эхийн гаргасан төлөвлөгөөнд үндэслэн хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлэх асуудлыг шийдвэрлэх бөгөөд үүнийг хүүхдийн тэтгэлгийн гэрээ гэж нэрлэдэг.¹⁹

Хүүхдийн тэтгэмжийг Хүүхдийн дэмжлэг (бүртгүүлэх, бүрдүүлэх)-ийн тухай хууль, Хүүхдийн дэмжлэг (үнэлгээ)-ийн тухай хуулиудаар зохицуулдаг. Энэ хоёр хуулийн хүрээнд санхүүгийн дэмжлэгийг хүүхдийн тэтгэлэг хэмээн ойлгоно. Хуулийн хүрээнд Хүүхдийн тусламжийн агентлаг буюу child support agency ажилладаг ба хүүхдийн тэтгэлэгтэй холбоотой асуудлыг тус агентлаг хариуцан ажилладаг.

Дүгнэлт, санал

Хүүхдийн тэтгэмжийн гол онцлог бол хүүхэд өсч бойжих явцад эцэг, эх тэгш эрх, үүрэгтэй оролцох гэр бүлийн харилцааны нэгэн хэлбэр бөгөөд хүүхдийн хууль ёсны тэтгэгч хүүхдэд “материаллаг тусламж” үзүүлэхэд оршино.

Монгол улсын ГБТХ-д энэ харилцааг зохицуулсан байдал нь гадны зарим улсын хууль тогтоомжид тусгасан хүүхдийг тэжээн тэтгэх, асран хамгаалахтай холбоотой хууль тогтоомжтой харьцуулан үзэхэд хүүхдийг тэжээн тэтгэх үүрэг бүхий асран хамгаалагчийн “гэрээ” нийтлэг байдлаар зохицуулагдсан байна.

Иймээс, тэтгэмж олгогчийн эдийн засгийн орлого өсөхийн хэрээр тэтгэмжийн хэмжээ нэмэгдэх бол эсрэгээрээ орлого бага тохиолдолд түүнтэй хувь тэнцүүлэн тэтгэмжийн хэмжээг бууруулан тооцох аргачлалыг тэтгэмжийн хэмжээг индексжүүлэх гэх ухагдахуунаар тодорхойлон томьёолох нь зүйтэй юм. Ингэснээр тэтгэмж төлөгчийн санхүүгийн боломж, тэтгэмж авагчийн эрх ашгийн тэнцвэрт байдлыг хангахад ач холбогдолтой байх юм.

Мөн инфляцын түвшингийн хэлбэлзэл үнийн өсөлтөөс хамаарч тэтгүүлэгчийн зайлшгүй шаардлагатай хэрэгцээг бүрэн хангахад хүрэлцэхгүй байх тохиолдол үүсэх эрсдэлээс сэргийлэх боломжтой юм.

Цаашилбал, хүүхдийн тэтгэлэг эрсдэлд орсон тохиолдолд БНСУ-ын жишгээр төрөөс түр тэтгэлэг олгодог аргачлалыг өөрийн улс орны хууль

²⁵ Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4 чон айнае의 인척, 배우자

тогтоомжид тохируулан хуульчилбал хүүхдийг эдийн засгийн эрсдэлд орохоос урьдчилан сэргийлэх нэг арга зам болох юм.

3.2. Эцэг эх байх эрх эрхийг хасах болон хязгаарлах асуудал

Гэр бүлийн тухай хуульд зааснаар дараах тохиолдолд шүүх эцэг, эх байх эрхийг хасаж болно /Хуулийн 30 дугаар зүйл/. Үүнд :

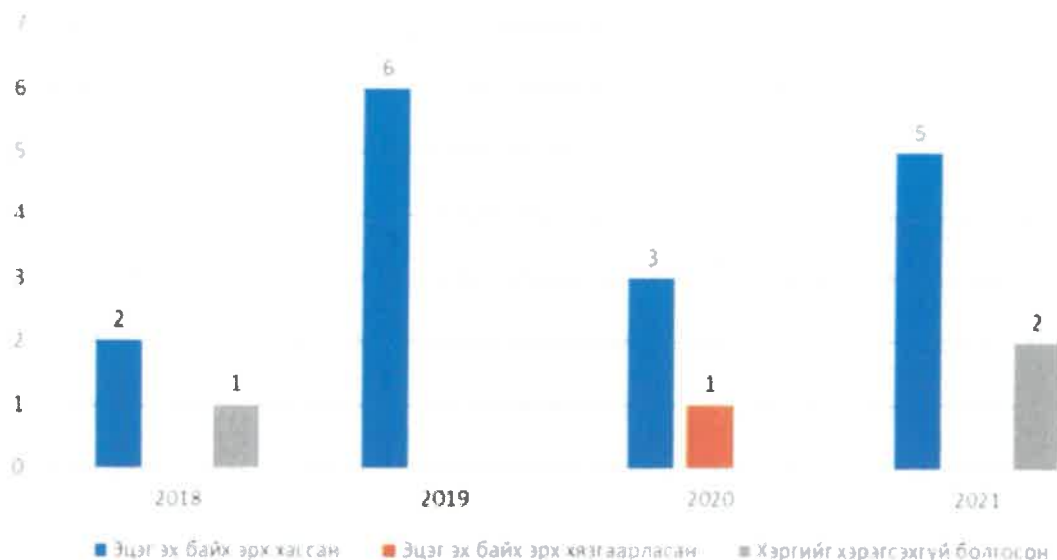
- Эцэг, эх байх эрхээ урвуулан ашигласан /хүүхдээ хаях, санаатай төөрүүлэх, тарчлаан зовоох, худалдах, барьцаалах, биеийг нь үнэлэх, шунахай зорилгоор ашиглах, эрх зүйн зөрчилд татан оруулах зэргээр/
- Хүүхэдтэйгээ удаа дараа хэрцгий харьцсан
- Бэлгийн харьцаанд оруулахаар завдсан, оруулсан
- Сэтгэл санааны хүнд дарамтад байлгасан
- Хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх үүргээс санаатайгаар зайлсхийсэн
- Согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис байнга хэрэглэдэг.

Мөн тус хуульд заасны дагуу дараах тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг түр хугацаагаар хязгаарлана /Хуулийн 27 дугаар зүйл/. Үүнд :

- Хүүхдийг орон сууц, хувцас, хоол ундаар байнга санаатай гачигдуулсан
- Хөдөлмөрийг нь зүй бусаар ашигласан, гуйлгачлуулсан
- Орон гэрээсээ дайжуулсан, гадуурхсан.

Ийнхүү хүүхдийн эрхийг зөрчсөн эцэг, эхийн эцэг, эх байх эрхийг түр хязгаарлах, хасах арга хэмжээг эцэг, эх нь, эсхүл төрөл, садангийн хүн, бусад иргэн, хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах байгууллага шүүхэд гаргаж байна. Гэхдээ эцэг, эхэд оногдуулах дээрх арга хэмжээ нь хэр оновчтой эсэх, хэрэгжүүлсэн тохиолдолд хүүхдийн хүчирхийлэл буурах боломжтой эсэхэд дүгнэлт өгөх хэрэгтэй. Жишээлбэл, эцэг, эх байх эрхийг хасах, эрхийг нь түр хязгаарлах эрх зүйн нөхцөл нь агуулгын хувьд нийтлэг шинжтэй байгаа нь тус хуулийн зүйл заалт нь практикт хэрэгжихэд асуудал дагуулахаар байна.

График 4. Эцэг, эх байх эрх хассан хэргийн тоо (2018-2021) он

*Эх сурвалж: ШЕЗ, Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүн таслах
ажиллагааны дүн мэдээ*

Дээрх мэдээллээс харвал, шүүхээс эцэг, эх байх эрхийг хасах тухай шийдвэрийг 2018 онд 2, 2019 онд 6, 2020 онд 3, 2021 онд 5 тус тус гаргасан бол түр хязгаарлах шийдвэрийг 2020 онд 1 удаа гаргаж байжээ. Хүүхэд эцэг, эхийн хамгаалалтад өсөж бойжих эрхтэй хэдий ч эцэг, эхийн дарангуйлал, хүчирхийлэлд өртөж болохгүй бөгөөд энэ тохиолдолд хүүхдийн өмнө хариуцлага хүлээх чадвартай байх хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл, хүүхэд хамгаалах талаар хууль эрх зүй, эдийн засаг, нийгмийн орчинг боловсронгуй болгож хүчирхийлэл үйлдэх болсон шалтгаан нөхцөлийг илрүүлэх, мониторинг хийх түүнд тохирсон арга хэмжээ авах нь зүйтэй.

Гадаад улсын эцэг, эх байх үүрэг хариуцлага болон эцэг, эх байх эрхийг хасах, хязгаарлах талаарх эрх зүйн зохицуулалт

Нэг. ХБНГУ

ХБНГУ-ын Үндсэн хуулийн 1 дэх хэсгийн 6 дугаар зүйлд “гэрлэлт, гэр бүл төрийн хамгаалалтад байна.” хэмээн хуульчилсан байна. “Гэр бүл” гэсэн ойлголт

нь эцэг, эх тэдний хүүхдийн хоорондын харилцааг ойлгох ба энэхүү ойлголтыг Үндсэн хуульд тусгаснаар суурь үнэт зүйлийн илэрхийлэл болдог ажээ.

Гэр бүлийн харилцааг Иргэний хуулийн 4 бүлэгт багтаасан ба эхний 3 бүлэгт “Иргэний гэрлэлт”, “Гэр бүлийн харилцаа”, “Асран хамгаалах” гэсэн харилцааг тус тус зохицуулдаг байна.²⁰

Иргэний хуульд “Эцэг, эхийн халамж хамгаалал” нь хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд тавих, хүүхдийн бие даах чадварыг харгалзахаар хуульчилсан байна. Тус хуулийн 4 дүгээр бүлгийн 2 дахь хэсгийн 5.1626 дахь зүйлд эцэг, эх насанд хүрээгүй хүүхдээ асран хамгаалах эрх, үүрэгтэй болохыг зааж, эцэг, эхийн асран хамгаалал нь хүүхдээ асран хамгаалахын зэрэгцээ түүний хөрөнгийг мөн адил хамгаална хэмээн тодорхойлжээ.²¹

Иргэний хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийн 5.1626 дахь зүйлд хүүхдийн хувийн болон өмчийн эрх зөрчигдөн, хүүхэд бие бялдар, сэтгэл гутралд орвол Гэр бүлийн шүүх хүүхдийн эрх, аюулгүй байдлыг хамгаалах шаардлагатай арга хэмжээг авах үүрэгтэй. Эцсийн арга хэмжээ нь эцэг, эх байх эрхийг нь хэсэгчлэн болон бүрэн хасах шийдвэр гаргадаг байна. Эцэг, эх асран хамгаалах эрхээ буруугаар ашигласан, хүүхдийн өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй, хариуцлагатай эцэг, эх байх чадваргүй тохиолдолд эцэг, эх байх эрхийг мөн адил хасдаг.

Үндсэн хуулийн дагуу эцэг, эх байх эрх нь чухал үндсэн эрхийн нэг учраас эцэг, эх байх эрхийг хасах, хязгаарлах асуудалд өндөр босго, шалгуурыг тавьдаг. Хүүхэд, залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллага хүүхдийг гэр бүлээс нь салган өөр гэр бүл, хүмүүс, байгууллагад шилжүүлэхээс өмнө хүүхдийн эрхийн хамгаалалтын талаар нухацтай судалсны үндсэн дээр эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах талаар шийдвэр гаргадаг байна.

Тус улсын Эрүүгийн хуулийн 171 дүгээр зүйлд “Арван зургаан нас хүрээгүй хүүхдээ асран хамгаалах, хүмүүжүүлэх үүргээ эс биелүүлэн түүний бие бялдар,

²⁵ Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4 чон 이내의 인적 배우자

²⁵ Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4 чон 이내의 인적 배우자

сэтгэцийн хөгжилд хор учруулах, улмаар түүнийг гэмт хэрэг үйлдэх, биеэ үнэлэхэд хүргэсэн этгээдийг 3 хүртэл жилийн хугацаагаар хорих эсхүл мөнгөн торгууль ногдуулдаг байна. ²²

Хоёр. НОРВЕГИ УЛС

Норвеги улсад Хүүхдийн асран хамгаалагчийн буюу эцэг, эхийн хариуцлагын тухай асуудлыг 1981 оны Хүүхдийн тухай хууль /The children act/, 1927 оны Асран хамгаалагчийн тухай хууль /Guardianship act/-д²³ тус тус тусгасан байна. Хүүхдийн асран хамгаалагчийн үүрэг хариуцлагын тухай бие даасан хуультай ч энд зөвхөн хүүхдийн өмнөөс хуулийн байгууллагад хүлээх хариуцлага буюу хүүхдийн гаргасан зүй бус үйлдлийн төлөө хүлээх эцэг, эхийн үүрэг хариуцлагын талаар зохицуулсан байна.

Харин Хүүхдийн тухай хуулийн 5 дугаар бүлэгт асран хамгаалагч гэж эцэг, эх болон хууль ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн түүний ойр дотны хүн гэж тодорхойлсон байдаг бол “хүүхдийн асран хамгаалалт” гэсэн ойлголтод хүүхдийг асран хамгаалах үүрэг ба тэдний төлөө шийдвэр гаргах эрх аль аль нь багтсан байна.

Норвегийн Хүүхдийн тухай хуулийн 30-р зүйлд зааснаар хүүхдийн асран хамгаалагч нь юун түрүүнд түүний эцэг, эх байх бөгөөд хүүхдээ 18 нас хүртэл асран халамжлах үүрэгтэй хэмээн тусгасан байна. Ингэхдээ аливаа шийдвэрийг хүүхдийн хүсэл сонирхолд нийцүүлэн гаргах ёстой гэдгийг мөн хуульд тусгасан.

Норвегид эцэг, эхэд ногдуулах шийтгэлийг хуульд тусгайлан заагаагүй. Харин хэрэг шийдвэрлэсэн жишээ /Case law/-г баримтлан шийтгэл оногдуулах нь нийтлэг байдаг. Эцэг, эх өөрсдийн үүрэг хариуцлагыг ямар ч тохиолдолд ханган биелүүлэх үүрэгтэй боловч тэдний эцэг, эхийн хариуцлагыг цуцлах тохиолдол байдаг.

Энэ нь практиктхоёр тал харилцан тохиролцсон эсхүл шүүхийн шийдвэрт үндэслэн эцэг, эх байх хариуцлагыг цуцална.

²² Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4 чон 이내의 인척, 배우자

²³ Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4 чон 이내의 인척, 배우자

Шүүхийн практикаас үзэхэд, эцэг, эх хүүхэдтэй хамт байх нь хүүхдийн эрх, ашиг сонирхолд сөргөөр нөлөөлөхөөр бол эцэг, эхийн үүргийг цуцалдаг байна. Жишээлбэл, түүний ерөнхий зан бадал нь хүүхдэд хор хөнөөлтэй (дорд үзэн шоовдорлодог, хүчирхийлдэг, бэлгийн дарамт үзүүлдэг зэрэгт сэжиглэгдсэн) гэж үзэх үндэстэй бол эцэг, эхийн хариуцлагыг цуцална. Зарим тохиолдолд эцэг, эхийн хоорондын харилцаа цаашид хүүхдийн эрх, ашгийн төлөө хамтрах боломжгүй хэмжээнд хүрсэн бол эцэг, эхийн хариуцлагыг цуцлах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

Гурав. ИХ БРИТАНИ УЛС

Их Британид асран хамгаалагчийн хариуцлагыг эцэг, эхийн хариуцлага (parental responsibility) гэсэн ойлголтын хүрээнд авч үздэг. Эцэг, эхийн хариуцлагын талаарх ойлголтыг Хүүхдийн тухай /1989 оны/ хуульд²⁴ тодорхойлсон байна. Уг хариуцлага нь хүүхдийн төрсөн эцэг, эхээс гадна хуулийн дагуу эрх, үүрэг хүлээсэн бусад этгээд, байгууллагад хамаарна.

Хуульд эцэг, эхийн хариуцлагын талаар тусгахдаа эцэг, эхийн хариуцлага гэж хүүхэд, түүний өмч хөрөнгөд хамааралтай олгогдсон эрх, үүргийг ойлгоно гэж тодорхойлжээ. Их Британид насанд хүрээгүй хүүхдийг хараа хяналтгүй орхих тохиолдолд холбогдох байгууллагаас эцэг, эхэд эрүүгийн хуулийн дагуу шийтгэл ногдуулдаг байна.

Дөрөв. БНСУ

Жендерийн тэгш байдал, гэр бүлийн яамнаас 2021 онд “Хүүхдийн асран хамгаалах газарт хандсан бага насны хүүхдийн ахуйн байдал /위기청소년 지원기관 이용자 생활실태조사/” судалгааг харвал тус байгууллагаас тусламж авсан бага насны хүүхдийн 44% нь эцэг, эх, асран хамгаалагчийн хүчирхийлэл /бие мах бодийн/-д өртсөн, 46% нь хэл амаар доромжлуулсан гэсэн бол гэрээсээ гарсан шалтгааны 69.5% нь гэр бүлийн зөрчилдөөн, 44.4 % нь чөлөөтэй амьдрахыг хүссэн, 28% нь гэр бүлийн хүчирхийлэл гэж хариулжээ. Энэ нь тус улсад гэр бүлийн харилцаанд хүүхдийн хүчирхийллийн асуудал их буйг харуулж байна.

²⁵ Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4촌 이내의 인적, 배우자

Гэр бүлийн хүчирхийлэл, хүүхэд хамгаалалтай холбогдох зохицуулалтыг Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, Иргэний хууль, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуульд тусган гэр бүлийн харилцаанд хүүхдийг хүчирхийлсэн эцэг, эхийн эцэг, эх байх эрхийг хасах, түр түдгэлзүүлэх зохицуулалтыг тусгажээ.

Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлд “хотын дарга-аймгийн засаг дарга-дүүрэг-хорооны дарга-прокурор нь эцэг, эх байх эрхээ зүй бусаар ашиглах, хүүхдийг сэтгэл санаа, бие мах бодийн хувьд хүчирхийлэх гэх зэрэг хүүхдийн эрхийг хүндээр зөрчсөн тохиолдолд шүүх эцэг, эх байх эрхийг хэсэгчлэн хязгаарлах эсхүл тухайн эрхийг хасах шийдвэр гаргана.” гэж зааж хүүхдийн эрх зөрчигдөх тохиолдолд прокуророос гадна орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага шүүхэд өргөдөл гарган шийдвэрлүүлэх үүргийг ногдуулсан байна.

Мөн Иргэний хуулийн 924 дүгээр зүйлд “Гэр бүлийн шүүх нь эцэг, эх байх эрхээ зүй бусаар ашиглан хүүхдийн эрхийг зөрчсөн, зөрчих эрсдэл байгаа тохиолдолд хүүхэд, хүүхдийн төрөл садан,²⁵ прокурор болон орон нутгийн засаг захиргааны даргын өргөдлөөр эцэг, эх байх эрхийг хасах, түр түдгэлзүүлэх шийдвэр гаргаж болно.”, “Гэр бүлийн шүүх нь эцэг, эх байх эрхийг түр түдгэлзүүлэхдээ хүүхдийн байр байдал, хүмүүжиж орчин гэх мэтийг харгалзан 2 жил хүртлэх хугацаагаар хязгаарлана.” гэж заажээ. Энэхүү Иргэний хуулийн заалт нь нэг талаас хүүхдийн эрхийг хамгаалах зохицуулалт боловч нөгөө талаас эцэг, эх байх эрхийн хязгаарлалтыг хуулиар тогтоосноор хүний эцэг, эх байх эрхийг хамгаалах цаашлаад хүүхэд эцэг, эхийн хамт өсөн бойжих эрхийг хангах зохицуулалт юм.

Эцэг, эхийн эрхийг хасах, түр түдгэлзүүлэх тохиолдолд нэн түрүүнд анхаарах зүйл бол хүүхдийг хэн асран халамжлах вэ гэдэг асуудал. БНСУ-ын хувьд хүүхдийн асран хамгаалагчийг хотын дарга-аймгийн засаг дарга-дүүрэг-хорооны дарга, хүүхэд хамгааллын байгууллагын даргын санал болгосноор түр томилж болох бөгөөд гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдэд яаралтай эмнэлгийн тусламж үзүүлэх, асрамжын газраар хангах арга хэмжээг хэрэгжүүлдэг байна.

²⁵ Төрөл садан гэдэгт цусан төрлийн 8 үе доторх садан, 4 үе доторх хамаатан, хууль ёсны гэр бүлийн 4 хүн ба анхны, багш, багшгүй

Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн этгээд нь эцэг, эх бол түүний эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлаж болно.” гэснээр гэр бүлийн орчинд хүүхдийг хүчирхийлсэн эцэг, эхийн эрхийг хязгаарлах бөгөөд уг хугацааг Иргэний хуульд зааснаар 2 жил хүртлэх хугацаагаар тогтоно.

Сүүлийн үед Хүүхэд хамгааллын тухай хууль болон Гэр бүлийн маргаан хянан шийдвэрлэх тухай хууль нь эдийн засаг, нийгмийн өөрчлөлт, гэр бүлийн хэлбэр, харилцаа үүнд холбогдох маргааныг хязгаарлагдмал хүрээнд шийдвэрлэж байна гэх шүүмжлэл дагуулаад байгаа билээ. 2021 онд Хууль зүйн яамнаас тус хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг өргөн барьсан бөгөөд гол агуулга нь хүүхэд гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн бол эцэг, эхээсээ татгалзах эрх зүйн зохицуулалтыг шинээр оруулсан юм. Өөрөөр хэлбэл, гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн эцэг, эхийн эрхийг хасах, түр түдгэлзүүлэх тухай өргөдлийг хотын дарга·аймгийн засаг дарга·дүүрэг·хорооны дарга·прокурор шүүхэд гаргадаг байсан бол гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхэд мөн шүүхэд өргөдөл гаргаж болох зохицуулалтыг оруулсан байна.

Гэхдээ энэхүү зохицуулалт нь хүүхдийн эрхийг хамгаалах зохицуулалт боловч дээрх эрхийг хүүхдэд эдлүүлэх нь хэт эрсдэлтэй гэх болгоомжлол нийгэмд байна.

26

Дүгнэлт, санал

Манай улсын хувьд эцэг, эх нь, эсхүл төрөл, садангийн хүн, бусад иргэн, хүүхдийн эрхийг хамгаалах байгууллагын өргөдлөөр шүүх эцэг, эх байх эрхийг хасах, түр хугацаагаар хязгаарлах зохицуулалтыг Гэр бүлийн тухай хуульд тусгасан байна. Гэвч эцэг, эх байх эрхийг хасах, түр хугацаагаар хязгаарлах шалтгаан нь утгын хувьд ижил байгааг анхаарч, тодорхой байдлаар тусгах хэрэгтэй. Мөн эцэг, эх байх эрхийг “түр хугацаагаар” хязгаарлах тохиолдолд “дээд” хугацааг хуулиар тогтоох ёстой. Учир нь хүний жам ёсны эрх болох эцэг, эх байх эрхийг тодорхойгүй хугацаагаар хязгаарлах нь хүний эрхийн зөрчил болно.

²⁶ 친권제한제도, 어떻게 생각하세요 : 네이버 블로그 (Сүүлд үзсэн: 2023.6.15.)

Эцэг, эх байх эрхийг хасах, түр хязгаарлах тухай өргөдлийг эцэг, эх нь, эсхүл төрөл, садангийн хүн, бусад иргэн, хүүхдийн эрхийг хамгаалах байгууллага шүүхэд гаргаж буй явдал нь эрх нь зөрчигдөж буй хүүхдийн үүднээс хязгаарладмал байдал үүсгэх талтай учир тодорхой нас /13 наснаас дээш/-аас дээш хүүхэд өөрөө шүүхэд өргөдөл гарган асран хамгаалагч болох эцэг, эхийн эрхийг хасуулах, түр хязгаарлуулах боломжоор хангах нь “эцэг, эх төв”-тэй гэр бүлийн хэлбэрээс “хүүхэд төв”-тэй гэр бүлийн хэлбэрийг бий болгох нэгэн оролдлого болох бөгөөд энэ нь хүүхэд хамгааллын тал дээр чухал ахиц гаргана хэмээн үзэж байна.

Эцэст нь эцэг, эх байх эрхийг хасаад, хүүхдийг асран хамгаалах төвд шилжүүлэн гарсан зардлыг эцэг, эхээс эргүүлэн гаргуулах зохицуулалтай ч төлбөрийн чадваргүй бол яах ч аргагүй байдалд ордог. Тиймээс улс хүүхэд хамгааллын санг бий болгох, эрхээ хасуулсан эцэг, эхийг албадан хөдөлмөрлүүлэх талаар хуульд тусгах нь зүйтэй.

Мөн судлагдсан гадны улсын жишгээр хүүхдийн хүчирхийлэл гэдгийг хүүхдийг сэтгэл зүйн дарамтад оруулах, бие мах бодид хүчирхийлэл үзүүлэхээс гадна хүүхдийн эд хөрөнгийг хамгаалах ойлголтыг оруулж хүүхдийн хөрөнгийг дур мэдэн захиран зарцуулахаас урьдчилан хамгаалах эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгох шаардлагатай.

3.3. Хүн амын удмын сангийн аюулгүй байдал ба гэрлэх нөхцөл

2023 оны байдлаар Монгол Улсын нийт хүн амын тоо 3.457.548 байгаа²⁷ бөгөөд энэхүү тоон үзүүлэлт нь дэлхийн 195 улсаас 135-д эрэмбэлэгдэж байна. Хүн амын тоо бага байх хэрээр цус ойртолтын магадлал өндөр байдаг. Цус ойртолт гэдэг нь ураг төрлийн холбоо бүхий этгээдүүд хоорондоо ураг болж гэр бүл болсны дүнд бий болох бөгөөд удмын 3-4 дэх үеийн ах дүү нар гэрлэхэд цус ойртолт $FIT=0.0651$ бий болдог байна.

Манай улсын хувьд нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, хүн амын суурьшлаас хамааран ураг төрөл хоорондоо гэр бүл болж цус ойртох тохиолдол цөөнгүй байна. Үүний гол шалтгаан нь хөдөө орон нутгаас хот суурин газрыг чиглэсэн хүн амын

шилжилт хөдөлгөөн ихэсч орон нутгийн иргэдийн тоо багассантай холбоотой. Цус ойртолт нь дараах сөрөг үр дагаврыг үүсгэнэ. Үүнд:

- Өвчний олон улсын Х ангиллын 19 бүлэг өвчин, 32 төрлийн хорт хавдраар өвчлөл ихсэх,
- “Оюуны хомсдол”-ын тохиолдол нэмэгдэх,
- Төрөлхийн хөгжлийн бэрхшээл, гажигтай хүүхдийн тоо нэмэгдэх гэх мэт үр дагавар илэрч байна.²⁸

1990 онд ЕБС-ийн 1.547 хүүхдийг хамруулж хийсэн судалгаанд нийт хүүхдийн 1,3% буюу 1000 хүүхэд тутмын 13.2% нь оюуны хомсдолтой гэж оношлогдож тэдний 41.7% нь удмын шалтгаантай гэсэн дүгнэлт гарчээ.²⁹

Дэлхийд оюуны хомсдолын шинжийг дүгнэхдээ 1000 хүнд 10 байхад хэвийн гэж үздэг бол Монголд оюуны хомсдолын шинж :

- 1986 онд 1000 хүн тутмын 8.4 хүн,
- 1997 онд 1000 хүн тутамд 11-12 хүн,

Одоо 1000 хүн тутамд 13 байгаа бөгөөд 10 жилд 3.1 хүнээр нэмэгдэж байна.³⁰

Энэхүү асуудлыг шийдвэрлэх үүднээс УИХ-аас 1996 онд “Монгол Улсын төрөөс баримтлах хүн амын бодлого”, 2006 онд “Монгол Улсын төрөөс хүн амын хөгжлийн талаар баримтлах бодлого”, 2003 онд “Монгол Улсын төрөөс гэр бүлийн хөгжлийн талаар баримтлах бодлого”, 2010 онд “МУ-ын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”, 2020 онд “МУ-ыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэл”, 2022 онд “Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах, хүн амын өсөлтийг дэмжих талаар авах арга хэмжээний тухай” зэрэг бодлогын болон эрх зүйн баримт бичгийг батлан хэрэгжүүлж байна. Гэсэн хэдий ч энэхүү баримт бичгүүд нь хүний удмын санг хамгаалах эрх зүйн орчныг бүрэн бүрдүүлж чадахгүй байна.

“АЛСЫН ХАРАА-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод Монгол хүний удмын санг хамгаалж, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чадавхыг

бэхжүүлж, монгол хүний хөгжлийг дэмжих зорилгоор цөөнгүй арга хэмжээг хэрэгжүүлж буй боловч тодорхой үр дүнд хүрэхгүй байгааг онцлох нь зүйтэй.

Цус ойртолт нь хүн амын шилжилт хөдөлгөөнтэй нягт холбоотой тул үүнийг хөдөө орон нутаг, хот суурин газрын тэнцвэртэй хөгжлийг хангаж орон нутаг дахь иргэдийн тоог нэмэгдүүлэх бодлого баримтлах нь бодитой үр дүнд хүрэх боломжтой. Өөрөөр хэлбэл, батлан хэрэгжүүлж байгаа бодлогын баримт бичигт хөдөө орон нутгийн хөгжлийг дэмжсэн бодитой арга хэмжээг тусган хэрэгжүүлэх хэрэгтэй. Мөн Гэр бүлийн тухай хуульд гэрлэхэд харшлах шалтгааныг заасан боловч нийтлэг байдлаар буюу “төрөл садан” гэх байдлаар тусгасныг нарийвчлан тусгах шаардлагатайгаас гадна энэхүү үйл ажиллагааны хэрэгжилтэд хяналт тавих төрийн институт байгуулах тал дээр анхаарах нь зүйтэй юм.³¹ Түүнчлэн ураг төрөл хоорондоо “гэр бүл” болж буй явдал нь удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалахад голлох нөлөө үзүүлж буйг анхаарч иргэдийн боловсролыг дээшлүүлэх чиглэлд анхаарах нь зүйтэй.

Гадаад улсын хүн амын аюулгүй байдал ба удмын сангийн бодлого, түүнийг хамгаалах, зохицуулалт

Олон улсын түвшинд хүний удмын сантай холбоотой дараах олон улсын гэрээ тунхаглал байна. Үүнд: НҮБ-ын 1948 оны Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал,³² Генетикийн нөөц болон тэдгээрийг ашигласанаас үүдэх үр ашгийг шударга, эрх тэгш хуваарилах тухай Нагоягийн протокол, НҮБ-ын 1997 оны Хүний геном ба хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал³³ зэрэг олон улсын гэрээ, тунхаг бичгүүд байна.

Нэг. БНХАУ

Хүн амын удмын санг бүхлээр нь зохицуулдаг хуультай улс бол зөвхөн БНХАУ юм. Тус улсын Хүний генетикийн нөөцийн менежментийн тухай хууль /Regulation on the Management of Human Genetic Resources/ нь 2019 онд батлагдсан ба нийт 6 бүлэг 47 зүйл заалттай.³⁴ Тус хууль нь хүний генетик нөөцийг

зөв зохистой хамгаалах, ашиглах, нийгмийн эрүүл мэнд, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилготой.

Хоёр. Бусад улс орнууд

Исланд улс удмын сангийн бүртгэлжүүлэлтийг 1703 онд эхэлсэн бөгөөд өнөөг хүртэл удмын хэлхээг тодорхой байдлаар хадгалсаар ирсэн. Солонгос улсын хувьд 2007 оноос Америкийн Нэгдсэн Улсын Юта мужийн "Family search" байгууллагатай хамтран мянга гаруй овгийн угийн бичгийг тоон системд шилжүүлсэн бол Шотланд улс 2007 оноос 50 сая гаруй удмын мэдээллийг цахим хэлбэрээр хадгалдаг болсон байна.³⁵

Бусад улс орны хувьд Удмын сангийн аюулгүй байдлын талаарх харилцааг Эрүүгийн хуулиар зохицуулсан 23 улс, Иргэний хуулиар зохицуулсан 7, Гэр бүлийн хуулиар зохицуулсан 9, бие даасан хуулиар зохицуулсан 4 улс байна.³⁶

Судалгаанд хамруулсан улс орны хуулийн зохицуулалтаас харахад цус ойртсон гэрлэлтийг хууль бус гэрлэлт гэж үзэх бөгөөд гэрлэх нөхцөлд өөрийн улс оронд нийцэхүйц хязгаарлалтыг тавьдаг байна.

Дүгнэлт, санал

ГБТХ-ийн 9 дүгээр зүйлд гэрлэхэд харшлах шалтгааныг зүйлчилсэн. Мөн тус хуулийн 7.1-т гэрлэх журмын талаар тусгахдаа гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ гэрчийн этгээдийг байлцуулан улсын бүртгэлийн байгууллага, Дипломат төлөөлөгчийн газарт гэрлэлтээ бүртгүүлэхээр хуульчилсан байна. Гэрлэлт бүртгэх явц дахь тухайн төрийн байгууллага хяналт хийх чиг үүргийг бий болгох шаардлагатай. Мөн угийн бичиг хөтлөлтийг цахимжуулснаар цаашид хүн амын эрүүл мэнд, удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах хууль, эрх зүйн орчинг хамгаалах таатай орчин бий болох юм.

Мөн бусад орны туршлагад үндэслэн дүгнэхэд цус ойртсон гэрлэлтийг Эрүүгийн тухай хуульд гэмт хэрэг гэж үзэж хариуцлага тооцдог бол Монгол улсын хувьд Эрүүгийн хуульд цус ойртох гэх агуулгатай гэмт хэрэг байхгүй байна.

Эрүүгийн хууль нь зөвхөн гэм буруутай этгээдэд хариуцлага хүлээлгэх боловч мөн урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой байдаг. Тухайлбал, нийгэмд тухайн зүйлийг үйлдэх нь буруу, гэмт хэрэг гэх ойлголтыг өгөх боломжтой бөгөөд ГБТХ болон Эрүүгийн хуулийн уялдаа холбоог ханган хуульчилбал зохино.

3.4. Гэрлэлтийн гэрээ

Гэрлэлтийн гэрээ нь гэрлэгч тус бүрээс өрхийн төсөв, зардлыг хариуцах журам, гэрлэлтийг цуцалсан нөхцөлд ногдох эд хөрөнгийг тодорхойлох, эд хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон бусад нөхцөлийг Иргэний хуульд нийцүүлэн байгуулсан иргэний эрх зүйн гэрээг ойлгоно.³⁷

Тус гэрээг Иргэний хуульд дараах байдлаар зохицуулжээ. Үүнд :

Зүйл заалт	Агуулга
125.2	Гэрлэгчдийн хөрөнгийн эрхийн зарим харилцааг гэрээгээр зохицуулж болно.
132.1	Гэрлэгчид гэрлэгч тус бүрээс өрхийн төсөв, зардлыг хариуцах журам, гэрлэлтийг цуцалсан нөхцөлд ногдох хөрөнгийг тодорхойлох, хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон бусад нөхцөлийг энэ хуульд нийцүүлэн байгуулсан гэрээний үндсэн дээр зохицуулж болно.

Гэрлэлтийн гэрээнд дараах нөхцөлийг тусгаж болно. Үүнд:

- Хамтран болон хэсгээр өмчлөх дундын хөрөнгө, хөрөнгийн эрх, үүргийн хуваарилалт,
- Тусдаа амьдрах, хэн нэг нь нас барахад хөрөнгө хуваах журам,
- Тэжээн тэтгэх, халамжлах үүрэг
- Хүүхдийн боловсрол, эрүүл мэнд, хүмүүжил, асрамжийн эрх, үүрэг зэрэг багтана.

Гэрлэлтийн гэрээ нь гэр бүл цуцлах тохиолдолд эд хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэхэд голчлон хэрэглэгдэнэ. Сүүлийн 5 жил (2017-2021 он)-ийн хугацаанд Гэр бүлийн хуулийн дагуу хянан шийдвэрлэсэн хэргээс 60.4 хувь буюу 14021 гэрлэлт цуцлах маргааныг хянан шийдвэрлэжээ.

Үүнээс 2017 онд гэрлэлт цуцлуулах нийт 2791 хэрэг шийдвэрлэсэн бол 2018 онд үүнээс 154 хэргээр олон буюу буюу 5.5% хувиар өссөн байна. 2019 онд гэрлэлт цуцлуулах хэргийн тоо өмнөх оноос 209 хэрэг буюу 7%-иар буурсан ч 2021 онд 2020 онтой харьцуулахад 97 хэргээр олон буюу 3.5%-иар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Статистик тоон үзүүлэлтийг харвал хойшдоо гэрлэлт цуцлалт өсөх магадлалтай байгааг анхаарч үүнээс үүдэлтэй гэрлэгчдийн харилцаан дахь эд хөрөнгийн болон хөрөнгийн бус, хүүхэд асран хамгаалах, харилцан биесээ асрах, тэтгэхэд холбогдох харилцааг гэрээгээр тохирох ойлголтыг суулгаж, тухайн харилцаанд холбогдох маргааныг гэрээгээр шийдвэрлэх бодит хэрэгцээ үүсээд байна.

Мөн Иргэний хуульд заасан гэрлэлтийн гэрээнд хүүхэд асран хамгаалах, тэжээн тэтгэхэд холбогдох эрх, үүргийн талаар нарийвчлан тусгаагүй ч Гэр бүлийн тухай хуулийн 21.5-д зааснаар “...гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй хүмүүсийн дундаас төрсөн хүүхэд болон гэрлэгчдийн хэн нэгний нь дагавар хүүхэд нь гэрлэлтээ бүртгүүлсэн болон гэрлэгчдийн дундаас төрсөн хүүхдийн адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.” гэж заасан. Гэрлэлтийн гэрээнд холбогдох энэхүү хоёр хуулийн зүйл заалтыг илүү нарийвчлан эдийн бус харилцааг тодорхойлох, хүүхэд асран хамгаалах эрх, үүргийг тодорхой тусгах нь зүйтэй.

Гадаад улсын гэрлэлтийн гэрээ болон гэрлэгчийн хөрөнгийн эрхтэй холбоотой гэрээний эрх зүйн зохицуулалт

Нэг. ОХУ

ОХУ-ын Гэр бүлийн тухай хуулийн 8 дугаар бүлэгт гэр бүлийн гишүүдийн хөрөнгийн харилцаатай холбогдох гэрээний талаар зохицуулжээ. Тус гэрлэлтийн гэрээнд эхнэр, нөхрийн хуваарьт хөрөнгийн хэмжээг тогтоох (хуулийн 34-р зүйл), дундын хөрөнгө, тэдгээрийн төрөл, зүйлүүдийг тусгаж болно. Мөн хөрөнгийн харилцаанаас гадна эхнэр, нөхрийн эрх, үүргийг тодорхойлох, харилцан тэтгэх, гэр бүлийн орлого бүрдүүлэх хэлбэр, зарлага хариуцах хэмжээ, гэрлэлт цуцалсан тохиолдолд шилжүүлэх эд хөрөнгийн жагсаалт гэх мэт бусад зүйлс багтана.

Харин тус хуулийн 42.3 дахь хэсэгт гэрлэлтийн гэрээнд гэрлэгчдийн эрх зүйн чадамжийг хязгаарласан, аль нэг гэрлэгчийн эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд хандах эрхийг хязгаарласан, гэрлэгчид хоорондын хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулсан, хүүхэдтэй холбогдох эцэг, эхийн үүргийн талаар зохицуулсан нөхцөлүүдийг тусгахыг хориглодог ба 41.2 дахь хэсэгт гэрлэгчийн гэрээг бичгээр байгуулж, нотариатаар баталгаажуулахыг шаарддаг байна. Дээрх бүгдээс харахад ОХУ-д гэрлэлтийн гэрээнд тавигдах шаардлага, хориглох зүйлс гэх зэрэг зохицуулалт нь манай улсын гэрлэлтийн гэрээнд тавигдах хууль зүйн шаардлагатай төстэй байна.

Хоёр. ХБНГУ

ХБНГУ-д Гэр бүлийн тухай хууль нь Иргэний хуулийн нэг хэсэг байдаг ба тус хуулийн 1408 дахь зүйлд гэрлэлтийн гэрээг хуульчилж өгсөн байна. Тодруулбал, “гэрлэгчид гэр бүлийн хөрөнгийн харилцааг гэрээгээр зохицуулж болно.”, 1408.2 дахь зүйлд талууд гэрээнд тэтгэвэртэй холбоотой заалтыг тусгаж болдог ба энэ тохиолдолд талуудад Тэтгэвэр тэтгэмж тэнцэтгэх тухай хуулийн 6-8 дугаар зүйл үйлчлэхээр хуульд тусгасан байна. Мөн 1410-р зүйлд Гэрлэлтийн гэрээг нотариатаар баталгаажуулахад хоёр тал нь заавал байх ёстой.

Хуулиар гэрлэлтийн гэрээг байгуулахад гэрлэгчийн эрх, үүрэг чадамжийг тодорхойлох нь ач холбогдолтой ч иргэний эрх зүйн чадамжгүй этгээдийн бусадтай гэрлэх боломжийг хуулиар хязгаарласан байдаг ч гэрлэлтээ бүртгүүлчихсэн иргэдийн хувьд гэрлэлтийн гэрээг байгуулахад зайлшгүй эрх зүйн чадамжтай байхыг шаарддаггүй байна.

Иргэний хуулийн 1411 дэх зүйлд эрх зүйн чадамж нь хязгаарлагдмал этгээдийн гэрлэлтийн гэрээний талаар тусгасан байх ба ингэхдээ гэрлэлтийн гэрээг хууль ёсны төлөөлөгчийн зөвшөөрөлтэйгөөр байгуулах ёстой байдаг. Үүнд: гэрлэгчийн асран хамгаалагч бол гэрлэлтийн гэрээг байгуулахад хууль ёсны төлөөлөгчөөс гадна гэр бүлийн шүүхийн зөвшөөрлийг авсан байх шаардлагатай. Мөн гэрлэгчийн харгалзан дэмжигч байх тохиолдолд гэрлэлтийн гэрээг байгуулахад хууль ёсны төлөөлөгчөөс гадна шүүхээс зөвшөөрөл авах шаардлагатай байдаг байна.

Дүгнэлт, санал

Харьцуулан судалсан улс оронд гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн зохицуулалтыг манай улстай адил Иргэний хууль, Гэр бүлийн тухай хуулиар зохицуулж байна.

Манай улсын хувьд гэрлэлтийн гэрээ буюу гэрлэгчдийн хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон гэрээгээр гэрлэгчдийн хөрөнгийн дэглэмийг харилцан тохиролцон тогтоох боломжийг олгосон байх ба гэр бүл болохоос өмнөх хөрөнгө болон гэр бүл болсноос хойш үүссэн дундын хөрөнгийг захиран зарцуулах эрх, түүний хуваарилалт, өр төлбөрийг ямар хөрөнгөөр зохицуулах зэргийг тусгаснаар гэрлэлт цуцлах тохиолдолд ямар нэгэн байдлаар эдийн болон эдийн бус харилцаатай холбогдсон маргаан гарахаас урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой.

Мөн гэрлэлтийн гэрээгээр зөвхөн эд хөрөнгийн харилцаа бус, харилцан тэжээн тэтгэх үүрэг, хүүхэд асран хүмүүжүүлэх талаар харилцан эрх тэгш байдлыг зохицуулдаг нь гэр бүл болсноор үүсэх маргаан, зөрчлөөс сэргийлэх боломжтой байдгаараа давуу талтай юм.

3.5. Донор ба тээгч эхийн эрх, үүрэг /Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох/

Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн чухал хэсэг нь үргүйдэл бөгөөд 2010 оны байдлаар дэлхий даяар 48.5 сая хос, хөгжиж буй орнуудад дөрвөн хос тутмын нэг нь үргүйдэлтэй болох нь тогтоогдсон бөгөөд энэ хэрээр тээгч эхээр үр тээлгэж төрүүлэх явдал харьцангуй нэмэгдэж байна. Энэ нь нэг талаас үр удмаа үлдээх гэсэн хүний жам ёсны харилцаа боловч нөгөө талаас үр тээсний төлөө тодорхой төлбөр авдаг бизнесийн харилцаа юм.

Тээгч эхээр хүүхэд тээлгэх гол шалтгаан нь нөхөн үржихүйн үйл явцыг хялбаршуулах технологиын хөгжил болон хувь хүний “үргүйдэл”-ээс хамааралтай хэмээн тайлбарлаж байна.

Үргүйдлийн үр дагавар зөвхөн гэр бүлийн асуудлаар хязгаарлагдахгүй. Тухайлбал, улс хүн амын өсөлт, нийгмийн хэв шинжид нөлөөлөх бөгөөд хувь

хүний хувьд стресс, сэтгэл гутрал зэрэг сэтгэл зүйн өөрчлөлт үүсгэн улмаар гэр бүлийн хүчирхийлэл, салалт асуудлын шалтгаан болдог.³⁸

Манай улсын хувьд үргүйдлийн талаар хийгдсэн судалгааны ажил ихэнхдээ эмнэлэгт суурилсан эмнэл зүйн судалгааны загвараар хийгдсэн бөгөөд хүн амд суурилсан үргүйдлийн тархалт, шалтгаан, эрсдэлт хүчин зүйлсийг тодорхойлсон судалгаа хомс байна. Үргүйдэлд нөлөөлөх эрсдэлт хүчин зүйлүүдийн талаар хийсэн судалгаанаас харахад 2013 оны байдлаар үр хөндөлтийн 15628 тохиолдол бүртгэгдэж, нөхөн үржихүйн насны 1000 эмэгтэйн 18.4% нь үр хөндөлт хийсэн тохиолдол байгаа бол бэлгийн замаар дамжих халдварын 14904 тохиолдол бүртгэгдсэн нь нийт халдварт өвчний 39.9 хувийг эзэлж, өнгөрсөн онтой харьцуулахад 10000 хүн амд 1.5-аар нэмэгдсэн байна.

Эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн үндэсний төвийн “Монгол хүний үргүйдлийн шалтгаан” судалгааны дүнгээс үзэхэд нийт үргүйдэлтэй хосын дунд эмэгтэйчүүдийн 34,8 хувь, эрэгтэйчүүдийн 55,6 хувь нь ямар нэг эмгэг өөрчлөлт илрээгүй буюу шалтгаан тодорхойгүй үргүйдэлтэй, эмэгтэйчүүдийн 56,3 хувь нь анхдагч, 43,7 хувь нь хоёрдогч үргүйдэлтэй байна. Бэлгийн замаар дамжих халдварт өртсөн байдлыг харахад эрэгтэйчүүдийн 44,1 хувь нь, эмэгтэйчүүдийн 43,9 хувь нь уг халдварт өртөж, үүнээс 25,1 хувь нь бага аарцгийн үрэвсэлт өвчнөөр, эмэгтэйчүүдийн 23 хувь, эрэгтэйчүүдийн 53 хувь нь бэлгийн дааврын үзүүлэлтийн хувьд ямар нэг өөрчлөлт буюу дотоод шүүрлийн тогтолцоонд эмгэгтэй байна.

Үндэсний статистикийн хорооны албан мэдээлэл судалгаанаас харахад судалгаанд хамрагдсан гэрлэсэн буюу хамтран амьдрагчтай байгаа 15-49 насны 8674 эмэгтэйчүүдийн 5,1 хувь нь үргүйдэлтэй буюу сүүлийн 5 жилд хүүхэд төрүүлээгүй, жирэмснээс хамгаалах арга огт хэрэглэдэггүй, хүүхэдтэй болохоор төлөвлөсөн ч жирэмслэхгүй байгаа, 6,8 хувь нь цэвэршсэн, саваа авхуулсан гэж, 11,9 хувь нь үргүйдэлтэй гэдгээ хүлээн зөвшөөрч түүвэр судалгаанд оролцжээ.

2016 оны байдлаар үргүйдлийн асуудлаар 1909 иргэн бүртгүүлэн үзүүлж, эмчилгээ үйлчилгээ авчээ. Үргүйдлийн асуудалтай, үр шилжүүлэн суулгах аргаар

үр хүүхэдтэй болох хүсэлтэй иргэд БНСУ болон ОХУ-ын эмнэлэгт их ханддаг бөгөөд 2015 онд БНСУ-д зорчихоор эмчилгээний виз авсан 3700, 2016 онд 3100, 2017 онд 3800, 2018 оны эхний хагас жилийн байдлаар 1900 хүн байгаа нь гадагш эмчилгээ, үйлчилгээнд явах хүсэлтэй, түүнээс нөхөн үржихүйд туслах аргаар үр хүүхэдтэй болох хүсэлт их байгааг харуулж байна.

Олон улсын нөхөн үржихүйд туслах аргын хувьд үргүйдлийн оношилгоо, эмчилгээнд хамруулахад зөвхөн донор бэлгийн эс хэрэглэх шаардлагатай байдаг. Мөн тодорхой өвчний улмаас умай тайруулсан, авахуулсан, умайн төрөлхийн гаж хөгжилтэй эмэгтэйчүүд зөвхөн тээгч эхийн тусламжтай хүүхэдтэй болох боломжтой байдаг байна.

Дээрхээс дүгнэхэд, манай улсад үр шилжүүлэн суулгах, тээгч эхийн тусламжтайгаар хүүхэд төрүүлэх хэрэгцээ, шаардлага нэгэнт үүссэн бөгөөд энэхүү харилцааны эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох шаардлага тулгараад байна. Тодруулбал, Монгол Улсад 2011 оны 11 дүгээр сард анхны үр шилжүүлэн суулгах төв байгуулагдаж байсан бол 2018 оны байдлаар Эх хүүхдийн эрүүл мэндийн үндэсний төв, “Си эйл даблью эйч”, “Өөжин мед”, “Баянгол” зэрэг эмнэлэгт үр шилжүүлэн суулгах эмчилгээ, үйлчилгээг явуулж байгаа бөгөөд нэг эмнэлэгт жилд 300-500 хос хандаж, оношилгоо, эмчилгээ үйлчилгээ авч байна.³⁹

2021 оны байдлаар үргүйдлийн нөхцөл байдал дээрдээгүй байх бөгөөд Монгол Улсын нийт гэр бүлийн 10 хувь нь үргүйдлийн асуудалтай⁴⁰ бөгөөд дунджаар 7-8 хос тутмын 1 нь үргүйдлийн асуудалтай тулгарч байна.⁴¹ Цаашид хүн амын нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд, үр тогтох чадвар сулрах магадлалтай байна.⁴²

Донор болон тээгч эхийн талаар Монгол Улсын хууль тогтоомжид дараах байдлаар зохицуулж байна. Үүнд:

Донорын тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.15-д донор бэлгийн эсийг тодорхойлохдоо **өөр хүний эр, эм бэлгийн эс** хэмээж, тус зүйлийн 3.1.16-д тээгч эхийг **бусдын үр хөвөрлийг тээж, хүүхэд төрүүлэх эмэгтэй** гэж тусгажээ.

Мөн хуулийн 18 дугаар зүйлийн 5-д “Эрүүл мэндийн шалтгаанаар өөрөө жирэмслэх, ураг тээх, хүүхэд төрүүлэх чадваргүй нь эмнэлгийн дүгнэлтээр тогтоогдсон эмэгтэйг тээгч эхээр дамжуулан хүүхэдтэй болохыг зөвшөөрнө.”, 7-д “Донор бэлгийн эс ашиглах, үр хөврөлийг шилжүүлэн суулгах, тээгч эхэд үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний журам, талуудын хооронд байгуулах гэрээний загварыг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.” гэж тусгасан байна.

Үүний дагуу Эрүүл мэндийн сайдын 2018 оны А/500 дугаар тушаалаар Донор бэлгийн эс ашиглах, үр хөврөл шилжүүлэн суулгах журам, Тээгч эхэд үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний журам, Үр шилжүүлэн суулгах эмчилгээнд тээгч ашиглах талуудын хооронд байгуулах гэрээний загварыг тус тус баталсан.

Донор бэлгийн эс ашиглах, үр хөврөлийг шилжүүлэн суулгах тухай журмын 4.3.6-д эмчилгээний үр дүнд төрсөн хүүхдийн өмнө ямар нэг хуулийн болон санхүүгийн үүрэг хариуцлага хүлээхгүй, хүүхдийг өөрийн төрсөн хүүхэд гэж нэхэмжлэхгүй гэж тусган бэлгийн эсийн донорын үүргийг тогтоожээ. Дээр дурьдсанчлан тээгч эх нь тодорхой төлбөр авч хүүхэд тээж байгаа бизнесийн харилцаа боловч тээгч эх хүүхэд тээж, төрүүлсний дараа тухай хүүхдийг өгөхгүй байх тохиолдол болон өөрийн төрсөн хүүхэд хэмээн нэхэмжлэх эрхийг журмаар зохицуулж байгаа нь хүний эрхийн зөрчил үүсгэж болзошгүй байгааг анхаарах хэрэгтэй.

Нөхөн үржихүйн дэмжигч буюу тээгч эх нь хүүхэдтэй болж чадахгүй байгаа хүнд өөрийн үр удмаа үлдээх боломжийг олгох, гэр бүлийн харилцааг тогтворжуулах сайн талтай ч тээгч эх гэх нэрийн доорх хүний наймаа ихсэх, тээгч эх хүүхэд төрүүлсний дараа хүүхдийг өгөхгүй байх гэх мэт эрсдэлтэй бөгөөд нөгөө талаас хүүхэд ямар нэгэн хэмжээгээр гажигтай төрөх тохиолдолд түүнээс татгалзах гэх мэт сул талтайг анхаарч дотоодын эрх зүйг сайжруулах хэрэгтэй.

Хүснэгт 3.Нөхөн үржихүйн техник технологи буюу тээгч эхийн давуу, сул тал

Давуу тал	Сул тал
1. Хүүхэдтэй болж чадахгүй байгаа хосууд	1. Тээгч эх ашиглаж хүүхэдтэй болох

өөрийн үр удамтай болох боломжтой, 2. Хүүхэдгүй ихэнх эмэгтэйчүүд сэтгэл зүйн хувьд тогтворгүй болдог тул хүүхэдтэй болсноор сэтгэл санаа нь тогтвортой болох боломжтой, 3. Эдийн засгийн гачигдалтай хүмүүс энэ ажлыг хийнгээ мөнгөтэй болж бусдад туслах боломжтой.	процедур нь өндөр зардал гардаг тул мөнгөтэй хүн хийлгэх боломжтой, 2. Тээгч эхийг ашиглан хүний наймаа ихсэх 3. Тээгч эхийн сэтгэл санааны байдлаас болж тээсэн хүүхдийг эцэг эхэд нь өгөхгүй гэх магадлалтай 4. Тээлгүүлэгч хүүхдийн хүйс эсвэл ургийн гажигтай гэдгийг мэдвэл хүүхдээсээ татгалзах асуудал гарах боломжтой 5. Тээлгүүлэгчид тээгч эхийн эрүүл мэндээс илүү хүүхдийн эрүүл мэндийг илүүд үздэг.
--	--

Донор ба тээгч эхийн эрх үүрэг /Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох/-тэй холбоотой гадаад орнуудын эрх зүйн зохицуулалт

Нэг. ОХУ

Гэр бүлийн тухай хуулийн⁴³ 51.4-д гэрлэгчид нөхөн үржихүйн туслах технологи ашиглаж хүүхэдтэй болсон бол тухайн хүүхдийн эцэг, эхээр нь тогтоох бол тээгч эхийн тусламжтайгаар хүүхэдтэй болсон бол тухайн тээгч эхийн зөвшөөрлөөр гэрлэгчдийг хүүхдийн эцэг, эхээр тогтооно.

Кембрижийн Их сургуулиас тээгч эхээр хүүхэд тээлгэж төрүүлэх харилцааг хүлээн зөвшөөрдөг болон зөвшөөрдөггүй орнуудын судалгааг⁴⁴ /Хүснэгт 4/ гаргасан бөгөөд судалгаанаас үзэхэд ихэнх улс орон ашгийн бус хүмүүнлэгийн зорилгоор тээгч эх болох, тээгч эхээр хүүхэд тээлгэж төрүүлэх явдлыг хүлээн зөвшөөрч байгаа бол Хятад, Герман, Итали, Япон, Франц, Турк, БНСУ зэрэг орнууд аль ч тохиолдолд хүлээн зөвшөөрдөггүй байна.

Хүснэгт 4. Тээгч эхийг хууль ёсны, хууль бус, мөн хүмүүнлэгийн зорилгоор зүйлчилсэн улс

	Хууль ёсны	Хууль бус
Нэр нь үл мэдэгдэх ДНК хандивлагчийг зөвшөөрөх	- АНУ - Англи /Хүүхэд 18 нас хүрсэн тохиолдолд хандаж болно. /	- ХБНГУ - Франц
Нэр нь үл мэдэгдэх болон	- АНУ	- Фрац

танигдсан ДНК хандивлагчийг хэрэглэх		- Швед - Япон
Хүмүүнлэгийн зорилгоор тээгч болох	- АНУ (Муж бүр ялгаатай байдлаар зохицуулж байна.) - Англи - Канад - Австрали (Муж бүр ялгаатай байдлаар зохицуулж байна.) - Дани - Грек - Энэтхэг - Мексик (Муж бүр ялгаатай байдлаар зохицуулж байна.) - Норвеги - Испани - Швед - Швецарь - Украин	- Хятад - ХБНГУ - Итали - Япон

Эх сурвалж: ШЕЗ, Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүн таслах ажиллагааны дүн мэдээ⁴⁵

Дүгнэлт, санал

Одоо хүчин төгөлдөр хэрэгжиж байгаа Гэр бүлийн тухай хуульд Донорын тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/, Эрүүл мэндийн сайдын 2018 оны А/500 дугаар тушаалаар батлагдсан Донор бэлгийн эс ашиглах, үр хөврөл шилжүүлэн суулгах журмыг уялдуулах шаардлагатай. Тээгч эхээр дамжуулан хүүхэдтэй болсон тохиолдолд тухайн хүүхдээс ямар ч тохиолдолд татгалзах боломжгүй бөгөөд хүүхэд гэр бүлийн хууль ёсны гишүүн байх баталгааг хуульд нарийн тусгах нь зүйтэй. Мөн нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглах гэрээ байгуулсан үр хөврөлийн донор, эсхүл тээгч эх өөрийгөө хууль ёсны эхээр тогтоолгох нэхэмжлэл гаргах эрхгүй байдлаар журамласныг Гэр бүлийн тухай хуульд нийцүүлэх хэрэгцээ байна.

3.6. Хамтран амьдрагч

Хамтран амьдрах нь сэтгэлзүйн болон эдийн засаг, бие физиологийн хэрэгцээг хангах гэрлэлтийн бүртгэл хийхгүй хамт амьдрах харилцааг ойлгоно. Гэхдээ энэхүү харилцаа нь гэр бүлийн гишүүдийн зарим үүргийг гүйцэтгэдгээрээ гэр бүлийн төлөв байдалтай төстэй ч эрх зүйн хувьд бүрэн чадамжгүй. Учир нь

“Гэр бүлийн тухай” хуульд хамтран амьдрах хэлбэр, түүнтэй холбоотой эрх зүйн зохицуулалтыг хараахан тусгаагүй. Харин “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай” хуулийн 3 дугаар зүйлд “энэ хуулийн зохицуулалтад гэрлэлтээ хуульд заасны дагуу төрийн эрх бүхий байгууллагад бүртгүүлээгүй боловч хамтын амьдралтай байгаа хүмүүс... нэгэн адил хамаарна.” гэж заасан нь хамтран амьдрагчдын талаарх цорын ганц зохицуулалт юм.

2002-2007 онд эцэг, эх нь гэрлэлтээ төрийн эрх бүхий байгууллагад бүртгүүлээгүй хамтран амьдарч нарын дундаас 22.924 хүүхэд төрсөн байна.⁴⁶ Энэ нь хамтран амьдрах хугацаанд хүсээгүй жирэмслэх магадлал өндөр байж болохыг харуулж байгаа бөгөөд хүсээгүй жирэмслэлтээс үүдэн хүүхэд өнчрөх, цаашлаад нэгэнт төрсөн хүүхдэд тэтгэмж төлөхөөс зайлсхийх, хамтран амьдрах хугацаанд дундаас нь бүтсэн эд хөрөнгийн маргаан зэрэг асуудал гардаг.

Монгол улсын хэмжээнд 2020 оны байдлаар нийт гэрлэлтээ батлуулсан гэр бүл 1.110.170 байгаа бол хамтран амьдрагчид 193.581 байгаа нь хамтран амьдрагчид гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэр бүлийн 17%-д хүрсэнийг харуулах үзүүлэлт юм. Түүнчлэн насны бүлгээр авч үзвэл нийслэл хотод 30-34, 35-39 насны хамтран амьдрагч хамгийн их байдаг бол хөдөө орон, нутагт 35-39, 40-44 насны хамтран амьдрагч дийлэнх хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 5. 2020 оны байдлаар 15-аас дээш насны хүн амын гэрлэлтийн үзүүлэлт

Насны бүлэг	Хот				Хөдөө			
	Батлуулсан гэр бүлтэй		Батлуулсан гэр бүлгүй		Батлуулсан гэр бүлтэй		Батлуулсан гэр бүлгүй	
	тоо	хувь	тоо	хувь	тоо	хувь	тоо	хувь
Бүгд	726950	100.0	154679	100.0	383220	100.0	38902	100.0
15-19	206	0.0	657	0.4	258	0.1	386	1.0
20-24	8921	1.2	11560	7.5	10403	2.7	4948	12.7
25-29	55327	7.6	33654	21.8	35461	9.3	9444	24.3
30-34	118094	16.2	35150	22.7	53396	13.9	6910	17.8
35-39	114270	15.7	20959	13.5	57626	15.0	4591	11.8
40-44	102948	14.2	16618	10.7	57253	14.9	3763	9.7
45-49	89881	12.4	14144	9.1	51203	13.4	3150	8.1
50-54	75972	10.5	10101	6.5	41570	10.8	2593	6.7
55-59	66842	9.2	6528	4.2	33190	8.7	1704	4.4
60+	94489	13.0	5398	3.4	42860	11.2	1413	3.6

Иймд иргэдийн гэр бүл төлөвлөлт, гэр бүлийн талаарх үүрэг, хариуцлага, хууль эрх зүйн мэдлэг олгож байх нь зүйтэй.

Мөн “Гэр бүлийн тухай” хуульд хамтран амьдрагчдын талаар тодорхой заалт оруулах шаардлагатай. Ингэснээр “Гэр бүлийн тухай” хууль болон “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай” хууль хоорондын уялдаа холбоог хангах, нөгөө талаараа хамтран амьдрагчдын өмнө тулгарсан олон асуудлуудыг шийдвэрлэх эрх зүй орчныг бий болгох юм.

Цаашилбал, энэхүү асуудлыг нарийн хуульчлаагүйн улмаас шүүхийн шатанд хамтран амьдрагчдын харилцааг шийдвэрлэхэд хүндрэл гардаг. Мөн түүнчлэн хамтран амьдрагчид салах асуудлаар шүүхэд хандах боломжгүй ч тэдний салалтыг даган гарах хүүхдийн асрамж, тэтгэвэр тэтгэмж, хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэх практик шаардлага байдаг.

Хамтран амьдрагчийн талаарх гадаад орнуудын эрх зүйн зохицуулалт

Нэг. ЭСТОНИ УЛС

Хамтын амьдралын тухай хууль (Cohabitation Act)⁴⁷ нь 4 бүлэг 26 зүйл заалттай бөгөөд гэрлэх зорилгогүй хамтран амьдрах эсхүл гэрлэх боломжгүй (ижил хүйстэн хосууд) хамтын амьдралтай хүмүүсийн гэр бүлийн шинжтэй харилцааг зохицуулж, тэдэнд зохих эрх зүйн хамгаалалтыг бий болгох гол зорилготой. Гэрлэлтээ батлуулахгүйгээр хамтран амьдарч байгаа хосууд бүртгүүлэхийн тулд хамтран амьдрах гэрээ байгуулсан байх шаардлагатай ба Гэр бүлийн тухай хуульд заасан эхнэр, нөхрийн эрх, үүргийг хүлээнэ.

Хоёр. ИРЛАНД УЛС

Хамтран амьдрагч хосуудын эрхийг 2010 оны Хамтран амьдрагчдын эрх, үүргийн тухай хуульд (Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010) заасан байдаг.⁴⁸ Энэ хуулийн дагуу хамтран амьдрагч хосууд нь харилцан дотно, тууштай харилцаатай амьдарч буй эсрэг болон ижил хүйстэн хүмүүсийг хэлнэ.

Эдгээр хамтран амьдарч буй хосууд өв залгамжлал, тэжээн тэтгэх, өмч хөрөнгө, хүүхдийн асран хамгаалагч, үрчлэн авах зэрэг эрх эдэлдэг. Мөн хамтран

амьдрагчийн гэрээ байгуулахыг зөвлөдөг бөгөөд салсан тохиолдолд дундаас бий болсон хөрөнгийг шүүх гэрээний нөхцөлөөс хамааран шийдэх ба гэрээнд аль нэг тал давуу болон сул тал давамгайлсан бол гэрээг хүчингүйд тооцож шүүх шийдвэрлэдэг байна.

Дүгнэлт, санал

Судалсан гадны орны жишгийг авч үзвэл, хамтран амьдрагчийн эрх, үүргийг бие даасан хуулиар зохицуулдаг бөгөөд тэдгээрийн эрх, үүргийг гэр бүлийн харилцаатай адил байдлаар хүлээн зөвшөөрч, хосуудын эрх, үүрэг, хүүхэд үрчлэн авах, тэжээн тэтгэх харилцаа, өв залгамжлал зэрэг асуудлуудыг зохицуулдаг байна.

Иймд, Монгол Улс хамтран амьдрагчийг “гэр бүл”-ийн нэгэн хэлбэрээр хүлээн зөвшөөрч холбогдох эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, тухайлбал тодорхой хугацаанд хамтран амьдарсан, дундаасаа хүүхэдтэй болсон, дундын өмч хөрөнгө үүссэн тохиолдолд “гэрлэлтийн гэрээ”-гээр шийдвэрлэх хэрэгцээ, шаардлагатай байна.

Мөн хамтран амьдрагч байсан эцэг, эх салж тусдаа амьдрах тохиолдолд хүүхдийн асрамж, тэтгэмжийг тогтоохдоо нийтлэг зарчмыг баримтлах ёстой.

IV. Дүгнэлт

Нийгмийн анхдагч нэгж болох гэр бүлийн харилцлаа тогтвортой байснаар тухайн улсын нийгмийн тогтвортой байдал хангагдана. Иймд төрөөс гэр бүлийн харилцаа, нийгэмшлийн талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ чухал ач холбогдолтой.

Монгол улсад Гэр бүлийн тухай хууль 1999 онд батлагдсанаас хэд хэдэн удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан боловч эдгээр нэмэлт, өөрчлөлтүүд нь шинээр үүсэж буй гэр бүлийн харилцааг зохицуулахад хязгаарлагдмал байна.

Өөрөөр хэлбэл, гэр бүлийн харилцаан дахь шинээр тогтож буй гэр бүлийн хэлбэр (хамтран амьдрагч), тээгч эхийн тусламжтайгаар хүүхэдтэй болох жам ёсны болон эдийн засгийн харилцаа, удмын сангийн аюулгүй байдлыг хангах гэх мэт харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүй байгаа тул тус хуулийг шинэчлэн найруулах шаардлагатай.

Дээрх хэрэгцээ, шаардлагад үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна.

- Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуульд заасан хүний эрх, гэр бүлийн гишүүдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, тухайлбал Хүүхдийн эрхийн конвенцын дагуу хүлээсэн хүүхдийн эрхийг дээд зэргээр хангах төрийн үүрэг заавал биелэгдэх нөхцөлийг баталгаажуулах;

- Гэр бүлийн харилцаатай холбоотой Монгол Улсын олон улсын гэрээ ба бусад хууль тогтоомжийн нийцлийг судалж, зөрчлийг тодруулсны үндсэн дээр олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ сахин биелүүлэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх;

- Гэр бүлийн тухай хууль (шинэчилсэн найруулга)-ийн төсөл боловсруулахдаа гэр бүлийн эрх зүйн ерөнхий (ардчилсан ёсны; энэрэнгүй; шударга ёсны; хууль дээдлэх; эрх, үүргийн нэгдэлтэй байх; зөвхөн гэм буруугийн төлөө хариуцлага хүлээх; тэгш эрхийн зарчим) болон тусгай зарчим (гэр бүл нийгмийн үндсэн нэгж байх; гэрлэлт нь тэгш эрх, сайн дурын харилцаан дээр үндэслэх; нэг нөхөр, нэг эхнэртэй байх; гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг төр хамгаалах; хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг дээд зэргээр хамгаалах зэрэг зарчим)-ыг хангах;

- Гэр бүлийн харилцаанаас үүдэлтэй иргэний хэрэг, маргааныг шүүхээр хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд зөвхөн тухайн хувь хүний асуудал гэхээс

илүүтэйгээр улс орны нийгмийн суурь бүтэц болох гэр бүлийн тогтвортой байдлыг хадгалах, хамгаалах тал дээр шүүх байгууллагын оролцоог бүрдүүлэх, тухайлбал гэр бүл цуцлалтын асуудалд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг үр дүнтэй явуулах, шүүхийн шатанд “гэр бүлийг эвлэрүүлэх”-д чиглэсэн боломжит хувилбар бүхий процессыг тусгах зэрэг зөвлөмж багтсан болно.

Дээрх саналыг үндэслэн судалгааны дэд сэдэв бүрээр нарийвчлан дүгнэвэл:

Нэг. Гэр бүл дуусгавар болсны дараа эцэг, эх хүүхдэдээ олгох тэтгэмжийг тогтоохдоо нийтлэг байдлаар бус тухайн эцэг, эхийн эдийн засгийн чадавхад тааруулан тогтоох нь зүйтэй. Энэ нь хүүхдийн тэтгэмж авах эрхийг хангах бодит хэрэглүүр болно гэж үзлээ.

Хоёр.Хүн амын удмын сангийн аюулгүй байдал ба гэрлэх нөхцөлийг зохицуулахдаа удмын санд аюул учруулаад буй цус ойртолтын шалтгааныг харгалзан шийдвэрлэх нь уг харилцааг ГБТХ-иар зохицуулснаар илүү үр дүнд хүрнэ. Харин гэрлэхэд харшлах нөхцөлийг хуульд тусгахдаа “төрөл садан” гэх мэт нийтлэг нэр томъёоноос илүүтэйгээр “ургийн хэдэн үе доторх” гэх мэтээр нарийвчлах хэрэгтэй.

Гурав. Донор, тээгч эхийн харилцааг холбогдох журмаар зохицуулах нь эрх зүйн тогтворгүй байдлыг үүсгэх эрсдэлтэй тул тэдний эрх, үүргийг хуулиар зохицуулах ёстой.

Дөрөв. Гэрлэгчид гэрлэлтийн гэрээ байгуулахдаа эд хөрөнгийн маргаан шийдвэрлүүлэхэд илүүтэй ач холбогдол өгч буй нь судалгаанаас ажиглагдлаа. Гадны зарим орны гэрлэлтийн гэрээний загварыг харвал эдийн бус харилцааг гэрээнд тусгах хандлага их буйг харгалзан гэрлэгчид гэр бүл цуцлах тохиолдолд хүүхдийн асрамжийн асуудал, биесээ харилцан асрах гэх мэт эдийн бус харилааг гэрээнд тусгах хандлагыг төлөвшүүлэх нь зүйтэй.

Тав. Сүүлийн үед манай улсад хамтран амьдрагчдын тоо өсч байгааг анхаарч хамтран амьдрагчдын харилцааг гэр бүлийн харилцаа талаас зохицуулах, дундын өмч, хүүхдийн асрамжийн асуудлыг гэрлэлтийн гэрээгээр шийдвэрлэх боломж байгаа эсэхийг судлах хэрэгтэй.

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

Хууль тогтоомж:

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль /1992/
2. Гэр бүлийн тухай хууль /1999/
3. Иргэний хууль /2002/
4. Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль /2002/
5. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц
6. Донорын тухай хууль /2018/
7. Эрүүл мэндийн сайдын А/500 дугаар тушаалаар батлагдсан “Донор бэлгийн эс ашиглах, үр хөврөл шилжүүлэн суулгах журам /2018/
8. Украин улсын Гэр бүлийн тухай хууль /2002/
9. БНСУ-ын Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль /1991/
10. ХБНГУ-ын Иргэний тухай хууль /2002/
11. ХБНГУ-ын Эрүүгийн хууль
12. Норвегийн Эцэг Эхийн Хариуцлагын тухай хууль
13. ОХУ-ын Гэр бүлийн тухай хууль 1995
14. Турк улсын иргэний тухай хууль 2001
15. Их британ улсын хүүхдийн тухай хууль 1989

Ном, сэтгүүл:

1. А.Гидденс, Социологи
2. Үндэсний статистикийн хороо. Өрх, гэр бүлийн байдал, гэрлэлт сэдэвт судалгааны тайлан, Улаанбаатар: 2010.
3. ШУА-ийн ФСХ, УБИС. Монголын гэр бүлийн харилцааны өнөөгийн байдал, Улаанбаатар: 2010.
4. Улсын их хурлын Тамгын газрын судалгааны эмхэтгэл XXIV боть. Монгол улсын хүн амын удмын сангийн аюулгүй байдал, бусад орнуудын туршлага, Улаанбаатар 2017 он
5. Парламантын судалгаа, сургалтын хүрээлэнгийн судалгааны эмхэтгэл 39 боть. Гэр бүл салалт, гэр бүлийн харилцааны зөрчил шийдвэрлэлтийн талаарх бусад орнуудын туршлага ба Монгол Улсын нөхцөл байдал (СТ-22/215), Улаанбаатар 2022 он

6. Улсын их хурлын Тамгын газрын судалгааны эмхэтгэл XXI боть. Хүүхэд асран хамгаалах эцэг, эхийн хариуцлагын тухай Монгол Улсын болон гадаадын зарим орны эрх зүйн зохицуулалт, туршлага (Харьцуулсан судалгаа), Улаанбаатар 2015 он
7. Парламантын судалгаа, сургалтын хүрээлэнгийн судалгааны эмхэтгэл XXXII боть. Удмын сангийн бодлого, түүнийг хамгаалах, зохицуулахтай холбогдсон эрх зүйн бартимт бичгийн харьцуулсан судалгаа, Улаанбаатар 2021 он
8. Парламантын судалгаа, сургалтын хүрээлэнгийн судалгааны эмхэтгэл XXXII боть. Гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн зохицуулалтын зарим асуудал: бусад орнуудын туршлага, Улаанбаатар 2021 он
9. Гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн эрх зүйн зохицуулалт О.Отгонтуяагийн Хууль зүйн докторын зэрэг горилсон бүлээл, Улаанбаатар 2022 он
10. Монгол Улсын Их Сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн Олон улсын эрх зүйн тэнхим. Судалгааны илтгэлийн эмхэтгэл. Улаанбаатар 2006 он
11. Улсын их хурлын Тамгын газрын судалгааны эмхэтгэл XXIV боть. Тээгч эх ба тээгч эхээр хүүхэд тээлгэж төрүүлэх харилцааны талаарх Монгол Улс болон гадаад орнуудын туршлага, эрх зүйн зохицуулалт, Улаанбаатар 2017 он
12. С.Нарангэрэл, “Хууль зүйн нэвтэрхий толь бичиг”, Улаанбаатар 2021 он,
13. Ц.Амарсанаа, Хүний удмын сан буюу генетикийн хууль зүйн асуудал, /илтгэл/
14. Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ /судалгааны тайлан/
15. Монгол гэр бүлийн харилцааны хэв шинж, өөрчлөлт. Судалгааны тайлан. Улаанбаатар 2019 он
16. Доктор Б. Оюун-Эрдэнэ., Гэр бүлийн судалгаа боловсролын хүрээлэн, Монгол гэр бүлийн бүтэц хэв маяг, харилцааны онцлог, тулгамдаж буй асуудал сэдэвт судалгаа.

17. Э.Энхмаа, Монголын хүн амын генетик тогтоц, ур амьсгалын хахиршилт ба өвчлөл, нас баралтын хам холбоог газар зүйн байршлаар мөгшин судлах, Улаанбаатар хот, 2010 он.
18. Цус ойртолт ба оюуны хомсдол Монгол улсын хэмжээнд /судалгааны тайлан/ Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн ажлын албаны захиалгат судалгаа Улаанбаатар 2020 он
19. О.Отгонтуяа, О.Амарсайхан. "Монгол улсын гэр бүлийн хууль, түүний хэрэгжилт" Улаанбаатар 2009 он
20. Төрийн мэдээлэл, тусгай дугаар, 1-р боть, 2004 он,

Цахим эх сурвалж:

1. <https://legalinfo.mn/mn/detail/15406>
2. <http://www.mglnews.mn/content/read/58246.htm>
3. <http://www.tusgal.mn/teegch-ekh-ba-eruul-mend-ami-nas-yos-surtakhuunaaraa-biznes-khiideg-yaduu-azi-busquichuud>
4. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/527112014001/>
5. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/24/enacted/en/html>
6. <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=1809>
7. <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/84956/94847/F1253520391/EST-84956.pdf> (сүүлд үзсэн: 12.31нд)
8. <https://www.abc.net.au/cm/lb/4093556/data/family-law-act-1975-data.pdf>

**“ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ”-ИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫНТӨСӨЛД
ХИЙСЭН ҮР НӨЛӨӨНИЙ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН**

УЛААНБААТАР

2023

АГУУЛГА

ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ	2
НЭГ. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, СОНГОХ ҮНДЭСЛЭЛ	3
ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ	4
2.1.“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэгдэх хуулийн төслийн зохицуулалт:	4
2.2.“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэгдэх хуулийн төслийн зохицуулалт:	4
2.3.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь тооцох хэсгээ тогтоосон байдал	5
ГУРАВ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ	8
3.1.“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:	8
3.2.“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:	14
3.3.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ	24
ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ	39
АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ	45
ХАВСРАЛТ	46

“ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА”-ЫН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨНИЙ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Энэхүү үнэлгээний ажлын зорилго нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн¹ 8 дугаар зүйлийн 8.1.4 дэх заалтад “энэ хуулийн 17, 18 дугаар зүйлд заасны дагуу хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөний үнэлгээ, зардлын тооцоог хийх;” гэж заасны дагуу Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчлэсэн найруулгын төсөлд тодорхой шалгуур үзүүлэлтийн дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хуулийн төслийн бичвэрийг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой, хүлээн зөвшөөрөгдөх байдлаар боловсруулах болон хуулийн төслийн боловсруулалтын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн дүгнэлт, зөвлөмж өгөхөд оршино.

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчлэсэн найруулгын төслийн /цаашид “Хуулийн төсөл” гэх/ үр нөлөөг үнэлэх ажиллагааг Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасны дагуу Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын² 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хуулийн төслийн үр нөлөө тооцох аргачлал” /цаашид “аргачлал” гэх/-г баримтлан доорх үе шаттайгаар хийв. Үүнд:

Нэг. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгох

Хоёр. Хуулийн төслөөс үр нөлөө тооцох хэсгээ тогтоох

Гурав. Урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу үр нөлөөг тооцох

Дөрөв. Дүгнэлт, зөвлөмж өгөх.

Үр нөлөөний үнэлгээ хийсэн хуулийн төслийн хувилбарыг энэхүү тайланд хавсаргав.

¹ Төрийн мэдээлэл сэтгүүлийн 2015 оны №25 дугаарт албан ёсоор хэвлэгдсэн.

² Засгийн газрын 2016 оны 01 дүгээр сарын 25-ны өдрийн 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан.

НЭГ. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, СОНГОХ ҮНДЭСЛЭЛ

Тус үнэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан, аргачлалд дурдсан 6 шалгуур үзүүлэлтээс хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлж, гарах үр дагаврыг урьдчилан тогтоож чадахуйц дараах шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо. Үүнд:

- 1.Зорилгод хүрэх байдал;
- 2.Харилцан уялдаа;
- 3.Практикт хэрэглэх боломж зэрэг болно.

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл болон түүний зорилго нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан зорилгын хүрээнд боловсруулагдаж чадсан эсэх болон бодит үндэслэл, шаардлагад нийцэж буй байдал, хуулийн төсөлд тусгагдсан зохицуулалтууд нь төслийн зорилгыг хангахад чиглэсэн бөгөөд түүнд хүргэх боломжтой эсэхийг үнэлнэ.

Энэхүү үнэлгээг хийхдээ хуулийн төслийн үзэл баримтлал, танилцуулга, хуулийн төсөлтэй танилцаж хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагыг судлан үзсэний дагуу хуулийн төслөөс түүний зорилго болон зорилгод хүрэхэд чиглэгдсэн бөгөөд хуулийн зорилгыг тодорхой илэрхийлж чадахуйц арга хэмжээ буюу зохицуулалтыг сонгож авсан болно.

“Зардал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зардлыг “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал”-ын дагуу тусад нь тооцдог тул энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээг уг тайлангаас тусдаа бие даасан үнэлгээгээр тооцох болно.

“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг бүхэлд нь үнэлэх бөгөөд хуулийн төсөл Монгол Улсын Үндсэн хууль холбогдох бусад хуультай болон хуулийн төслийн зохицуулалт өөр хоорондоо нийцсэн эсэхийг аргачлалд заасан асуултад хариулах байдлаар үнэлгээг хийхээр сонгов.

“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зүйл, заалтууд дагаж мөрдөх болон хэрэгжүүлэхэд боломжтойгоор боловсруулагдаж чадсан эсэх, дагаж мөрдөх боломжтой эсэх, тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх субъект, байгууллага нь хэн байх, тэдгээр байгууллагад тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж, бололцоо байгаа эсэхийг үнэлнэ.

ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

2.1."Зорилгод хүрэх байдал" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэгдэх хуулийн төслийн зохицуулалт:

"Зорилгод хүрэх байдал" гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

Хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төсөл боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхийг шалгахын тулд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ шаардлагыг хуулийн төсөлд хэрхэн тусгасныг тогтоох, эдгээр зохицуулалт нь үзэл баримтлалд тодорхойлсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхийг харьцуулан дүгнэхээр зарчмын шинжтэй өөрчлөлтийг үнэлэхээр дараах байдлаар үнэлэх хэсгээ тогтоолоо.

Нэгдүгээр хүснэгт

Хуулийн төслийн зорилгод хүрэх байдлыг сонгон үнэлэх

Зорилгод хүрэх байдал/ дагалдах зорилтууд	Сонгосон зүйл заалт
Гэр бүлийн хуулиар гэрлэлтийн гэрээний зохицуулалтыг тодорхой тусгах	Хуулийн төслийн 3 дугаар бүлэг. 22 дугаар зүйл. Гэрлэлтийн гэрээ байгуулах журам. 23 дугаар зүйл. Гэрлэлтийн гэрээний хэлбэр
Садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх боломжийг хангасан зохицуулалт бий болгох	Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйл Гэрлэх нөхцөл 5.3. Садан төрлийн холбоотой эсэх лавлагаа авах тухай 5.4. ДНХ-ийн шинжилгээ хийлгэх тухай
Нөхөн үржихүйн арга хэрэгслээр эцэг, эх тогтоох зохицуулалт бий болгох.	Хуулийн төслийн 28 дугаар зүйл. Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох.
Тэтгэлэгийн хэмжээг тэтгэлэг авагчийн нөхцөл, тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулан шүүх тогтоох зохицуулалт бий болгох	Хуулийн төслийн 49 дүгээр зүйл. Тэтгэлгийн хэмжээ, олгох хугацаа, хэлбэр.
Үрчлэх асуудлыг шүүхээр шийдвэрлүүлэх	Хуулийн төслийн 65, 67 дугаар зүйл 65 дугаар зүйл. Хүүхэд үрчлэх, үрчлүүлэх зарчим нөхцөл 67 дугаар зүйл. Хүүхэд үрчлэх журам

2.2.“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэгдэх хуулийн төслийн зохицуулалт:

Хуулийн төсөл нь өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж буй бусад хууль тогтоомжтой нийцэж буй эсэхийг “харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн тусламжтайгаар тогтоох юм. Уг шалгуур үзүүлэлтээр хуулийн төслийн зохицуулалтыг үнэлэхдээ тодорхой стандарт асуултуудад хариулах замаар зохицуулалт нэг бүрийн уялдаа холбоог шалгах тул хуулийн төслийн тодорхой зүйл, хэсэг, заалт, зохицуулалтыг бус төслийг бүхэлд нь сонгон авч үнэлэх нь зүйтэй тул хуулийн төслийг бүхэлд нь үнэлэхээр сонгосон болно.

2.3.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь тооцох хэсгээ тогтоосон байдал

Практикт хэрэгжих боломж шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд 1/гэрлэх нөхцөлтэй холбоотой заалтууд, 2/гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваахтай холбоотой заалтууд, 3/гэрлэлттэй адилтгах харилцаатай холбоотой заалтууд, 4/эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулахтай холбоотой заалтууд, 5/хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгохтой холбоотой заалтууд, 6/ Хүүхэд үрчлүүлэхтэй холбоотой заалтыг сонгон авч “Практикт хэрэгжих боломж”-ын тооцсон болно. Сонгосон зүйл заалтуудыг дэлгэрэнгүйг хүснэгтээр үзүүлэв.

Хоёрдугаар хүснэгт

Хуулийн төслийн практикт хэрэгжих боломжийг сонгон үнэлэх

Д/д	Практикт хэрэгжих боломж	Сонгосон зүйл заалт
1	Гэрлэх нөхцөл	5.2.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө сайн дураараа, харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр эрүүл мэндийн шинжилгээ өгч, эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулж байгаа гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдаж болно. 5.3.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэх лавлагааг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно. 5.4.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдаж болно. 5.5.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхдээ нөгөө талын өмнөх гэрлэлтийн лавлагаа болон хүүхэдтэй эсэх мэдээллийг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно.

2	Гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваах	14 дүгээр зүйл.Гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваах 14.3.Гэрлэгчдийн хэн нэг нь энэ хуулийн 9.4.4-т үүргээ зөрчсөн шалтгаанаар гэрлэлт цуцлах бол гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн өөрт ногдох хэсгийн 25 хүртэлх хувийг нөгөө талдаа шилжүүлнэ. 14.4.Гэрлэгчдийн хэн нэгний нэхэмжлэлээр энэ зүйлийн 14.3-т заасан хөрөнгийн хэмжээг шүүх шийдвэрлэнэ.
3	Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа	21 дүгээр зүйл.Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа 21.1.Гэрлэлтээ бүртгүүлэгүй боловч, гэр бүлийн хэлбэрийг агуулсан дараах шаардлагыг хангасан 18-н насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хүний хамтран амьдарч байгаа дараах харилцааг гэрлэлттэй адилтган үзнэ: 21.1.1.цаашид гэрлэлтээ бүртгүүлэх зорилготой; 21.1.2.хамтран амьдрагчид хоёулаа эсхүл хэн нэг нь өөр хүнтэй гэрлэлт бүртгүүлээгүй байх; 21.1.3.таваас доошгүй жил тогтмол хамтран амьдарсан; 21.1.4.эд хөрөнгө дундаа өмчилж байгаа, хамтын хөрөнгө бий болгосон; 21.1.5.хамтран амьдрагчид нэг оршин суух хаягт бүртгэлтэй; 21.1.6.хамтран амьдрагчид хүүхэдтэй болсон. 21.4.Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдрал дуусгавар болох тохиолдолд бие биеэ тэжээн тэтгэх, өв залгаамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй.
4	Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулах	43 дугаар зүйл.Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулах 43.1.Энэ хуулийн 38, 41 дүгээр зүйлд заасны дагуу эцэг, эх байх эрхийг нь хязгаарласан, хассан тухай шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болмогц шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагаас уг хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулна. 43.2.Шүүх эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан этгээдийн эрхийг сэргээхдээ зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамрагдсан эсэхийг харгалзана. 43.3.Хүүхэд, гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага зан үйлд нөлөөлөх сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, зохион байгуулна.

5	Хүүхдийн тэтгэлэг	49.1.Тэтгэлгийн хэмжээ, хугацааг тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулж шүүх аргачлалын дагуу тогтооно. 49.2.Энэ зүйлийн 49.1-д заасан хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээ, хугацаа тогтоох аргачлалыг Засгийн газар тогтооно.
6	Хүүхэд үрчлүүлэх	65.1.Хүүхдийг үрчлэх асуудлыг эцэг, эх хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагчийн зөвшөөрөл болон энэ хуулийн 67.1-д заасны дагуу Үрчлэлийн зөвлөлийн /цаашид “Зөвлөл” гэх/ дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэнэ. 65.5.Энэ хуулийн 90.1.9-д заасан эрх бүхий байгууллага үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдалд үнэлгээг хийж Зөвлөлд хүргүүлнэ. 65.6.Нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална. 67.1.Хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх асуудлаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус Үрчлэлийн зөвлөл гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд ажиллана. Үрчлэлийн зөвлөлийн ажиллах журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална. 67.2.Шүүх Зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх шийдвэрийг гаргана.

ГУРАВ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ

Өмнөх үе шатанд сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу үнэлэх хуулийн төслийн зохицуулалтыг тухайн шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийг ашиглан хууль тогтоомжийн үр нөлөөг үнэлэх юм. Шалгуур үзүүлэлтийг дараах шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх болно.

Гуравдугаар хүснэгт

д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Зорилгод хүрэх байдлын дүн шинжилгээ хийх: Хуулийн төслийн зохицуулалт нь төслийн үзэл баримтлалд дурдсан хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхэд дүн шинжилгээ хийнэ.
2	Харилцан уялдаа	Харилцан уялдааг шалгах: Хуулийн төслийн уялдаа холбоог аргачлалын 4.10-т заасан асуултад хариулах замаар шалгана.
3	Практикт хэрэгжих боломж	Практикт хэрэгжих боломжийг шалгах: Хуулийн төслийн практикт хэрэгжих боломжийг аргачлалын 4.6-т заасан асуултад хариулах замаар шалгана.

Дээрх урьдчилан сонгож авсан шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төсөлд үр нөлөөний үнэлгээг дараах байдлаар хийв.

3.1."Зорилгод хүрэх байдал" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Энэ шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төсөл боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхийг шалгах ба хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ шаардлагыг хуулийн төсөлд хэрхэн тусгасныг тогтоох, эдгээр зохицуулалт нь үзэл баримтлалд тодорхойлсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцэж байгаа эсэхийг харьцуулан дүн шинжилгээ хийлээ.

Хуулийн төслийн 3 дугаар бүлэг. "Гэрлэлтийн гэрээ"-ны талаарх заалтуудын зорилгод хүрэх байдалд хийсэн дүн шинжилгээ
--

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчлэсэн найруулгын төсөл боловсруулах болсон үндэслэл шаардлага буюу төслийн зорилт нь гэрлэгчдийн болон гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн эрх ашгийг хамгаалах гэрээний зохицуулалтыг хуульд тодорхой тусгах

явдал байна. Энэ хүрээнд гэрлэгчид хоорондоо ямар нэртэй гэрээ байгуулахыг тодорхой заах, гэрээний нарийвчилсан харилцааг хуулийн төсөлд тусгах талаар үзэл баримтлалд дурджээ. Эдгээр зорилтын дагуу Гэрлэлт цуцлах үед гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн эрх ашиг хөндөгдөх, зөрчигдөх нөхцөл байдлаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр тодорхой зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгажээ.

Иргэний хуулийн 125 дугаар зүйлийн 125.2-т “Гэрлэгчдийн хөрөнгийн эрхийн зарим харилцааг гэрээгээр зохицуулж болно” гэж заасан байдаг. Гэвч өнөөдөр гэрлэгчид эд хөрөнгийн эрхээ зохицуулах боломжтой гэрээ нэрлэгдээгүй гэрээний төрөлд багтаж, чухам ямар гэрээгээр яаж зохицуулах талаар нарийвчилсан зохицуулалт байхгүй байна³. Үүнийг Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 3 дугаар бүлэгт гэрлэгчдийн хооронд байгуулагдах гэрээг Гэрлэлтийн гэрээ гэж нэрлэж, 23 дугаар зүйлийн 23.1-т “Гэрлэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэх, гэр бүлийн хамтын амьдрал, эсхүл гэрлэлт дуусгавар болсны дараа тэдний эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус харилцаа, эрх, үүргийг зохицуулах гэрлэлтийн гэрээг гэрлэгчид харилцан тохиролцож байгуулж болно” гэж гэрлэлтийн гэрээг тодорхойлон зохицуулсан байна.

Иргэний хуулийн 132 дугаар зүйлийн 132.5 дахь хэсэгт “Гэрлэгчид гэрээндээ хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулсан, гэрлэгчдийн хэн нэгний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг илтэд доройтуулсан, эрхийн чадамжийг хязгаарласан нөхцөл тусгахыг хориглоно” гэж заасан байдаг. Гэтэл Хуулийн төслийн 23.1 дэх хэсэгт гэрлэлтийн гэрээгээр эд хөрөнгийн харилцаанаас гадна эд хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулахаар заасан нь дээрх Иргэний хуулийн заалттай зөрчилдөж байна.

Эд хөрөнгийн бус харилцаа нь өргөн ойлголт бөгөөд хүүхэддээ овог нэр өгөх, гэр бүлээ төлөвлөх, гэрлэгчид бие биедээ үнэнч байх, халамжлах зэрэг амины эрх үүргийн харилцаа үүнд багтана. Хуулийн төслийн 23.3 дахь хэсэгт гэрлэлтийн гэрээгээр зохицуулахыг хориглосон харилцааг тоочсон байгаа хэдий ч үүнд шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагаа явуулах боломжгүй буюу амины харилцааг оруулж өгсөн нь энэ заалтын зорилгод хүрэх байдалд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй. Хуулийн төсөлд зааснаар гэрлэлтийн гэрээнд эд хөрөнгийн бус амины шинжтэй үүрэг болгосон зохицуулалтуудыг тусгах нь нэг талаас гэрлэгчдийн эд хөрөнгийг зохицуулсан гэрээний мөн чанарыг алдагдуулах, нөгөө талаас эдгээр эд хөрөнгийн бус үүргийг бие биедээ гэрээгээр хүлээлгэж үүргийн гүйцэтгэлийг хангах боломжгүй юм⁴.

Дээрхээс үзвэл, Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн 23.1 болон Иргэний хуулийн 132.5 дахь хэсэг хоорондоо зөрчилдөж байх тул аль хуулийг хэрэглэх тухай асуудал үүсэхээр байна. Иргэний хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.3-т “Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хуулиас бусад хууль хоорондоо зөрчилдвөл тухайн асуудлыг илүү нарийвчлан зохицуулсан хуулийн, тийм хууль байхгүй бол сүүлд хүчин төгөлдөр болсон хуулийн заалтыг хэрэглэнэ” гэж зааснаас харахад Иргэний хуулийн 132 дугаар зүйл зүйл илүү хүчин чадалтай байна.

³ ХЗДХЯ-ны захиалгат судалгаа. “Гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн эрх зүйн зохицуулалтын харьцуулсан судалгаа”, УБ, 2022 он, 33 дахь тал, болон ХЗҮХ-гийн “Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчлэх хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлох тандан судалгаа” УБ, 2022 он, 28 дахь тал

⁴ ХЗДХЯ-ны захиалгат судалгаа. “Гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн эрх зүйн зохицуулалтын харьцуулсан судалгаа”, УБ, 2022 он, 17 дахь тал

Тэгэхээр эд хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулсан Гэрлэлтийн гэрээг шүүхээс хүчин төгөлдөр бус гэж тооцож хуулийг тайлбарлан хэрэглэх боломжтой. Тиймээс эд хөрөнгийн бус харилцааг гэрлэлтийн гэрээгээр зохицуулах гэсэн хуулийн төслийн зохицуулалт нь гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн эрхийг хамгаалах зорилгоос хазайх цаашлаад гэрээнээс үүсэх маргааны тоог өсгөх нөхцөлийг бий болгох эрсдэлтэй. Мөн түүнчлэн Иргэний хуулийн 125 дугаар зүйлийн 125.2-т заасан гэрээ нь Хуулийн төслийн 3 дугаар бүлэгт зохицуулж байгаа гэрлэлтийн гэрээг зааж байгаа эсэх, аль эсвэл тусдаа гэрээ эсэх нь тодорхой бус, ойлгомжгүй байдлыг бий болгож байна.

Харин гэрээний нарийвчилсан зохицуулалтын хувьд хуулийн төслийн 22, 23 дугаар зүйлд бүлгийн хэмжээнд болон 13, 14 дүгээр зүйлүүд тус тус гэрлэлтийн гэрээтэй холбогдсон заалтуудыг оруулсан байна. Үүнд хуулийн төслийн 22 дугаар зүйлд “Гэрлэлтийн гэрээ байгуулах журам”-ын талаар зохицуулсан байх ба 22.1-т “Гэрлэлтийн гэрээг гэрлэгчид харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр бичгээр байгуулж, нотариатаар баталгаажуулна”, 22.2-т “Гэрлэлтийн гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол гэрлэлт бүртгүүлсэн эсхүл гэрээ байгуулсан өдрөөс хүчин төгөлдөр болно”, 23 дугаар зүйлд “Гэрлэлтийн гэрээний хэлбэр”-ийн талаар 23.2-т “Гэрлэлтийн гэрээнд дараах зүйлийг тусгаж болно - гэр бүлийн гишүүдийн хамтран эзэмших, өмчлөх дундын эд хөрөнгөнөөс ашиг хүртэх, хуваах; гэр бүлийн гишүүдийн хуваарьт хөрөнгийг тодорхойлох; гэж тус тус нарийвчлан зааж өгсөн байна.

Үүнээс гадна Хуулийн төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.7-д “Гэрлэлтээ цуцлуулахдаа гэрлэлтийн гэрээг талууд тохиролцсоноосоо өөрөөр шийдвэрлэж болохоор байна”, 14 дүгээр зүйлийн 14.1-т “Шүүх гэрлэлт цуцлахдаа гэрлэлтийн гэрээнд заасны дагуу гэр бүлийн гишүүдийн дундын эд хөрөнгийг хуваана” гэж тусгажээ. Гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн талаарх хуулийн зохицуулалт нь Иргэний хуулийн ерөнхий ангид эд юмсын эрх зүйн хэсэгт⁵ зохицуулагдсан байдаг ч үүнийг тусгай хэм хэмжээ буюу гэр бүлийн хуулиар нарийвчлан зохицуулах нь илүү үр дүнтэй байж болох юм. Иймд хуулийн төслийн эдгээр зохицуулалт нь илүү нарийвчилсан зохицуулалтыг агуулсан байх тул гэр бүлийн гишүүдийн хөрөнгийн эрхийг хамгаалах, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх гэсэн төслийн зорилгод хүрэхээр байна.

Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 болон 5.4. “Гэрлэхийг хүсэгчид хоорондоо садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх” тухай заалтын зорилгод хүрэх байдалд хийсэн дүн шинжилгээ

Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл шаардлагад хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах асуудал тулгамдаж байгаатай холбоотойгоор “гэрлэхийг хүсэгчид хоорондоо садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх боломжийг хангах” гэсэн зорилтыг дэвшүүлсэн бөгөөд энэ дагуу хуулийн төслийн үзэл баримтлалд хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах чиглэлээр холбогдох зохицуулалтыг тусгахаар заасан байна..

⁵ Иргэний хуулийн 125-133 дугаар зүйл Гэр бүлийн эд хөрөнгийн эрх

Садан төрлийн холбоотой хүмүүс хоорондоо гэрлэж цус ойртсоны улмаас оюуны хомсдолтой, эрүүл бус хүүхэд төрдөг байна. Дэлхийд жишгийг үзвэл, оюуны хомсдолтой хүн 1000 хүн тутамд 10 байх нь хэвийн үзэгдэл гэж үздэг бол Монгол Улсад 1000 хүн тутамд 13 хүн байгаа, хүн амын 6.1 хувь нь цус ойртсон байх магадлалтай бөгөөд энэ тоо жил ирэх тусам өсөж байна⁶. Хүн амын удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалахад ах дүү, садангаа мэдэхгүй гэрлэх, мэдсээр байж гэрлэх асуудлаас сэргийлэхийн тулд гэрлэх шалгуурт гэрлэгчид хоорондын садан төрлийн холбоогүй эсэхийг нотлох баримтыг гаргаж өгөх зэрэг шалгуур тавьж болох эсэхийг судлах шаардлагатай. Гэрлэгчид хүүхэдтэй болсныхоо дараа гэрлэлтээ бүртгүүлэх тохиолдол нийгэмд цөөнгүй тохиолдох ба энэ үед садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх нь ач холбогдол багатай байна.

Дээр дурдсан шалтгаанаар, хуулийн төслийн 5.3-т “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэх лавлагааг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно”, 5.4-т “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдаж болно” гэж шинэ зохицуулалт оруулж ирсэн байна. Гэвч хуулийн төсөлд “лавлагаа авч болно”, “шинжилгээ хийлгэж болно” гэж заасан нь сайн дурын үндсэн дээр хэрэгжих арга хэмжээ бөгөөд заавал биелүүлэх шинжийг агуулаагүй тул садан төрлийн холбоотой эсэхээ заавал мэдэх шалгуурыг бий болгоогүй байна. Мөн лавлагаа авах боломжгүй нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд ДНХ-ийн шинжилгээ хийлгэж садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх боломжийг хуулийн төсөлд тусгаж өгсөн байна. Энэ нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дурдсан хүн амын удмын сангийн аюулгүй байдлыг хангах зорилтод нийцэж байгаа ч садан төрлийн холбоотой эсэхээ тогтоох шинжилгээ хийлгэхийг хуулийн төсөлд үүрэгжүүлж өгөөгүй байгаа нь дээрх хуулийн зорилгод бүрэн хүрэх боломжгүй байна.

Хуулийн төслийн 28 дугаар зүйл. “Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох” заалтын зорилгод хүрэх байдалд хийсэн дүн шинжилгээ

Хуулийн төсөл боловсруулах болсон нэг үндэслэл, шаардлага нь “эцэг, эх тогтоох нь иргэний бүртгэлийн үйл ажиллагаанд хүндрэл учруулж байгаатай холбоотойгоор тэдгээрийн ажлыг тодорхойлон зааж өгөх”, “нөхөн үржихүйн арга хэрэгсэл ашиглан төрсөн хүүхдийн эцэг, эх тогтоох талаар зохицуулалтыг шинээр оруулах” гэсэн зорилт байх бөгөөд энэхүү зорилтын хүрээнд иргэний бүртгэлийн үйл ажиллагаа илүү ойлгомжтой, эцэг, эх тогтоолгох асуудлыг тодорхой болгох оновчтой зохицуулалтыг тусгах замаар хуулийн төслийг боловсруулна гэжээ.

Сүүлийн 5 жилийн дунджаар шүүхээр эцэг, эх тогтоох тухай хэрэг жилд 411 байгаа⁷ бөгөөд хэрэв шүүхэд захиргааны журмаар эцэг, эх тогтоох харилцааг нэмж өгвөл шүүхийн ажлын ачаалалд энэ хэмжээгээр дарамт болно. Нөгөөтэйгүүр нөхөн

⁶ ХЗҮХ-гийн “Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчлэх хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлох тандан судалгаа” УБ, 2022 он, 23 дахь тал

⁷ Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчлэсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал, 2022 он, 3 дахь тал

үржихүйн аргаар хүүхэдтэй болох шинэ харилцааг бий болгосноор эцэг, эх тогтоох тухай шинэ төрлийн хэрэг маргаан ч гарч болохыг үгүйсгэхгүй.

Манай улсын хууль тогтоомжид нөхөн үржихүйн аргаар хүүхэдтэй болох тохиолдлууд цөөнгүй. Тухайлбал тээгч эхээр хүүхэд төрүүлэх, донорын аргаар эс шилжүүлэн суулгах байдлаар үр тогтоох тохиолдлууд байна. Гэвч энэ төрлийн харилцааг зохицуулсан хууль эрх зүйн орчин, зохицуулалт хангалттай биш. Үүнээс болж шүүх дээр тээгч эхийг хүүхдийн эхээр тогтоох эсэх, аль эсхүл тээгч эхтэй гэрээ байгуулсан талыг эцэг, эхээр тогтоох уу гэдэг маргаан гарч хүүхдийн эрх ашиг зөрчигдөх нөхцөл бүрэлдэх эрсдэлтэй байна.

Хуулийн төслийн 28 дугаар зүйлд нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох тухай хуулийн зохицуулалтыг шинээр оруулж өгсөн. Хуулийн төслийн 28 дугаар зүйлийн 28.1-т “гэрлэгчид нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж хүүхэдтэй болохоор үр хөврөлийн донор, эсхүл тээгч эмэгтэйтэй гэрээ байгуулсны үндсэн дээр төрсөн хүүхдийн эцэг, эх байна”, 28.3-т “Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглах гэрээ байгуулсан гэрлэгчид үр хөврөлийн донорыг эцэг /эх/-ээр тогтоолгох нэхэмжлэл гаргах эрхгүй, мөн 28.4-т “...донор, эсхүл тээгч эмэгтэй өөрийгөө эцэг, эхээр тогтоолгох нэхэмжлэл гаргах эрхгүй” гэж зааж өгсөн байна. Үүний үр дүнд шүүх дээр нөхөн үржихүйн арга ашиглаж төрсөн хүүхдийн эцэг, эх тогтоох тухай маргаан үүсэхгүй гэсэн үг юм.

Иймд эдгээр зохицуулалтууд нь хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэлийн нэг болсон иргэний бүртгэлийн байгууллагын ажлыг тодорхой болгох, нөхөн үржихүйн аргыг хэрэглэж төрсөн хүүхдийн эцэг, эх тогтоох тухай зохицуулалтыг тодорхой болгосон тул хуулийн төслийн зорилгод хүрэх боломжтой байна.

Хуулийн төслийн 49 дүгээр зүйл. “Тэтгэлгийн хэмжээ, олгох хугацаа, хэлбэр” заалтын зорилгод хүрэх байдлын хүрээнд хийсэн дүн шинжилгээ

Хуулийн төсөл боловсруулах болсон нэг үндэслэл шаардлага нь хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг тэтгэлэг авагчийн нөхцөл, тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулан шүүх тогтоох гэсэн зорилт байх бөгөөд энэхүү зорилтын дагуу хуулийн төслийн үзэл баримтлалд хүүхдийн тэтгэлгийг төлөгддөг болгох түүний хэмжээг ихэсгэх чиглэлээр хуулийн төсөл боловсруулна гэж заасан байна.

Одоо мөрдөгдөж байгаа Гэр бүлийн тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд “хүүхдийн тэтгэлгийг сард нэг удаа 1-11 хүртэлх насны хүүхдэд амжиргааны доод түвшин⁸-гийн 50 хувиар, 11-16 хүртлэх насны хүүхдэд амьжиргааний түвшингийн доод хэмжээгээр” тус тус тогтооно гэж заасныг Хуулийн төслийн 49 дүгээр зүйлийн 49.1 “Тэтгэлгийн хэмжээ, хугацааг тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулан шүүх аргачлалын дагуу тогтооно” гэж оруулсан нь төлбөрийн хэмжээг ихэсгэх гэсэн хуулийн зорилгод хүрэх боломжтой боловч нөгөө талаар одоо мөрдөгдөж байгаа хэмжээг багасгах эрсдэлтэй

⁸ Хүн амын амьжиргааны 2023 оны доод түвшинг тогтоох тухай Монгол Улсын Үндэсний Статистикийн Хорооны Даргын 2023 оны 01-р сарын 23-ны өдрийн А/23 дугаар тушаал, Улаанбаатар хот – 313400 төгрөг

зохицуулалт байна. Төлбөр төлөгч нь ямар ч орлогогүй эсхүл орлого тасалдсан зэрэг тохиолдлуудад тэтгэлэг төлөгчийн орлогыг зөв тодорхойлоход хүндрэл бэрхшээл үүсэх, тэтгэлэг төлөлтийг тасалдуулах, цаашлаад орлого олохгүй бол тэтгэлэг төлөгдөхгүй байх нөхцөл бололцоог бүрдүүлж байна. Шүүхээс тэтгэлэг төлөгчийн орлогыг зөвхөн бичиг баримт дээр тулгуурлах буюу нийгмийн даатгалын шимтгэл төлсөн байдал зэргийг харгалзан бодитойгоор тогтоох боломжтой талаар шүүгчтэй хийсэн ярилцлагын судалгаанд дурдаж байв.

Харин нийгмийн даатгалын шимтгэл, хувь хүний орлогын албан татвар төлдөггүй тохиолдолд хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг тэтгэлэг төлөгчийн ямар орлоготой нь уялдуулж тогтоох нь ойлгомжгүй байна. Банкин дахь дансны хуулганд гүйлгээ хийгдээгүй эсхүл тэтгэлэг төлөгчийн өөрийнх нь мөнгө эсэхийг тодорхойлоход хүндрэл бэрхшээл үүсч болохоор байна. Иймд шүүхээс тэтгэлэг төлөгчийн орлогыг үнэн, зөвөөр тодорхойлоход ихээхэн хүндрэл үүсэхээр байгаа бөгөөд шүүхээс үүнтэй холбоотой ажиллагаа хийхэд их хугацаа зарцуулахаар байгаа нь хүүхдийн эрх, ашиг зөрчигдөх эрсдэлийг үүсгэнэ⁹. Улмаар дээрх хуулийн төслийн зохицуулалт нь хүүхдийн тэтгэлэг төлөгддөг болгох, тэтгэлгийн хэмжээг ихэсгэх гэсэн хуулийн зорилгод хүрэх боломжгүй байна.

Хуулийн төслийн 65, 67 дугаар зүйл. “Хүүхэд үрчлэх” тухай заалтын зорилгод хүрэх байдлын хүрээнд хийсэн дүн шинжилгээ

Гэр бүлийн тухай хуулийн төсөл боловсруулах болсон нэг үндэслэл шаардлага нь Үрчлэх асуудлыг шийдвэрлэхэд хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах гэсэн зорилт бөгөөд энэхүү зорилтын дагуу хуулийн төслийн үзэл баримтлалд үрчлэх асуудлыг шүүхээр шийдвэрлүүлэхээр Хуулийн төслийг боловсруулна гэжээ.

2017 оноос 2022 оны 3 дугаар сар хүртэлх хугацаанд нийт 7596 хүүхэд дотоодод үрчлүүлсэн¹⁰ бол Монгол Улсын харьяат нийт 274 хүүхэд 1999 оноос 2022 он хүртэлх хугацаанд гадаадын иргэдэд үрчлэгдсэн¹¹ байна. Хүүхэд үрчилснийг хүчингүйд тооцсон 2018-2021 оны шүүхийн шийдвэрүүдийн дийлэнх нь Гэр бүлийн тухай хуулийн 61.2-т заасан “бусад үндэслэл”-ээр үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон байна. Үүнд, гадаад улсад ажиллаж сурч ирээд хүүхдээ өөр дээрээ буцааж авах болсон, эцэг, эх нь хүүхдээ өөрийн асрамжид авах болсон, үрчлэгч өндөр насанд хүрсэн, эсвэл нас барсан зэрэг шалтгаан багтаж байна. Гэр бүлийн тухай хуульд заасан үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох “бусад үндэслэл”-д буюу одоогийн практикт үүсч буй асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд ямар шалтгаанаар хүүхдийг үрчилж, үрчлүүлж байгаа, тухайн шалтгаан нь хэр бодитой эсэхийг тогтоохын тулд хүүхэд үрчлэлтийн асуудлыг шүүх шийддэг байх нь ач холбогдолтой байна. Шүүхийн статистик тооноос үзвэл үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон

⁹ Шүүгчтэй ярилцсан ганцаарчилсан ярилцлагын үр дүнд шүүгч “төлбөр төлөгчийн орлогыг тодорхойлох нь шүүхэд ачаалал үүсгэх төдийгүй тухайн этгээдийн орлогыг үнэн зөв тодорхойлох боломжгүй” гэсэн санал, зөвлөмж өгсөн.

¹⁰ Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчлэсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал, 2022 он, 3 дахь тал

¹¹ Гадаадын иргэн, харьяатын газар 2021-2022 оны тайлан 15 дахь тал

хэрэг маргаан сүүлийн 3 жилийн дунджаар жилд 2000¹² гаруй байна. Энэ нь хүүхэд үрчлэх асуудал үр дүнгүй, хүүхдийн эрх ашиг зөрчигдөж байна гэдгийг харуулж байна.

Хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Гэр бүлийн тухай хуулийн 55.7-д “Сум, дүүргийн Засаг дарга хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтийг хянан үзэж, үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэрийг 20 хоногт багтаан гаргана”, 58.1-д “Гадаадын иргэн Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтээ өөрийн орны эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан Монгол Улсын эрх бүхий байгууллагад гаргана¹³” гэж тус тус заасныг Хуулийн төслийн 67 дугаар зүйлийн 67.1-т “Хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх асуудлаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус Үрчлэлийн зөвлөл гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд ажиллана”, мөн 67.2 дахь хэсэгт “Шүүх Зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх шийдвэрийг гаргана” гэж зохицуулсан байна. Үрчлэх эсэх талаар дүгнэлтийг одоо үйлчилж байгаа хуульд сум, дүүргийн Засаг дарга хянан үздэг байсан бол хуулийн төсөлд гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд Үрчлэлтийн зөвлөл хариуцахаар заасан нь гэр бүл, хүүхдийн чиглэлээр дагнан ажилладаг, илүү мэргэшсэн субъект буюу хамтарсан баг ажиллаж дүгнэлт хийхээр тусгасан нь хүүхдийн эрх, ашиг хөндөгдөх тохиолдолыг бууруулах боломжтой байж болох юм. Мөн түүнчлэн тус Үрчлэлтийн зөвлөлийн дүгнэлтийг шүүхээс үнэлж, үрчлэх эсэх тухай шийдвэрийг гаргаж байгаа нь үрчлэх хүсэлт гаргаж буй этгээдийг илүү хариуцлагатай хандахад нөлөөлөхөөр байна.

Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаад улсын иргэнд үрчлүүлэхдээ хуулийн төслийн 83 дугаар зүйлийн 83.6 дахь хэсэгт “Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын гэр бүл, иргэнд үрчлүүлэх талаар дүгнэлт гаргах үүрэг бүхий Гадаад Үрчлэлтийн зөвлөл ажиллана”, 83.7 дахь хэсэгт “Үрчлэлтийн зөвлөлийн санал, дүгнэлтийг үндэслэн хүүхэд үрчлүүлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ” гэж тус тус заасан байна. Дээр дурдсан үрчлэх хүсэлт гаргаж байгаа Монгол Улсын иргэнтэй адилаар гадаадын иргэний хүсэлтэнд Гадаад үрчлэлтийн зөвлөл дүгнэлт гаргаж шүүх үрчлэх эсэхийг шийдвэрлэхээр тус тус зохицуулсан байна. Эндээс үзвэл, мэргэшсэн зөвлөл ажиллаж дүгнэлт гаргасныг шүүхээс эцэслэн шийдвэрлэдэг болсноор хүүхдийн эрхийг хамгаалах зорилгодоо хүрэх боломжтой гэж үзэж байна.

3.2. “Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөө үнэлэх аргачлалд заасан дараах асуултад хариулах замаар хуулийн төслийг бүхэлд нь үнэлж, хуулийн төслийн зохицуулалт өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бусад хуульд нийцэж байгаа эсэхийг шалгах байдлаар уялдаа холбоог тогтоохыг зорьлоо.

1.Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх;

¹² Улсын бүртгэлийн ерөнхийн газраас авсан 2020-2022 оны 3 жилийн статистик тоон үзүүлэлт

¹³ “Гадаадын иргэнд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлүүлэх журам”-ын 5 дугаар зүйл Гадаадын иргэн Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэн авах тухай хүсэлтээ өөрийн орны болон байнга оршин суугаа газрынхаа үрчлэлтийн асуудал эрхэлсэн байгууллагаар уламжлан Монгол Улсын Хүн амын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад гаргана.

Гэр бүлийн тухай хуулийн зорилт нь төсөлд зааснаар “гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус амины эрх, хууль ёсны эрх ашиг сонирхлыг хамгаалах, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, хүүхэд үрчлэх харилцааг зохицуулахад” оршиж байгаа бөгөөд хуулийн төслийн зохицуулалт нь дээрх зорилттой нийцэж байна.

2.Хуулийн төслийн “Хууль тогтоомж” гэсэн хэсэгт заасан хуулиудын нэр тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх;

Төслийн 2.1-д “Гэр бүлийн хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Иргэний хууль, энэ хууль болон тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ” гэж заажээ. Гэр бүлийн тухай хууль нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Иргэний хуулийн дараа орох суурь харилцааг зохицуулж буй хувийн эрх зүйн хууль тул бусад хууль тогтоомж нь дээрх 3 хуульд нийцсэн байхаар тусгасан нь зохистой байна. Уг заалтад нэр заасан хоёр хууль нь тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн байна.

3.Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж байгаа эсэх;

Одоо мөрдөж буй Гэр бүлийн тухай хуульд заасан 8 нэр томъёоны тодорхойлолт дээр 5-ыг нэмж, хуулийн төсөлд нийт 13 нэр томъёоны тодорхойлолт хийжээ. Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалын 4.1.3.3-т шинээр бий болсон ойлголт буюу тухайн нэр томъёо нийтэд ойлгомжгүй бол нэр томъёоны тодорхойлолт хийхээр заасан байх тул “Гэрлэлтийн гэрээ” гэсэн шинэ ойлголтын нэр томъёоны тодорхойлолтыг хийх нь зүйтэй. Мөн төслийн үр нөлөөний судалгааны хүрээнд тус хуулийг хэрэгжүүлэх субъектээс санал авах явцад “үнэнч байх үүрэг” гэсэн ойлголтыг нарийвчлан тодорхойлох шаардлагатай гэсэн саналыг ирүүлж байв.

4.Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх;

4.1.Хуулийн төсөл дэх гэрээний төрөл, хэлбэрийг зохицуулсан зохицуулалтын хоорондын уялдаа холбоо

Энэ хэсэгт хуулийн төсөлд туссан гэрээний зохицуулалтын хоорондын уялдаа, нийцлийг авч үзлээ. Хуулийн төсөлд дараах 6 төрлийн гэрээ байгуулахаар заажээ. Үүнд:

- 1.Гэрлэлтийн гэрээ,
- 2.Тэжээн тэтгэх гэрээ,
- 3.Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглах гэрээ,
- 4.Эцэг эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээ,
- 5.Асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчтэй байгуулах гэрээ,
- 6.Үрчлэгчтэй байгуулах гэрээ

Дөрөвдүгээр хүснэгт

Гэр бүлийн хууль дахь гэрээтэй холбоотой зохицуулалт

Гэрээний нэр	Хуулийн зохицуулалт
Гэрлэлтийн гэрээ	23 дугаар зүйл.Гэрлэлтийн гэрээний хэлбэр 23.1.Гэрлэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэх, гэр бүлийн хамтын амьдрал, эсхүл гэрлэлт дуусгавар болсны дараа тэдний эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус харилцаа, эрх, үүргийг зохицуулах гэрлэлтийн гэрээг гэрлэгчид харилцан тохиролцож байгуулж болно.
Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж хүүхэдтэй болох гэрээ	28 дугаар зүйл.Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох 28.1.Гэрлэгчид нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглаж хүүхэдтэй болохоор үр хөврөлийн донор, эсхүл тээгч эмэгтэйтэй гэрээ байгуулсны үндсэн дээр төрсөн хүүхдийн эцэг, эх байна.
Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээ	34.3.Хүүхдийн эрх, ашиг сонирхолд харшлахааргүй бол гэрлэлтээ цуцлуулсан, гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй хамтран амьдарч байсан эцэг, эх тусдаа амьдарч байгаа бол эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээ байгуулж болно. 34.4.Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх тухай гэрээгээр хүүхэдтэй хамт амьдрах эцэг, эсхүл эх, тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эхийн <u>хүүхдүүдтэйгээ харилцах, тэднийг хүмүүжүүлэхэд хүлээх үүрэг, олгох тэтгэлгийн хэмжээг тохиролцож</u> болно.
Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ	51 дүгээр зүйл.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулах, өөрчлөх, цуцлах, хүчингүйд тооцох 51.1.Тэтгэлэг төлөгч болон тэтгэлэг авагч нь <u>тэтгэлгийн хэмжээ, тэтгэлэг төлөх нөхцөл, журмыг харилцан тохиролцож</u>, тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулж болно. 51.2.Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ байгуулах, өөрчлөх, цуцлах хүчингүйд тооцох асуудлыг Иргэний хуульд заасан гэрээнд тавигдах үндэслэл, журмын дагуу шийдвэрлэнэ. 46 дугаар зүйл.Гэрлэгчдийн бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүрэг 46.1.Гэрлэгчид бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүргээ хэрэгжүүлэх талаар гэрээ байгуулж болно.

Асран хүмүүжүүлэх тухай гэрээ	62 дугаар зүйл.Хүүхдийг гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлэх үйл ажиллагаа 62.1.Эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийг иргэн гэр бүлдээ авч асран хүмүүжүүлж /цаашид “асран хүмүүжүүлэх (асралт гэр бүл) гэр бүл” гэх/ болно. 62.2.Хүүхдийг асран хүмүүжүүлэхдээ гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага болон асран хүмүүжүүлэхээр хүсэлт гаргасан иргэний хооронд хугацаатай гэрээ байгуулна. 62.4.Хүүхэд асран хүмүүжүүлэх тухай гэрээнд хүүхдийг асрах, хүмүүжүүлэх, боловсрол олгох нөхцөл, асран хүмүүжүүлэгчийн болон гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын эрх, үүрэг, асран хүмүүжүүлэгчид олгох урамшуулал, хууль тогтоомжийн дагуу олгогдох бусад хөнгөлөлт, гэрээ дуусгавар болох хугацаа, үндэслэл, үр дагаврыг заана.
Үрчлэгчтэй байгуулах гэрээ	84 дүгээр зүйл.Гадаад улсад үрчлэгдсэн хүүхдэд хяналт тавих 84.3.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага тухайн үрчлэгч гэр бүлтэй, эсхүл энэ хуулийн 83.5-д заасан итгэмжлэгдсэн байгууллагатай гэрээ байгуулна. 84.4.Энэ зүйлийн 84.3-т заасан гэрээнд талуудын эрх, үүрэг, хариуцлага, хүүхдэд эх орныг нь таниулах, хүүхдийн нөхцөл байдалтай танилцах, түүний хэрэгжилтийн тайлан хүргүүлэх хугацааг тохиролцож байгуулна. 84.6.Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэгч талд үрчлүүлсний дараа хяналт тавих, үрчлэгч талтай гэрээ байгуулах журмыг хууль зүйн, гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээ, тэжээн тэтгэх гэрээний зохицуулалтын үйлдаа

Хуулийн төслийн 34 дүгээр зүйлд эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээ, 51 дүгээр зүйлд тэжээн тэтгэх гэрээний зохицуулалтыг тусгажээ. Дээрх хоёр гэрээ нь гэрээ байгуулах субъект, гэрээний агуулга, зорилтоороо ялгаатай боловч хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг эцэг, эх хоорондоо тохирох асуудлыг зохицуулж буйгаараа нийтлэг байна. Тухайлбал, Эцэг, эхийн эрх хэрэгжүүлэх гэрээнд “тусдаа байгаа эцэг, эх хүүхдэдээ олгох тэтгэлгийн хэмжээг тохиролцох”, харин Тэжээн тэтгэх гэрээнд “Тэтгэлэг төлөгч болон тэтгэлэг авагч нь тэтгэлгийн хэмжээ, тэтгэлэг төлөх нөхцөл, журмыг харилцан тохиролцох” зэргээр заажээ.

Дээрхээс харахад эдгээр гэрээний зохицуулалт практикт зарим тохиолдолд хэрэглээний хувьд давхцах нөхцөл үүсэх эрсдэлтэй байна. Тухайлбал, гэрлэлтээ цуцлуулсан гэрлэгчдийн хэн нэг нь хүүхдээ тэжээн тэтгэх гэрээ байгуулж, тэтгэлгийн хэмжээг нарийвчлан зохицуулах боломжтой байна. Харин тэжээн тэтгэх гэрээ байгуулаагүй боловч хүүхэдтэйгээ уулзах зэрэг харилцааг зохицуулсан эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээнд тэтгэлэгийн асуудлыг тусгаж зохицуулж болох боловч энэ

тохиодолд тэтгэлийн хэмжээ, тэтгэлэг төлөх нөхцөл, журмыг тухайн гэрээгээр нарийвчлан тохиролцож болох эсэх, хэрэв гэрээнд уг асуудлыг тусгасан бөгөөд тухайн гэрээнээс маргаан үүссэн тохиодолд тэтгэлгийн хэмжээний талаар Тэжээн тэтгэх гэрээг зохицуулсан болон хуулийн бусад холбогдолтой заалтыг шүүх, бусад эрх бүхий этгээд эцэг, эх эрх үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээний маргааныг шийдвэрлэхдээ хэрхэн ойлгох талаар асуудал үүсч болзошгүй байна.

Энд анхаарах шаардлагатай зүйл нь Тэжээн тэтгэх тухай гэрээ нь одоогийн мөрдөж буй хуульд байгаа гэрээний төрөл ба эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээ нь шинээр хуулийн төсөлд тусгаж буй гэрээ тул эдгээр гэрээний зохицуулалтыг хооронд нь уялдуулах, нийцлийг хангах шаардлагатай.

Гэрлэлтийн гэрээ, тэжээн тэтгэх гэрээний зохицуулалтын үйлдээ

Хуулийн төслийн 23 дугаар зүйлд Гэрлэлтийн гэрээнд “гэрлэгчид гэр бүлийн хамтын амьдрал, эсхүл гэрлэлт цуцлагдсан, дуусгавар болсны дараа бие биенээ болон үр хүүхдээ тэжээн тэтгэх эрх, үүргийг тодорхойлох” асуудлыг тусгахаар заасан бол Тэжээн тэтгэх гэрээнд “Тэтгэлэг төлөгч болон тэтгэлэг авагч нь тэтгэлгийн хэмжээ, тэтгэлэг төлөх нөхцөл, журмыг харилцан тохиролцох” зэргээр заажээ.¹⁴

Дээрхээс харахад гэрлэлтийн гэрээнд тэжээн тэтгэх эрх үүргийг тодорхойлох нь хамтын амьдралын үед болон гэрлэлт дуусгавар болсны дараа үргэлжлэх боломжтой тусгагдсан бол тэжээн тэтгэх гэрээ нь зөвхөн гэрлэлт дуусгавар болсноос хойш тэтгэлгийн хэмжээ, нөхцлийг талууд тохиролцохоор хуулийн төсөлд заагтай тусгагджээ.

Түүнчлэн хуулийн төслийн 46.1-д Гэрлэгчид бие биеэ харилцан тэжээн тэтгэх үүргээ хэрэгжүүлэх талаар гэрээ байгуулж болно гэсэн хуулийн төслийн 51 дүгээр зүйлд заасан гэрээнээс агуулгын хувьд өөр төрлийн гэрээ байхаар төсөлд тусгасан байна.

Гэрлэлтийн гэрээ, эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээний зохицуулалтын үйлдээ

Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх тухай гэрээгээр хүүхэдтэй хамт амьдрах эцэг, эсхүл эх, тусдаа амьдрах эцэг, эсхүл эхийн хүүхдүүдтэйгээ харилцах, тэднийг хүмүүжүүлэхэд хүлээх үүргийг зохицуулах бол хуулийн төслийн 23.1-д Гэрлэгчид эд хөрөнгийн бус харилцаа, эрх, үүргийг зохицуулах гэрлэлтийн гэрээг гэрлэгчид харилцан тохиролцож байгуулж болно гэж заасан. Иймд гэрлэлтийн гэрээнд гэр бүлийн хамтын амьдрал, эсхүл гэрлэлт дуусгавар болсны дараа эд хөрөнгийн бус харилцаа буюу үүнд хүүхдүүдтэйгээ харилцах, тэднийг хүмүүжүүлэхэд хүлээх үүргийг гэрлэгчид тохиролцож

¹⁴ Мөн хуулийн төслийн 45.2-т Гэр бүлийн гишүүд, гэрлэгчид бие биеэ, эцэг, эх нь хүүхдээ, хүүхэд нь эцэг, эх, төрлийн хүмүүсээ энэ хуульд заасны дагуу тэжээн тэтгэх үүрэгтэй гэж заажээ. Мөн 48.1-т Эцэг, эх нь насанд хүрээгүй, насанд хүрсэн боловч хөдөлмөрийн чадваргүй нь тогтоогдсон хүүхдээ тэжээн тэтгэх үүрэгтэй гэж тус тус заажээ.

болохоор байна.

Хуулийн төслийн зохицуулалтаас харахад нэгд, гэрлэгчид гэрлэлтийн гэрээ байгуулаагүй эсхүл гэрлэлтийн гэрээнд тухайн асуудлаар тохиролцоогүй бол эцэг, эхийн эрх, үүргийг хэрэгжүүлэх бие даасан гэрээг дараа нь байгуулж болохоор байна. Түүнчлэн гэрлэлтийн гэрээнд дээрх асуудал туссан бол тусдаа амьдарч байхдаа эсхүл гэрлэлт дуусгавар болсны дараа эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх асуудлыг бие даасан өөр гэрээгээр тохиролцох шаардлагагүй гэж үзэхээр байна.

5.Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх;

5.1.Гэрлэлтийн гэрээний зохицуулалтыг Иргэний хуулийн зохицуулалттай нийцүүлэх

Хуулийн төслийн Гуравдугаар бүлэгт Гэрлэлтийн гэрээ байгуулах асуудлыг шинээр зохицуулахаар тусгажээ. Гэрлэлтийн гэрээний дээрх зохицуулалтыг Иргэний хуулийн 132 дугаар зүйлтэй уялдуулах шаардлагатай.

Иргэний хууль, хуулийн төслийн холбогдох зохицуулалтыг доорх хүснэгтээр харьцуулан үзүүлье.

Иргэний хууль, Гэр бүлийн тухай хуулийн зохицуулалтын харьцуулалт	
Иргэний хууль	Тавдугаар хүснэгт Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл

132 дугаар зүйл. Гэрлэгчид хөрөнгийн эрхээ гэрээгээр зохицуулах 132.1.Гэрлэгчид гэрлэгч тус бүрээс өрхийн төсөв, зардлыг хариуцах журам, гэрлэлтийг цуцалсан нөхцөлд ногдох хөрөнгийг тодорхойлох, хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон бусад нөхцөлийг энэ хуульд нийцүүлэн байгуулсан гэрээний үндсэн дээр зохицуулж болно. 132.2.Гэрлэгчид хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон гэрээг бичгээр байгуулж, нотариатаар гэрчлүүлэх бөгөөд энэ шаардлагыг хангаагүй гэрээ хүчин төгөлдөр бус байна. 132.3.Гэрлэгчид хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон гэрээг гэрлэлтээ бүртгүүлэхийн өмнө болон гэрлэсний дараа хэдийд ч байгуулж болно. 132.4.Гэрлэлтээ бүртгүүлэхийн өмнө байгуулсан гэрээ гэрлэлтийг бүртгүүлсэн өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно. 132.5.Гэрлэгчид гэрээндээ хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулсан, гэрлэгчдийн хэн нэгний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг илтэд доройтуулсан, эрхийн чадамжийг хязгаарласан нөхцөл тусгахыг хориглоно.	23 дугаар зүйл.Гэрлэлтийн гэрээний хэлбэр 23.1.Гэрлэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэх, гэр бүлийн хамтын амьдрал, эсхүл гэрлэлт дуусгавар болсны дараа тэдний эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус харилцаа, эрх, үүргийг зохицуулах гэрлэлтийн гэрээг гэрлэгчид харилцан тохиролцож байгуулж болно. 23.2.Гэрлэлтийн гэрээнд дараах зүйлийг тусгаж болно: 23.2.1.гэр бүлийн гишүүдийн хамтран эзэмших, өмчлөх дундын эд хөрөнгөнөөс ашиг хүртэх, хуваах; 23.2.2.гэр бүлийн гишүүдийн хуваарьт хөрөнгийг тодорхойлох; 23.2.3.гэрлэлт дуусгавар болсны дараа гэр бүлийн гишүүдэд ногдох эд хөрөнгө болон хамтран эзэмших, өмчлөх дундын эд хөрөнгийг шилжүүлэх, хамтран өмчлөх, эсхүл хууль тогтоомжид зааснаар өөр нөхцөл тогтоох; 23.2.4.гэрлэгчид гэр бүлийн хамтын амьдрал, эсхүл гэрлэлт цуцлагдсан, дуусгавар болсны дараа бие биенээ болон үр хүүхдээ тэжээн тэтгэх эрх, үүргийг тодорхойлох; 23.2.5.гэрлэгчид гэрлэлт, гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн маргааныг энэ хуулийн 13.5-т зааснаас бусад тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлалаар шийдвэрлүүлэх; 23.2.6.гэр бүлийн хэрэгцээний зардлыг хуваарилах; 23.2.7.хууль тогтоомжоор харшлаагүй гэр бүлийн харилцааны бусад асуудал.
--	---

Зургаадугаар хүснэгт

Гэрлэлтийн гэрээнд тусгах хөрөнгийн эрх болон хөрөнгийн бус харилцаатай холбоотой асуудал

Иргэний хууль	Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл	Тайлбар
Гэрлэгчид гэрлэгч тус бүрээс өрхийн төсөв,	23.2.1.гэр бүлийн гишүүдийн хамтран эзэмших, өмчлөх дундын эд хөрөнгөнөөс ашиг хүртэх, хуваах; 23.2.2.гэр бүлийн гишүүдийн хуваарьт хөрөнгийг тодорхойлох;	
гэрлэгч тус бүрээс зардлыг хариуцах журам,	23.2.6.гэр бүлийн хэрэгцээний зардлыг хуваарилах;	

гэрлэлтийг цуцалсан нөхцөлд ногдох хөрөнгийг тодорхойлох,	23.2.3.гэрлэлт дуусгавар болсны дараа гэр бүлийн гишүүдэд ногдох эд хөрөнгө болон хамтран эзэмших, өмчлөх дундын эд хөрөнгийг шилжүүлэх, хамтран өмчлөх, эсхүл хууль тогтоомжид зааснаар өөр нөхцөл тогтоох;	
хөрөнгийн эрхтэй холбогдсон бусад нөхцөл		
Гэрээнд тусгах хөрөнгийн бус харилцаа буюу амины эрхийн харилцаа		
Зохицуулалт байхгүй	23.2.4.гэрлэгчид гэр бүлийн хамтын амьдрал, эсхүл гэрлэлт цуцлагдсан, дуусгавар болсны дараа бие биенээ болон үр хүүхдээ тэжээн тэтгэх эрх, үүргийг тодорхойлох;	Тэжээн тэтгэх гэрээтэй холбоотой асуудлыг гэрээнд тусгах боломжтой.
Зохицуулалт байхгүй	23.2.5.гэрлэгчид гэрлэлт, гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн маргааныг энэ хуулийн 13.5-т зааснаас бусад тохиолдолд эвлэрүүлэн зуучлалаар шийдвэрлүүлэх;	Гэр бүлийн маргаан шийдвэрлэх журам, тодруулбал, эвлэрүүлэн зуучлалаар маргаан шийдвэрлүүлэх асуудлыг гэрээнд тусгана.
Зохицуулалт байхгүй	23.2.7.хууль тогтоомжоор харшлаагүй гэр бүлийн харилцааны бусад асуудал.	
Зохицуулалт байхгүй	13.7.Гэрлэгчид гэрлэлтийн гэрээнд хүүхэд, хөдөлмөрийн чадваргүй эхнэр, нөхрөө тэжээн тэтгэх, тэтгүүлэх, эсхүл хүүхдийг эцэг, эхийн хэн нэгний асрамжид үлдээх, эд хөрөнгийн талаар дурдсан эсэхээс үл хамаарч, гэрлэлт цуцлуулах үед харилцан тохиролцож болно.	

Дээрх хүснэгтээс харахад Иргэний хуулийн 132 дугаар зүйл, хуулийн төслийн холбогдох зохицуулалт хоорондоо агуулгын хувьд давхардаж байгаа боловч нэр томъёоны хувьд өөр байна. Тухайлбал, Иргэний хуулийн 132 дугаар зүйлд “Гэрлэгчид гэрлэгч тус бүрээс өрхийн төсөв, зардлыг хариуцах журам” гэж заасан нь хуулийн төслийн 23.2.1-т “гэр бүлийн гишүүдийн хамтран эзэмших, өмчлөх дундын эд

хөрөнгөнөөс ашиг хүртэх, хуваах” гэж заасантай зөрчилдөж байна. Иргэний хуулийн “гэрлэгч тус бүрээс зардлыг хариуцах журам” гэсэн нь төслийн “гэр бүлийн хэрэгцээний зардлыг хуваарилах” гэсэнтэй агуулгын хувьд адил боловч өөр нэр томъёотой байгааг жигдлэх шаардлагатай. Энэ хүрээнд одоо мөрдөж буй Иргэний хуулийн заалттай хуулийн төслийг нийцүүлэх шаардлагатай.

Хуулийн төслийн 23 дугаар зүйлд Гэрлэлтийн гэрээг гэрлэгчид хоорондоо байгуулж болохоор тусгажээ. Хуулийн төслийн 23 дугаар зүйлийн 23.1-д зааснаар уг гэрээнд гэрлэгчид эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус харилцааг аль алиныг тусгаж болохоор заасан. Харин Иргэний хуулийн 12 дугаар бүлгийн 3 дугаар дэд бүлэгт гэр бүлийн хөрөнгийн эрхийг зохицуулсан бөгөөд тус хуулийн 132 дугаар зүйлд гэрлэгчид хөрөнгийн эрхээ гэрээгээр зохицуулахаар тусгажээ.

Дээрхээс харахад хуулийн төсөлд тусгасан гэрлэлтийн гэрээ нь Иргэний хуулийн 132 дугаар зүйлд заасан гэрээний зохицуулалтаас агуулгын хувьд өргөн буюу эд хөрөнгийн эрхээс гадна эд хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулахаар байна. Гэвч хуулийн төслийн уг зохицуулалтыг Иргэний хуулийн холбогдох зохицуулалттай нэр томъёо, агуулга, хэрэглээний хувьд уялдуулсан холбогдох өөрчлөлтийг дагалдан гарах хуулийн төсөлд тусгаагүй байна.

Эрх зүйн онолын хувьд буюу тусгайгаас ерөнхий гэх зарчмын дагуу авч үзвэл, Гэр бүлийн тухай хуулийг Иргэний хуулийн тусгай зохицуулалт гэж үзэх эсэхээс дээрх хоёр хуулийн зохицуулалтын хоорондын уялдаа, харьцаа, эрэмбэ, шүүхэд хэрэглэх асуудал шийдвэрлэгдэнэ. Хэрэв Гэр бүлийн тухай хуулийг Иргэний хуулийн тусгай зохицуулалт гэж үзвэл тус хуулийн зохицуулалт Иргэний хуулийн холбогдох зохицуулалттай заавал нийцсэн байх шаардлагагүй гэдгийг энд онцолж байна.

Дараагийн дугаарт, Иргэний хуулийн 132.5-д “Гэрлэгчид гэрээндээ хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулсан ... нөхцөл тусгахыг хориглоно” гэж заасныг хүчингүй болгох шаардлагатай.

Хөрөнгийн бус харилцаа гэдэгт Гэр бүлийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд зааснаар гэрлэгчид нь гэр бүлээ төлөвлөх, оршин суух газар, эрхлэх ажил, мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох эрхтэй, мөн бие биедээ үнэнч байх, хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэх, гэр бүлийн гишүүд нь бие биеэ халамжлах, хүндэтгэх, тэжээн тэтгэх, туслах үүрэгтэй. Эдгээр харилцаа нь Гэрлэлтийн гэрээний зүйл байж болохоор төсөлд тусгагдсан тул Иргэний хуулиас дээрх зохицуулалтыг хасах нь зүйтэй.

5.2.Хуулийн төслийн Гуравдугаар зүйлийн гарчиг, агуулгын хоорондын зөрчил, хийдлийг арилгах

Хуулийн төслийн 23.2-т гэрлэлтийн гэрээнд дараах зүйлийг тусгаж болно гэж гэрээний зүйл, агуулгыг заасан боловч, тухайн зүйлийн гарчиг нь “Гэрлэлтийн гэрээний хэлбэр” гэж тухайн зүйлийн агуулгыг бүрэн илэрхийлээгүй байна. Иймд тухайн зүйлийн гарчгийг “Гэрлэлтийн гэрээний агуулга, хэлбэр” гэж өөрчлөх. Мөн хуулийн төслийн Гуравдугаар бүлэг нь зөвхөн гэрлэлтийн гэрээг байгуулах асуудлыг бус тухайн гэрээний тодорхойлолт, агуулгыг тусгасан зохицуулалттай байх тул Гуравдугаар бүлгийн гарчгийг “Гэрлэлтийн гэрээ, түүнийг байгуулах” гэж өөрчлөх шаардлагатай.

5.3.Бүсэд

Хуулийн төслийн 21.2-т энэ зүйлийн 21.1-д шаардлага хангасан хамтран амьдрагчид хамтын амьдралын явцад эхнэр, нөхрийн адил эрх, үүрэг хүлээнэ гэж заажээ. Энэ нь цаг хугацааны хувьд зөвхөн хамтран амьдрах хугацаанд хамаарах бөгөөд хамтын амьдрал дуусгавар болсны дараа эхнэр, нөхрийн адил үүрэг хүлээхгүй гэсэн агуулгыг илэрхийлж байна.

Харин хуулийн төслийн 21.4-т “Хамтран амьдрагчдын хамтын амьдрал дуусгавар болох тохиолдолд бие биеэ тэжээн тэтгэх, өв залгамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй” гэж заасан нь гэрлэлтээ хууль ёсоор бүртгүүлэхийг хөхүүлэн дэмжсэн зохицуулалт бөгөөд БНСУ зэрэг улсад гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй бол хамтын амьдралын явцад эхнэр, нөхрийн адил эрх, үүрэг хүлээх боловч, хэн нэг нь нас барсан тохиолдолд өв залгамжлах эрхгүй байдаг зохицуулалттай адил зорилтыг агуулсан хуулийн заалт болжээ. Энэ тохиолдолд хуулийн төслийн 21.2 дах хэсгийг “хуульд өөрөөр заагаагүй бол эхнэр, нөхрийн адил” гэж тодотгох шаардлагатай.

6.Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх;

Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг төсөлд тодорхой тусгасан байна.

7.Хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх;

Хуулийн төслийн 90 дүгээр зүйлд буюу гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэгт дараах зохицуулалтыг нэмж тусах шаардлагатай.

- гэрлэлт цуцлахад хүүхдийн асрамж тогтоох асуудлаар шүүгчийн захирамжийн дагуу шинжээчээр ажиллах, энэ чиглэлээр шүүхэд мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлж, хамтран ажиллах,
- Гэр бүлийг эвлэрүүлэх, хүүхдийг эцэг, эхийн аль нэгний асрамжид үлдээх асуудлаар шүүхэд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх, дүгнэлт гаргах чиг үүргийг гүйцэтгэх төрийн бус байгууллагыг магадлан итгэмжлэх,
- Гэр бүлийг эвлэрүүлэх, хүүхдийг эцэг, эхийн аль нэгний асрамжид үлдээх асуудлаар шүүхэд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх, дүгнэлт гаргах аргачлал, төлбөрийн хэмжээ, стандартыг батлах, хэрэгжилтийг хангах,

Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасны дагуу шүүхээс гэр бүл цуцлах шийдвэр гаргахдаа хүүхдийг буюу хүүхдүүдийг эцэг, эхийн хэний асрамжид үлдээхийг шийдвэрлэхдээ Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын газраас шинжээчийн баг томилохоор захирамж гарган шийдвэрлэж байна.

Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын газрын албан хаагчтай хийсэн ярилцлагаар энэ чиглэлээр дараах асуудал тулгамдаж байна.

“Шүүгчийн захирамжийн дагуу шинжээчийн баг ажиллуулж энэ ажиллагааг хийж байгаа. Гэвч хуульд манай байгууллагаас шинжээчээр ажиллана гэсэн заалт байдаггүй. Жилд нэг хэлтэс дээр 50-аас 60 гаруй шүүгчийн захирамж ирдэг. Шинжээчийн баг зөвхөн нэг удаагийн уулзалтаар дүгнэлт гаргах боломжгүй. Хамгийн багадаа тухай хүнтэй 2-оос 3 удаа уулзаж ярилцах мөн утсаар холбогдох, боломжтой бол утсаар дуудаж нэмэлт асуулт асуух зэргээр

ажиллагаагаа явуулдаг. Нэг өрх айл очиход 3-оос 4 хүүхэдтэй айл байдаг. Үүнээс 1 хүүхдэд зарцуулах цаг хамгийн багадаа 4-өөс 5 цаг байдаг.”

Иймд Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын газрын шинжээчээр ажиллах чиг үүргийг хуульд тусгах шаардлагатай. Ингэснээр тус байгууллага шинжээчээр ажиллах орон тоог нэмэгдүүлэх, цалин хөлсийг төсөвт суулгах, албан хаагчдыг мэргэшүүлэх боломж бүрдэнэ.

8.Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх;

Хуулийн төсөл энэ шаардлагыг хангасан байна.

9.Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх;

Хуулийн төслийн 13 дугаар зүйлийн 13.6-д “Эвлэрүүлэн зуучлагч эвлэрүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын мэргэжил, арга зүйн дэмжлэгийг авч, хамтран ажиллах, эсхүл магадлан итгэмжлэгдсэн төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлж болно” гэж заажээ.

Практикт эвлэрүүлэн зуучлалын шатанд талуудыг эвлэрүүлэх арга хэмжээ авахад гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас мэргэжил, арга зүйн туслалцаа авахын зэрэгцээ энэ чиглэлийн төрийн бус байгууллагаар дээрх ажлыг гүйцэтгүүлэх нь зүйтэй юм. Гэхдээ уг харилцааг хуулийн төсөлд нарийвчлан зохицуулах шаардлагатай.

10.Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх;

Хуулийн төслөөр төлбөр, хураамж тогтоож байгаа зүйл заалт байхгүй. Энэ шаардлагыг хангасан.

11.Тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгасан эсэх;

Хуулийн төслөөр аж ахуйн үйл ажиллагаатай холбоотой үйл ажиллагааг зохицуулаагүй тул энэ шаардлагыг хангаж байгаа болно.

12.Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх;

Хуулийн төсөлд хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгагдаагүй байна.

Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын Арван зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс арьс, яс үндэс, шашин шүтлэгтэй холбогдсон аливаа хязгаарлалтгүйгээр гэрлэх, өрх тусгаарлах эрхтэй. Мөн гэрлэгчид гэрлэхдээ, гэрлэснийхээ дараа болон гэрлэлтээ цуцлуулах үед тэгш эрх эдэлнэ” гэж, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Эрэгтэй, эмэгтэй хоёр хүн чөлөөтэй харилцан бүрэн зөвшөөрсөн нөхцөлд гэрлэж болно” гэж, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Гэр бүл бол нийгмийн жам ёсны үндсэн

нэгж мөн бөгөөд нийгэм, төрөөр хамгаалуулах эрхтэй” гэж тус тус заасантай хуулийн төсөл нийцэж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 11 дэх хэсэгт “улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй. Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ. Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална” гэж тус тус заасантай хуулийн төсөл нийцэж байна.

13.Хуулийн төслийн зүйл, заалт жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх;

Хуулийн төсөл нь энэ шаардлагыг хангасан байна.

14.Хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;

Хуулийн төсөл нь энэ шаардлагыг хангасан байна.

15.Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;

Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгосон зохицуулалт ороогүй байна.

16.Хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.

Хуулийн төслийн 94 дүгээр зүйлд хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг заажээ

3.3.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ

Энэ хэсэгт Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн зарим шинэ зохицуулалт нь дагаж мөрдөж, хэрэгжүүлэх боломжтой эсэхийг авч үзэх болно. Практикт хэрэгжих боломж шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг тооцохдоо хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх мэргэжлийн байгууллага болох шүүх, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, Шүүх шинжилгээний ерөнхий газар, Гадаадын иргэн харьяатын газар зэрэг төрийн байгууллагад үүрэг болгосон заалтыг хэрэгжүүлэх боломжтой эсэх талаар санал авч, үйл ажиллагааны тайлан болон тоон мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх замаар шалгалаа.

Практикт хэрэгжих боломж шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд тухайн хуулийн төслийн зохицуулалтыг дагаж мөрдөх буюу хэрэгжүүлэх боломжтой эсэхийг, тухайлбал, хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээд байгаа эсэх, тэдгээр этгээдэд тухайн хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж, бололцоо байгаа эсэхийг шалгаж тооцов. Ингэхдээ дараах хоёр асуултад хариулах байдлаар тус шалгуур үзүүлэлтийг үнэлсэн.

1. Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх субъект байгаа эсэх
2. Хуулийн төслийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж бололцоо байгаа эсэх

Гэрлэх нөхцөл

Хуулийн төслийн 5.2, 5.3, 5.4, 5.5 дэх хэсэгт заасан гэрлэх нөхцөл зохицуулалтын практикт хэрэгжих боломжид хийсэн дүн шинжилгээ

3.3.1 Хэрэгжүүлэх субъект байгаа эсэх

Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйл Гэрлэх нөхцөл хэсэгт шинэлэг зохицуулалт оруулсан нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дурдсан Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах асуудал тулгамдаж байгаатай холбоотой, түүнийг шийдвэрлэхэд чиглэсэн ач холбогдол бүхий зохицуулалт байна.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.2 дахь хэсэгт “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө сайн дураараа, харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр эрүүл мэндийн шинжилгээ өгч, эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулж байгаа гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдаж болно” гэсэн сайн дурын шинжтэй зохицуулалтыг гэрлэгчдэд санал болгосон байна. Эрүүл мэндийн шинжилгээ өгөх зохицуулалтыг хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Гэр бүлийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд төслийн 7 дугаар зүйлд тус тус нарийвчлан зохицуулсан байна. Харин эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулж байгаа гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдаж болно гэсэн зохицуулалтыг Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар хариуцан зохион байгуулах бөгөөд хүчин төгөлдөр үйлчилж буй буй Гэр бүлийн тухай хуульд гэр бүлийн боловсрол олгох сургалт зохион байгуулах ажлыг тус байгууллагын чиг үүрэгт тусган, үүрэгжүүлээгүй боловч тус байгууллага гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтыг зохион байгуулж ирсэн туршлагатай буюу хэрэгжүүлэх субъект тодорхой байна.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэгт “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэх лавлагааг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно” гэсэн сайн дурын шинжтэй зохицуулалтыг тусгасан бөгөөд заавал биелүүлэх шинжийг агуулаагүй тул садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэхээр бүртгэлийн байгууллагад хандах гэрлэгчдийн тоо харьцангуй бага байх, цаашлаад хууль санаачлагчийн зорьсон зорилгод хүрэхгүй, хэрэгжихгүй байх эрсдэлтэй байна. Садан төрлийн лавлагааг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас гаргадаг тул гэрлэлтээ иргэний бүртгэлд бүртгүүлэхдээ лавлагаа авахаар иргэдэд хүндрэл учруулахгүйгээр хэрэгжүүлэх боломжтой. Хэрэв лавлагаагаар садан төрлийн холбоотой нь тогтоогдсон бол Хуулийн төслийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.3 дахь хэсэгт заасан гэрлэхэд харшлах шалтгаан болж мөн хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-д заасан “гэрлэх нөхцөл”-ийн зохицуулалт хэрэгжих ач холбогдолтой.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.4 дахь хэсэгт “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдаж болно” гэж шинэ зохицуулалт оруулж ирсэн байна. Садан төрлийн холбоотой хүмүүс хоорондоо гэрлэж цус ойртсоноос оюуны хомсдолтой, эрүүл бус хүүхэд төрөх ба 1000 төрөлт тутам 10 байвал хэвийн гэж үздэг байна. Монгол Улсад 1000 төрөлт тутмын 13 нь оюуны хомсдолтой, эрүүл бус хүүхэд төрж, хүн амын 6.1 хувь нь цус ойртсон байх магадлалтай

бөгөөд энэ тоо жил ирэх тусам өсөж байна.¹⁵ Гэрлэгчид хүүхэдтэй болсны дараа гэрлэлтээ батлуулах явдал түгээмэл ажиглагдаж буй энэ үед садан төрлийн холбоотой эсэх лавлагаа авах шаардлагыг хуульд тусгах нь 2 дахь хүүхдэд учирч болох эрүүл мэндийн сөрөг үр дагавраас урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой.

Тус заалтыг хэрэгжүүлэх байгууллага нь Шүүх шинжилгээний ерөнхий газар байна. Шүүх шинжилгээний байгууллагын ДНХ-ийн шинжилгээний лабораторийн Эрүү, Иргэн болон Гэр бүлийн тухай хуульд заасан хэрэг маргааныг шийдвэрлэхэд ихээхэн түлхэц үзүүлж байгаа шинжилгээний нэгд “Эцэг, эх, төрөл садны холбоо хамаарлыг тогтоох шинжилгээ” багтдаг байна. ДНХ-ийн шинжилгээний лаборатори нь эцэг, эхийг үр хүүхэдтэй нь, нэг удмын эрэгтэй ах дүүс мөн эсэхийг, эмэг эхийг ач охинтой нь, өвөг эцгийг ач хүүтэй нь зэрэг өвөг удмын нэгдүгээр болон хоёрдугаар үе хүртэлх үе удамд шинжилгээ хийж жилд дунджаар 500 орчим иргэний хэрэгт эцэг, эх, ах дүү тогтоох шинжилгээ хийж дүгнэлт гаргасан байна.¹⁶

Эх сурвалж: Шүүх шинжилгээний ерөнхий газар

Дээрх графикаас харвал Иргэний хэрэгт ДНХ-ийн шинжилгээ хийлгүүлэх явдал өсч буй дүр зураг ажиглагдлаа. Өөрөөр хэлбэл Эрүүгийн хэрэгт шүүгчийн захирамжаар ДНХ шинжилгээ хийх нь дийлэнх хувийг эзэлж буй бөгөөд нийт хийгдсэн ДНХ-ийн шинжилгээг хэргийн төрлөөр авч үзвэл 16% нь эцэг, эх, садан төрөл тогтоох шинжилгээ байна.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.5 дахь хэсэгт “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхдээ нөгөө талын өмнөх гэрлэлтийн лавлагаа болон хүүхэдтэй эсэх мэдээллийг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно” гэсэн шинэ зохицуулалтыг оруулсан байна. Тус заалтыг хэрэгжүүлэх байгууллага нь Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар бөгөөд дээрх төрлийн лавлагаа нь үйлчилгээ үзүүлж буй лавлагаа мэдээллийн төрөлд багтаж байна.

3.3.2 Төслийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж бололцоо байгаа эсэх

¹⁵ Хуулийн төслийн үзэл баримтлал

¹⁶ Шүүх шинжилгээний ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэл, 5 сар, 2023

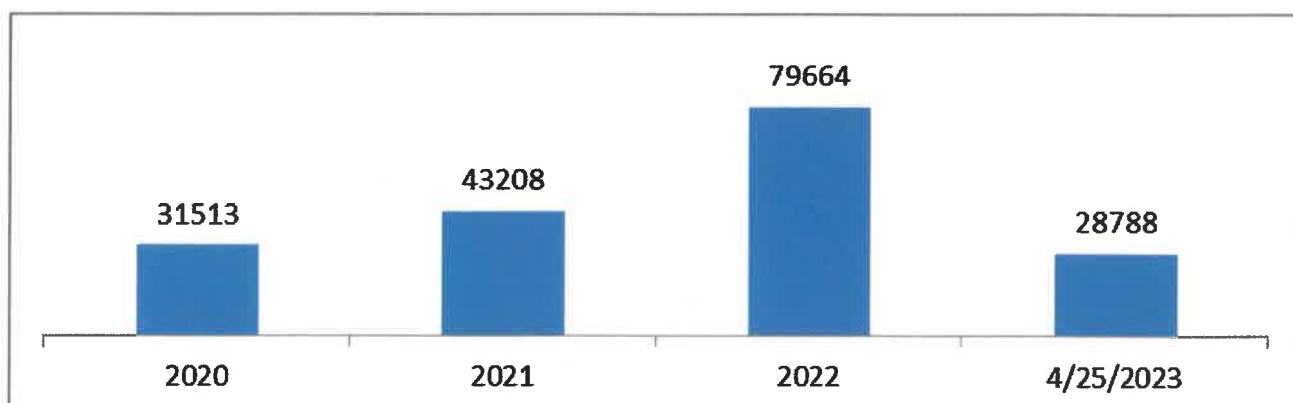
Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.2 дахь хэсэгт “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө сайн дураараа, харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр эрүүл мэндийн шинжилгээ өгч, эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулж байгаа гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдаж болно” гэсэн сайн дурын шинжтэй зохицуулалтыг гэрлэгчдэд санал болгосон байна.

...Гэрлэлтийн асуудал нь гэр бүл төлөвлөлттэй холбоотой учраас орон нутагт энэ чиглэлээр сургалт их хийгддэг. Гэрлэлтийн гэрчилгээг олгох үед Иргэний бүртгэлийн газартай хамтран Гэр бүлийн тухай хуулийн гэрлэгчдийн эрх үүргийг таниулж гарын үсгийг нь зуруулж олгож байгаа. Энэ чиг үүрэг манай байгууллагад асуудалгүй явагдаж болно. Цаашид хэдэн цагийн сургалтанд суусан байх ёстой, ийм үүрэг хариуцлагатай байх ёстой гэдгийг илүү хуульчилж оруулж өгч үүрэг хариуцлагыг нь гэрлэж байгаа хүмүүсийн анхных нь өдрөөс ойлгуулж таниулах нь чухал. Гэрлэсэн хойноо чи ингэхгүй, тэгэхгүй байна эцэг, эхийнхээ үүргийг гүйцэтгэхгүй байна гэсэн хүмүүс зөндөө байна. 21 аймаг 9 дүүрэг дээр гэрлэх ёслолын ордонтой болж байгаа үүн дээр манай байгууллагаас бага ч гэсэн гэрлэгчдийн эрх үүргийг таниулах, хуулийн заалтуудыг сануулаад гарын үсэг зуруулж баталгаажуулах ажлыг хийдэг байх зорилготой байгаа...

Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын төлөөлөлтэй хийсэн ганцаарчилсан ярилцлагаас

Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын төлөөлөлтэй ярилцлагын судалгаа хийхэд хуулийн төслийн гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтыг тус байгууллагаас тогтмол зохион байгуулж ирсэн бөгөөд практикт хэрэгжих боломжтой байна.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэгт Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэх лавлагааг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно гэсэн сайн дурын шинжтэй зохицуулалтыг тусгасан бөгөөд заавал биелүүлэх шинжийг агуулаагүй тул садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэхээр бүртгэлийн байгууллагад хандах гэрлэгчдийн тоо харьцангуй бага байх, цаашлаад практикт хэрэгжихгүй байх эрсдэлтэй заалт байна.

Эх сурвалж: Садан төрлийн холбоотой эсэх лавлагаа гаргасан тоо, Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар

Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээллээр садан төрлийн холбоотой эсэх лавлагаа авах иргэдийн тоо жил тутам өсөн нэмэгдэж байна. Мөн садан төрлийн холбоотой эсэх лавлагааг гэрлэх зорилгоор авдаггүй талаар ярилцлагын

судалгааны үеэр онцолж байв. Мөн хуулийн төсөл батлагдсанаар УБЕГ-аас садан төрлийн лавлагааг гэрлэхийг хүсэгчдэд гаргаж өгөх боломжтой боловч садан төрөлтэйгээ гэрлэхээс урьдчилан сэргийлэх, удмын санг хамгаалах зорилгод хүрэхгүй буюу садан төрлийн лавлагаа нь тухайн хүмүүсийн 2-3 үеийн мэдээллийг гаргах боломжтой түүнээс дээш үеийн мэдээлэл байдаггүй учир дутагдалтай байна.

...Манай байгууллагаас садан төрөл мөн гэсэн лавлагаа гаргадаг ч садан төрөл биш гэсэн тодорхойлолт, лавлагаа гардаггүй. Гэхдээ садан төрөл биш байна гэсэн лавлагааг гаргахтай холбоотой зохицуулалт хуульд оруулж өгснөөр гаргаж өгөх боломжтой. Тухайн этгээдийг цаашаа хэдэн үеэрээ холбогдсон гэдгийг мэдэхгүй. Ер нь гэрлэлтээ бүртгүүлэх гэж байгаа хүнд маш их ачаалал үүсэх эрсдэлтэй байна. Одоо иргэд гэрлэлтээ бүртгүүлэхдээ эрүүл мэндийн шинжилгээ өгөөд бүртгүүлдэг байгаа. Энэ давхар ачааллаас болж гэрлэлтээ бүртгүүлэх иргэдийн тоо цөөрч албан бус бүртгэл хийлгэх магадлал ихэснэ. Манай байгууллагад иргэд гэрлэлтээ бүртгүүлэхэд садан төрлийн лавлагаа авч байсан тохиолдол байхгүй. Зөвхөн гэрлэлт бүртгэлгүй гэсэн лавлагаа авч байж гэрлэлтийг нь бүртгэдэг. Харин өөрсдийн бизнес, өв залгамжлалын асуудалтай холбоотойгоор л садан төрлийн лавлагаа авч байгаа. Хэрвээ садан төрөл биш гэсэн лавлагааг авахаар бол бидний зүгээс тухайн хүмүүсийн 2-оос 3 үеийн мэдээллийг харж байж л гаргах боломжтой түүнээс хойшхи үеийн мэдээлэл байдаггүй. Тэгэхээр гэрлэлтээ бүртгүүлэхээр ирж байгаа хүмүүсийн хаагуураа холбогдсоныг тухайн этгээдүүд өөрсдөө мэдэхгүй байхад бид нар мэдэх боломжгүй. Тиймээс манайхаас авч байгаа лавлагаа бодит үнэн зөв байх нь боломжгүй юм...

Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын төлөөлөлтэй хийсэн ганцаарчилсан ярилцлагын хэсгээс

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.4 дахь хэсэгт “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдаж болно” гэж шинэ зохицуулалт оруулж ирсэн байна. Удам зүйн шинжилгээ /Kinship/-ний хувьд өвөг удмын гурав болон түүнээс дээш үеийн үеэл, хаяал, бүл, өвөг, удмуудад шинжилгээ хийх боломжийг бүрдүүлдэг бөгөөд тус шинжилгээ хийхэд генетик генологийн судалгаа шаардлагатай байна. Монгол Улсын хэмжээнд энэ төрлийн суурь судалгаа /харьцуулах мэдээллийн сан/ өнөөдрийг хүртэл байхгүй хэвээр байна. Цаашид Шүүх шинжилгээний байгууллагын харьяанд ДНХ-ийн шинжилгээний лабораторийн дэргэд удам зүйн шинжилгээний лабораторийг байгуулбал цус ойртолтын асуудлыг шийдвэрлэх цаашлаад гэмт хэрэгтнийг удам зүйн модоор илрүүлэх хүртэл ач холбогдолтой. Үүний тулд дараах ажлуудыг хийх шаардлагатай. Үүнд:

1. Монгол Улс, цаашлаад цус ойртолт өндөр байгаа гэгдэх аймаг, сумдад цус ойртолтын түвшин хэр байгааг тогтоох суурь судалгааг хийх.
2. Монгол Улсын хэмжээнд удам зүйн шинжилгээ /Гаплогруп тогтоох, генетик генологи/-г овог, угсаагаар хийх.
3. Удам зүйн шинжилгээ хийх батлагдсан арга зүйг боловсруулах.
4. Удам зүйн шинжилгээ хийх төрөлжсөн лаборатори, мэргэжилтэн бий болгох зэрэг шаардлагууд тулгарч байна.

Дээрх суурь судалгааг хийж хэрэгжүүлэхдээ Монгол улсад хүн амын төлөөлөх түвшнийг бүрэн тогтоох түүврийг аймаг, сумд цаашлаад овог удмаар хийж, филогенетикийн модыг зохиомол оюун ухаан ашиглан үндэсний хэмжээний

мэдээллийн сан бий болгон ажиллах нь зүйтэй. Тус судалгааг хийж практик хэрэглээнд нэвтрүүлснээр удам төрлийн хувьд, генетик зайн хувьд хэр хэмжээтэй байна вэ? Цус ойртолт үүсэх магадлал хэдэн хувь байна вэ? Аль овог угсааны хүн байна вэ? гэсэн асуултуудад хариулт өгөх боломжтой болох юм.

Аливаа нэг дээжийн ДНХ-ийн мэдээллийг ДНХ-ийн мэдээллийн сан /Генетик генологийн сан/-д хайхад тухайн дээжийн ДНХ-ийн мэдээлэлд хамгийн ойр байж болох мэдээллийг магадлалын түвшингээр эрэмбэлэн үзүүлдэг. Энэхүү хайлтын үр дүнд тулгуурлан тухайн овог, угсаа, удамд удамшлын, хавдрын болон бусад хэлбэрийн өвчин байсан эсэхийг тэмдэглэн авч мэдээллийн сан үүсгэн цаашид үүсэх эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх боломжтой болно. Генетик генологийн судалгаанд аутосомын ДНХ, нэг нуклейтидын олон хэлбэршил зэргийг ашиглан хоёр бодгалийг генетик зайн хувьд хэр ойр байгааг тогтоож болдог боловч судалгааны зорилго, чиглэлээс хамааран өвөг дээдсээс уламжлагдан ирсэн митохондрийн ДНХ, Y хромосомын ДНХ зэргээр бодгаль хоорондын генетик хамаарлыг тогтоох боломжтой.

Дээрхээс үзвэл, хуулийн төслийн удам зүйн шинжилгээ хийх заалтыг практикт хэрэгжүүлэхийн тулд суурь судалгааны түүвэр хийх, дээж сонголтын арга зүй, лабораторийн шинжилгээ, филогенетикийн мод үүсгэх цаашлаад эх өгөгдлийн сан үүсгэх тусгайлсан арга зүй, стратеги боловсруулан ажиллах шаардлагатай байна. Түүнчлэн хүн амын төлөөлөх түвшнийг нийт хүн амын нэг хувь байхаар тогтооно гэж үзвэл суурь судалгаанд 32400 хүнийг хамруулах бөгөөд нэг хүнд хийгдэх судалгааны бодит зардал /дээж цуглуулах, ДНХ ялгах, ПГУ явуулах, капилляр электрофорези, мэдээллийн санд оруулах/-д 120-150 мянга орчим төгрөг зарцуулах талаар Шүүх шинжилгээний ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэлд дурджээ. Иймд дээрх суурь судалгааг гүйцэтгэсний дараа тус заалт практикт хэрэгжих боломжтой бөгөөд одоогийн нөхцөлд цус ойртолтыг тогтоох суурь мэдээлэл улсын хэмжээнд бүрдээгүй байна.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.5 дахь хэсэгт Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхдээ нөгөө талын өмнөх гэрлэлтийн лавлагаа болон хүүхэдтэй эсэх мэдээллийг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно гэсэн шинэ зохицуулалтыг оруулсан байна.

Улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.6-д Хуульд өөрөөр заагаагүй бол иргэн, хуулийн этгээдэд энэ хуулийн 12.2, 12.3-т зааснаас бусад мэдээллийг тухайн иргэн, хуулийн этгээдийн зөвшөөрлөөр, эсхүл хязгаарлалттайгаар буюу нотариатчаар дамжуулан энэ хуулийн 12.7-д заасан зорилгоор хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу өгөх бөгөөд үйлчилгээний хөлсний хэмжээг энэ хуулийн 21.2-т заасны дагуу тогтооно, 12.8-д Энэ хуулийн 12.2, 12.6-д заасан мэдээллээс лавлагаа, мэдээлэл өгөх, энэ хуулийн 12.3-т заасан мэдээлэлтэй танилцах, мэдээлэл өгөх журмыг тус тус Засгийн газар батална гэж заажээ. Өөрөөр хэлбэл гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхдээ нөгөө талынхаа өмнөх гэрлэлтийн лавлагаа болон хүүхэдтэй

эсэх мэдээллийг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно гэсэн хуулийн төслийн заалт практикт хэрэгжих боломжгүй буюу тухайн иргэний зөвшөөрлөөр л олгогдох боломжтой байна. Түүнчлэн нөгөө талынхаа өмнөх гэрлэлтийн лавлагаа болон хүүхэдтэй эсэх мэдээллийг гэрлэхийг хүсэгчдэд мэдэгдэх нь тодорхой зорилго, үр дүнд хүрэхээргүй, иргэний эрх, хувийн нууцад халдахаар буйг УБЕГ-ын төлөөлөлтэй хийсэн ярилцлагын үеэр онцолж байв.

...Энэ бол боломжгүй. Одоо эцэг нь төрсөн хүүхдийнхээ лавлагааг ч авах боломжгүй байгаа. Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан хүн лавлагаа авах гээд байгаа юм уу гэдгийг бид мэдэх боломжгүй. Тухайн 2 хүн яг үнэнээсээ гэрлэх гэж байгаа юмуу гэдэг нь баталгаагүй байдаг. Эхнэр, нөхөр 2 гэрлэх гэж байгаа бол бие биенийхээ асуудлыг мэдсэн байх ёстой. Заавал лавлагаа аваад байх шаардлагагүй. Манай зарим эмэгтэйчүүд гадаад хүнтэй суух гээд түүнээсээ хамаг юмаа нуусан, хүүхэд, нөхрөө нуусан тохиолдлууд зөндөө байдаг. Гэхдээ энэ чинь хувь хүний нууцад хамаарах асуудал. Үүнийг заавал нөгөө хүнд нь мэдэгдүүлэх гээд байх шаардлага байхгүй. Үнэхээр гэрлэх гэж байгаа бол тэр хүний хүүхэдтэй байна уу, нөхөртэй байсан уу гэдэг тийм чухал биш хоорондоо ярилцсан байхад хангалттай...

Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын төлөөлөлтэй хийсэн ганцаарчилсан ярилцлагын хэсгээс

Гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваах

Хуулийн төслийн 14 дүгээр зүйлд заасан Гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваах зохицуулалтын практикт хэрэгжих боломжид хийсэн дүн шинжилгээ

3.3.3 Хэрэгжүүлэх субъект байгаа эсэх

Төслийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3 дахь хэсэгт Гэрлэгчдийн хэн нэг нь энэ хуулийн 9.4.4-т заасан үүргээ зөрчсөн шалтгаанаар гэрлэлт цуцлах бол гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн өөрт ногдох хэсгийн 25 хүртэлх хувийг нөгөө талдаа шилжүүлнэ гэсэн нөхцөлт зохицуулалтыг тусгаж өгсөн байна. Төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4 дэх хэсэгт гэрлэгчид гэр бүлийн харилцаанд хүлээх ёс суртахууны үүргийг тусгаж, 9.4.4 дахь хэсэгт бие биедээ үнэнч байх үүрэгтэйг, төслийн 14.4-т Гэрлэгчдийн хэн нэгний нэхэмжлэлээр энэ зүйлийн 14.3-т заасан хөрөнгийн хэмжээг шүүх шийдвэрлэнэ. Мөн төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.5 дахь хэсэгт Гэрлэгчдийн хэн нэг нь энэ зүйлийн 9.4.4-т заасан үүргээ зөрчсөний улмаас нөгөө талын эрх, нэр төр, алдар хүндэд хохирол учруулсан бол Иргэний хуулийн 230.2-т заасны дагуу гэм хорын хохирол нөхөн төлүүлэх нэхэмжлэл шүүхэд гаргаж болно гэж тус тус зохицуулсан байна. Дээрхээс үзвэл гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваана гэж хэрэгжүүлэх субъектийг хуулийн төсөлд тодорхойлж өгсөн байна.

3.3.4 Төслийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж бололцоо байгаа эсэх

Хуулийн төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4 дэх хэсэгт гэрлэгчид гэр бүлийн харилцаанд хүлээх ёс суртахууны үүргийг тусгаж, 9.4.4 дахь хэсэгт бие биедээ үнэнч байх үүрэгтэйг зааж өгчээ. Хэдий тийм боловч хуулийн төсөлд үнэнч байх үүргийн талаар нарийвчлан тодорхойлоогүй байна. Үүний улмаас практикт хэрэгжихэд зарим

саад бэрхшээл тулгарахаар буйг шүүгчтэй хийсэн ярилцлагын үеэр онцолж байв. Тухайлбал гэрлэлтээ албан ёсоор цуцлаагүй боловч хоорондоо тохиролцож тусдаа амьдарч байсан хосууд өөр хүнтэй хамтран амьдрах нь үнэнч байх үүргээ зөрчсөн гэдэгт хамаарах эсэх тодорхойгүй, гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн 25 хүртэлх хувийг нөгөө талдаа шилжүүлэхийг хуулиар хатуу тогтоох нь цаг үеийн хувьд болоогүй гэж үзэж байна. Эндээс үзвэл үнэнч байх үүргээ зөрчсөн тохиолдолд гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн 25 хүртэлх хувийг нөгөө талдаа шилжүүлэх зохицуулалт нь практикт хэрэгжих боломжгүй байна.

...Үнэнч байх үүргээ хэрхэн тодохойлох вэ? Хэрвээ ийм нарийвчилсан байдлаар хуульд оруулж ирэх юм бол цаг үеийн хувьд манайд одоохондоо болоогүй. Нөгөөтэйгүүр манай гэр бүлийн тухай хуульд гэр бүлийн хоорондын асуудлаа тохиролцоод гэрээ байгуулах эрх нээлттэй байгаа. Үнэнч байх үүргийг өөрсдөө гэрээндээ тодорхойлж болно. Ямар нөхцөл байдал үүсвэл хоорондын харилцаандаа бие биедээ үнэнч байх гэдэг харилцаа алдагдах, ямар тохиолдол үүсвэл ямар хувиар тохиролцох вэ гэдэг гэрээний нөхцөлөө өөрсдөө тохиролцоод үүсгэх харилцаа байхад зайлшгүй хуулиар хатуу тогтоож өгөх нь өөрөө үр дагавар үүсгэхгүй. 25, 75 хувь гэж хатуу хуульчлан зохицуулах нь одоогийн цаг үед тохиромжтой биш. Үнэнч байх гэдэг маань их өргөн хүрээний хувь хүний харилцааны асуудал тул нарийн харилцаа руу орж хуульчилж өгөх боломжгүй гэж харж байна...

...Солонгос Улс гэр бүлийн хуулиасаа үнэнч байх, гэр бүлээс гадуур харилцаа үүсгэвэл баривчлах гэх зэрэг шийтгэл ноогдуулдаг зохицуулалтаа авчихсан. Гэр бүл цуцлах шалтгаан бол болдог. Гэр бүл цуцлахад энэ хүний ийм нөхцөл байдал нөлөөлөөд үүрэг хариуцлага хүлээлгээд хуульд эд хөрөнгийг бий болгосон үүрэг оролцооноос хамааралтайгаар шүүх энэ талд нь илүү давуу эрх олгох уу гэсэн эрх хэмжээ шүүхэд (манай улсад ч гэсэн) байгаа. Магадгүй би ингэх юм бол энэ автомашин, 2 өрөө байрнаас олж байгаа хөрөнгөө гэрээндээ дунд руу оруулахгүй, миний захиран зарцуулах эрх зэргээр зохицуулж болно. Энэ бол гэр бүл доторх чөлөөт байдал. Үүн рүү хэтэрхий их орж болохгүй...

Шүүгчтэй хийсэн ганцаарчилсан ярилцлагын хэсгээс

Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа

Хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлд заасан Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа зохицуулалтын практикт хэрэгжих боломжид хийсэн дүн шинжилгээ

3.3.5 Хэрэгжүүлэх субъект байгаа эсэх

Төслийн 21 дүгээр зүйлд заасан Гэрлэлттэй адилтгах харилцааг тогтоох тохиолдолд шүүх байгууллага хэрэгжүүлэх үндсэн субъект бол, УБЕГ хавсрах байдлаар зарим шаардагдах материалыг гаргаж өгөхөөр байна. Хуулийн төслөөр гэрлэлттэй адилтгах харилцаатай байсныг тогтоохдоо 6 шалгуурыг хангасан байхыг шаардаж байна.

Үүнд:

21.1.1.цаашид гэрлэх зорилгоор хамт амьдарч байх;

21.1.2.хамтран амьдрагчид хоёулаа эсхүл хэн нэг нь өөр хүнтэй гэрлэлт бүртгүүлээгүй байх;

21.1.3.таваас доошгүй жил тогтмол хамтран амьдарсан;

21.1.4.эд хөрөнгө дундаа өмчилж байгаа, хамтын хөрөнгө бий болгосон;

21.1.5.хамтран амьдрагчид нэг оршин суух хаягт бүртгэлтэй;

21.1.6.хамтран амьдрагчид хүүхэдтэй болсон шаардлагууд багтаж байна.

Дээрх шаардлагыг хангаснаа шүүхэд нотлохын тулд хамтран амьдрагчдын зүгээс УБЕГ-аас гэрлэлт бүртгэлгүй лавлагаа, эд хөрөнгийн улсын бүртгэлийн лавлагаа, оршин суугаа хаягийн лавлагаа, төрсөн хүүхдийн лавлагаа авахаар байна.

3.3.6 Төслийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж бололцоо байгаа эсэх

Хуулийн төсөлд дээрх 6 шаардлагыг бүхэлд нь хангасан байхыг шаардсан нь хамтран амьдрагчаар тогтоолгоход иргэнд хүндрэл, чирэгдэл учруулахаар байна. Тухайлбал УБЕГ-аас 4 төрлийн лавлагааг авах бол таваас доошгүй жил тогтмол хамтран амьдарсныг тогтоох, цаашид гэрлэх зорилгоор хамтран амьдарч байсныг тогтооход шинжээч томилох, эсхүл объектив байдлаар тогтооход хүндрэлтэй зэрэг асуудал байна.

...Хамтран амьдрагч гээд заавал нэг хүний хаяг руу очих шаардлагагүй. Эхнэр нөхөр 2 ч гэсэн өөр өөр хаягтай явж байдаг. 2 эд хөрөнгөтэй бол тус тусдаа бүртгэлтэй явдаг. Үүнтэй адилаар заавал нэг хаяг дээр байх шаардлагагүй. Тиймээс заавал нэг хаяган дээр байх шаардлага нь утгагүй асуудал...

Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын төлөөлөлтэй хийсэн ганцаарчилсан ярилцлагын хэсгээс

УБЕГ-аас авах 4 төрлийн мэдээлэл, лавлагааг тус байгууллагаас олгох бүрэн боломжтой байна. Хэдий тийм боловч хамтран амьдрагчид заавал нэг хаяг дээр бүртгэлтэй байх шаардлага нь орчин цагт тохиромжгүй, 2 эд хөрөнгөтэй бол тус тусдаа бүртгэлтэй хамтран амьдрагч төдийгүй гэрлэлтээ бүртгүүлсэн гэр бүлүүд олон болохыг УБЕГ-ын төлөөлөлтэй хийсэн ярилцлагын үеэр онцолж байв. Эндээс үзвэл гэрлэлттэй адилтгах харилцааг тогтооход авч үзэх зарим шаардлага практикт хангагдахааргүй байна.

...Энэ зохицуулалт гэр бүлийн хуулийн гол үзэл санааг өөр тийш нь эргүүлсэн байна. Улс үндэстэн оршин тогтнохын үндэс бол гэр бүл. Гэр бүлийн харилцаанд эхнэр, нөхөр байгаа бол гэрлэлтээ батлуул, салсан бол тэнд байгаа эхнэр, нөхөртэйгөө гэр бүлээ батлуул гэсэн үүрэг байх ёстой. Үүрэг үүсч, үүргээ биелүүлж байж эрх араас нь дагалдана. Үүргээ биелүүлээгүй л бол эрх эдэлнэ гэдэг ойлголт байж болохгүй. Хэрвээ ийм зохицуулалт орж ирэх юм бол гэр бүлийн харилцаа замбараагүй болно. Гэрлэлт батлуулна гэсэн зохицуулалт одоо хуульд байсаар байтал энэ зохицуулалт арай хэтэрсэн юм боловуу гэж харж байна. Үнэхээр үр хүүхэдтэй болоод цаашдаа хамт амьдрах зорилготой байгаа л бол гэрлэлтээ бүртгүүлэх үүрэг байна. Хэрвээ тэр үүргээ биелүүлээгүй бол эрх эдлэхгүй байх ёстой. Одоо байгаа хуулийн зохицуулалтаар зохицуулаад явж байхад гэр бүлийн дундын эд хөрөнгөд хүүхдэд эд хөрөнгө ноогдохгүй, энэ асуудал яригдахгүй байгаа. Зөвхөн Иргэний хуулийн 108 дугаар зүйл дундын өмчөөр асуудлыг шийдвэрлэж байгаа. Энэ зохицуулалт орж ирэх юм бол Гэр бүлийн хуулийн концепц өөрөө алдагдах юм байна. Манайх одоогийн нөхцөлд үүнийг хуулиар дэмжих хэрэггүй...

Шүүгчтэй хийсэн ярилцлагаас

Гэрлэлттэй адилтгах харилцааны талаар шүүхийн байгууллагын төлөөлөл цаг үеэ олоогүй, манай нөхцөлд тохиромжгүй зохицуулалт гэсэн саналтай байна. Түүнчлэн гэрлэлт бүртгүүлэх үүргийг хүүхэд хүлээхгүй учир эцэг, эхийн хариуцлагагүй байсны үр дагаврыг хүүхэд хүлээхгүй байхад хууль санаачлагч илүүтэй анхаарах нь зүйтэй гэсэн байр суурьтай байна. Тухайлбал хамтран амьдрагчийн хүүхэд бусад хүүхдүүдийн адил

тэжээгчээ алдсаны тэтгэмж авах эрх нь хамтын амьдралтай байснаа тогтоолгосноор явж ирсэн. Гэтэл төслийн гэрлэлттэй адилтгах харилцааг тогтоохдоо 6 шалгуур үзүүлэлт хангасан байхыг шаардах нь хүүхдэд ямар үр дагавартай болохыг тооцож илүү нарийвчилсэн зохицуулалт хийх хэрэгтэй гэсэн саналыг гаргаж байна..

...Өв залгамжлалын маргаан үүсэхгүй байгаа бол хамтран амьдрагчид авах эрх нь үүснэ. Өөрөөр хэлбэл маргаан үүсэхгүй бол энэ хоёр хамтын амьдралтай байсан, ийм эд хөрөнгө бий болгосон гэвэл тэр хүн авч үлдэх эрх нь нээлттэй байх нь зүйтэй. Заавал тэрийг чамд өгүүлэхгүй гээд хэн нэгэнд өгөх буюу гуравдагч этгээд ээж, аав, ах, дүү нартаа өгөх боломж бий болгох нь утгагүй. Тэр эд хөрөнгийг бий болгосон хүн авах нь шударга ёсонд нийцнэ. Хэрвээ маргаан үүсч байгаа бол тэр хүн өв залгамжлалаа яагаад шаардах эрхтэй юм гэдгээ Иргэний хуулийн 521-р орж ирнэ. Тэгэхээр үүсэхгүй бус хязгаарлах ёстой. Тиймээс Иргэний хуулийн 520, 521 дүгээр зүйл рүү яаж холбогдох вэ? Амины харилцааг тийм хатуу хязгаарлах нь учир дутагдалтай...

Шүүгчтэй хийсэн ярилцлагаас

Түүнчлэн хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлийн 21.2-д энэ зүйлийн 21.1-д шаардлага хангасан хамтран амьдрагчид хамтын амьдралын явцад эхнэр, нөхрийн адил эрх, үүрэг хүлээнэ гэж заасан боловч 21 дүгээр зүйлийн 21.4-д хамтран амьдрагчдын хамтын амьдрал дуусгавар болох тохиолдолд бие биеэ тэжээн тэтгэх, өв залгаамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй гэж заасан нь хоорондоо зөрчилдөж байна. Шүүгчтэй хийсэн ярилцлагын үеэр энэ заалтууд практикт хэрэгжихгүй хэрэв өв дээр маргаан үүсэхгүй байгаа бол хамтран амьдрагчид авах эрх нь үүснэ. Хэрэв маргаан үүсэхгүй бол ийм эд хөрөнгийг хамтран бий болгосон гэвэл өвлөх эрх нь нээлттэй байх шаардлагатай талаар онцолж байв. Өөрөөр хэлбэл дээрх өв залгамжлах эрх, үүрэг үүсэхгүй гэсэн заалт практикт хэрэгжих боломжгүй байна.

Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулах

Хуулийн төслийн 43 дугаар зүйлд заасан Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулах зохицуулалтын практикт хэрэгжих боломжид хийсэн дүн шинжилгээ

3.3.7 Хэрэгжүүлэх субъект байгаа эсэх

Хуулийн төслийн 43 дугаар зүйлийн 43.1-д эцэг, эх байх эрхийг нь хязгаарласан, хассан тухай шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болмогц шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагаас уг хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулахаар, 43.2-д шүүх эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан этгээдийн эрхийг сэргээхдээ зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамрагдсан эсэхийг харгалзахаар, 43.3-д хүүхэд, гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага зан үйлд нөлөөлөх сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, зохион байгуулахаар тус тус хэрэгжүүлэх субъектыг тодорхойлж өгчээ. Тухайлбал эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулах зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх субъект нь ШШГБ, шүүхийн байгууллага, ГБХЗХГ байна.

...Эцэг, эх байхыг хязгаарласан хүмүүст сургалт явуулах нь зүйн хэрэг. Зан үйлийн сургалтанд суугаад ухамсарлаж болно. Насан туршид нь хязгаарлана гэсэн хатуу зохицуулалт байж болохгүй. Дийлэнх нь амьдралд алдаж онож явдаг. Тэр тусмаа харгис хэрцгий хүмүүс ч гэсэн цаг хугацааны хувьд өөрчлөгдөх боломжтой. Тийм учраас энэ зохицуулалт байх боломжтой. Үүний талаар илүү нарийвчлан зохицуулахдаа эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан хүн зан үйлийн сургалтанд хамрагдаад үр дүнд хүрээд бодитойгоор ажил хийсэн эсэх (нийгмийн даатгал төлсөн байдлаар харагдана) гэдгийг шүүх үнэлнэ. Энэ зохицуулалт хэрэгтэй...

Шүүгчтэй хийсэн ярилцлагаас

3.3.8 Төслийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж бололцоо байгаа эсэх

Хуулийн төслийн зохицуулалтаас харвал хүүхэд, гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага зан үйлд нөлөөлөх сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, зохион байгуулах чиг үүргийг хүлээж байна. Тус байгууллагын төлөөллөөс дээрх чиг үүргийг хэрэгжүүлэх боломж, бололцоотой эсэхийг тодруулахад сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөө байдаг, эдгээр хүмүүст сургалт, нөлөөлөл, соён гэгээрүүлэх ажлыг гүйцэтгэж ирсэн байна. Түүнчлэн хуульд эдгээр хүмүүст байнгын шинжтэй сургалт хүмүүжлийн ажил хийх ёстой гэсэн зохицуулалт орвол манай байгууллагаас үүнийг хэрэгжүүлэх бүрэн боломжтой бөгөөд тохиромжтой гэсэн байр суурьтай байв. ГБХЗХГ-аас хорооны нийгмийн ажилтанг чадавхижуулах тал дээр голлож ажилладаг бөгөөд нийгмийн ажилтнуудаар дамжуулан хороо, суманд эцэг, эхэд зориулсан сургалт хийх бүрэн боломжтой байна.

Мөн эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан, хязгаарлуулсан хүний зан үйлд нөлөөлөх сургалтыг ГБХЗХГ болон Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвтэй хамтарч зохион байгуулах талаар хуулийн төсөлд тусгах нь тус зохицуулалтын үр нөлөөг дээшлүүлнэ гэсэн саналтай байна.

...Хүүхдийн эрхийн улсын байцаагч эцэг, эх байх эрхийг хасах саналыг шүүхэд гаргадаг. Эргээд шүүхээс эрхийг нь хасахгүй гэсэн шийдвэр гаргах эсхүл 3-аас 6 сарын хугацаатай эцэг эх байх эрхийг нь хязгаарладаг. Энэ хугацаанд сургалтын ажлыг манай газарт эсхүл хорооны хамтарсан багт даалгадаг. 2022 онд эцэг, эх байх эрхийг 3-аас 6 сар хязгаарласан миний мэдэх 3 тохиолдол байгаа. Харин эцэг, эх байх эрхийг бүрмөсөн хассан тохиолдол ховор байдаг. Хүний нөөцийн хувьд зан үйлд нөлөөлөх сургалт зохион байгуулах боломжгүй байгаа. Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулаад байгаа хүмүүсийг харахад ихэнхи нь архины хамааралтай. Цагдаагийн байгууллагаас архины эмчилгээнд явуулж байгаа хүмүүс байдаг. Манай газартай холбогдож тэр болгон даалгаж өгдөггүй. Хүүхдийг эцэг, эхээс нь түр хязгаарлагдмал хүүхдийн эрхийг хамгаалах үүднээс бид эцэг, эхтэй нь ажиллах нөхцөл боломж хэцүү байдаг. Зөвхөн хүүхэдтэй ажиллаад хүүхдээ хамгаалж байна гээд байдаг гэтэл хүүхдийг эцэг, эхтэй нь эргэн нэгтгэхэд маш хүндрэлтэй байдаг. Тиймээс энэ ажлыг маш сайн ялгаж салгаж уялдуулах нь чухал. Эцэг, эхийг хүүхэдтэй эргэн нэгтгэх ажлыг ганцхан Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газраас биш тэр хүний зан үйлд нөлөөлөх сургалтыг Сэтгэцийн эрүүл мэндийн төвтэй хамтарч хийх маягаар мэргэшсэн байгууллагуудыг оруулж өгөх шаардлагатай. Манай байгууллага сэтгэцийн өөрчлөлттэй хүнд ямар сургалт туслалцаа үзүүлэх вэ гэдэг асуудал учир дутагдалтай байна. Тухайн хүн сэтгэл зүйн хувьд асуудалтай байхад бид зүгээр хөгжлийн хөтөлбөр, янз бүрийн сургалтуудад хамруулаад байдаг. Гэтэл сэтгэл зүйг нь өөрчлөхгүйгээр тэр сургалтын үр дүн гарахгүй Тиймээс сэтгэл зүйн мэргэшсэн байгууллагуудтай хамтран ажиллах нь маш үр дүнтэй. Гэвч Сэтгэцийн эрүүл мэндийн төвтэй хамтран ажиллах санал хүргүүлэхэд манайх хууль, журмаар тийм үүрэг хүлээгээгүй учир танай байгууллагаас дамжих хүмүүст эмчилгээ хийх боломжгүй гэдэг. Тиймээс зан үйлд нөлөөлөх сургалтыг мэргэжлийн байгууллагуудаар хийлгэхгүй бол одоо бидний хийж байгаа сургалтын ажил хангалттай үр дүнд хүрэхгүй байна...

ГБХЗХГ-ын төлөөлөлтэй хийсэн ярилцлагаас

Хүүхдийн тэтгэлэг

Хуулийн төслийн 49 дүгээр зүйлд заасан Хүүхдийн тэтгэлэг зохицуулалтын практикт хэрэгжих боломжид хийсэн дүн шинжилгээ

3.3.9 Хэрэгжүүлэх субъект байгаа эсэх

Хуулийн төслийн 49 дүгээр зүйлийн 49.1-д тэтгэлгийн хэмжээ, хугацааг тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулж шүүх аргачлалын дагуу тогтооно, 49.2-д хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээ, хугацаа тогтоох аргачлалыг Засгийн газар тогтооно гэж тус тус заажээ. Дээрх заалтыг хэрэгжүүлэх субъект нь шүүх болон Засгийн газар байна.

3.3.10 Төслийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж бололцоо байгаа эсэх

Шүүхийн байгууллагын төлөөлөлтэй хийсэн ярилцлагын судалгааны үеэр тэтгэлгийн хэмжээ, хугацааг тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулж шүүх аргачлалын дагуу тогтоох боломжтой эсэх талаар санал авахад орлоготой уялдуулах зохицуулалт практикт хэрэгжих боломжгүй, хэрэгжүүлэхийн тулд илүү нарийвчлах нь зүйтэй гэсэн байр суурьтай байна. Тухайлбал тогтмол цалинтай эсэх, нийгмийн даатгалын шимтгэл төлдөг эсэх, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг баримтлах эсэх зэрэг олон асуудал тулгархаар байна. Түүнчлэн орлогын хэмжээг тогтоохын тулд тусдаа шинжээч томилох эсэх, шинжээчийн дүгнэлт бодитой гарах боломжтой эсэх нь эргэлзээтэй байна. Өөрөөр хэлбэл цалингийн хэмжээг үндэслэхээр бол хөдөлмөрийн хөлснөөс доод хэмжээгээр цалинждаг хүний орлогын 50 хувиас хэтэрч болохгүй гэх тохиолдолд доод хэмжээ 550.000 төгрөгийн 50 хувиар 3 хүүхдийн өдөр тутмын хэрэгцээ хангагдах боломжгүй юм. Тэтгэлгийн хэмжээг тогтоох ажиллагаа нь хүүхдийн эрх, ашгийн асуудлыг хөндөж буй чухал асуудал тул одоогийн хуулийн амьжиргааны түвшингийн хэмжээгээр тогтоосон тэтгэлгийг тогтмол хугацаанд шүүхээс тогтоосон хэмжээгээр авах нөхцөлийг бүрдүүлэхэд анхаарах нь зүйтэй гэсэн саналыг шүүгчтэй хийсэн ярилцлагын үеэр онцолж байв.

...Энэ зохицуулалт орж ирснээр шүүх дээр маргаан үүсч хүүхдийн эрх ашиг хөндөгдөх нөхцөл үүснэ. Хүмүүс орлогоо нууна. Тэрийг тогтоохын тулд шүүхэд ажиллагаа хийгдэх юм уу эсхүл тэтгэлэг тогтоолгох гээд байгаа тал нь тогтоох юм уу гэдэг асуудал тулгарна. Тухайн хүний бүх орлогын эх үүсвэрийг мэддэггүй л бол тогтооход хэцүү. Мөн тухайн хүний эд хөрөнгө өөр хүний нэр дээр байгаа тохиолдолд хэрхэх. Үүнд бас л хүүхдийн эрх ашиг хөндөгдөнө. Засгийн газрын амьжиргааны доод түвшингээр тогтоож байгаа нь цаг үеийн нөхцөл байдалтайгаа уялдсан байгаа. Улаанбаатар хотод 314400, 11 хүрээгүй хүүхэд үүний 50 хувиар бөгөөд үүнээс дээш нэхэмжлэхэд бидний цалин хүрэлцэхгүй. Амьжиргааны түвшингөөр тогтоож байгаа энэ хэлбэр хамгийн зүй зохистой гэж үзэж байна. Хэрэв орлогыг шүүх тогтоож орлогын хэмжээгээр шийднэ гэх юм бол шүүх үүнтэй холбоотой ажиллагаа хийгээд мөд хэргээ шийдэж чадахгүй. Тэгэхээр үүний ард хүүхэд тэтгэлгээ авч чадахгүй хохирно. Яагаад гэвэл шүүхийн шийдвэр гарсан өдрөөс хойш тэтгэлэг авч эхэлнэ. Хэдэн жил үргэлжилсэн маргаан ч байна. Тиймээс Засгийн газраас тогтоосон амьжиргааны түвшин хэмжээгээр явах нь зүйтэй. Үнэхээр өндөр орлоготой бол хоорондоо тохиролцоод шүүх дээр ороод ирвэл шүүх тэр хэмжээгээр батлаад өгч байгаа...

Хүүхэд үрчлүүлэх

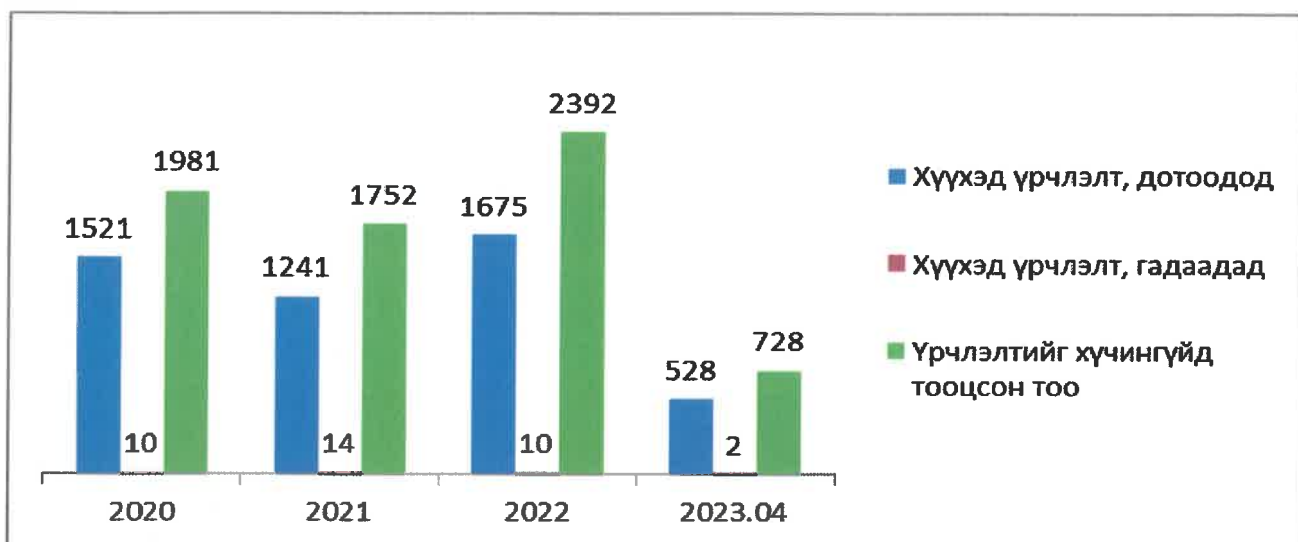
Хуулийн төслийн 65, 67, 83 дугаар зүйлд заасан Хүүхэд үрчлүүлэх зохицуулалтын практикт хэрэгжих боломжид хийсэн дүн шинжилгээ

3.3.11 Хэрэгжүүлэх субъект байгаа эсэх

Хуулийн төслийн 67 дугаар зүйлийн 67.1-д хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх асуудлаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус Үрчлэлийн зөвлөл гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд ажиллана. Үрчлэлийн зөвлөлийн ажиллах журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална, 83 дугаар зүйлийн 83.6-д харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын гэр бүл, иргэнд үрчлүүлэх талаар дүгнэлт гаргах үүрэг бүхий Гадаад Үрчлэлтийн зөвлөл ажиллахаар зохицуулалт тусгаж өгчээ. Мөн төслийн 67 дугаар зүйлийн 67.2 болон 83 дугаар зүйлийн 83.7-д үрчлэлтийн зөвлөлийн санал, дүгнэлтийг үндэслэн хүүхэд үрчлүүлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэхээр байна. Эндээс үзвэл хүүхэд үрчлэлттэй холбогдох зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх субъект нь шүүх, ГИХГ, ГБХЗХГ байна.

3.3.12 Төслийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж бололцоо байгаа эсэх

Хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Гэр бүлийн тухай хуулийн 55.7-д "Сум, дүүргийн Засаг дарга хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтийг хянан үзэж, үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэрийг 20 хоногт багтаан гаргана", 58.1-д "Гадаадын иргэн Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтээ өөрийн орны эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан Монгол Улсын эрх бүхий байгууллагад гаргана" гэж тус тус заасан байна. Үрчлэх эсэх талаар дүгнэлтийг одоо үйлчилж байгаа хуульд сум, дүүргийн Засаг дарга хянан үздэг байсан бол хуулийн төсөлд гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд Үрчлэлтийн зөвлөл хариуцахаар заасан нь гэр бүл, хүүхдийн чиглэлээр дагнан ажилладаг, илүү мэргэшсэн субъект буюу хамтарсан баг ажиллаж дүгнэлт хийхээр тусгасан, Үрчлэлтийн зөвлөлийн үнэлгээ, дүгнэлтийг шүүхээс үнэлж үрчлэх эсэх тухай шийдвэрийг гаргах нь хүүхдийн эрх, ашиг хамгаалагдах урьдач нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.

Эх сурвалж: Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар, Хүүхэд үрчлэлтийн тоон мэдээлэл

Дээрх графикаас харвал хүүхэд үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон тоо хүүхэд үрчлэлтээс илүү буюу сүүлийн жилүүдэд өсөн нэмэгдэж ирсэн байна. Хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Гэр бүлийн тухай хуулиар хүүхэд үрчлүүлэх эсэх шийдвэрийг Засаг дарга гаргаж, хүүхэд үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох эсэх шийдвэрийг шүүх гаргаж байна. Хуулийн төслийн хүүхэд үрчлэлтэй холбоотой зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх байгууллага болох шүүхийн байгууллага болон ГБХЗХГ-аас тухайн зохицуулалт хэрэгжих боломж, бололцоотой эсэх талаар санал авахад ГБХЗХГ-т хүүхэд үрчлэлтийн асуудлаар дүгнэлт гаргах нь чиг үүрэгт нийцсэн, цаг үеэ олсон гэж үзэж байна. Харин хуулийн төслийн 67 дугаар зүйлийн 67.1-д хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх асуудлаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус Үрчлэлийн зөвлөл гэснийг орон тооны байхаар хуулийн төсөлд тусгах саналтай байна. Энэ нь хуулийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг дээшлүүлэх, тухайн асуудлын ач холбогдлыг үнэлж буй явдал гэж үзэж байна.

...Хүүхэд үрчлэлтийн асуудлыг шүүхээр шийдвэрлүүлэх нь зохимжтой. Хүүхэд үрчлэлтийг хүчингүй болгохдоо шүүхээс шийдвэрлэхэд үрчлүүлэх тухай шийдвэрийг Засаг дарга гаргах нь зохимжгүй...

...Асрамж, халамжийн төвд байгаа хүүхдүүдийн үрчлэлтийн асуудал манай байгууллагад харьяалагддаг. Бусад орон нутагт бол харьяа газрын Засаг дарга шийдвэрлээд явчихдаг. Гэтэл Засаг дарга манай байгууллага руу танайх үрчлэлийн дүгнэлт гаргаж өг гээд явуулдаг. Бидэнд хуульд заасан тийм эрх, үүрэг байхгүй. Гадаадын иргэнд үрчлүүлэх асуудлын хувьд бид дүгнэлт бичээд харьяа яам руу явуулдаг. Манай дээр энэ асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр бол боловсон хүчний хувьд ажиллах хүч байхгүй. Үрчлэх эсэх шүүхийн шийдвэр гаргах хүртэлх өмнөх процесс бол манай байгууллагад хамааралтай байна. Тиймээс боловсон хүчний асуудал шийдэгдэж чадвал зүй зохистой зохицуулалт гэж харж байна. Гэр бүлийн тухай хуулийн төсөлд гэр бүлийн дагнасан шүүхтэй болох тухай зохицуулалт оруулвал эвлэрүүлэн зуучлал, үрчлэлт, гэр бүл цуцлалт зэрэг тэнд цогцоор явагдах боломжтой. Үрчлэлтийн зөвлөлийг оруулахдаа орон тооны бус гэдэг маягаар оруулахаар үндсэн ажлаа хийхгүй тухай байгууллагын чиг үүрэг алдагдах эрсдэл бий болдог. Тэгэхээр орон тооны гэсэн хувилбараар хийх нь зохимжтой. Сүүлийн 5 жилийн хугацаанд үрчлэлтийн асуудал их өсч байгаа хүмүүсийн амьдрах арга барил, хэв маяг өөрчлөгдөж байна. Мөн одоо асрамжийн газар байгаа

хүүхдүүдийг гэр бүлийн орчинд байлгах нь хүүхдийн эрүүл саруул өсөх, боловсрол эзэмших, зөв хүмүүжэхэд маш их ач холбогдолтой...

ГБХЗХГ-ын төлөөлөлтэй хийсэн ярилцлагаас

Үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох асуудлыг одоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хуулиар шүүх шийдвэрлэж байгаа билээ. Хуулийн төслөөр үрчлэлтийг хүчингүйд тооцохоос гадна үрчлэх эсэх шийдвэрийг шүүх гаргахаар тусгасан нь шүүхийн байгууллагын ачааллыг нэмэгдүүлэхээр байна. Тухайлбал үрчлэлтийг хүчингүйд тооцуулахаар хандах маргааны тоо тасралтгүй өсөн нэмэгдэж буйг дээрх графикаас харж болно. Түүнчлэн тус зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж, бололцоо бий эсэх талаар саналыг шүүхийн байгууллагын төлөөлөлтэй хийсэн ярилцлагын үеэр тодруулахад шүүхийн ачааллыг нэмэгдүүлэх нь хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хугацааг уртасгаж иргэдийн эрх ашгийг хөндөх, нөгөөтэйгүүр шүүхийг төрийн чиг үүргийн байгууллага шиг болгох нь буруу гэсэн байр суурьтай байна. Хэдий тийм боловч хүүхэд үрчлэлтийн асуудлыг шүүх шийдэх нь илүү нухацтай, хүүхдийн эрх ашиг хөндөгдөхөөс урьдчилан сэргийлэх боломжтой гэсэн байр суурьтай байна. Хуулийн төслийн үрчлэлттэй холбоотой зохицуулалтыг практикт хэрэгжүүлэхийн тулд шүүгчийн орон тоог нэмэх шаардлагатай байна.

...Үрчлэлтийг хүчингүй болгох асуудал шүүх дээр ачаалал их үүсгэж байна. Цаг үеийн нөхцөл байдал, нийгмийн шилжилттэй холбогдож үрчлэлт хийгдсэн, одоо тэрийг больё гээд шүүх дээр орж ирэхэд хийхгүй хатуу байя гэхээр нэн тэргүүнд хүүхдийн эрх ашиг яаж зөрчигдөж байна вэ гэдэг асуудалтай. 4 дүгээр сар гарснаас хойш 3, 4 хэрэг шийдсэн байна. 1-ийг нь хангаад 2-ыг нь хэрэгсэхгүй болгосон. Нөгөө талаар одоо үрчлэлт хийгдэж байгаа асуудал ямар ч замбараагүй, шалгуур байхгүй байна. Яагаад үрчилж авах гээд байгаа юм гэхээр өргөдөл аваад ирсэн гэдэг. Шүүх аваад шийдэх нь нэг талаас шүүх илүү нухацтай хандаж яагаад үрчлүүлэх гээд байгаа юм, учир шалтаан нь юу юм, хүүхдийн эрх ашиг хөндөгдөх үү гэх зэрэг асуудал дээр шүүхийн харах өнцөг өөр, бодитойгоор шийдвэр гаргана. Тэгэхээр шүүх дээр ирэх нь зөв ч, шүүхийн ачааллыг улам нэмэгдэнэ. Мөн үрчлэлтийг хүчингүй болгохгүй байх нь өөрөө үр дагавар үүсгэдэг. Үрчлэлтийг хүчингүй болгох үндэслэл хуульд байхгүй байхад үрчлэлтийг хүчингүй болгохгүй гэж тайлбарлаад шийддэг. Юм болгоныг шүүх рүү аваад ирж шүүхийн ачааллыг нэмээд байдаг тэр чинээгээрээ хүний эрх, ашиг зөрчигдөх байдал шүүх дээр үүсч байна. Хэрэг маргааныг шийдэхийн тул нотлох баримтыг цуглууж тал талаас нь дүгнэлт хийсний дараа хэрэг маргааны эцсийн шийдвэрийг гаргадаг. Иймэрхүү байдлаар шүүхийг төрийн чиг үүргийн байгууллага шиг болгох юм бол ажил хэрэг явагдахгүй. Үрчлэлтийн асуудал шүүх дээр маш их орж ирж байгаа...

Шүүгчтэй хийсэн ярилцлагаас

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”, 2021 оны 12 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл” зэрэг бодлогын баримт бичигт тусгасан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх зорилгоор боловсруулсан байх бөгөөд хуулийн төсөл нь үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ, шаардлага, зорилтыг зарчмын хувьд хангасан байна гэж үзлээ.

Хуулийн төсөлд гэр бүлийн харилцаанд гэрлэлтийн гэрээ, тэжээн тэтгэх гэрээнээс гадна нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглах гэрээ, эцэг эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх гэрээ, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчтэй байгуулах гэрээ, үрчлэгчтэй байгуулах гэрээ зэрэг хэд хэдэн гэрээний төрлүүд шинээр орж ирсэн байна. Эвлэрүүлэн зуучлагч, хүүхдийн шинжээч, хүүхдийн сэтгэл зүйч, хүүхэд, гэр бүлийн мэргэжилтэн, үрчлэлтийн зөвлөл, гэр бүл, хүүхэд залуучуудын газар, хүүхэд асран хүмүүжүүлэх байгууллага зэрэг хэд хэдэн хоорондоо уялдаа холбоо бүхий субъектүүд гэр бүл, хүүхдийн харилцаанд мэргэшээгүй, мэргэшсэн байдлаар оролцож байна.

Мөн түүнчлэн гэрлэлт цуцлах, тэтгэлгийн хэмжээг тогтоох, хүүхдийн овог, нэр өөрчлөх, хүүхдийн эцэг эх тогтоох, шүүхээс хүүхэд үрчлэх, үрчлэлтийг хүчингүй болгох, хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах маргаан, хүүхдийн эд хөрөнгийн маргаан, гэрээний маргаан, төрөл садантайгаа харилцахыг хориглосон маргаан, эцэг эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах, сэргээлгэх хүсэлт, тэжээн тэтгэхтэй холбогдох маргаан, тэтгэлэгтэй холбогдох маргаан, асран хамгаалах харгалзан дэмжихтэй холбогдсон маргаан, эцэг эх тогтоох маргаан зэрэг гэр бүлийн харилцааны олон төрлийн маргааныг шүүхээр шийдвэрлүүлэхээр хуулийн төсөлд тусгасан байна. Энэхүү зохицуулалтууд нь хүүхдийн эрх, ашиг сонирхол, гэрлэгчдийн эрх, ашгийг илүү мэргэшсэн түвшинд хамгаалах гэсэн зорилтыг харуулж байна. Энэхүү нөсөр ажиллагааг бусад салбарын хэргийг шийдвэрлэхийн хажуугаар шүүхээс хэрэгжүүлэхээр байгаа нь шүүгч, шүүхийн ачааллыг нэмэгдүүлж, эрх нь зөрчигдсөн этгээдийн эрх, ашиг сонирхлыг бүрэн дүүрэн хамгаалахад хүндрэл учруулах юм. Хуулийн төслөөс үзвэл гэр бүлийн чиглэлээр дагнан эдгээр хэрэг маргааныг шийдвэрлэх, үйл ажиллагааг явуулах цогц тогтолцоог бий болгох буюу гэр бүлийн шүүхийг байгуулах шаардлага үүсэхээр байна.

Зорилгод хүрэх байдал. Энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, хуулийн төслөөр тавьсан зорилгыг хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон хуулийн төслийн зохицуулалтыг харьцуулан судалсан бөгөөд хуулийн төслийн зохицуулалт нь ерөнхий байдлаар зарчмын хувьд зорилгодоо хүрэх байдлыг хангасан байна. Үүнд зорилгодоо хүрэх байдлыг дараах байдлаар үнэлж дүгнэлээ.

Хуулийн төслийн 3 дугаар бүлэгт заасан гэрлэлтийн гэрээний зохицуулалт үндсэн агуулга, зарчмын хувьд зорилгодоо нийцсэн ч гэрлэлтийн гэрээ нь Иргэний хуулийн 125.1 дүгээр зүйл тодорхойлсон гэрлэлтийн гэрээг зааж байгаа эсэх, эдгээрийн уялдаа холбоог хуулийн төслийн холбогдох хэсэгт заах шаардлагатай байна. Иргэний хуулийн 132.5 дугаар зүйлд гэрээнд эд хөрөнгийн бус амины харилцааг зохицуулахыг хориглохоор заасан нь Хуулийн төслийн 23.1-т заасан гэрлэлтийн гэрээгээр эд хөрөнгийн бус харилцааг зохицуулна гэсэнтэй зөрчилдөж байгаа тул зөвхөн эд

хөрөнгийн харилцааг зохицуулахаар хуулийн төслийг боловсруулах нь зүйтэй гэж үзэж байна.

Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.3, 5.4-т садан төрлийн лавлагаа, ДНХ-ийн шинжилгээ авч болох талаар заасан нь хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгод хүрэх ач холбогдолтой зохицуулалт болсон байна. Гэхдээ энэхүү лавлагаа авахыг үүрэгжүүлж өгөх нь хуулийн төслийн зорилгыг илүү үр дүнтэй болгоход туслахаар байна.

Хуулийн төслийн 28 дугаар зүйлд нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашигласны үр дүнд төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоохтой холбогдсон зохицуулалт нь үүнтэй холбогдох гэрээнээс үүссэн эцэг, эхийг тогтоох маргаанд гэрээний талуудын үүргийг баталгаажуулж, эрх ашгийг хамгаалах төдийгүй цаашлаад хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах ач холбогдолтой зохицуулалт байна. Нөхөн үржихүйн туслах аргыг ашиглан хүүхэдтэй болох шинэ харилцаа аль хэдийн үүсч хуульд тогтоомжид тусгалаа олсон нь түүний суурь хууль болох гэр бүлийн тухай хуульд холбогдох зохицуулалт орж эцэг, эх тогтоосноор шүүх дээрх эцэг, эх тогтоолгох маргаан үүсэхээс урьдчилан сэргийлэхээр байна.

Хуулийн төслийн 49 дүгээр зүйлд хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээг тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулан шүүхээс тогтоохоор заасан нь хуулийн төслийн тэтгэлгийн хэмжээг өсгөх, тэтгэлгийг төлөгддөг болгох гэсэн хуулийн зорилтод хүрэх боломжгүй байна. Учир нь шүүхээс тэтгэлэг төлөгчийн орлогыг үнэн, зөв тодорхойлоход хүндрэл бэрхшээл үүсч орлого тогтоох процесс ажиллагаа удааширч энэ хугацаанд хүүхдийн эрх, ашиг зөрчигдөхөөр байна. Тиймээс одоо мөрдөгдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр тэтгэлгийн хэмжээг тогтоож байгаа зохицуулалт нь хамгийн боломжтой хувилбар байна гэж үзэж байна.

Хуулийн төслийн 65 дугаар зүйлээр хүүхэд үрчлэхийг Үрчлэлтийн зөвлөлийн дүгнэлт саналыг үндэслэн шүүх эцэслэн шийдвэрлэнэ гэж зааснаар үрчлэлтийн асуудлыг илүү мэргэшсэн түвшинд шийдэж шүүх түүний хууль эрх зүйн асуудлыг шалган шийдвэрлэх боломжийг олгосон байна. Шүүхээс жилд үрчлэлтийг хүчингүй болгох 2000 гаруй хэрэг маргааныг шийдвэрлэж байгаа нь шүүхэд ажлын ачаалал үзүүлээд зогсохгүй, хүүхдийн эрхийг ноцтой зөрчиж үрчлэх шийдвэр гаргаж буйг мөн харуулж байна. Тиймээс хуулийн төсөлд үрчлэлтийг шийдвэрлэх нарийвчилсан зохицуулалтыг оруулж өгснөөр хуулийн төслийн зорилгод хүрэх боломжийг бүрдүүлсэн байна.

Практикт хэрэгжих боломж. Энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн 5.2, 5.3, 5.4, 5.5 дэх хэсэгт заасан гэрлэх нөхцөл зохицуулалт, 14 дүгээр зүйлд заасан Гэрлэлт цуцлахад шүүх гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийг хуваах зохицуулалт, 21 дүгээр зүйлд заасан Гэрлэлттэй адилтгах харилцаа зохицуулалт, 43 дугаар зүйлд заасан Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулах зохицуулалт, 49 дүгээр зүйлд заасан Хүүхдийн тэтгэлэг зохицуулалт, 65, 67, 83 дугаар зүйлд заасан Хүүхэд үрчлүүлэх гэсэн заалтуудын практикт хэрэгжих боломжийг судалсан бөгөөд практикт турших ажиллагаа явуулах боломжгүй байсан учраас дээрх заалтуудыг хэрэгжүүлэх боломж байгаа эсэхийг санал авах замаар судалсан.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.2 дахь хэсэгт “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө сайн дураараа, харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр эрүүл мэндийн шинжилгээ өгч, эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулж байгаа гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдаж болно” гэсэн заалтыг Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын төлөөлөлтэй ярилцлагын судалгаа хийхэд хуулийн төслийн гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтыг тус байгууллагаас тогтмол зохион байгуулж ирсэн бөгөөд практикт хэрэгжих боломжтой байна.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэгт Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэх лавлагааг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно гэсэн сайн дурын шинжтэй зохицуулалтыг тусгасан бөгөөд заавал биелүүлэх шинжийг агуулаагүй тул садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэхээр бүртгэлийн байгууллагад хандах гэрлэгчдийн тоо харьцангуй бага байх, цаашлаад практикт хэрэгжихгүй байх эрсдэлтэй заалт байна.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.4 дахь хэсэгт “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдаж болно” гэсэн заалт практикт хэрэгжих боломжгүй байна. Монгол улсын хэмжээнд хийгдсэн генетик генелогийн суурь судалгаа байхгүй байна.

Төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.5 дахь хэсэгт “Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхдээ нөгөө талын өмнөх гэрлэлтийн лавлагаа болон хүүхэдтэй эсэх мэдээллийг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно” гэсэн заалт практикт хэрэгжих боломжгүй буюу тухайн иргэний зөвшөөрлөөр л олгогдох боломжтой байна. Түүнчлэн нөгөө талынхаа өмнөх гэрлэлтийн лавлагаа болон хүүхэдтэй эсэх мэдээллийг гэрлэхийг хүсэгчдэд мэдэгдэх нь тодорхой зорилго, үр дүнд хүрэхээргүй, иргэний эрх, хувийн нууцад халдахаар байна.

Төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4 дэх хэсэгт гэрлэгчид гэр бүлийн харилцаанд хүлээх ёс суртахууны үүргийг тусгаж, 9.4.4 дахь хэсэгт бие биедээ үнэнч байх үүрэгтэйг зааж өгчээ. Хэдий тийм боловч хуулийн төсөлд үнэнч байх үүргийн талаар нарийвчлан тодорхойлоогүй байна. Үүний улмаас практикт хэрэгжихэд зарим саад бэрхшээл тулгарахаар буйг шүүгчтэй хийсэн ярилцлагын үеэр онцолж байв. Тухайлбал гэрлэлтээ албан ёсоор цуцлаагүй боловч хоорондоо тохиролцож тусдаа амьдарч байсан хосууд өөр хүнтэй хамтран амьдрах нь үнэнч байх үүргээ зөрчсөн гэдэгт хамаарах эсэх тодорхойгүй, гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн 25 хүртэлх хувийг нөгөө талдаа шилжүүлэхийг хуулиар хатуу тогтоох нь цаг үеийн хувьд болоогүй байна. Эндээс үзвэл үнэнч байх үүргээ зөрчсөн тохиолдолд гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн 25 хүртэлх хувийг нөгөө талдаа шилжүүлэх зохицуулалт нь практикт хэрэгжих боломжгүй байна.

Төслийн 21 дүгээр зүйлд 6 шаардлагыг бүхэлд нь хангасан байхыг шаардсан нь хамтран амьдрагчаар тогтоолгоход иргэнд хүндрэл, чирэгдэл учруулахаар байна. Тухайлбал УБЕГ-аас 4 төрлийн лавлагааг авах бол таваас доошгүй жил тогтмол хамтран амьдарсныг тогтоох, цаашид гэрлэх зорилгоор хамтран амьдарч байсныг тогтооход хүндрэл учрахаар байна. УБЕГ-аас авах 4 төрлийн мэдээлэл, лавлагааг тус байгууллагаас олгох бүрэн боломжтой байна. Хэдий тийм боловч хамтран амьдрагчид заавал нэг хаяг дээр бүртгэлтэй байх шаардлага нь орчин цагт тохиромжгүй, 2 эд

хөрөнгөтэй бол тус тус бүртгэлтэй явдаг байна. Эндээс үзвэл гэрлэлттэй адилтгах харилцааг тогтооход авч үзэх зарим шаардлага практикт хэрэгжих боломжгүй байна.

Төслийн 43 дугаар зүйлд заасан Эцэг, эх байх эрхээ хязгаарлуулсан, хасуулсан хүнийг зан үйлд нөлөөлөх сургалтад хамруулах чиг үүргийг ГБХЗХГ хэрэгжүүлэх боломж, бололцоотой эсэхийг тодруулахад сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөө байдаг, эдгээр хүмүүст сургалт, нөлөөлөл, соён гэгээрүүлэх ажлыг гүйцэтгэж ирсэн туршлагатай буюу практикт хэрэгжих боломжтой байна.

Төслийн 49 дүгээр зүйлийн 49.1-д тэтгэлгийн хэмжээ, хугацааг тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулж шүүх аргачлалын дагуу тогтооно, 49.2-д хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээ, хугацаа тогтоох аргачлалыг Засгийн газар тогтооно гэж заасныг практикт хэрэгжих боломжтой эсэх талаар санал авахад орлоготой уялдуулан тэтгэлгийн хэмжээг тогтоох зохицуулалт практикт хэрэгжих боломжгүй, хэрэгжүүлэхийн тулд илүү нарийвчлах нь зүйтэй гэсэн байр суурьтай байна. Түүнчлэн орлогын хэмжээг тогтоохын тулд тусдаа шинжээч томилох эсэх, шинжээчийн дүгнэлт бодитой гарах боломжтой эсэх нь эргэлзээтэй байна.

Төслийн 67 дугаар зүйлийн 67.1-д хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх асуудлаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус Үрчлэлийн зөвлөл гэснийг орон тооны байхаар хуулийн төсөлд тусгаснаар практикт хэрэгжих ба энэ нь хуулийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг дээшлүүлэх, тухайн асуудлын ач холбогдлыг үнэлж буй явдал гэж үзэж байна. Мөн хүүхэд үрчлэлтийн асуудлыг шүүх шийдэх нь илүү нухацтай, хүүхдийн эрх ашиг хөндөгдөхөөс урьдчилан сэргийлэх боломжтой боловч практикт хэрэгжүүлэхийн тулд шүүгчийн орон тоог нэмэх шаардлагатай байна.

Харилцан уялдаа. Энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд аргачлалд тусгагдсан асуултанд хариулах замаар хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэллээ. Хуулийн төслийн холбогдох зохицуулалтыг бусад хууль тогтоомжтой нийцүүлэх шаардлагатай байна. Тухайлбал, хуулийн төслийн Гуравдугаар бүлэгт тусгасан гэрлэлтийн гэрээний зохицуулалтыг Иргэний хуулийн 132 дугаар зүйлтэй нийцүүлэх шаардлагатай. Мөн хуулийн төслийн зүйл, заалт хоорондын уялдаа холбоо, нийцлийг сайжруулах, нэр томъёог жигдлэх шаардлагатай. Энэ хүрээнд зөвлөмжид заасан агуулгын болон техникийн хувьд сайжруулах саналыг анхаарах шаардлагатай байна.

Зөвлөмж

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчлэсэн найруулгын төсөл нь гэр бүлийн харилцаанд хүүхдийн эрх, ашиг сонирхол, гэрлэгчдийн эд хөрөнгийн эрх ашиг сонирхлыг хамгаалах зохицуулалтыг улам боловсронгуй болгох буюу шинээр үүсч буюу харилцааг хуульд оруулж үүнээс үүсэх маргаанаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор боловсруулагдсан байна. Хуулийн төслийн үр нөлөөг “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”-ын дагуу үнэлэхэд Гэр бүлийн тухай хуулийн төсөл нь хуулийн төслөөр тавьсан зорилгодоо хүрэх боломжтой, хуулийн төсөл боловсруулах шаардлагад нийцсэн байдлаар боловсруулагдсан байна.

Харин үр нөлөөг тооцох ажиллагааны явцад гарсан дараах асуудлуудыг өөрчлөх, дахин анхаарах шаардлагатай байна гэсэн зөвлөмжийг хууль санаачлагчид өгч байна. Үүнд:

1. Хуулийн төслийн 22, 23 дугаар зүйлүүд Иргэнийн хуулийн заалтуудтай зөрчилдөж байх тул Гэрлэлтийн гэрээгээр зөвхөн эд хөрөнгийн харилцааг зохицуулахаар өөрчлөх, Иргэний хуулийн 125 дугаар зүйлийн 125.2-т заасан гэрээ хуулийн төслийн 23 дугаар зүйлийн 23.1-т заасан гэрээ мөн эсэхийг тодорхойлж Иргэний хуулийн холбоосыг тухайн хэсэгт заах;
2. Хуулийн төслийн 5.3-т заасан садан төрлийн лавлагаа авч болно гэснийг садан төрлийн лавлагаа авна гэж үүрэгжүүлэн өөрчлөх;
3. Хуулийн төслийн 49 дүгээр зүйлийн 49.1-д заасан тэтгэлгийн хэмжээг тэтгэлэг төлөгчийн орлоготой уялдуулж шүүх тогтооно гэснийг шүүхээс орлого тогтоох ажиллагаа явуулахад хүндрэл бэрхшээл үүсэх тул энэ хэсгийг дахин хянан шалгах;
4. Монгол улсын хэмжээнд генетик генелогийн суурь судалгаа хийсний дараа гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдах талаар хуулийн төсөлд тусгах;
5. Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан, хязгаарлуулсан хүний зан үйлд нөлөөлөх сургалтыг ГБХЗХГ, Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвтэй хамтарч зохион байгуулах талаар хуулийн төсөлд тусгах;
6. Хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх асуудлаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус Үрчлэлийн зөвлөл гэснийг орон тооны байхаар хуулийн төсөлд тусгах;
7. Хүүхэд үрчлэлтийн асуудлыг шүүх шийдвэрлэх, мөн бусад нэмэлт үүргүүд шүүхийн байгууллагад үүссэн нь шүүхийн ачааллыг нэмэгдүүлэх тул шүүхэд үүсэх ачааллыг тооцсоны үндсэн дээр шүүхэд шилжүүлэх, нэмэх үүргийг хуулийн төсөлд тусгах;
8. Хуулийн төслийн Гуравдугаар бүлэгт заасан гэрлэлтийн гэрээний зохицуулалтыг Иргэний хуулийн 132 дугаар зүйлтэй нийцүүлэх;
9. Хуулийн төслийн Гуравдугаар бүлгийн гарчгийг “Гэрлэлтийн гэрээ, түүнийг байгуулах” гэж өөрчлөх. Мөн хуулийн төслийн 23 дугаар зүйлийн гарчгийг “Гэрлэлтийн гэрээний хэлбэр” гэснийг “Гэрлэлтийн гэрээний зүйл, агуулга” гэж өөрчлөх;
10. Хуулийн төслийн 23.1-д “Гэрлэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэх” гэрлэгчид гэснийг давхардсан тул хасах;
11. Хуулийн төслийн 34 дүгээр зүйлийн 34.4, 34.5, 34.6 дахь хэсэгт заасан “Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх тухай гэрээ” гэснийг “Энэ хуулийн 34.3-т заасан гэрээ” гэж өөрчлөх. Мөн хуулийн дээрх заалтуудад гэрээний нэрийг “Эцэг, эхийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх тухай гэрээ” эсхүл “хэрэгжүүлэх гэрээ” гэж өөр өөр нэр томъёогоор илэрхийлснийг жигдлэх. 34 дүгээр зүйлийн гарчигт “эрх, үүрэг” гэснийг араас “түүнийг хэрэгжүүлэх гэрээ” гэж нэмэх;
12. Хуулийн төслийн 90 дүгээр зүйлд буюу гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэгт дараах зохицуулалтыг нэмж тусгах;

Үүнд:

- гэрлэлт цуцлахад хүүхдийн асрамж тогтоох асуудлаар шүүгчийн захирамжийн дагуу шинжээчээр ажиллах, энэ чиглэлээр шүүхэд мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлж, хамтран ажиллах;
- Гэр бүлийг эвлэрүүлэх, хүүхдийг эцэг, эхийн аль нэгний асрамжид үлдээх асуудлаар шүүхэд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх, дүгнэлт гаргах чиг үүргийг гүйцэтгэх төрийн бус байгууллагыг магадлан итгэмжлэх,
- Гэр бүлийг эвлэрүүлэх, хүүхдийг эцэг, эхийн аль нэгний асрамжид үлдээх асуудлаар шүүхэд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх, дүгнэлт гаргах аргачлал, төлбөрийн хэмжээ, стандартыг батлах, хэрэгжилтийг хангах,

13. Дагалдах хуулийн төслийг дараах хэлбэрээр өөрчлөх; Үүнд:

- Дагалдах хуулийн төсөлд “132.4. Харин гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй буюу гэрлэгчдийн хэн нэгний байнгын хүчирхийлэл дарамтаас болж” гэсний “байнгын” гэдгийг хасах.
- Хуулийн төслийн 32.4.2-т “*Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 32.4-т зааснаас гадна өмгөөлөгч, нийгмийн ажилтан, сэтгэл зүйч, сурган хүмүүжүүлэгчийг оролцуулж, гэрлэгчдэд зөвлөгөө өгөх*” гэснийг “энэ хуулийн 32.4-т зааснаас гадна” гэж өөрчлөх.
- Түүнчлэн “Энэ хуулийг Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө” гэснийг “Гэр бүлийн тухай /шинэчилсэн найруулга/ хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө” гэж өөрчлөх.
- Дагалдах хуулийн “Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай” гэснийг “Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай” гэж өөрчлөх.

---oOo---

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль /1992/;
2. Хууль тогтоомжийн тухай хууль /2015 он/;
3. Гэр бүлийн тухай хууль;
4. Донорын тухай хууль;
5. Иргэний хууль;
6. Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 24 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”;
7. Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл”;
8. Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны “Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх, түүнтэй холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай” 02 дугаар тогтоол;
9. Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал”, 3 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”;
10. Эрүүл мэндийн сайдын 2018 оны А/500 дугаар захирамж,
11. Гэр бүлийн эрх зүй дэх гэрээ бакалаврын ажил, Б. Уянга, 2017
12. Хууль ёсоор өв залгамжлах эрх зүйн харилцаан дахь дагавар хүүхдийн эрхийн хамгаалалт магистрын ажил, А. Тайван, 2020
13. Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэнд үрчлэх гэр бүлийн эрх зүйн зохицуулалтын асуудал бакалаврын ажил, 2018
14. Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэх гэмт хэргийг мөрдөн шалгахад прокурорын хяналтыг боловсронгуй болгох нь, өгүүлэл, Ж. Батмөнх, 2020
15. Хүүдийн асуудал хариуцах хорооны дүрмийг боловсронгуй болгох, хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл боловсруулах, ХЗҮХ, 2009
16. Гэр бүлийн хүчирхийлэл дэх гэмт хэрэг, зөрчлийн давхардал (Бодлогын судалгааны тайлан), Ж. Батмөнх, Э. Цэлмэг, 2022
17. Гэр бүлийн дундын эд хөрөнгийн эрх зүйн зохицуулалт докторын диссертаци, О. Отгонтуяа, 2022
18. Гэр бүлийн хүчирхийлэл: өнөөгийн байдал, О. Отгонтуяа, 2019
19. Хүүхдийн эд хөрөнгийн эрх, О. Отгонтуяа, 2021
20. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөж буй практик орчин тулгамдсан асуудал, Д. Батням, 2022

**“ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ”-ИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСӨЛД
ХИЙСЭН ЗАРДЛЫН ТООЦОО**

Microsoft Office User

УЛААНБААТАР ХОТ

2023

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ.....	3
Үнэлгээний хамрах хүрээ.....	4
Нэг. Төрийн байгууллагын зардал.....	11
1.1. Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, зарцуулах хугацаа	11
1.2. Ажил үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөц.....	16
1.3. Нийт гарах хүний нөөцийн зардлын тооцоо, холбогдох нэмэлт зардал.....	18
1.4. Бусад нэмэлт зардал, нийт зардлын урьдчилсан тооцоо, хувилбар.....	23
Хоёр. Иргэнд үүсэх зардал, ачаалал.....	26
1.1. Иргэдэд шинээр үүссэн үүрэг	26
1.2. Хугацаа, зардлын тооцоо	27
1.3. Тоон үзүүлэлт, нийт ачаалал /зардал, хугацаа/	28
1.4. Бусад зардал.....	29
Гурав. Хуулийн этгээдэд үүсэх захиргааны зардал	30
Үнэлгээний үр дүн.....	31
Хавсралт 1: Хуулийн төсөлд тусгасан төрийн байгууллагын үүрэг.....	35
Хавсралт 2: Хуулийн төсөлд тусгагдсан хэрэгжүүлэгч байгууллагын үүргийн стандарт үйл ажиллагаа	39
Хавсралт 3: Хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа буюу үүргийн талаарх тоон үзүүлэлт	42
Хавсралт 4: Шүүхийн байгууллагад шинээр бий болсон үүрэгтэй холбогдох стандарт үйл ажиллагаа	43
Хавсралт 5: Захиалагчаас ирүүлсэн хуулийн төсөл	Error! Bookmark not defined.

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1. Зардал тооцох үе шат, алхам /төрийн байгууллага/	4
Хүснэгт 2. Төрийн байгууллагын хүний нөөцийн зардлыг урьдчилан тооцох зохицуулалт	4
Хүснэгт 3. Шүүхэд үүсэх хүний нөөцийн зардлыг урьдчилан тооцох зохицуулалт	6
Хүснэгт 4. Нэмэлт зардлын хүрээнд тооцох буюу санхүүгийн зардлыг тооцох заалтууд /үйл ажиллагаа, үйлчилгээгээр/	7
Хүснэгт 5. Зардал тооцох үе шат, алхам /иргэн/.....	9
Хүснэгт 6. Иргэнд шинээр ачаалал бий болгосон заалт /Сайн дураар биелүүлэх/	9
Хүснэгт 7. Хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын үүрэг.....	12
Хүснэгт 8. Хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаанд зарцуулах хугацаа	13
Хүснэгт 9. Шүүхийн хүний нөөцийн зардлыг урьдчилан тооцох заалтууд	14
Хүснэгт 10. Шүүхийн гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаанд зарцуулах хугацаа	16
Хүснэгт 11. Хэрэгжүүлэгч байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаанд шаардлагатай хүний нөөцийн хэрэгцээ /нийт цаг/	16
Хүснэгт 12. Шүүхэд бий болох хүний нөөцийн хэрэгцээ /нийт цаг/	17
Хүснэгт 13. Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаанд шаардлагатай хүний нөөцийн хэрэгцээ /орон тоо/.....	18
Хүснэгт 14. Шаардлагатай орон тооны цалингийн зэрэглэл, хэмжээ.....	19
Хүснэгт 15. Нэг албан хаагчид ногдох цалингийн зардал, орон тоо тус бүрээр.....	19
Хүснэгт 16. Төрийн байгууллагын хүний нөөцийн нийт зардал.....	20
Хүснэгт 17. Нэг албан хаагчид гарах материаллаг зардлын хэмжээ	21
Хүснэгт 18. Төрийн байгууллагуудын 1 жилийн хүний нөөцийн нийт зардал	22
Хүснэгт 19. Санхүүгийн зардал буюу нэмэлт зардал тооцох заалтууд	23
Хүснэгт 20. Нэмэлт зардлын урьдчилсан тооцоо	24
Хүснэгт 21. Орон тооны бус Зөвлөлийн цалингийн зардал	25
Хүснэгт 22. Иргэнд шинээр ачаалал бий болгосон заалт /Сайн дураар биелүүлэх/ ...	26
Хүснэгт 23. Үүргийг гүйцэтгэх шаардлагатай хугацаа болон зардал	27
Хүснэгт 24. Иргэдэд бий болох нийт зардал.....	28
Хүснэгт 25. Сэтгэл санааны хохирол тогтоолгоход хувь хүнд үүсэх ачаалал	29
Хүснэгт 26. Төрийн байгууллагын үүрэг, байгууллагаар.....	35
Хүснэгт 27. Хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаа	39
Хүснэгт 28. Шүүхэд үүсэх стандарт үйл ажиллагаа.....	43

УДИРТГАЛ

Энэхүү тайланд Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн зардлын тооцоог Засгийн газрын 2016 оны 59 тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал”-ын /цаашид Аргачлал гэх/ дагуу гүйцэтгэж, хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах захиргааны зардлыг урьдчилан тооцов.

Хууль тогтоомжийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо нь 2017 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр хэрэгжиж буй Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн дагуу хийгддэг бөгөөд тодорхой харилцааг зохицуулах зорилгоор шинээр боловсруулж буй хууль тогтоомж хэрэгжиж эхэлснээр төрийн байгууллага, хуулийн этгээд болон хувь хүнд хэр хэмжээний зардал, ачаалал үүсэх магадлалыг урьдчилан гаргах зорилготой. Энэ нь аливаа хууль тогтоомжийн улмаас улс орны эдийн засаг болон иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад үүсч байгаа захиргааны зардал, ачааллыг аль болох бага үүсгэх зохицуулалтын хувилбарыг боловсруулахад чухал ач холбогдолтой.

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл /цаашид хуулийн төсөл гэх/ нь гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн орчинг сайжруулах, гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаж байгаа асуудлуудыг шийдвэрлэх төдийгүй гэр бүлийн харилцааг олон улсын жишигт нийцүүлэх, шинээр үүсч байгаа асуудлыг зохицуулах, орхигдсон асуудлууд буюу хийдлийг арилгах үндсэн зорилготой¹.

Энэ хүрээнд тус хуулийн төслөөр хуулийн этгээдэд шинээр үүрэг бий болгоогүй бөгөөд иргэнд үүсэх ачааллын хувьд сайн дураар биелүүлэх зарим төрлийн шинэ зохицуулалт тусгагдсан. Харин төрийн байгууллагын тухайд хуулийг хэрэгжүүлэгч байгууллагуудад тодорхой шинэ үүрэг бий болгосон. Тодруулбал, хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, үрчлэлтийн талаарх зохицуулалтын хүрээнд, мөн Засаг даргын үүрэгт хамаарч байсан тодорхой үүргүүдийг шилжүүлсэнтэй холбоотойгоор салбарын холбогдох төрийн байгууллагуудад шинэ үүрэг үүссэн. Түүнчлэн хүүхдийг үрчлүүлэх эсэхийг үрчлэлтийн асуудал хариуцсан орон тооны бус Үрчлэлтийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэх шинэ зохицуулалт орсон тул шүүхэд нэмэлт ачаалал бий болно.

Иймд төрийн байгууллагад үүсэх зардлыг тоймлон гаргаснаар хуулийн хэрэгжилтийг бүрэн хангахад шаардлагатай нэмэлт зардлыг урьдчилан тооцох нь тус тайлангийн үндсэн зорилго байх болно.

¹ Хуулийн төслийн үзэл баримтлалаас.

Үнэлгээний хамрах хүрээ

Хуулийн төслөөс сонгон зардал тооцох зохицуулалт буюу үнэлгээний хүрээний тухайд Аргачлалын дагуу иргэн, хуулийн этгээдэд шинээр үүссэн үүрэг, харилцаанаас үүсэх зардал, ачааллыг тооцох буюу өмнө байсан харилцааг зохицуулсан зохицуулалтад өөрчлөлт ороогүй бол зардал, ачааллыг тооцдоггүй. Төрийн байгууллагын хувьд өмнө нь хэрэгжүүлж байсан чиг үүрэгт өөрчлөлт ороогүй бол мөн зардал тооцохгүй бөгөөд хуулийн төсөлд хамаарах үндсэн хэрэгжүүлэгч агентлагт үүсэх ачаалал болон улсын төсөвт их хэмжээгээр үүсгэх зардлыг голчлон тооцох зарчмыг баримталдаг.

Тус хуулийн төслийн хувьд хуулийн этгээдэд шинэ ачаалал үүсгэх зохицуулалт тусгагдаагүй. Иймд хуулийн төслөөс дараах зохицуулалтуудыг сонгон төрийн байгууллага, иргэнд үүсэх зардал, ачааллыг тооцов. Үүнд:

1. Төрийн байгууллагад үүсэх зардал, ачааллыг тооцох зохицуулалт

Дээр дурдсанчлан үндсэн хэрэгжүүлэгч агентлагт үүсэх ачаалал, зардлыг тооцох нь ихэнх тохиолдолд хангалттай байдаг боловч энэхүү хуулийн төслийн цар хүрээнээс хамааран нэг бус нилээд хэдэн байгууллагын ачааллыг зайлшгүй тооцох шаардлагатай болж байна. Ингэхдээ Аргачлалд заасны дагуу төрийн байгууллагад үүсэх зардал, ачааллыг дараах үе шатаар тус бүр тооцно. Үүнд:

Хүснэгт 1. Зардал тооцох үе шат, алхам /төрийн байгууллага/

**Төрийн
байгууллагад
үүсэх зардал,
ачаалал**

- Үүргийг тогтоох
- Хүний нөөцийг тодорхойлох
- Гарах зардлыг тооцох
- Зардлыг нэгтгэн тооцож гаргах
- Хувилбарыг нягталж, танилцуулах

Өөрөөр хэлбэл төрийн байгууллагын зардлын хүрээнд тухайн ажил үйлчилгээг */шинээр бий болох үүргийг/* гүйцэтгэхэд шаардагдах **(а) хүний нөөцийн хэрэгцээг** тодорхойлж, түүнд шаардагдах зардал болон холбогдох бусад **(б) нэмэлт зардлыг** тооцно. Үүнд:

(а). Хүний нөөцийн хэрэгцээг тодорхойлох зохицуулалт

Аргачлалаар тогтоосон үе шат, дарааллын дагуу стандарт үйл ажиллагааг тодорхойлж, тэдгээрт зарцуулах цаг хугацааг тооцох боломжтой, хэрэгжүүлэгч агентлагуудын дараах үүргийн хүний нөөцийн зардлыг тооцон гаргана. Үүнд:

Хүснэгт 2. Төрийн байгууллагын хүний нөөцийн зардлыг үрьдчилан тооцох зохицуулалт

№	Зохицуулалт	Зардал тооцох үүрэг
---	-------------	---------------------

1. Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага

1	37.4.Хүүхдийн төрөл, садантайгаа харилцахыг хориглосон тухай маргааныг шүүх шийдвэрлэхдээ гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас гаргах <u>хүүхдийн төрөл, садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээ</u> ний саналыг үндэслэн шийдвэрлэнэ.	Хүүхдийн төрөл садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээ хийх
2	65.5.Энэ хуулийн 90.1.9-д заасан эрх бүхий байгууллага <u>үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдалд үнэлгээг</u> хийж Зөвлөлд хүргүүлнэ.	Үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх
3	69.2.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан нь <u>үрчлэлтийн мэдээллийн сан</u> бүрдүүлнэ.	Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах /үрчлэлтийн/
4	90.1.5.гэр бүлийн асуудлаар <u>салбар дундын мэдээллийн нэгдсэн сан</u> бүрдүүлэх;	Дундын нэгдсэн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах

2. Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага

5	67.3.Аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага үрчлэгчийг <u>гэр бүл, эцэг, эх, хүүхдийн харилцааны талаар</u> зохих сургалт, мэргэжлийн <u>зөвлөгөөгөөр</u> хангана.	Мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх/үрчлэгчид/
6	58.2.Энэ хуулийн 55.2, 55.3-т заасан <u>хүний зан төлөв, ахуйн нөхцөл байдлын үнэлгээг</u> аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага хийж, дүгнэлт, мэдээллийг аймаг, дүүргийн Засаг даргад хүргүүлнэ.	Зан төлөв, ахуйн нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх

/хүүхдийг асран хамгаалах, харгалзан дэмжлэг хамруулахад/ |
| | 93.1.7.хүүхдийг асран хамгаалах, харгалзан дэмжлэг хамруулахад тохиолдолд <u>нөхцөл байдлын үнэлгээ</u> хийж, <u>дүгнэлт</u> гаргах, хяналт тавих; | |

3. Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан

- 7 58.5.Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний нөхцөл байдлын үнэлгээ, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг тогтоосон шийдвэр, гэрээ, төрсний гэрчилгээ, эрүүл мэндийн төвийн дүгнэлт, оршин суугаа газрын хаяг, төрөл, садангийн хүний тухай мэдээлэл, эд хөрөнгийн жагсаалт, бусад бичиг баримтаас бүрдсэн хувийн хэрэг нээж, бүрдүүлнэ.
- Хувийн хэрэг нээж бүрдүүлэх
- /асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний/

4. Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага

- 8 84.1.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага нь гадаад үрчлэлтийн мэдээллийн сан бүрдүүлнэ.
- Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах /гадаад үрчлэлтийн/
- 9 84.3.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага тухайн үрчлэгч гэр бүлтэй, эсхүл энэ хуулийн 83.5-д заасан итгэмжлэгдсэн байгууллагатай гэрээ байгуулна.
- Гэрээ байгуулах /гадаад үрчлэлтийн/

Түүнчлэн шүүхэд үүсэх хүний нөөцийн зардал, ачааллыг тусад нь авч үзэв. Ингэхдээ, тодорхой харилцааг шинээр зохицуулсан хэдий ч зайлшгүй шүүхээр шийдвэрлэх гэрээний маргаан, гэм бурууг тогтоох зэрэг асуудлыг зохицуулсан зүйл, заалтыг энд тооцоогүй болно. Өөрөөр хэлбэл ачааллыг тооцож гаргасан ч зохицуулалтын өөр хувилбар, хялбарчлах боломж хязгаарлагдмал зохицуулалтын хувьд стандарт үйл ажиллагаа гарган, ачааллыг тооцох шаардлагагүй юм. Ийнхүү дараах зохицуулалтын хүрээнд шүүхэд үүсэх хүний нөөцийн зардал буюу ачааллыг нарийвчлан тооцов. Үүнд:

Хүснэгт 3. Шүүхэд үүсэх хүний нөөцийн зардлыг үрьдчилан тооцох зохицуулалт

№	Зохицуулалт	Шинээр үүссэн үүрэг	Одоо хэрэгжиж байгаа зохицуулалт
1	67.2.Шүүх Зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх шийдвэрийг гаргана.	Хүүхэд үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэр гаргах	55.7.Сум, дүүргийн Засаг дарга хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтийг хянан үзэж, үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэрийг 20 хоногт багтаан гаргана.

2	83.7.Үрчлэлтийн зөвлөлийн санал, дүгнэлтийг үндэслэн хүүхэд үрчлүүлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.	Гадаадад хүүхэд үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэр гаргах	58.1.Гадаадын иргэн Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтээ өөрийн орны эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан Монгол Улсын эрх бүхий байгууллагад гаргана.
3	25.2.Хүүхдийн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрийг өөрчлөх хүсэлтийг эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, 16 нас хүрсэн хүүхэд өөрөө оршин суугаа газрын анхан шатны шүүхэд гаргана ² .	Хүүхдийн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрийг өөрчлөх эсэх тухай шийдвэр гаргах	12.1.Иргэн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрээ өөрчлөх бол дараах баримт бичгийг бүрдүүлж, оршин суугаа газрын улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлнэ: 12.1.1.өргөдөл; 12.1.2.төрсний гэрчилгээ, иргэний үнэмлэх, эсхүл гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн бол паспорт, эсхүл паспортыг орлох баримт бичиг.

(б). Нэмэлт зардал тооцоход хамаарах зохицуулалт

Бусад нэмэлт зардлын /хүний нөөцийн бус зардлын/ хүрээнд сургалт зохион байгуулах, мэдээллийн сан үүсгэх зэрэг үүргийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах санхүүгийн зардлыг тойм байдлаар баримжаалан гаргана. Үүнд:

Хүснэгт 4. Нэмэлт зардлын хүрээнд тооцох буюу санхүүгийн зардлыг тооцох заалтууд /үйл ажиллагаа, үйлчилгээгээр/

№	Зохицуулалт	Хэрэгжүүлэх байгууллага
1. Програм хангамж, технологийн зардал		
1	90.1.5.гэр бүлийн асуудлаар <u>салбар дундын мэдээллийн нэгдсэн сан</u> бүрдүүлэх;	Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага

² Захиалагчаас ирүүлсэн хуулийн төсөлд тус зохицуулалтыг 2 хувилбараар оруулсан. Нөгөө хувилбар нь одоо хэрэгжиж байгаа зохицуулалт болно.

2. Танхим байгуулах зардал

- 2 86.2.Аймаг, нийслэл, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, асуудал хариуцсан нэгж нь гэр бүлд зөвлөгөө, хүүхдийн асуудал хариуцсан үйлчилгээ үзүүлэх сургалт, мэдээлэл арга зүйн байгууллага төв, танхимтай байна.

3. Хамтын ажиллагаа, үйлчилгээний хөлс

- 3 83.5.Хүүхдийг үрчлүүлэхдээ гадаад улсын эрх Харьяатын асуудал хариуцсан бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэй итгэмжлэгдсэн төрийн захиргааны байгууллага байгууллагыг сонгож, хамтран ажиллана.

4. ДНХ-ийн мэдээллийн сан үүсгэх зардал

- 4 5.4.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас Шүүх шинжилгээний байгууллага хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдаж болно.

5. Орон тооны бус Зөвлөлийн цалин

- 5 65.1.Хүүхдийг үрчлэх асуудлыг эцэг, эх хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагчийн зөвшөөрөл болон энэ хуулийн 67.1-д заасны дагуу Үрчлэлийн зөвлөлийн /цаашид “Зөвлөл” гэх/ дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэнэ. Үрчлэлийн зөвлөл
- 6 83.6.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн Гадаад Үрчлэлийн зөвлөл захиргааны байгууллагын дэргэд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын гэр бүл, иргэнд үрчлүүлэх талаар дүгнэлт гаргах үүрэг бүхий Гадаад Үрчлэлтийн зөвлөл ажиллана.

2. Иргэнд шинээр үүсэх зардал, ачааллыг тооцох зохицуулалт:

Иргэнд үүсэх ачааллын хувьд хуулийн төсөлд сайн дураар биелүүлэх зарим төрлийн шинэ зохицуулалт тусгагдсан бөгөөд энэ хүрээнд иргэнд үүсэх ачааллыг Аргачлалд заасны дагуу дараах үе шатаар тус бүр тооцно. Үүнд:

Хүснэгт 5. Зардал тооцох үе шат, алхам /иргэн/

Иргэнд үүсэх зардал, ачаалал

- Үүргийг тогтоох
- Хугацаа зардал тооцох
- Тоон үзүүлэлтийг тооцох
- Нийт дүнг тооцож гаргах
- Хувилбарыг нягталж, хялбарчлах боломжийг шалгах

Өөрөөр хэлбэл иргэнд үүсэх зардал, ачааллын хүрээнд хуулийн төсөлд тусгагдсан үүргийг гүйцэтгэхтэй холбогдуулан гарах мөнгөн зардлаас гадна зарцуулах хугацаа буюу ачааллыг тооцно. Үүнд:

Хүснэгт 6. Иргэнд шинээр ачаалал бий болгосон заалт /Сайн дүраар биелүүлэх/

№	Холбогдох зохицуулалт	Тооцох зардал
1	5.2. Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө сайн дураараа, харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр эрүүл мэндийн шинжилгээ өгч, эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулж байгаа гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдаж болно.	Эрүүл мэндийн шинжилгээ өгөх, сургалтад хамрагдах зардал, хугацаа
2	5.3. Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэх лавлагааг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно.	Садан төрлийн холбоотой эсэх лавлагаа авахад гарах зардал, хугацаа
3	5.4. Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдаж болно.	ДНХ шинжилгээ өгөх зардал, хугацаа
4	5.5. Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхдээ нөгөө талын өмнөх гэрлэлтийн лавлагаа болон хүүхэдтэй эсэх мэдээллийг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно.	Лавлагаа авахад гарах зардал, хугацаа
5	7.1. Энэ хуулийн 5.2-т заасны дагуу гэрлэхийг хүсэгчид сэтгэцийн эрүүл мэндийн, хүний дархлал	Эрүүл мэндийн шинжилгээ өгөх зардал, хугацаа

хомсдолын вирусын халдвар, дархлалын олдмол хомсдол, бэлгийн замын халдвар, сүрьеэ өвчин, удамшлын эмгэгтэй эсэхийг тогтоох эрүүл мэндийн шинжилгээнд хамрагдаж болно.

Түүнчлэн хуулийн төсөлд тодорхой харилцаатай холбоотойгоор сэтгэл санааны хохирол тогтоолгох зохицуулалтууд тусгагдсан бөгөөд (тухайлбал, хуулийн төслийн 70.6-д “Үрчлэлтийн үйл явц нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцсэн байх бөгөөд хүүхдэд сэтгэл санааны болон эд хөрөнгийн хохирол учруулахыг хориглоно”) иргэнд үүсэж болзошгүй бусад зардлын хүрээнд сэтгэл санааны хохирол тогтоолгоход хувь хүнд үүсэх зардал, ачааллыг мөн дунджаар тодорхойлов.

Нэг. Төрийн байгууллагын зардал

Энэ хэсэгт хуулийн төслийн төрийн захиргааны байгууллагад үүрэг оногдуулсан зохицуулалтууд нь тухайн байгууллагад буюу төрд хэдий хэр ачаалал, зардал үүсгэх магадлалтайг баримжаалан тооцно. Төрийн байгууллагад үүсэх ачаалал, зардлын хэмжээг урьдчилан тооцох нь тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх төсөв, санхүүжилтийн хэмжээ, хэрэгцээ, шаардлагыг тогтоох, мөн хэрэгжих боломжийг тодорхойлоход ач холбогдолтой.

Төрийн байгууллага буюу улсын төсөвт үүсэх зардлыг дараах үе шатаар тооцно. Үүнд:

- Үүргийг тогтоох
- Хүний нөөцийг тодорхойлох
- Гарах зардлыг тооцох
- Зардлыг нэгтгэн тооцож гаргах
- Хувилбарыг нягталж, танилцуулах

Үүнд, стандарт үйл ажиллагааг тогтоож, хүний нөөцийн зардал буюу зарцуулах цаг хугацааг тооцох боломжтой үүргийг дээрх дарааллын дагуу тооцож нэгтгэн гаргах бол сургалт зохион байгуулах, мэдээллийн сан үүсгэх зэрэгт шаардагдах санхүүгийн зардлыг бусад нэмэлт зардлын хүрээнд тойм байдлаар баримжаалан гаргана.

1.1. Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, зарцуулах хугацаа

Хуулийн төсөлд Засгийн газар, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Гадаад харилцааны сайд, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага, Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан, Аймаг, сум, дүүргийн Засаг дарга, Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага болон Шүүхийн байгууллагад шинээр үүрэг оноосон зохицуулалтууд тусгагдсан байна /Хавсралт 1/. Эдгээрээс тохиолдлын тоог нь тогтоох боломжгүй болон тогтоох шаардлагагүй үйл ажиллагаа буюу хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, бодлого боловсруулах зэрэг чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд гарах зардлыг тооцохгүй.

Ийнхүү Аргачлалд заасны дагуу хуулийн төсөл дэх төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, ажил үйлчилгээнд хамааралтай бүх байгууллагыг биш шинэ чиг үүрэг нэмэгдэж байгаа гол хэрэгжүүлэгч байгууллагуудыг сонгон зардал, ачааллыг тооцов. Ингэхдээ стандарт үйл ажиллагааг тогтоох боломжтой үүрэг бүхий байгууллагуудын ачаалал, хүний нөөцийг аргачлалын дагуу үе шаттайгаар тооцох бөгөөд хүний нөөцийн бус, бусад зардлыг нэмэлт зардал тооцох хэсэгт шаардлагатай мөнгөн зардлыг нь тоймлон тооцно. Мөн салбарын агентлаг, байгууллагууд болон шүүхийн ачааллыг тус тусад нь авч үзнэ.

Хуулийн төсөлд стандарт үйл ажиллагааг нь тооцох шаардлагатай салбарын байгууллагуудын дараах үүрэг байна. Үүнд:

Хүснэгт 7. Хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын үүрэг

№	Зохицуулалт	Зардал тооцох үүрэг
1. Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага		
1	37.4.Хүүхдийн төрөл, садантайгаа харилцахыг хориглосон тухай маргааныг шүүх шийдвэрлэхдээ гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас гаргах <u>хүүхдийн төрөл, садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээ</u> ний саналыг үндэслэн шийдвэрлэнэ.	Хүүхдийн төрөл садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээ хийх
2	65.5.Энэ хуулийн 90.1.9-д заасан эрх бүхий байгууллага <u>үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдалд үнэлгээг</u> хийж Зөвлөлд хүргүүлнэ.	Үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх
3	69.2.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан нь <u>үрчлэлтийн мэдээллийн сан</u> бүрдүүлнэ.	Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах /үрчлэлтийн/
4	90.1.5.гэр бүлийн асуудлаар <u>салбар дундын мэдээллийн нэгдсэн сан</u> бүрдүүлэх;	Дундын нэгдсэн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах
2. Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага		
5	67.3.Аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага үрчлэгчийг <u>гэр бүл, эцэг, эх, хүүхдийн харилцааны талаар</u> зохих сургалт, мэргэжлийн <u>зөвлөгөөгөөр</u> хангана.	Мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх/үрчлэгчид/
6	58.2.Энэ хуулийн 55.2, 55.3-т заасан <u>хүний зан төлөв, ахуйн нөхцөл байдлын үнэлгээг</u> аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага хийж, дүгнэлт, мэдээллийг аймаг, дүүргийн Засаг даргад хүргүүлнэ.	Зан төлөв, ахуйн нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх
	93.1.7.хүүхдийг асран хамгаалах, харгалзан дэмжлэг хамруулахад тохиолдолд <u>нөхцөл байдлын үнэлгээ</u> хийж, <u>дүгнэлт</u> гаргах, хяналт тавих;	/хүүхдийг асран хамгаалах, харгалзан дэмжлэг хамруулахад/

3. Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан

- 7 58.5.Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний нөхцөл байдлын үнэлгээ, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг тогтоосон шийдвэр, гэрээ, төрсний гэрчилгээ, эрүүл мэндийн төвийн дүгнэлт, оршин суугаа газрын хаяг, төрөл, садангийн хүний тухай мэдээлэл, эд хөрөнгийн жагсаалт, бусад бичиг баримтаас бүрдсэн хувийн хэрэг нээж, бүрдүүлнэ.
- Хувийн хэрэг нээж бүрдүүлэх
/асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний/

4. Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага

- 8 84.1.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага нь гадаад үрчлэлтийн мэдээллийн сан бүрдүүлнэ.
- Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах /гадаад үрчлэлтийн/
- 9 84.3.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага түхэйн үрчлэгч гэр бүлтэй, эсхүл энэ хуулийн 83.5-д заасан итгэмжлэгдсэн байгууллагатай гэрээ байгуулна.
- Гэрээ байгуулах /гадаад үрчлэлтийн/

Эдгээрийн стандарт үйл ажиллагааг тодорхойлох, зарцуулах хугацааг нь гаргахдаа одоо хэрэгжиж байгаа адил төстэй үйлчилгээ байгаа эсэхийг судалж, холбогдох мэргэжилтнүүдийн саналыг авсан бөгөөд тэдний гүйцэтгэсэн ажил үйлчилгээгээр баримжаалж тогтоосон. Тодруулбал, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.1, 32 дугаар зүйлийн 32.1-т заасны дагуу нийгмийн ажилтан, хохирогч нь хүүхэд бол Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3-т заасны дагуу нийгмийн ажилтан, хүүхдийн эрхийн ажилтан, шаардлагатай тохиолдолд аймаг, дүүрэгт хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын хүүхэд, гэр бүлийн мэргэжилтэн, суманд нийгмийн бодлогын асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Хамтарсан багийн бусад гишүүнтэй хамтран хийдэг нөхцөл байдлын үнэлгээг жишиг болгов. Улмаар жишиг үнэлгээнд үндэслэн гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагааг алхам тус бүрээр нарийвчлан тодорхойлж /Хавсралт 2/, түүнд зарцуулах нийт хугацааг гаргав. Үүнд:

Хүснэгт 8. Хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаанд зарцуулах хугацаа

Үйл ажиллагаа буюу үүрэг

Стандарт үйл ажиллагаа

Нийт
зарцуулах

		хугацаа /цаг/
Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	<i>Хүүхдийн төрөл садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээ хийх</i>	12
	<i>Үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх</i>	12
	<i>Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах</i>	0,5
	<i>Дундын нэгдсэн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах</i>	0,5
Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага	<i>Мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх</i>	1,5
	<i>Зан төлөв, ахуйн нөхцөл байдлын үнэлгээ</i>	12
Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан	<i>Хувийн хэрэг нээж бүрдүүлэх</i>	6
Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	<i>Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах</i>	0,5
	<i>Гэрээ байгуулах</i>	12

Харин шүүхэд үүсэх хүний нөөцийн зардал, ачааллын тухайд аливаа харилцааг шинээр зохицуулсанаас үүдэн бий болж буй хэдий ч зайлшгүй шүүхээр шийдвэрлэх гэрээний маргаан, гэм бурууг тогтоох зэрэг асуудлыг зохицуулсан зүйл, заалтыг тооцоогүй болно³. Өөрөөр хэлбэл ачааллыг тооцож гаргасан ч зохицуулалтын өөр хувилбар, хялбарчлах боломж хязгаарлагдмал зохицуулалтын хувьд стандарт үйл ажиллагаа гарган, ачааллыг тооцох шаардлагагүй юм. Иймд дараах зохицуулалтын хүрээнд шүүхэд үүсэх хүний нөөцийн зардал буюу ачааллыг тооцов. Үүнд:

Хүснэгт 9. Шүүхийн хүний нөөцийн зардлыг үрьдчилан тооцох заалтүүд

³ Эдгээрийг Судалгааны 1.3 хэсэгт ерөнхийлөн тооцоолж, шүүхэд үүсэх магадлалтай ачаалалд нэмж авч үзсэн.

№	Заалт	Шинээр үүссэн үүрэг	Өмнөх зохицуулалт
1	67.2.Шүүх Зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн хүүхдийг үрчлүүлэх эсэх шийдвэрийг гаргана.	Хүүхэд үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэр гаргах	55.7.Сум, дүүргийн Засаг дарга хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтийг хянан үзэж, үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэрийг 20 хоногт багтаан гаргана.
2	83.7.Үрчлэлтийн зөвлөлийн санал, дүгнэлтийг үндэслэн хүүхэд үрчлүүлэх асуудлыг шүүх шийдвэрлэнэ.	Гадаадад хүүхэд үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэр гаргах	58.1.Гадаадын иргэн Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтээ өөрийн орны эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан Монгол Улсын эрх бүхий байгууллагад гаргана.
3	25.2.Хүүхдийн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрийг өөрчлөх хүсэлтийг эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, 16 нас хүрсэн хүүхэд өөрөө оршин суугаа газрын анхан шатны шүүхэд гаргана ⁴ .	Хүүхдийн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрийг өөрчлөх эсэх тухай шийдвэр гаргах	12.1.Иргэн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрээ өөрчлөх бол дараах баримт бичгийг бүрдүүлж, оршин суугаа газрын улсын бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлнэ: 12.1.1.өргөдөл; 12.1.2.төрсний гэрчилгээ, иргэний үнэмлэх, эсхүл гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн бол паспорт, эсхүл паспортыг орлох баримт бичиг.

Шүүхэд үүсэж буй үүргийн стандарт үйл ажиллагааны хувьд Шүүгчийн ажлын ачаалал тодорхойлох судалгааг⁵ ашиглан хэрэгжүүлэх алхам, хугацааг гаргасан. Тус судалгаанд үндэслэн шүүхийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагааг алхам тус бүрээр нарийвчлан тодорхойлж /Хавсралт 4/, түүнд зарцуулах нийт хугацааг дараах байдлаар гаргав. Үүнд:

⁴ Захиалагчаас ирүүлсэн хуулийн төсөлд энэ зохицуулалтыг 2 хувилбараар тусгасан.

⁵ Шүүхийн ерөнхий зөвлөл, Шүүгчийн ажлын ачаалал тодорхойлох судалгаа, Хүснэгт 20. Шүүгчийн ажлын ачаалал тодорхойлох үзүүлэлт /Иргэний хэргийн анхан шатны шүүх/, хуудас 32.

Хүснэгт 10. Шүүхийн гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаанд зарцуулах хугацаа

№	Үйл ажиллагаа буюу үүрэг	Зарцуулах хугацаа /цаг/
1	Хүүхэд үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэр гаргах	8
2	Гадаадад хүүхэд үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэр гаргах	14.5
3	Хүүхдийн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрийг өөрчлөх эсэх тухай шийдвэр гаргах	8

1.2. Ажил үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөц

Энэ хэсэгт тухайн ажил үйлчилгээг жилд хэдэн удаа гүйцэтгэх тоог урьдчилан таамагласнаар шаардлагатай нийт хүний нөөцийг тооцож гаргана. Ингэхдээ тохиолдлын тоог үйл ажиллагаа тус бүрийн хүрээнд зохих статистик мэдээ, дундаж үзүүлэлтэд тулгуурлан гаргасан /Хавсралт 3/. Үүнд:

Хүснэгт 11. Хэрэгжүүлэгч байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаанд шаардлагатай хүний нөөцийн хэрэгцээ /нийт цаг/

Байгууллага	Төрийн гүйцэтгэх үйлчилгээ	байгууллагын буюу ажил үйлчилгээ	Зарцуулах хугацаа /цаг/	Тохиолдлын тоо	Хүний нөөцийн хэрэгцээ /нийт цаг/
Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	Хүүхдийн садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээ хийх	төрөл харилцах	12	170	2040
	Үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх		12	1480	17760
	Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах		0,5	1480	740
	Дундын нэгдсэн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах		0,5	9348	4674

	Нийт		25214
Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага	<i>Мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх</i> 1,5	1480	2220
	<i>Зан төлөв, ахуйн нөхцөл байдлын үнэлгээ</i> 12	42	504
	Нийт		2724
Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан	<i>Хувийн хэрэг нээж бүрдүүлэх</i> 6	42	252
	Нийт		252
Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	<i>Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах</i> 0,5	11	5.5
	<i>Гэрээ байгуулах</i> 12	11	132
	Нийт		137.5

Шүүхийн хувьд шинээр ирж буй үүрэгт зарцуулах хүний нөөцийг урьдчилан гаргахын тулд мөн тухайн харилцаа тус бүрийн өмнөх жилүүдийн тоон үзүүлэлтийн дундажыг тооцоолон /Хавсралт 3/ тохиолдлын тоог авч үзсэн. Үүнд:

Хүснэгт 12. Шүүхэд бий болох хүний нөөцийн хэрэгцээ /нийт цаг/

Үйл ажиллагаа буюу үүрэг	Зарцуулах хугацаа /цаг/	Тохиолдлын тоо	Хүний нөөцийн хэрэгцээ /нийт цаг/
Хүүхэд үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэр гаргах	8	1480	11840
Гадаадад хүүхэд үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэр гаргах	14.5	11	160
Хүүхдийн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрийг өөрчлөх эсэх тухай шийдвэр гаргах	8	167	1336

Улмаар нэг албан хаагч жилд 200 ажлын өдөр ажилладаг гэж үзвэл жилд 1600 цаг ажиллах бөгөөд нийт шаардлагатай цагийг шаардлагатай орон тоонд шилжүүлэн байгууллага тус бүрээр авч үзвэл дараах тооцоо гарч байна. Үүнд:

Хүснэгт 13. Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаанд шаардлагатай хүний нөөцийн хэрэгцээ /орон тоо/

№	Байгууллага	Хүний нөөцийн хэрэгцээ /нийт цаг/	Хүний нөөцийн хэрэгцээ /орон тоо/
1	Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	25214	16
2	Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага	2724	1.7
3	Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан	252	0.15
4	Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	137.5	0.08
5	Шүүх	13335	8
Нийт			26

Өөрөөр хэлбэл хуулийн төслийн улмаас төрийн байгууллагуудад нийт 26, үүнээс салбарын байгууллагуудад 18, **шүүхэд 8 орон тооны /шүүгч/ ачаалал тус тус бий болгох тооцоо гарч байна.** Эдгээрээс шүүхийн ачаалал нь зөвхөн шаардлагатай шүүгчийн орон тоо бөгөөд улмаар мөн тооны шүүгчийн туслахын орон тоо нэмэгдэх юм. Иймд шүүхэд нийт 8 шүүгч, 8 туслахын орон тоо бий болох тооцоо гарч байна.

1.3. Нийт гарах хүний нөөцийн зардлын тооцоо, холбогдох нэмэлт зардал

Нийт гарах хүний нөөцийн зардлын урьдчилсан тооцоо хийхэд дараах төрлийн зардлын мэдээлэл цуглуулав. Үүнд:

- Цалин, бусад нэмэгдэл, тусламж

- Ажлын байрны, цахилгааны болон бусад материаллаг зардал
- Дагалдах бусад зардал

Өмнөх хэсэгт төрийн байгууллагуудад нийт 26, үүнээс салбарын байгууллагуудад 18, шүүхэд 8 орон тоо шаардлагатай гэж тооцсон. Иймд нийт 26 орон тоотой холбогдох хүний нөөцийн зардлыг тухайн байгууллагын цалингийн зэрэглэл тус бүрээр тооцох шаардлагатай болж байна.

Цалингийн хэмжээний тухайд байгууллага бүрт шаардлагатай орон тоо тус бүрээр цалингийн зэрэглэлийн дундаж цалингийн хэмжээг тогтоов. Үүнд:

Хүснэгт 14. Шаардлагатай орон тооны цалингийн зэрэглэл, хэмжээ

Албан тушаалын зэрэглэл	Албан тушаалын зэрэглэл	Сарын цалингийн хэмжээ /мян төг/
Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	T3-9	791.532
Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага	T3-9	717.662
Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан	TУ-7	766.540
Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	T3-9	791.532
Шүүх	Анхан шатны шүүгч	2 700.000

Түүнчлэн цалингийн хэмжээг тогтооход үндсэн цалингаас гадна тодорхой нэмэгдлүүдийг⁶ тооцох шаардлагатай бөгөөд эдгээрийн хэмжээг тодорхой гаргах боломжгүй ч нийтлэг зардлыг үндсэн цалингийн 15%, дагалдах зардал болон нэмэгдэл, урамшууллыг 10%-аар тус тус тооцов. Үүнд:

Хүснэгт 15. Нэг албан хаагчид ногдох цалингийн зардал, орон тоо тус бүрээр

⁶ Бүх төрлийн даатгал, хоол унааны нэмэгдэл, ажилласан жилийн нэмэгдэл, зэрэг дэвийн нэмэгдэл, шагнал урамшуулал зэрэг болно.

Үндсэн цалингийн дундаж хэмжээ	Нийтлэг зардал-15%	Дагалдах зардал-10%	Нэмэгдэл, урамшууллын зардал-10%	Нийт цалин
791532	118729.8	79153.2	79153.2	1001288
717662	107649.3	71766.2	71766.2	907842.4
766540	114981	76654	76654	969673.1
791532	118729.8	79153.2	79153.2	1001288
Шүүгч				
Үндсэн цалингийн хэмжээ	Төрийн алба хаасан хугацааны нэмэгдэл- 5%	Онцгой нөхцлийн нэмэгдэл-40%	Нийт цалин	
2700000		135000	1080000	3915000

Ийнхүү байгууллага тус бүрт шаардлагатай орон тооны сарын цалинг дунджаар тооцсон бөгөөд нийт шаардлагатай хүний нөөцийн цалингийн зардлыг байгууллага тус бүрээр дор тооцов. Үүнд:

Хүснэгт 16. Төрийн байгууллагын хүний нөөцийн нийт зардал

Нэмэгдэж буй ачаалал /орон тоо/	Цалингийн зардал /мян төг/	Хүний нөөцийн нийт зардал / сая төг/	Нийт зардал – 1 жилд /сая төг/
Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага /16 орон тоо/	1001.288	16.020608	192.247292
Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага /1.7 орон тоо/	907.842	1.543332	18.519986
Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал	969.673	0.145451	1.745411

хариуцсан нийгмийн
ажилтан /0.15 тоо/

Харьяатын асуудал
хариуцсан төрийн
захиргааны байгууллага
/0.08 тоо/

	1001.288	0.080103	0.961236
Шүүх /8 орон тоо - шүүгч/	3915	31.32	375.84
Шүүх /8 орон тоо - туслах/	1858	14.864704	178.376448

Түүнчлэн цалингаас гадна материаллаг зардлыг авч үзэх шаардлагатай бөгөөд эдгээр байгууллага нь шинээр бий болох орон тоог хангах материаллаг нөөцтэй гэж үзэн бичгийн ширээ, компьютер зэрэг тоног төхөөрөмж шинээр авахтай холбоотой зардал тооцоогүй бөгөөд харин эдгээртэй холбоотой элэгдэл, хорогдлын зардлыг тооцсон. Мөн материаллаг зардлын нарийвчилсан тооцоо гаргахдаа “Хуулийн төслийн үр нөлөө тооцох аргачлал”-д жишээ болгон авсан ХЗДХЯ-ы нэг ажилтны материаллаг зардлыг ашиглав. Үүнд:

Хүснэгт 17. Нэг албан хаагчид гарах материаллаг зардлын хэмжээ

Зардлын нэр	Зардлын төрөл	Хэмжээ /төгрөг/
Урсгал зардал	Бичиг хэргийн зардал	124,000
	Ном, хэвлэл авах	54,745
	Шуудан холбоо	306,812
	Нийт	485,557
Барилга, байгууламж, өрөө тасалгааны зардал	Түлш, халаалт	263,408
	Гэрэл, цахилгаан	128,239
	Цэвэр, бохир ус	599,438
	Урсгал зардал	127,752
	Газрын төлбөр	22,253

		Нийт	1,141,090
Элэгдэл, зардал	хорогдлын	Техник, тоног төхөөрөмж	160,000
		Тавилга, эд хогшил	100,000
		Барилга, байгууламж	65,670
		Нийт	325,670
Нийт			1,952,317

Дээрх тооцооноос үзэхэд нэг албан хаагчид гарах материаллаг зардлын хэмжээ дунджаар 1,952,317 төгрөг байна. Тус тооцоог ашиглан хуулийн төслийн улмаас төрийн байгууллага буюу төсөвт үүсэх нийт хүний нөөцийн ачаалал, зардлыг тооцож гаргав. Үүнд:

Хүснэгт 18. Төрийн байгууллагуудын 1 жилийн хүний нөөцийн нийт зардал

Байгууллага – шаардлагатай орон тоо	Хүний нөөцийн зардал /цалин, саяг төг/	Материаллаг зардал /сая төг/	Нийт зардал /сая төг/
Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага /16 орон тоо/	192.247292	31.237072	223.484364
Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага /1.7 орон тоо/	18.519986	3.318939	21.838924
Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан /0.15 тоо/	1.745411	0.292847	2.038259
Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага /0.08 тоо/	0.961236	0.156185	1.117421

Шүүх /8 орон тоо - шүүгч/	375.84	15.618536	391.458536
Шүүх /8 орон тоо - туслах/	178.376448	15.618536	193.994984
Нийт			833.932490

Ийнхүү төрд 1 жилд нийт 834 сая төгрөгийн хүний нөөцийн зардал нэмэгдэх, үүнээс **хэрэгжүүлэгч агентлагийн** хүний нөөцийн нийт зардал 248 сая, шүүхэд нэмэгдэх хүний нөөцийн зардал 585 сая төгрөг байх тооцоо гарч байна.

Энэхүү тооцооллоос үзэхэд төрийн байгууллагад нийт 34 хүний орон тоо шинээр үүсгэх хэмжээний ачаалал нэмэгдэж байгаа тул энэ ачааллыг өнөөгийн байгаа хүний нөөцийн хүрээнд шийдвэрлэснээр хууль бүрэн төгс хэрэгжихгүй байх нөхцөл байдал үүсэх эрсдэлтэй байна.

1.4. Бусад нэмэлт зардал, нийт зардлын урьдчилсан тооцоо, хувилбар

Төсвийн зардал багасгах, ачаалал бууруулах, зохицуулалтын өөр хувилбар хэрэгжүүлэх боломж байгаа эсэхийг шалгах зорилгоор хуулийн төсөлтэй холбоотой гарч байгаа төрийн байгууллагад үүсэх бусад нэмэлт зардлыг энд авч үзэв.

Үүнд, стандарт үйл ажиллагааг тогтоож, хүний нөөцийн зардал буюу зарцуулах цаг хугацааг тооцох боломжтой үүргийг дээрх дарааллын дагуу тооцож нэгтгэн гаргах бол сургалт зохион байгуулах, мэдээллийн сан үүсгэх зэрэгт шаардагдах санхүүгийн зардлыг энд бусад нэмэлт зардлын хүрээнд тойм байдлаар баримжаалан гаргасан болно. Тус зорилгоор дараах зохицуулалтуудын хүрээнд зардал тооцно. Үүнд:

Хүснэгт 19. Санхүүгийн зардал буюу нэмэлт зардал тооцох заалтууд

№	Зохицуулалт	Хэрэгжүүлэх байгууллага
1. Програм хангамж, технологийн зардал		
1	90.1.5.гэр бүлийн асуудлаар <u>салбар дундын мэдээллийн нэгдсэн сан</u> бүрдүүлэх;	Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага
2. Танхим байгуулах зардал		

- 2 86.2.Аймаг, нийслэл, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, асуудал хариуцсан нэгж нь гэр бүлд зөвлөгөө, хүүхдийн асуудал хариуцсан үйлчилгээ үзүүлэх сургалт, мэдээлэл арга зүйн байгууллага төв, танхимтай байна.

3. Хамтын ажиллагаа, үйлчилгээний хөлс

- 3 83.5.Хүүхдийг үрчлүүлэхдээ гадаад улсын эрх Харьяатын асуудал хариуцсан бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэй итгэмжлэгдсэн төрийн захиргааны байгууллага байгууллагыг сонгож, хамтран ажиллана.

4. ДНХ-ийн мэдээллийн сан үүсгэх зардал

- 4 5.4.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас Шүүх шинжилгээний байгууллага хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдаж болно.

5. Орон тооны бус Зөвлөлийн цалин

- 5 65.1.Хүүхдийг үрчлэх асуудлыг эцэг, эх хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагчийн зөвшөөрөл болон энэ хуулийн 67.1-д заасны дагуу Үрчлэлийн зөвлөлийн /цаашид “Зөвлөл” гэх/ дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэнэ. Үрчлэлийн зөвлөл
- 6 83.6.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн Гадаад Үрчлэлийн зөвлөл захиргааны байгууллагын дэргэд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын гэр бүл, иргэнд үрчлүүлэх талаар дүгнэлт гаргах үүрэг бүхий Гадаад Үрчлэлтийн зөвлөл ажиллана.

Дээрх зардлуудын тооцоог баримжаалан гаргахдаа тухайн улсын төсөв, холбогдох байгууллагын төсөвт өмнөх жилүүдэд тусгагдсан ижил төстэй зардлыг жишиг болгосон /Хавсралт 3/ бөгөөд дараах тооцоо гарч байна. Үүнд:

Хүснэгт 20. Нэмэлт зардлын урьдчилсан тооцоо

№ Байгууллага	Үйл ажиллагаа	Зардлын баримжаа /сая төг/	Тохиолдол	Нийт зардал /сая төг/
---------------	---------------	----------------------------	-----------	-----------------------

1	Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	Програм хангамж, технологийн зардал	146	1	146
2	Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага	Танхим тохижуулалт	6	30	180
3	Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	Хамтын ажиллагаа, үйлчилгээний хөлс	8,7	11	95.7
4	Шүүх Шинжилгээний Ерөнхий Газрын ДНХ-ий шинжилгээний лаборатор	ДНХ-ийн мэдээллийн сан үүсгэх	0.12	32400 ⁷	3888
Нийт					4310

Ийнхүү хуулийн төсөл хэрэгжиж эхэлсэнээр эдгээр зохицуулалтын хүрээнд нийт **4,310,000,000** төгрөгийн нэг удаагийн зардал гарах тооцоо гарч байна.

Түүнчлэн гадаад болон дотоод үрчлэлтийн асуудлаар дүгнэлт гаргах орон тооны бүс Зөвлөлийн 1 жилийн цалингийн зардлыг тооцов⁸.

Хүснэгт 21. Орон тооны бүс Зөвлөлийн цалингийн зардал

№	Зөвлөлийн нэр	1 жилийн цалин /сая төг/	Тохиолдлын тоо /орон тоо/	Нийт зардал
1	Үрчлэлийн зөвлөл	6	5	30
2	Гадаад Үрчлэлийн зөвлөл	12	5	60
Нийт				90

⁷ Суурь судалгаанд хамруулах шаардлагатай хүний тоо, зарцуулах зардлыг Шүүх Шинжилгээний Ерөнхий Газрын ДНХ-ий шинжилгээний лабораториос албан бичгээр тодруулсан.

⁸ Стандарт үйл ажиллагаа тогтоох шаардлагагүй, тогтсон цалин тул энд тооцов.

Ийнхүү хуулийн төслийн хүрээнд бий болох 2 орон тооны бус Зөвлөлийн цалин 1 жилд ойролцоогоор 90,000,000 төгрөгийн зардал үүсгэх юм.

Хоёр. Иргэнд үүсэх зардал, ачаалал

Энэ хэсэгт Аргачлалын дагуу хуулийн төсөлд заасан үүргийг хэрэгжүүлэхэд иргэнд үүсэх зардал, ачааллын хүрээнд хууль тогтоомжид тусгагдсан үүргийг гүйцэтгэхтэй холбогдуулан гарах мөнгөн зардлаас гадна зарцуулах хугацаа буюу ачааллыг тооцно. Ингэхдээ тус хуулийн төсөл нь шинэ хууль буюу анхдагч хуулийн төсөл бус шинэчилсэн найруулга тул шинээр үүрэг, ачаалал бий болгосон зохицуулалтад л зардал тооцов. Зардлыг Аргачлалд заасны дагуу дараах 5 алхам буюу үе шатаар тооцов. Үүнд:

- Үүргийг тогтоох
- Хугацаа зардал тооцох
- Тоон үзүүлэлтийг тооцох
- Нийт дүнг тооцож гаргах
- Хувилбарыг нягталж, хялбарчлах боломжийг шалгах

1.1. Иргэдэд шинээр үүссэн үүрэг

Аргачлалд заасны дагуу иргэнд шинээр үүссэн үүрэг, харилцаанаас үүсэх зардал, ачааллыг тооцох буюу өмнө байсан харилцааг зохицуулсан зохицуулалтад өөрчлөлт ороогүй бол зардал, ачааллыг тооцдоггүй. Энэ хүрээнд тус хуулийн төсөлд иргэнд шинээр үүрэг хүлээлгэсэн /сайн дураар биелүүлэх/ дараах зохицуулалт байна. Үүнд:

Хүснэгт 22. Иргэнд шинээр ачаалал бий болгосон заалт /Сайн дураар биелүүлэх/

№	Холбогдох зохицуулалт	Тооцох зардал
1	5.2.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө сайн дураараа, харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр эрүүл мэндийн шинжилгээ өгч, эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулж байгаа гэр бүлийн боловсрол олгох сургалтад хамрагдаж болно.	Эрүүл мэндийн шинжилгээ өгөх, Сургалтад хамрагдах
2	5.3.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас өмнө хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэх	Садан төрлийн холбоотой эсэх лавлагаа авах

лавлагааг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно.

- 3 5.4.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ батлуулахаас ДНХ шинжилгээ өгөх хоорондоо садан, төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх зорилгоор ДНХ (Дезоксирибонуклейн хүчил)-ийн шинжилгээнд хамрагдаж болно.
- 4 5.5.Гэрлэхийг хүсэгчид гэрлэлтээ бүртгүүлэхдээ Гэрлэлтийн лавлагаа авах нөгөө талын өмнөх гэрлэлтийн лавлагаа болон хүүхэдтэй эсэх мэдээллийг иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авч болно.
- 5 7.1.Энэ хуулийн 5.2-т заасны дагуу гэрлэхийг Эрүүл мэндийн шинжилгээ хүсэгчид сэтгэцийн эрүүл мэндийн, хүний дархлал өгөх хомсдолын вирусын халдвар, дархлалын олдмол хомсдол, бэлгийн замын халдвар, сүрьеэ өвчин, удамшлын эмгэгтэй эсэхийг тогтоох эрүүл мэндийн шинжилгээнд хамрагдаж болно.

1.2. Хугацаа, зардлын тооцоо

Энэ хэсэгт тодорхойлсон үүргийг гүйцэтгэхэд иргэдээс зарцуулах цаг хугацаа, мөнгөн зардлыг тооцож гаргав. Ингэхдээ:

- Үйлдэл буюу стандарт үйл ажиллагааг тодорхойлж,
- Үйлдэлд зарцуулах хугацааг тогтоож,
- Тэдгээрт зарцуулах зардлыг тодорхойлов.

Иргэдэд үүсэх цаг хугацааны ачааллыг тооцохдоо стандарт үйл ажиллагааны жагсаалтад үндэслэж зарцуулах цаг хугацааг тодорхойлов. Үүнд:

Хүснэгт 23. Үүргийг гүйцэтгэх шаардлагатай хугацаа болон зардал

№	Үйл ажиллагаа	Хугацаа /мин/	Зардал /төг/
1	Сургалтад хамрагдах	90	Үнэгүй
2	Садан төрлийн холбоотой эсэх лавлагаа авах	30	1000

3	ДНХ шинжилгээ өгөх	45	60000
4	Гэрлэлтийн лавлагаа авах	30	1000
5	Эрүүл мэндийн шинжилгээ өгөх	90	Даатгал
Нийт		285	62000

Тайлбар: Үйл ажиллагааг гүйцэтгэх алхамыг тооцохдоо эмнэлгийн байгууллагын ажилтнаас зарцуулж болох хамгийн их болон бага хугацааг тодруулж, тэдгээрийн дунджаар тооцов.

Ийнхүү иргэн гэрлэлт бүртгүүлэх нөхцөлд хамаарах зохицуулалтыг сайн дураар биелүүлэхэд дунджаар **285 мин** зарцуулж, **62000** төгрөгийн мөнгөн зардал гаргах тооцоо гарч байна.

1.3. Тоон үзүүлэлт, нийт ачаалал /зардал, хугацаа/

Тоон үзүүлэлт нь хуулийн төсөлд тусгасан үүрэг хичнээн иргэдэд, нэг жилд хэдэн удаагийн давтамжтайгаар үүрэг хүлээлгэж байгааг илэрхийлнэ. Үүнд:

- Тохиолдлын тоо
- Давтамжийн тоо

Тохиолдлын тоо, давтамжийн тоог тодорхойлсны дараа тэдгээрийн үржвэрийн тоон үзүүлэлт нь илэрхийлэгдэнэ. Эдгээр зохицуулалтын хувьд давтамжийн тоо 1 байна.

Улмаар өмнөх шатанд тооцож гаргасан үйл ажиллагаа нэг бүрийн зардлыг тоон үзүүлэлт үржүүлж нийт зардлын дүнг гаргавал дараах дүн гарна. Үүнд:

Хүснэгт 24. Иргэдэд бий болох нийт зардал

№	Үйл ажиллагаа	Хугацаа /мин/	Тохиолдол	Зардал /төг/	Тохиолдол
1	Сургалтад хамрагдах	90		Үнэгүй	

2	Садан төрлийн холбоотой эсэх лавлагаа авах	30	1000	
			16188	16188
3	ДНХ шинжилгээ өгөх	45	60000	
4	Гэрлэлтийн лавлагаа авах	30	1000	
5	Эрүүл мэндийн шинжилгээ өгөх	90	Даатгалаас	
Нийт		4 593 630	999 316 000	

Ийнхүү хуулийн төсөлд тусгагдсан гэрлэх нөхцөлтэй холбогдох сайн дураар биелүүлэх зохицуулалтын хүрээнд **нийт тохиолдлоор** авч үзвэл иргэдэд **999 316 000** төг буюу 1 тэрбум орчим төгрөгийн зардлын ачаалал бий болно.

1.4 Бусад зардал

Хуулийн төсөлд тодорхой харилцаатай холбоотойгоор сэтгэл санааны хохирол тогтоолгох зохицуулалтууд тусгагдсан бөгөөд (тухайлбал, хуулийн төслийн 70.6-д “Үрчлэлтийн үйл явц нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцсэн байх бөгөөд хүүхдэд сэтгэл санааны болон эд хөрөнгийн хохирол учруулахыг хориглоно”) иргэнд үүсэж болзошгүй бусад зардлын хүрээнд сэтгэл санааны хохирол тогтоолгоход хувь хүнд үүсэх зах зээлийн зардлыг мөн дунджаар тодорхойлов.

Шүүх шинжилгээний байгууллага нь Шүүхийн шинжилгээний тухай хуулийн 40.1-д заасны дагуу Эрүүгийн хуульд заасан тодорхой төрлийн гэмт хэргийн улмаас хүний сэтгэцэд учирсан хор уршгийн зэрэглэлийг тогтоож, дүгнэлт гаргадаг. Харин хувийн эрх зүйн харилцааны хувьд /Иргэний хууль, 230 дугаар зүйл/ сэтгэл зүйч, сэтгэцийн эрүүл мэндийн мэргэшсэн эмчийн дүгнэлт, хувь хүний дүгнэлт зэрэгт үндэслэн нэхэмжлэгч өөрөө хохиролоо тогтоох практик нийтлэг байдлаар үйлчилж байна⁹. Өөрөөр хэлбэл сэтгэцийн эрүүл мэндийн мэргэжлийн оношилгоо, үйлчилгээнд үндэслэн тогтоох юм. Ингэхдээ, дараах хэмжээний ачаалал нэг удаад үүсч байна. Үүнд:

Хүснэгт 25. Сэтгэл санааны хохирол тогтоолгоход хувь хүнд үүсэх ачаалал

⁹ Өмгөөлөгчидтэй хийсэн ярилцлагад үндэслэв.

№	Үйл ажиллагаа	Зарцуулах /мин/ хугацаа
1	Сэтгэцийн оношилгоо, үзлэг – Эмчид үзүүлэх	30
2	Сэтгэлзүйн сорил, дүгнэлт	90
3	Хохиролыг тооцох /мэргэжлийн зөвлөгөө/	90

Сэтгэл санааны хохирол тогтоолгоход хамгийн бага буюу нэг удаагийн эмчийн үзлэг, сэтгэлзүйн сорил өгөхөд дор хаяж 120 мин буюу нийт 2 цаг, сэтгэл санааны хохирол үүссэн гэсэн дүгнэлт гарсан тохиолдолд хохиролыг хууль зүйн зөвлөгөө, мэргэжлийн эмчийн зөвлөгөө зэрэгт үндэслэн зөвлөлдөн тогтооход дор хаяж 90 мин, нийт 210 мин буюу 3 цаг 30 минутыг хамгийн багадаа зарцуулах тооцоо гарч байна.

Мөнгөн зардлын хувьд Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвд эрүүл мэндийн даатгалаар оношилгоо, үзлэгт хамрагдахад мөнгөн зардал гарахгүй гэж тооцвол хохиролын хэмжээг тогтооход зөвлөгөө авах зардлыг хууль зүйн зөвлөгөө авах зардлаар тооцвол 1 цаг 30 минутын мэргэжлийн зөвлөгөө авах зардал дунджаар гарахаар байна.

Цаашид хуулийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Эрүүл мэндийн яам, Шүүхийн шинжилгээний байгууллага болон бусад холбогдох мэргэжлийн байгууллага хамтран зохих журам, аргачлал гаргаж стандарт тогтоох шаардлагатай. Ингэснээр иргэнд үүсэх ачаалал, зардал буурах боломжтой.

Гурав. Хуулийн этгээдэд үүсэх захиргааны зардал

Аргачлалд заасны дагуу тухайн харилцаанд оролцогч хуулийн этгээдийн гүйцэтгэх үүрэгт хуулиар үүрэг хүлээж буй хуулийн этгээдээс хуульд заасан тоо баримт, тайлан бусад мэдээллийг төрийн байгууллага буюу гуравдагч этгээдэд бэлтгэж өгөх, бэлэн байлгах, эсвэл мэдээлэл хүргүүлэхийг ойлгоно¹⁰. Харин энэхүү хуулийн төслийн хувьд хуулийн этгээдэд зардал, ачаалал үүсгэсэн зохицуулалт агуулаагүй байна.

¹⁰ Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралт, Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо, 2.3 дах хэсэг.

Үнэлгээний үр дүн

Тус хуулийн төслөөр хуулийн этгээдэд шинээр үүрэг бий болгоогүй бөгөөд иргэнд үүсэх ачааллын хувьд сайн дураар биелүүлэх зарим төрлийн шинэ зохицуулалт тусгагдсан. Харин төрийн байгууллагын тухайд хуулийг хэрэгжүүлэгч байгууллагуудад тодорхой шинэ үүрэг бий болгосон. Үүнд:

Хэрэгжүүлэгч байгууллагуудад үүсэх хүний нөөцийн зардал:

Хуулийн төслөөр төрийн байгууллагад шинэ үүрэг, ачаалал бий болгосон зохицуулалтын хүрээнд салбарын байгууллагуудад нийт 18 орон тоо шаардлагатай болох тооцоо гарав. Энэ хүрээнд төрд 1 жилд хэрэгжүүлэгч агентлагуудын хүний нөөцийн нийт зардал 248 сая төгрөгийн зардал нэмэгдэнэ.

Хүний нөөцийн ачааллыг байгууллагаар авч үзвэл:

1	Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан
төрийн захиргааны байгууллага	16
2	Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл,
хүүхдийн асуудал хариуцсан
байгууллага	1.7
3	Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн
асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан	0.15
4	Харьяатын асуудал хариуцсан
төрийн захиргааны байгууллага	0.08

Энэхүү тооцооллоос үзэхэд ГБХЗХГ-т нийт 16 орон тооны хэмжээний хүний нөөцийн ачаалал үүсэх магадлалтай байна. Өөрөөр хэлбэл хуулийг хэрэгжүүлэгч үндсэн агентлагт үүсч байгаа энэ ачааллыг өнөөгийн байгаа хүний нөөцийн хүрээнд шийдвэрлэснээр хууль бүрэн төгс хэрэгжихгүй байх нөхцөл байдал үүсэх эрсдэлтэй байна.

Түүнчлэн хуулийн төслийн хүрээнд бий болох 2 орон тооны бус Зөвлөлийн, тодруулбал Үрчлэлийн Зөвлөл болон Гадаад үрчлэлийн Зөвлөлийн цалин 1 жилд ойролцоогоор 90,000,000 төгрөгийн зардал үүсгэнэ.

Шүүхэд үүсэх хүний нөөцийн зардал:

Аргачлалын дагуу стандарт үйл ажиллагаа тогтоон тооцоход шүүхэд 8 орон тооны /шүүгч/ ачаалал бий болох тооцоо гарч байна. Ингэхдээ стандарт үйл ажиллагаа тооцон гаргасан шүүхийн ачаалал нь зөвхөн шаардлагатай шүүгчийн орон тоо бөгөөд улмаар мөн тооны шүүгчийн туслахын орон тоо нэмэгдэх юм. Иймд шүүхэд нийт 8 шүүгч, 8 туслахын орон тоо бий болох тооцоо гарч байна.

Харин шаардлагатай хүний нөөцийн цалингийн зардлыг авч үзвэл шүүхэд нэмэгдэх хүний нөөцийн зардал 585 сая төгрөг байна.

Нийт хүний нөөцийн зардал:

Ийнхүү төрд 1 жилд нийт 834 сая төгрөгийн хүний нөөцийн зардал нэмэгдэх, үүнээс хэрэгжүүлэгч агентлагийн хүний нөөцийн нийт зардал 248 сая, шүүхэд нэмэгдэх хүний нөөцийн зардал 585 сая төгрөг байх тооцоо гарч байна.

Бусад нэмэлт зардал:

Хуулийн төсөл хэрэгжиж эхэлсэнээр стандарт үйл ажиллагааг тогтоож, хүний нөөцийн зардал буюу зарцуулах цаг хугацааг тооцох боломжгүй үүрэг буюу сургалт зохион байгуулах, мэдээллийн сан үүсгэх зэрэгт шаардагдах санхүүгийн зардлыг хүрээнд нийт **4,310,000,000** төгрөгийн нэг удаагийн зардал гарах тооцоо гарч байна. Үүнд:

<i>Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага</i>	Програм хангамж, технологийн зардал	146 сая
<i>Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага</i>	Танхим тохижуулалт	180 сая
<i>Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага</i>	Хамтын ажиллагаа, үйлчилгээний хөлс	95.7 сая
<i>Шүүх Шинжилгээний Ерөнхий Газрын ДНХ-ий шинжилгээний лаборатор</i>	ДНХ-ийн мэдээллийн сан үүсгэх	3 888 сая

Үүнээс төсөвт ачаалал харьцангуй их үүсгэх зардал нь Шүүх Шинжилгээний Ерөнхий Газрын ДНХ-ийн шинжилгээний лабораторт ДНХ-ийн мэдээллийн сан үүсгэхэд зарцуулах нийт 4 тэрбум орчим төгрөгийн зардал болж байна. ДНХ-ийн мэдээллийн сан үүсгэхэд хүн амын төлөөлөх түвшнийг нийт хүн амын нэг хувь байхаар тогтооно гэж үзвэл суурь судалгаанд 32400 хүнийг хамруулах шаардлагатай бөгөөд **нэг хүнд хийгдэх судалгааны бодит зардал /дээж цуглуулах, ДНХ ялгах, ПГУ явуулах, капилляр электрофорези, мэдээллийн**

санд оруулах/-д **120-150 мянга орчим төгрөг** зарцуулахаар байна¹¹. Харин гэрлэлт бүртгүүлэх болон бусад шаардлагаар ДНХ-ийн шинжилгээ өгөхөд Шүүх Шинжилгээний Ерөнхий Газрын лабораторт 60,000 төг, хувийн эмнэлэгүүдийн лаборатори 70,000-90,000 төгрөгийн үнэлгээтэй байна.

Иргэнд үүсэх зардал, ачаалал:

Иргэнд үүсэх ачааллын хувьд хуулийн төсөлд сайн дураар биелүүлэх зарим төрлийн шинэ зохицуулалт тусгагдсан. Эдгээрийг авч үзвэл нэг иргэн гэрлэлт бүртгүүлэх нөхцөлд хамаарах зохицуулалтыг **сайн дураар** биелүүлэхэд дунджаар **285 мин** зарцуулж, **62000** төгрөгийн мөнгөн зардал гаргах тооцоо гарч байна. Үүнээс ДНХ-ийн шинжилгээ өгөхөд ихэнх зардал ноогдож байгаа юм. Дээр дурдсанчлан Шүүх Шинжилгээний Ерөнхий Газрын лабораторт 60,000 төг, хувийн эмнэлэгүүдийн лаборатори 70,000-90,000 төгрөгийн үнэлгээтэй байна. Харин **нийт тохиолдлоор** авч үзвэл иргэдэд **999 316 000** төг буюу 1 тэрбум орчим төгрөгийн зардлын ачаалал бий болно.

Бусад учирч болохуйц нэмэлт зардлын тухайд сэтгэл санааны хохирол тогтоолгох зардлыг авч үзсэн. Үүнд, сэтгэл санааны хохирол тогтоолгоход хамгийн бага буюу нэг удаагийн эмчийн үзлэг, сэтгэлзүйн сорил өгөхөд дор хаяж 120 мин буюу нийт 2 цаг, сэтгэл санааны хохирол үүссэн гэсэн дүгнэлт гарсан тохиолдолд хохиролыг хууль зүйн зөвлөгөө, мэргэжлийн эмчийн зөвлөгөө зэрэгт үндэслэн зөвлөлдөн тогтооход дор хаяж 90 мин, **нийт 210 мин буюу 3 цаг 30 минутыг хамгийн багадаа зарцуулах** тооцоо гарч байна¹².

Мөнгөн зардлын хувьд Сэтгэцийн эрүүл мэндийн үндэсний төвд эрүүл мэндийн даатгалаар оношилгоо, үзлэгт хамрагдахад мөнгөн зардал гарахгүй гэж тооцвол хохиролын хэмжээг тогтооход зөвлөгөө авах зардлыг хууль зүйн зөвлөгөө авах зардлаар тооцвол 1 цаг 30 минутын мэргэжлийн зөвлөгөө авах зардал дунджаар гарахаар байна.

Цаашид хуулийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Эрүүл мэндийн яам, Шүүхийн шинжилгээний байгууллага болон бусад холбогдох мэргэжлийн байгууллага хамтран зохих журам, аргачлал гаргаж стандарт тогтоох шаардлагатай. Ингэснээр иргэнд үүсэх ачаалал, зардал буурах боломжтой.

¹¹ Суурь судалгаанд хамруулах шаардлагатай хүний тоо, зарцуулах зардлыг Шүүх Шинжилгээний Ерөнхий Газрын ДНХ-ий шинжилгээний лабораториос албан бичгээр тодруулсаны үндсэн дээр урьдчилан тооцов.

¹² Шүүх шинжилгээний байгууллага нь Шүүхийн шинжилгээний тухай хуулийн 40.1-д заасны дагуу Эрүүгийн хуульд заасан тодорхой төрлийн гэмт хэргийн улмаас хүний сэтгэцэд учирсан хор уршгийн зэрэглэлийг тогтоож, дүгнэлт гаргадаг. Харин хувийн эрх зүйн харилцааны хувьд /Иргэний хууль, 230 дугаар зүйл/ сэтгэл зүйч, сэтгэцийн эрүүл мэндийн мэргэшсэн эмчийн дүгнэлт, хувь хүний дүгнэлт зэрэгт үндэслэн нэхэмжлэгч өөрөө хохиролоо тогтоох практик нийтлэг байдлаар үйлчилж байна.

Хавсралт 1: Хуулийн төсөлд тусгасан төрийн байгууллагын үүрэг

Хүснэгт 26. Төрийн байгууллагын үүрэг, байгууллагаар

Байгууллага №	Холбогдох заалт	Зардал тооцох үүрэг	Стандарт үйл ажиллагаа тогтоох/Санхүү гийн зардал тооцох
1	Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	37.4.Хүүхдийн төрөл, садантайгаа харилцахыг хориглосон тухай маргааныг шүүх шийдвэрлэхдээ гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас гаргах хүүхдийн төрөл, садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээний саналыг үндэслэн шийдвэрлэнэ.	37 дугаар зүйл: Шинэ зохицуулалт
		65.5.Энэ хуулийн 90.1.9-д заасан эрх бүхий байгууллага үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдалд үнэлгээг хийж Зөвлөлд хүргүүлнэ.	нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх Шинэ зохицуулалт
		69.2.Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтан нь үрчлэлтийн мэдээллийн сан бүрдүүлнэ.	Мэдээллийн сан бүрдүүлэх Шинэ үүрэг
		90.1.5.гэр бүлийн асуудлаар салбар дундын мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх;	Дундын нэгдсэн сан бүрдүүлэх Шинэ үүрэг
		43.3.Хүүхэд, гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага зан үйлд нөлөөлөх сургалтын хөтөлбөр боловсруулж, зохион байгуулна.	43 дугаар зүйл: Шинэ зохицуулалт

2 Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага	58.2.Энэ хуулийн 55.2, 55.3-т заасан хүний зан төлөв, ахуйн нөхцөл байдлын үнэлгээг аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага хийж, дүгнэлт, мэдээллийг аймаг, дүүргийн Засаг даргад хүргүүлнэ. 93.1.7.хүүхдийг асран хамгаалах, харгалзан дэмжлэг хамруулахад тохиолдолд нөхцөл байдлын үнэлгээ хийж, дүгнэлт гаргах, хяналт тавих;	Зан төлөв, Шинэ үүрэг ахуйн нөхцөл байдлын үнэлгээ
	67.3.Аймаг, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага үрчлэгчийг гэр бүл, эцэг, эх, хүүхдийн харилцааны талаар зохих сургалт, мэргэжлийн зөвлөгөөгөөр хангана.	67 дугаар зүйл: Шинэ зохицуулалт
	86.2.Аймаг, нийслэл, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нэгж нь гэр бүлд зөвлөгөө, үйлчилгээ үзүүлэх сургалт, мэдээлэл арга зүйн төв, танхимтай байна.	Танхим байгуулах, ажиллуулах
3 Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан	58.5.Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт байгаа хүний нөхцөл байдлын үнэлгээ, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэг тогтоосон шийдвэр, гэрээ, төрсний гэрчилгээ, эрүүл мэндийн төвийн дүгнэлт, оршин суугаа газрын хаяг, төрөл, садангийн хүний тухай мэдээлэл, эд хөрөнгийн жагсаалт, бусад бичиг баримтаас бүрдсэн хувийн хэрэг нээж, бүрдүүлнэ. 92.1.5.асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэггүй хүнийг асран хамгаалалт, харгалзан дэмжлэгт	Хувийн хэрэг нээж бүрдүүлэх

		хамруулах санал, дүгнэлтэд хяналт тавих;		
5	Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	84.1.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага нь гадаад үрчлэлтийн мэдээллийн сан бүрдүүлнэ.	Мэдээллийн сан бүрдүүлэх	Гадаад улсад үрчлэгдсэн хүүхдэд хяналт тавих нь шинэ зохицуулат
		83.5.Хүүхдийг үрчлүүлэхдээ гадаад улсын эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэй итгэмжлэгдсэн байгууллагыг сонгож, хамтран ажиллана.	Гэрээ байгуулах, Хамтын ажиллагаа, үйлчилгээ	
		84.3.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага тухайн үрчлэгч гэр бүлтэй , эсхүл энэ хуулийн 83.5-д заасан итгэмжлэгдсэн байгууллагатай гэрээ байгуулна.		
6	Үрчлэлийн зөвлөл	65.1.Хүүхдийг үрчлэх асуудлыг эцэг, эх хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагчийн зөвшөөрөл болон энэ хуулийн 67.1-д заасны дагуу Үрчлэлийн зөвлөлийн /цаашид “Зөвлөл” гэх/ дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэнэ.	зөвлөлийн цалин хөлс, урамшуулал	Шинэ зохицуулалт
6	Гадаад Үрчлэлийн зөвлөл	83.6.Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын гэр бүл, иргэнд үрчлүүлэх талаар дүгнэлт гаргах үүрэг бүхий Гадаад Үрчлэлтийн зөвлөл ажиллана.	Зөвлөлийн цалин хөлс, урамшуулал	Шинэ зохицуулалт

- **Засгийн газар** – хуулийн төслийн 49.1-д заасан хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээ, хугацаа тогтоох аргачлалыг тогтоох,
- **Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд** – Хүүхдийн төрөл, садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээ хийх журам, хуулийн төслийн 63.1, 63.2-т заасан хүүхдийн тэтгэлэг, тэтгэмжийг зарцуулах, хяналт тавих журам, үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдалд үнэлгээ хийх журам, Үрчлэлийн зөвлөлийн ажиллах журам, хуулийн төслийн 69.2-т заасан мэдээллийн сан бүрдүүлэх, 69.3-т заасан үрчлэгдсэн хүүхдийн

эрхэд хяналт тавих журам, хуулийн төслийн 33.2-т заасан хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах этгээдийг томилох журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнтэй хамтран батлах;

- **Гадаад харилцааны сайд** - Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын харьяат гэр бүл, иргэнд үрчлүүлэх чиг үүрэг бүхий Үрчлэлтийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журам, Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэгч талд үрчлүүлсний дараа хяналт тавих, үрчлэгч талтай гэрээ байгуулах журмыг тус тус хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнтэй хамтран батлах;
- **Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд** – хуулийн төслийн 33.2-т заасан хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах этгээдийг томилох журмыг гэр бүл, хүүхдийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнтэй хамтран батлах, Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын харьяат гэр бүл, иргэнд үрчлүүлэх чиг үүрэг бүхий Үрчлэлтийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журам, Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэгч талд үрчлүүлсний дараа хяналт тавих, үрчлэгч талтай гэрээ байгуулах журмыг тус тус гадаад харилцааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнтэй хамтран батлах;
- **Гэр бүлийн хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага** – гэрлэгчдэд сургалт, зөвлөгөө өгөх, үйлчилгээ үзүүлэх хуулийн этгээдийг сонгон шалгаруулах, магадлан итгэмжлэх журмыг батлах, 49.2-т заасан хүүхдийн тэтгэлгийн хэмжээ, хугацаа тогтоох аргачлалыг боловсруулах;
- **Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага** - гэр бүлд зөвлөгөө өгөх, үйлчилгээ үзүүлэх арга зүй, журмыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх
- **Харьяатын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага** - Гадаадын харьяат гэр бүлтэй ярилцлага хийх журам батлах;
- **Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга** - Саадгүй, хүртээмжтэй орчин бүрдүүлж ажиллах талаар харъя нутаг дэвсгэрийн байгууллага, иргэнд үүрэг даалгавар өгөх, биелэлтийг хангуулах, хяналт шалгалт хийх, тайлан бэлтгэж хэлэлцүүлэх, Саадгүй хүртээмжтэй орчин бүрдүүлэх талаар нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд хүртээмжийн үнэлгээний ажил зохион байгуулах, цаашид хийх ажлын хүртээмжийн төлөвлөгөөг байгууллага, иргэнээр гаргуулан батлах үүрэг тус хүлээсэн байна.

Хавсралт 2: Хуулийн төсөлд тусгагдсан хэрэгжүүлэгч байгууллагын үүргийн стандарт үйл ажиллагаа

Жишиг тооцох үйл ажиллагаа: *Нөхцөл байдлын үнэлгээ*

Нөхцөл байдлын үнэлгээ гэж үйлчлүүлэгч, хүүхэд, гэр бүлд тулгарсан бэрхшээлийг шийдвэрлэх арга замыг тодорхойлохын тулд уг асуудалд холбоотой хүчин зүйлсийг тэдний хувийн болон нийгэм, хүрээлэн буй орчныг хамруулан цогц байдлаар судлах аргыг хэлнэ.

Нөхцөл байдлын үнэлгээг Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 26.1, 32 дугаар зүйлийн 32.1-т заасны дагуу нийгмийн ажилтан, хохирогч нь хүүхэд бол Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3-т заасны дагуу нийгмийн ажилтан, хүүхдийн эрхийн ажилтан, шаардлагатай тохиолдолд аймаг, дүүрэгт хүүхэд, гэр бүлийн хөгжлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын хүүхэд, гэр бүлийн мэргэжилтэн, суманд нийгмийн бодлогын асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Хамтарсан багийн бусад гишүүнтэй хамтран хийдэг.

Эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхэд, гэр бүлийн хүчирхийллийн хохирогчид учирсан, эсхүл хүчирхийллийн болзошгүй эрсдэлд байгаа хүнд учирч болзошгүй сөрөг үр дагаврыг тодорхойлох, хариу үйлчилгээг төлөвлөх зорилгоор нөхцөл байдлын үнэлгээ хийнэ.

Санал, баталгаажуулалт: *Ярилцлага* /аймгийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын ажилтан/

Хүснэгт 27. Хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаа

Үйл ажиллагаа буюу үүрэг	Стандарт үйл ажиллагаа	Зарцуулах хугацаа /цаг/
<i>Гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага</i>		
Хүүхдийн төрөл садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээ хийх	Уулзалт товлох, холбогдох мэдээлэл цуглуулах	6
	Уулзалт хийх, үнэлгээний маягтууд бөглөх	4
	Үнэлгээг баталгаажуулах, баримт цуглуулах	2

Үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх	Үнэлгээний дүгнэлт гаргах, баримт бүрдүүлэх	1,5
	Үнэлгээний материалыг эцэслэх	0,5
	Уулзалт товлох, холбогдох мэдээлэл цуглуулах	6
	Уулзалт хийх, үнэлгээний маягтууд бөглөх	4
	Үнэлгээг баталгаажуулах, баримт цуглуулах	2
	Үнэлгээний дүгнэлт гаргах, баримт бүрдүүлэх	1,5
Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах	Үнэлгээний материалыг эцэслэх	0,5
	Мэдээлэл хүлээн авах	0,2
	Мэдээлэл нягтлах	0,2
	Мэдээлэл оруулах	0,1
Дундын нэгдсэн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах	Мэдээлэл хүлээн авах	0,2
	Мэдээллийг нягтлах	0,2
	Мэдээлэл оруулах	0,1

Аймаг, сум, дүүргийн гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан байгууллага

Зан төлөв, ахуйн нөхцөл байдлын үнэлгээ	Уулзалт товлох, холбогдох мэдээлэл цуглуулах	6
	Уулзалт хийх, үнэлгээний маягтууд бөглөх	4
	Үнэлгээг баталгаажуулах, баримт цуглуулах	2
	Үнэлгээний дүгнэлт гаргах, баримт бүрдүүлэх	1,5
Мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх	Үнэлгээний материалыг эцэслэх	0,5
	Уулзалт төлөвлөх	0,2
	Уулзалт, зөвлөгөө	1,3

Сум, хорооны гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан нийгмийн ажилтан

Хувийн хэрэг нээж бүрдүүлэх	Мэдээлэл цуглуулах	4
-----------------------------	--------------------	---

	<i>Мэдээллийг нэгтгэх, загварт оруулах</i>	1
	<i>Мэдээллийг нягтлах,эцэслэх</i>	1
<i>Харьяатын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага</i>		
<i>Мэдээллийн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах</i>	<i>Мэдээлэл хүлээн авах</i>	0,2
	<i>Мэдээлэл нягтлах</i>	0,2
	<i>Мэдээлэл оруулах</i>	0,1
<i>Гэрээ байгуулах,</i>	<i>Судлах /гэрээ байгуулах этгээдийн талаар/</i>	4
	<i>Гэрээний нөхцлийг бэлтгэх, танилцуулах</i>	4
	<i>Гэрээний төсөл бэлтгэх</i>	1
	<i>Гэрээний нөхцлийг хэлэлцэх, харилцан тохирох</i>	2
	<i>Гэрээнд гарын үсэг зурах, батлах</i>	1

Хавсралт 3: Хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа буюу үүргийн талаарх тоон үзүүлэлт

Хүүхдийн төрөл садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээ хийх

37.4.Хүүхдийн төрөл, садантайгаа харилцахыг хориглосон тухай маргааныг шүүх шийдвэрлэхдээ гэр бүл, хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас гаргах хүүхдийн төрөл, садантайгаа харилцах харилцааны үнэлгээний саналыг үндэслэн шийдвэрлэнэ.

2021 онд гэр бүл цуцлалт = 3390

Үүний 20 хувиар тооцвол = $3390/20 = 170$

Үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх

65.5.Энэ хуулийн 90.1.9-д заасан эрх бүхий байгууллага үрчлүүлэх хүүхэд, үрчлэн авах гэр бүлийн нөхцөл байдалд үнэлгээг хийж Зөвлөлд хүргүүлнэ.

Улсын хэмжээнд жилд 1200-1500 хүүхэд үрчлэгддэг ба хамгийн сүүлийн үеийн статистик мэдээллээр 2021 онд нийт 1261 хүүхэд үрчлэгдсэн ба Улаанбаатар хотод хамгийн өндөр буюу 470, Орон нутгаас хамгийн өндөр нь Баян-Өлгий аймаг ба үрчлүүлсэн хүүхдийн тоо 129 бол хамгийн бага үзүүлэлтэй нь Дорноговь аймаг байна.

	2020	2021	2022	1 жилийн дундаж
Хүүхэд үрчлэлт, дотоодод	1521	1241	1675	1480
Хүүхэд үрчлэлт, гадаадад	10	14	10	11.33333333

Дундын нэгдсэн сан хөтлөх, мэдээлэл оруулах

90.1.5.гэр бүлийн асуудлаар салбар дундын мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх;

Жишиг авах тоо: Хүүхэд хамгааллын хариу арга хэмжээ авах шаардлагатай хүүхдийн тоо

Хүүхэд хамгааллын хариу арга хэмжээ авах шаардлагатай хүүхдийн тоог нарийн тодорхой хэлэх боломжгүй ч уг хууль хэрэгжиж эхэлсэн эхний жилүүдэд жилд 9348 хүүхэд хүүхэд хамгааллын үйлчилгээнд хамрагдах боломжтой гэсэн тооцоог гаргажээ. - Барбертон, С., Гүнчинсүрэн, Э., 'Монгол Улсын хүүхэд хамгааллын үйлчилгээний төсвийн дүн шинжилгээ ба өртөг тооцоо', 2016 оны 2-р сар

Хавсралт 4: Шүүхийн байгууллагад шинээр бий болсон үүрэгтэй холбогдох стандарт үйл ажиллагаа

Хүснэгт 28. Шүүхэд үүсэх стандарт үйл ажиллагаа

	Үүрэг	Стандарт үйл ажиллагаа	Минут
1.	Хүүхэд үрчлүүлэх эсэх тухай шийдвэр гаргах	Хүсэлттэй танилцах, иргэний хэрэг үүсгэх эсэх асуудлыг шийдвэрлэх	10
		Шүүх хуралдааны бэлтгэл хангах: /хэргийн материалтай танилцах, нотлох баримт судлах/	60
		Шүүхээс гаргах эрх зүйн акт боловсруулах, хянах, албажуулах	30
		Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой хүсэлт, гомдол шийдвэрлэх	30
		Мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлттэй танилцах	30
		Хэргийн хөдөлгөөний нэгдсэн систем дэх шүүгчийн ажиллагаа	30
		Хэргийн материалтай дахин танилцах, /хэрэг хянан шийдвэрлэхтэй холбоотой нотлох баримт хангалттай цугласан эсэхийг шалгах, дүгнэх/	60
		Шүүх хурлын өмнө гаргасан хүсэлт хэлэлцэх, хүсэлтийг шийдвэрлэх	20
		Шүүхийн шийдвэр гаргахаар зөвлөлдөх	30
		Шүүх хуралдааны шийдвэрийг талуудад танилцуулах	15

		Шүүх хурлын өмнө гаргасан хүсэлт хэлэлцэх, хүсэлтийг шийдвэрлэх	40
		Шүүхийн шийдвэр гаргахаар зөвлөлдөх	52.5
		Шүүх хуралдааны шийдвэрийг талуудад танилцуулах	20
		Шүүхийн шийдвэр боловсруулах, хянах, албажуулах	195
		Шүүх хуралдааны тэмдэглэлийг хянах, баталгаажуулах	45
		Хэргийн хөдөлгөөний нэгдсэн систем дэх шүүгчийн ажиллагаа	46.5
		Давж заалдах, хяналтын гомдол хүлээн авах, холбогдох шүүхэд хэргийг хүргүүлэх	30
		Шүүхийн шийдвэрт гүйцэтгэх хуудас бичих	38
	Хүүхдийн овог, эцэг /эх/-ийн нэр, өөрийн нэрийг өөрчлөх эсэх тухай шийдвэр	Хэрэг, нэхэмжлэлтэй танилцах, иргэний хэрэг үүсгэх эсэх асуудлыг шийдвэрлэх	